

অৰুণ গোস্বামীৰ

ব্যঙ্গ গল্প

আৰু

অন্যান্য

লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল

পাণবজাৰ : গুৱাহাটী-১

A collection of Satirical Stories written by Arun Goswami and published by Khagendra Narayan Duttabaruah, Lawyer's Book Stall, Panbazar, Guwahati-781001.

প্ৰথম প্ৰকাশ, এপ্ৰিল, ১৯৯৭

মূল্য : ৪০ টকা

ডিচিপি

স্বস্তিকা প্ৰিণ্টাৰ্ছ

উলুবাৰী, বৰঠাকুৰ মিল ব'ড

গুৱাহাটী ৭৮১০০৭

ছপা :

জলি আৰ্ট প্ৰেছ

৭/১এ, জাপ্তিস মন্ডৰ মুখাৰ্জী ৰো

কলিকাতা-৭০০ ০০৯

অতি সন্তুর্গে তাঁতত ফুল বহুদি নিববে
গল্প লিখি থকা প্রগতি গোস্বামীক

অকণ



সূচীপত্ৰ

১।	আখাৰশিলাৰ তদন্ত	১
২।	স্বজাতি	৭
৩।	নিকৰ্দ্দেশৰ সন্ত্ৰেয়	১৩
৪।	গোপীনাথ বৰদলৈ মূৰ্খশিল্প	১৮
৫।	মই এটা প্ৰহৰী কুকুৰ	২৫
৬।	অৰুণ জীয়াই আহনে	৩১
৭।	আধুনিক যুগৰ কবিতা	৩৭
৮।	দুৰ্ভগীয়া ডাঙৰ, ধৰ্মপৰায়ণ মহী আৰু এগৰাকী সৌভাগ্যবতী প্ৰসূতি।	৪৩
৯।	স্বাধীনতাৰ ফলক	৪৭
১০।	কইনাৰ চাটিকিকেট	৫২
১১।	প্ৰগতিশীল পৰামৰ্শ	৬০
১২।	চৰ্কাৰৰ বাঘ	৬৬
১৩।	গল্প নিলিখাৰ কাৰণ	৭৩
১৪।	ই এটা দেশদ্রোহী— ইয়াক ততালিকে...	৭৮
১৫।	ভোট, ভোজ, ভোক	৮৩
১৬।	মুক্তিপদ	৮৯
১৭।	বলি বিধান	৯৬
১৮।	য'তে আছে ত'বে পৰাই মাত দিয়া	১০৩
১৯।	সঁচাকৈয়ে তোমালোক—	১০৮
২০।	শ্ৰেণী বোম্ব	১১৫
২১।	উদ্বীপ্ত পদ	১২১
২২।	বোজা	১২৪

আধাৰশিলাৰ তদন্ত

জয়পুৰ প্ৰদেশৰ মুখ্যমন্ত্ৰীৰ কাণ সমনীয়া ভায়েকক দেশৰ মানুহে মুখ্য
মন্ত্ৰীতকৈয়ো বেছি দৰ কৰে। কাণখোৱা আহিছে বুলি ভয় খুৱাই তাহানি
যশোদাই কৃষ্ণক শুৱাব পাৰিছিলনে নাই ক'ব নোৱাৰি কিন্তু আজিকালি কাণখোৱা
আহিছে বুলি কোনো ল'ৰা-ছোৱালীকে শুৱাব নোৱাৰি, পিছে মুখ্যমন্ত্ৰীৰ ভায়েক
আহিছে বা আহিব বুলি ক'লে উচ্চপদস্থ চৰকাৰী বিষয়াও আনকি বহি থকা চকীতে
আল মোকোটা খাই পৰিব খোজে আৰু সঘনে ইউবিনেললৈ অহা যোৱা কৰে।
বিভাগবোৰৰ মহকুমা বিষয়া বা জিলা বিষয়াবোৰৰ কথা নক'লেও চল, কাৰণ
জিলামণ্ডিয়েই তেওঁক নিজৰ চকী এৰিদি প্ৰতিটো বাক্যৰ মাজত চাৰিবাৰ ছাৰ বুলি
কয়। পাকততে ককায়েক জয়পুৰ প্ৰদেশৰ মুখ্য মন্ত্ৰী হোৱাৰ আগতে তেওঁৰ ভায়েক
আলিমহৰী জাতীয় চাকৰি এটাতে কৰি আছিল। আৰু ককায়েক মুখ্যমন্ত্ৰী হোৱাৰ
কিছু আগে আগেয়ে তেওঁৰ এশোপ পদোন্নতি হৈছিল। ককায়েক মুখ্যমন্ত্ৰী হোৱাৰ
পাছত তেওঁ সৰ্বস্বত্বমন্ত্ৰী হৈ পৰে আৰু তেতিয়া তেওঁতো কি চাকৰি কৰি আছিল
সকলোৱে পাহৰি পেলালে। মানুহে তেওঁক জয়পুৰ প্ৰদেশৰ কাৰ্য্যকৰী মুখ্যমন্ত্ৰী বুলি
গুণ গুণায়, ফুচ ফুচায়। তেওঁৰ ইচ্ছাতে গুণৰ মহলাৰ চাকৰিবো নিযুক্তি, পদোন্নতি
আৰু বদলি হৈছিল বাবে তেওঁৰ ওচৰত বৰ কদম্ব। মুখ্যমন্ত্ৰীৰ নামত থকা বাৰখন
গাড়ীৰ যিখনকে ইচ্ছা কৰে সেইখনকে তেওঁ চলাব পাৰে। কোনোবা বিভাগৰ
গুণবঢ়ালা বিষয়ক বদলি কৰি তেওঁৰ গাভৰু পৰিবাৰ আৰু গাভৰু কন্যাক গাড়ী
চলাবলৈ শিকাব পাৰে।

তেওঁ ইচ্ছামতে মদ খাব পাৰে। ইচ্ছামতে দেশ বিদেশ কুৰিব পাৰে।
তেওঁ ইচ্ছামতে ৰাজহুৱা ভাবে কোনোবা বুঢ়া সাংবাদিককো গাড়ীৰে খুন্দিয়াই মাৰিব
বুলি ক'ব পাৰে। তেওঁৰ এনেবোৰ কাৰ্য্যৰ যদি ক'বৰাত কোনোবা বাতৰি কাকতত
এশভাগৰ এভাগো ওলায়, লগে লগে দুৰাতাৰ বস্ত্ৰৰ যোগেদি সেই কাকতৰ
সম্পাদকক প্ৰাণে মৰাৰ সতৰ্কবাণী দিয়ে। নকৰে, কোনোও নকৰে। জয়পুৰ প্ৰদেশৰ
বিমানবোৰ বাতৰি কাকত ওলায় ছাৰ দুখন নে তিনিখনৰ বাবে সকলোবোৰ বাতৰি

কাকত আলোচনীয়েই এণ্ডাৰচনৰ গল্পটোৰ নাঙঠ বজাব পাছে পাছে বজাই দিয়াবল্ল
 পিন্ধিছে বুলি হাত চাপৰি বজাই যোৱা ৰাইজৰ দৰে মুখ্যমন্ত্ৰীৰ গুণ গৰিমা বখনি
 কৰে। সেই চাৰণ গায়ক সকলৰ মাজত একালৰ বিপ্লৱী সমাজবাদী দলৰ প্ৰাক্তন
 সদস্য সম্পাদকো আছে।

সেয়ে কাৰ্য্যকৰী মুখ্যমন্ত্ৰী বুলিলে চৰকাৰী চাকৰিয়ালসকল হাতত দুডাল
 বেট লৈ ক্লাছত সোমোৱা কাঢ়া অঙ্কৰ মাষ্টৰক দেখা ক্লাছ ফাইভ ছিষ্টৰ ল'ৰা ছোৱালীৰ
 দৰে কঁপিবলৈ ধৰে। সেয়ে ঘনে ঘনে লেভেটৰীলৈ যাব লগা হয়। দহে ক'ৰ পাৰে
 যে গাঁও পঞ্চায়ত কাৰ্যালয়ৰ বাৰ-চৌদ্ধ মাহেও দৰ্ভহ নোপোৱা কেৰেলী চাকৰী কৰা
 বাপেকৰ পুতেক দুটা এটা জয়পুৰ প্ৰদেশৰ মুখ্যমন্ত্ৰী আৰু এটা কাৰ্য্যকৰী মুখ্যমন্ত্ৰী
 ছোৱাৰ চাৰি মাহৰ ভিতৰতে গাঁৱত পাছ লাখ টকীয়া ঘৰটো কেনেকৈ হ'ল? কেনেকৈ
 হ'ল তাৰ ছমাহৰ পাছত মহানগৰত মাটি আৰু দাঙ্গান। কেনেকৈ হ'ল তেওঁলোকৰ
 নামত তিনিখন চাহৰ বাগান। কেনেকৈ হ'ল বুৰ্গৰ অশ্লীলতা হেন ঠাইত কোটি টকীয়া
 মূল্যৰ মাটি। ক'লেই হ'বনে? তাৰতো তেওঁলোকৰ দোষ নাই। দিয়াই দিছে কৰাই
 কৰিছে, অনাই আনিছে— তাতে তেওঁলোকৰ কি দোষ?

ৰাজপথত পৰি থকা হাতীৰ গোবৰৰ দয় এটাৰ যেনেকৈ কোনো মূল্য
 নাই, এই মুখ্যমন্ত্ৰীজন জয়পুৰ প্ৰদেশৰ মুখ্যমন্ত্ৰী ছোৱাৰ দুবছৰমান আগলৈকে
 একেধৰণেৰেই মূল্যহীন আছিল। তেওঁ বাদুকৰৰ পৰা ভেঙীবিদ্যা শিকিছিল,
 ঐশ্বৰ্য্যজালিকৰ দ্বাৰা তেওঁ মানুহৰ চকুৰ আগতে গোবৰক সোণ কৰি দেখুৱাইছিল।
 মানুহক বান্ধব কৰি দেখুৱাইছিল, হাতীক ৰাচৰ কৰি দেখুৱাইছিল, মেকুৰীক বাঘ
 কৰি দেখুৱাইছিল আৰু বাঘক মেকুৰী কৰি দেখুৱাইছিল। সৰ্বকালৰ বাবে জয়পুৰ
 প্ৰদেশৰ তেৱেই শ্ৰেষ্ঠ বাদুকৰ বুলি পৰিগণিত হ'ল।

তেওঁৰেই ডায়েক কাৰ্য্যকৰী মুখ্যমন্ত্ৰী এবাৰ সৰু নগৰৰ পাব্লিক হেল্থ
 চেণ্টাৰ এটা উদ্বোধন কৰিবলৈ গৈছিল। মজুম্বাৰ এছ, ডি এমকে আদি কৰি টাউন
 কমিটিৰ নিয়োজিত চেয়াৰমেন (নিৰ্বাচিত নহয়) সকলো ব্যস্ত হৈ পৰিল, কাৰ্য্যকৰী
 মুখ্যমন্ত্ৰীৰ এই আগমনৰ উদ্দেশ্য কোনোও গম নাপালে। এবাৰ এটা ডাকবাঙলাত
 এগৰাকী সুন্দৰী নাৰ্ছক এখেতে কিছুসময়ৰ বাবে লগ পাইছিল। সেই দিশলৈ এই
 প্ৰাথমিক স্বাস্থ্য কেন্দ্ৰটোতে চাকৰি কৰে। তেওঁকেই চাবৰ বাবে কাৰ্য্যকৰী মুখ্যমন্ত্ৰীৰ
 অৱস্থা ইচ্ছা হ'ল। সেয়েই আহিছে। চিভিল এছ ডি অ' টাউন কমিটিৰ দেখিলেই
 মেয়ৰ মেয়ৰ যেন লগা চেয়াৰমেন, পাব্লিক হেল্থৰ এছডিঅ', পি ডবলিউ ডি,
 ইএণ্ডডিৰ এছ ডিঅ', ডাক্তৰ সকলে সন্মুখিকাৰক গায়ন বান্ধনেৰে আঁহৰি নিয়াৰ
 দৰে কাৰ্য্যকৰী মুখ্যমন্ত্ৰীক আগৈ আগৈ লৈ গৈছে। পুৰণা হুচশিটেলখনৰ কাৰ্যালয়টো
 পাবলৈ কেইনজানান থাকোভেই হঠাত কাৰ্য্যকৰী মুখ্যমন্ত্ৰী ব'ল। ইঞ্জিন থমকি ব'লে
 পিছৰ ডাবাৰোৰ থমকি যোৱাৰ দৰে মুখ্যমন্ত্ৰীৰ ডায়েকক পিছত সম্বলটো থমকি ব'ল।

সমুখৰ আধাৰশিলা স্থাপনৰ নামফলক স্তম্ভটোলৈ থকাই হৈছে। পাচকুট ওখ তিনিফুট বহল স্তম্ভটোৰ ওপৰত সকলোৰে চকুৰ দৃষ্টি টাইলাইটিৰ পোহৰৰ দৰে পৰিল। ত্ৰিশখন বিছনা যুগ্ম এখন হচপিটেলৰ আধাৰশিলা স্থাপনৰ পকালিগি সেই স্তম্ভটো। শ্ৰেষ্ঠ হাদুকৰজন মুখ্যমন্ত্ৰী হোৱাৰ চাৰিমাহৰ পাছতেই এইটো আধাৰ শিলা স্থাপন কৰা হৈছিল। পকালিগিৰ স্তম্ভটোও ভেটিয়াই স্থাপন কৰা হৈছিল। যোৱা চাৰে চাৰি বছৰ সেই স্তম্ভটো যুকলি পথাৰখনত উঁহীহাকলুৰ দৰে অকলে থিয় হৈ আছে। অগনন প্ৰজ্ঞাৰে ঠাছ খাই থকা সেই সভাত কটাৰীনলীয়া টাউন কমিটিৰ চেয়াৰমেন তথা চৰকাৰী দলৰ আঞ্চলিক সভাপতি গৰাকীয়ে প্ৰাৱ আধাৰটো মান মুখ্যমন্ত্ৰীৰ গুণৰাজিৰ গায়ন গোৱাৰ পাছত কৈছিল যে অহা ছমাহৰ ভিতৰত এই অকলে এখন ত্ৰিশখন বিছনা যুগ্ম হচপিটেল পালে। ছমাহৰ পাছত ইয়াত ৰোগী থাকিব পাৰিব। ঘৰ দুৱাৰ আচৰাৰ পত্ৰ, ডাক্তৰ নাৰ্ছ সকলো পৰিপূৰ্ণ হ'ব। পিছে যোৱা চাৰে চাৰি বছৰত কটাৰীনলীয়া চেয়াৰমেনৰ চেহেৰা ছাল কোমোৰাটো যেন হ'ল, কটাৰীনলীয়া চেয়াৰমেনৰ উৰুখা পঁজাটো কঁকৰ ওচৰৰ পৰা ঘূৰি আহি বেদনিঘি বায়ুনে পোৱা ঘৰটোৰ দৰে হ'ল, কিন্তু ত্ৰিশখন বিছনা যুগ্ম হচপিটেলখনৰ চেহেৰা এবাৰ স্তম্ভটোহে হৈ ব'ল।

এতিয়া সেই স্তম্ভটোৰ ওচৰতে মন্ত্ৰীভাড়া স্তম্ভ হৈ ব'ল। ওচৰত থকা সকলোৰে স্নায়ুবোৰ যেন মৰা কেচু হ'ল, মাত্ৰ যুকুৰ ঢপ ঢপনিহে বলিকটীয়া ছেওত ৰজা ডবাৰ দৰে বাজিবলৈ ধৰিলে।

“এই আধাৰ শিলা কোনে স্থাপন কৰিছিল ?” ধেমেকৰিৰ শব্দৰে ভায়েকে সুধিলে ? কেইবাবো সপ গিলি, মূৰ খজুৱাই, মুখ মোহাবি, চকু পিৰিকিয়াই, হাতখন যুকলৈ আনি চেয়াৰমেনে ক'লে, “ছাৰ মাননীয় মুখ্যমন্ত্ৰী দেৱে।”

“ভেনেহ'লে এই অৱস্থা কিয় ? নিশ্চয় ইয়াত কোনোবা দেশদ্রোহী, প্ৰতিক্ৰিয়ানীল, বদন চিপি এম বা সন্ত্ৰাসবাদী আছে।” ভায়েকে কৈ চাৰিওফালে ৰঙা চকুহাল ঘূৰালে।

“নাই নাই আগৰ পৰা যিনিহ কৰি অহাই হৈছিল কিন্তু গৰমেন্ট কৰ্ম কৰাৰ এসপ্তাহৰ ভিতৰত অৱশিষ্ট যিকেটা আছিল সেই আটাইকেউটাকে নিৰ্মূল কৰা হ'ল। ইয়াত বিৰোধী কোনো নাই মাননীয় মুখ্যমন্ত্ৰী হাৰে জানে নহয়।” চেয়াৰমেনে সলসলীয়াকৈ ক'লে।

“কিজানি ছাৰ কোনোবা কংগ্ৰেছ আইব”

“নাই নাই নহয়, আমি হানুহক দেখুৱাই ক'লেও কংগ্ৰেছ আৱে আজিলৈকে আমাক একো অসুবিধা দিয়া নাই আমিও দিয়া নাই। তেওঁলোকে তেনে কাম নকৰে। আক সঁজ কথা ক'বলৈ হ'লে আমি তেওঁলোকৰ ঢোকা হৈ আছে আৰু তেওঁলোক আমাৰ ঢোকা হৈ আছে।” ভায়েকে ক'লে।

“দেখা নাই। আপোনালোকৰ আজিলৈকে চকু পৰা নাই। ইমান দায়িত্বহীননে ? কোকৰাঝাৰলৈ ট্ৰেন্সফাৰ কৰি গৈছে দায়িত্ব বুজিব। মুখ্যমন্ত্ৰীৰ নামটো নামফলক খনত আছেনে ? স্তম্ভটোত মুখ্যমন্ত্ৰীৰ নামটো লিখা আছিল নহয়, কোনে মোহাৰি পেলালে।” দুবৰাণাৰ বচন কোৱাদি ক’লে মুখ্যমন্ত্ৰীৰ ভায়েকে। তেতিয়াহে সকলোৱে মন কৰিলে যে হয়, বাকী সকলোবোৰ কথা লিখা আছে, মাত্ৰ মুখ্যমন্ত্ৰীৰ নামটো নাই। নামটোৰ আগৰ “মাননীয় শ্ৰীশ্ৰীলৈকে” আৰু শেষৰ “দেৱে”লৈকে আছে— মাজৰ নামটোৰ নটা আখৰ নাই। মচ খাই গ’ল। জেগাডোখৰ কিবা ৰঙচুৱা হৈ আছে। পুতলাৰ চকুৰ দৰে কোনেও চকু জপাবই নোৱাৰা হ’ল।

কোনোবাই ইচ্ছা কৰি নামটো ঘছি পেলাইছে। নিশ্চয় প্ৰতিক্ৰিয়াশীল মহলৰ কাম। কোনোবা বদন আছে ইয়াত। কি আচৰিত কথা— বাকীসকলোবোৰ কথা আছে— মাত্ৰ মাজৰ নামটো নাই। যদিহে ইচ্ছাকৃত নহ’লহেঁতেন গোটেই কথাখিনিকে মোহাৰি পেলাব লাগিছিল। নিশ্চয় ইচ্ছাকৃত আৰু পূৰ্বপৰিকল্পিতকাৰে নামটো ইচ্ছা কৰি মোহাৰি পেলাৱা হৈছে। মোৰ বাবেই বুলি কোৱা নাই ইট ইজদি পেচুটিজ অৱ দি’চিফ মিনিষ্টাৰ অৱ দি ইচ্চটেট। দু-ইউ নট থিং দেট হি দুনন্ট টেক ডিচিপ্লিন একচন এগেইন ইউ। এখন দেশৰ মুখ্যমন্ত্ৰীৰ সন্মান জৰিত থাকে। একচন ল’ব লাগে। আৰু চাৰিওফালে ইমানবোৰ কোৱাটাৰ থাকোতে দিনে ৰাতিয়ে হচপিটেল এখন চলি থাকোতে কেনেকৈ নামটো মোহাৰিবলৈ দুৰ্ভাগ্যবশতঃ সাহস কৰিলে।” তলত দপ্ দপাই জুই জ্বলাই দিয়া ফেলাইত কুঁহিয়াৰৰ ৰস উতলাদি উতলিবলৈ ধৰিলে ভায়েক। হাতে হাতে ধৰা পৰি পুলিচৰ হাতত কাণতলীয়া চৰ খোৱা পকেটমাৰৰ দৰে মুখ্যমন্ত্ৰীৰ ভায়েকৰ খঙত সমবেত সকলো নিথৰ নিমাত। কি বুধি কৰা যায় এতিয়া। চেয়াৰমেনেই বুধিটো দিলে।

ঠিকেই, এমাহৰ ভিতৰত তদন্ত কমিটিৰ ৰিপোৰ্ট দাখিল কৰিব লাগিব আৰু ৰিপোৰ্ট দাখিল কৰাৰ দিনাই দোষীক কাৰায়ত্ন কৰিব লাগিব। মনত ৰাখিব এইটো কথাত মোৰ ককাই বা মুখ্যমন্ত্ৰীৰ মান সন্মানৰ প্ৰশ্নই অকল নাই— গোটেই দলটোৰ প্ৰশ্ন জৰিত হৈ আছে। কাৰণ ইলেকচন আহি আছে।” কাৰ্যকৰী মুখ্যমন্ত্ৰীয়ে আদেশৰ সুৰত নহয় আদেশ দিয়েই ক’লে।

আৰু তাৰ পাছদিনাই টাউন কমিটিৰ চেয়াৰমেনক সভাপতি স্বৰূপে লৈ পাচজনীয়া তদন্ত কমিটি এখন গঠিত হ’ল। তাত পুলিচৰ মানুহ, ডাক্তৰ, সমাজকৰ্মী ভেটেনেৰী চাৰ্জনকো অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হ’ল।

তদন্ত কমিটিয়ে বিভিন্ন দৃষ্টিকোণৰ পৰা তল তলকৈ পৰীক্ষা কৰিলে। প্ৰায় ডেৰশমান মুনিহ তিকতাক সাক্ষ্য ল’লে। ভিন ভিন ৰাজনৈতিক দলৰ প্ৰতিনিধিক লগ কৰিলে। অকলটোত বাসকৰা বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ প্ৰতিনিধিক লগ কৰিলে, মত্তমত্ত ল’লে। বিভিন্ন সন্থাৰ কাৰ চপা হ’ল। প্ৰগতিশীল নাটক কৰিবলৈ গৈ চুলাইমদৰ

নিচাত সেই শুভৰ তলতে পৰি থকা নাট্যকাৰ নাট পৰিচালক অভিনেতাক লগ ধৰা হ'ল। কেৱল অমুক্ত চোৰৰ খিটু খিটনি আৰু এমএলএ, মন্ত্ৰীৰ বক্তৃতাকে সংবাদ কৰি কাগজলৈ পঠোৱা নিজৰ মতেৰে দুৰ্দ্ধৰ সাহসী সাংবাদিককো লগ কৰা হ'ল। স্থানীয় কিবা সভাৰ স্মৃতি গৃহত কবিতা গল্প লিখি ঘৰে ঘৰে সেই স্মৃতিগৃহ জোৰ জবৰদস্তি গোলামাছ বেচাদি বেচা নিজৰ মতেৰে ডাঙৰ সাহিত্যিকক লগ কৰা হ'ল। সাহিত্য সভাৰ দৰে অৰাজনৈতিক অনুষ্ঠানৰ শাখা সভাই অধিবেশন পাতি সেই উপলক্ষে প্ৰকাশ কৰা স্মৃতি গৃহত সাতজন মন্ত্ৰীৰ বাণী ছপা কৰিব পৰা সম্পাদক জাতীয় নাগৰিকক লগ ধৰা হ'ল। কিন্তু লাভ নহ'ল। কোনেও একো সমাধান দিব নোৱাৰিলে। পকা শুভটোৰ পৰা কোনেও কটাৰীৰে চুৰকি বা কিহুবাৰে চাঁচি মুখা মন্ত্ৰীৰ নামটো একুৱাই পেলোৱা নাই। কাৰণ তেনে কৰা হ'লে নামটো থকা ঠাইখন খহতা হৈ থাকিলেহেঁতেন। কিবা নহয় কিবা এটা চিন থাকিলেহেঁতেন। এতিয়া জেগাডোৰৰ বৰিক পাউডাৰ দিয়া কেৰমবৰ্ডৰ দৰে মিহি হৈ আছে। গোটেই ফলকখনত বাকী সকলোবোৰ আখৰ অবিকল আছে মাত্ৰ মুখ্যমন্ত্ৰীৰ নামৰ আখৰ কেইটা মচ খাই গ'ল। এমাহ হ'বলৈ বেছিদিন নাই। ইয়াৰ ভিতৰতে তদন্ত ৰিপোৰ্ট দাখিল কৰিব নোৱাৰিলেও প্ৰস্তুত কৰি উলিয়াবই লাগিব। নহ'লে চৰকাৰী চাকৰিয়ালসকলৰ য'ত ত'ত ট্ৰেন্সফাৰ হোৱাটো নিশ্চিত আৰু ৰাইজৰ প্ৰতিনিধি সকলে টিকটকে আদি কৰি সকলোবোৰ পদবী খিতাপৰ পৰা বঞ্চিত হ'ব লাগিব ঠিক তেনেতে—

ফুটুকাতলিত বাঘ থকা কথাটো প্ৰমাণিত হ'ল। কোনেও গুৰুত্ব আৰোপ নকৰা তথাকথিত সাধাৰণ মানুহ এটাই কথাটো অৰ্থাৎ মুখ্যমন্ত্ৰীৰ নামটো ফলকখনৰ পৰা নোহোৱা হোৱা কথাটোৰ কাৰণ উলিয়াই প্ৰত্যক্ষভাৱে প্ৰমাণ কৰি দেখুৱালে। মানুহটো ভেটেনেৰী হচপিটেলৰ ফিল্ড ওৱাকাৰ— নিচেই সাধাৰণ চতুৰ্থ শ্ৰেণীৰ চাকৰিয়াল। তেওঁহে কথাটো প্ৰমাণ কৰি দেখুৱালে। লটাৰীৰ টিকটত লাখ টকা লাভ কৰা মানুহৰ দৰে অথবা শাসকীয় দলৰ পৰা এমেলেৰ টিকট লাভ কৰা প্ৰাৰ্থীৰ দৰে কমিটিৰ সদস্য সকলৰ মুখ উজ্জ্বল হৈ পৰিল। শুক্লপক্ষৰ দ্বাদশীৰ জোনটোৰ দৰে তেওঁলোকৰ মুখবোৰ আলোকিত হ'ল। তেওঁলোকৰ অন্তৰবোৰ কালি জগা গৰু পোৱালীৰ দৰে উলাহত জপিয়াই উঠিল।

পশুচিকিৎসা বিভাগৰ ফিল্ড ওৱাকাৰ বা ক্ষেত্ৰ কৰ্মীৰ কথামতে তদন্ত কমিটিৰ সদস্য কেইজনে একেবাহে তিনিদিন প্ৰাথমিক স্বাস্থ্য কেন্দ্ৰৰ মুখ্য বিষয়াৰ কোঠাতে মেলা ৰিডিকীৰে সূচক্ষে চাই দেখিলে হয় তেওঁ কোৱা কথাটো সত্য।

কথাটো হ'ল প্ৰতিদিনে আবেলি বৰষুণ বতৰ নহ'লে মুকলি ফিল্ডখনত কুৰি পাঁচশটামান কুকুৰ গোট খায়হি। গোট ৰাই সিহঁতে চীজন হ'লে সৃষ্টি কামত লিপ্ত হৈ কামোৱা কামুৰি কাজিয়া কৰে। নহ'লে এনেয়েও কুকুৰবোৰ আবেলি ফিল্ডখনত গোট খায় আৰু দুৰ্বাদল কাজিয়া কৰে। আৰু প্ৰতিটো কুকুৰেই দৌৰি গৈ

বাৰ্তা সেইটো দাঙি বুঝায়হীৰ নাম থকা ঠাই ভোখৰতে কাম কৰা কৰে।

যদিহে চাৰে চাবিবহৰে কুকুৰকুলে এই কৰ্মকে একে ঠাইতে কৰি থাকে,
নামটো মচ খাই নাখাবনে ? নিশ্চয় যাব।

“নিশ্চয় যাব— কাৰণ কুকুৰৰ ইউৰিন বৰ থাকেহে। একেবাহে তিনিদিন
ইউৰিন কৰা ঠাইবোৰৰ বন জ্বলি যায়।” বিজ্ঞৰ দৰে পশু বিশেষজ্ঞ পশু
চিকিৎসকেজনে মন্তব্য কৰিলে।

ভাৰ পাছত উদন্ত কমিটিৰ সদস্যকেজনে উদন্তপ্ৰতিবেদনৰ তলতচহী কৰিবৰ
কাৰণে একোটা কলমকে টনা আয়োজনা কৰিলে। □

(১৯৯০)

স্বজাতি

ক'বলৈ গ'লে গণকিংকৰ নাথ যোৱা চাৰিদিন সঘটত পৰিছিল। গণকিংকৰ নাথ প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ শিক্ষক আছিল। পাঁচ বছৰ হ'ল অৱসৰ পালে। শিক্ষক হিচাপে তেওঁৰ যোৱা দুকুৰি বছৰীয়া চাকৰিৰ জীৱনত একো বদনাম নাছিল। বানপানীয়ে গড়কা গাঁৱৰ স্কুল। তিনিমাহমান গাওঁখনৰ লগতে স্কুলখনো পানীত কঁকাললৈকে সোমায় থাকে ঠিক যেন পানীত বুৰ মাৰিবলৈ নাওত ধৰি বৈ থকা বাৰ-তেৰবছৰীয়া ল'ৰাটো। গড়িকে বৃষ্টি বছৰে বছৰে নাগন্ন। বছৰে বছৰে মানে মুঠতে সাতবাৰমানহে বৃষ্টি পাইছে। চাকৰি জীৱনত এনে বহুত সংঘাট আছিল টলাৰ পৰা নাছিল। কিন্তু যোৱা চাৰিটা দিনে মানুহটোক কুমাৰণীয়ে বিজ্ঞা পইতাচোকাটোৰ দৰে স্বৰমাব কৰি ৰাখিছে। অথবা আধুনিক উপাৰে যন্ত্ৰীত কঢ়ি লোৱা ডেকাটোৰ দৰে স্বৰমাব কৰি ৰাখিছে বুলিও ক'ব পাৰি। অথবা মুখ্যমন্ত্ৰীৰ ভৰিত তেল মালিচ কৰাৰ পাছতো নতুন চাকৰিলত যন্ত্ৰীৰ জলিকাত নাম নোসোমোৱা ডেকা বিধায়কজনৰ দৰে।

তেওঁ যাৰ কেনেকৈ ? কি বুলি যায় ! জানি শুনিওনো কোনোবাই মেলা পচা পান্থানাৰ গাত এটাৰ ওচৰত আবাসী চকী লৈ ৰহিবনে ? কথাতো ক'বলৈ গ'লে তেনেকুৱাই হৈছে। গণকিংকৰ নাথৰ ক্ষেত্ৰত আকৌ মেলাত টেঙা বিজ্ঞা কথাখাৰো খাটিছে। তেওঁৰ বৃত্তিজনীয়েও অৰ্থাৎ সিহঁতৰ মাকেও সেই যোৱা মোহমদি একেটা কথাৰে বোৰি আছে।

কথাতো মনত তেনেকৈ একে বছৰ। নাথৰ ল'কা-হোৱাটো আছিল পাঁচটা। চাকৰি থকাৰ কালতে তিনিওজনী হোৱাটোকে বিজ্ঞা বিনে। কিন্তু ক'ক দুটা ! কতখিনী মোহমদিৰ লক্ষণ। কিন্তু বি.এ পঢ়ু কৰিলে একে মোহমদি। গণকিংকৰ নাথৰ

মতে আন্দোলনৰ নেতাবোৰে পাছ কৰা দিয়েই কৰিলে। নহ'লে একেবাৰে কিতাপ নেমেলাকৈ কোনেও বি.এ. পাছ কৰাৰ কথা তেওঁ শুনা নাই। পিছে মাষ্টৰৰ সহকৰ্মী এজনেহে ক'লে বোলে তোমাৰ মোৰ ল'ৰাই আজিকালি ঘৰতহে কিতাপ নেমেলে পৰীক্ষা ঘৰত নিয়মিত কিতাপ মেলে নহয়। দেশৰ স্বাৰ্থত জাতিৰ স্বাৰ্থত প্ৰফেছাৰসকলেও নথৰে। বৰঞ্চ ইটোৰ ওচৰৰ পৰা আহি সিটোক কমহে বোলে ২১৬ পৃষ্ঠাত আছে। কেলেই সেই ভোলা বৰুৱা প্ৰফেছাৰটোৱে ইটো হলৰ পৰা সিটো হললৈ কেৱল এইটো কামকে কৰি থাকে। পিছে ল'ৰাহঁত অকৃতজ্ঞ নহয়। চৰকাৰ হোৱাৰ পাছত তেওঁক স্থানীয় বহুত বাব দিলে নহয়। ভোলাৰ এতিয়া বহুত ভাৰ আছে।

অ' তেনেহ'লে ল'ৰাই আজিকালি ঘৰতহে কিতাপ নেমেলে—পৰীক্ষাৰ ঘৰত নিয়মিত মেলে। পিছৰটো ল'ৰা চিখা। ককায়েকৰ ভাষাত বেলপুং। লাঠি। আজিকালিনো পৰীক্ষাত পাছ কৰিবলৈ ইমান চিৰিয়াচ হ'ব লাগেনে। ককায়েকৰ যুক্তি আছে চালা কিতাপ নেমেলাকৈয়ে অনাৰ্ছসহ পাছ কৰিলোঁ। পিছে অনাৰ্ছসহ পাছ কৰি ল'ৰা প্ৰথম দুবছৰ মান নতুন চোলা-কাপোৰ পিন্ধি বিজয়া দশমী চাবলৈ যোৱা দহ-এঘাৰ বছৰীয়া ল'ৰাৰ দৰে কিবা উৎসাহত, কিবা আনন্দত জপিয়াই ফুৰিছিল। যেন দেশৰ সকলোৱে তাকেহে সুখি কামবোৰ কৰিব। লগৰে এটা গৈ মন্ত্ৰী হ'লগৈ। কিছুদিন এনেকুৱা হ'ল যে দিচপুৰত থকাটোতকৈ পানী গাঁৱত থকাটোতকৈ কমতা বেছিহে হ'ল। পিছে এনেকুৱা মন্ত্ৰী চৰনীয়া পথাৰৰ গৰুৰ পালৰ দৰে যেতিয়া য'তে ত'তে পালে পালে ওলাবলৈ লাগিল বিপদ তেতিয়াহে হ'ল। কোনে কাৰ ওপৰত ক্ষমতা ঋতুৱাব। কোনে কাক মানিব।

লাহে লাহে মদৰ নিচা ফাটি যোৱা লম্বোকায়া শেটৰ য়ানুহৰ দৰে পিছৰ দুবছৰ ঢলং পলং কৰিবলৈ ধৰিলে। মূৰ আচুন্দাই কৰিলে। যেতিয়া পাটচলাৰ পণ্ডিত বাপেকো ৰিটায়াৰ হ'ল তেতিয়া বপুৰা টিকনি ছিগা দেউ হৈ পৰিল। কোন কুলত পৰিব। বিজিনেচ। চাকৰি কিবা এটা লাগে। এবাৰ বোলে কেইটামানে গোটৰাই মন্ত্ৰীক লগ কৰিছিলগৈ। পিছে মন্ত্ৰীয়ে বোলে চিনেই পাহৰিলে। বহুত চিনাকি দিয়াৰ পাছতহে বোলে মনত পৰাৰ নিচিনা লাগিল। দোষ নাই। চিনি পাব কেনেকৈ? চেহুৰা পাতি একে থাকিলেহে চিনি পাব। সিহঁতজাক গাভিৰী গাহৰীৰ দৰে দিনকদিনে লকত হৈ গৈছে এইজাক চেবেলা কুকুৰৰ দৰে দিনে দিনে শুকাই গৈছে। এতেকে কোনে কাক চিনে।

গণকিংকৰ নাথৰ বিপদটো তাত্তে হ'ল। বুকত হেনো কেৰেবীৰ চাকৰি দুটা ওলাইছে। এটাই বোলে সম্ভৱত মন্ত্ৰীৰ আপোনেই হয় অথচ লগত ন হাজাৰ দি চাকৰিটো বৰ্ষাকত কৰিলে। মন্ত্ৰীৰ আপোন বুলিহে ন হাজাৰত হ'ল। তাকে মাকে মিছে ক'লেগৈ। এতিয়া অনাৰ্ছ ব্ৰেকুৱেটক লাগে পোজাৰ হাজাৰ। অৱসৰপ্ৰাপ্ত

পাটচলাৰ পশুভক কুটুৰি আছে। বুঢ়াই বোলে, হেৰ' বিটায়াৰ হওঁতে যিকেইটা পাইছিলোঁ যোৱা পাচ বছৰত লোণ-তেল কাপোৰ-কানিত শেষ। পেন্সনটো কেতিয়া হয় ঠিক নাই। লগৰ দুজনমান ঘৰিও গ'ল পেন্সন নাইল। তেনেহ'লে। ল'ৰাই ক'লে বোলে দেউতা আপুনি পঢ়ু উৱা ল'ৰা যেতিয়া নিজেই যাওক। সেইটো কথাতে খোপনি ধৰি মাক-পুতেক হালেই আজি চাৰিদিন গণকিংকৰ নাথক পৰৱৰ্ত্তাই বেটি ধৰা আশ্বাসৰা মাৰি এটাৰ দৰে দিনে ৰাতিয়ে টনা আকোৰা কৰি আছে। গণকিংকৰ নাথ বাস্তৱিকতে পেশুৱা লাগিছে। তেওঁ কেনেকৈ যাব। নাথো নিজকে সুখিছে পাৰিনে বাক তাৰ ওচৰলৈ যাব !!

তাক জন্মৰে পৰা তেওঁ জানে। চতুৰ্থ শ্ৰেণীত পঢ়োতেই লগৰে ছোৱালী এজনীক নাদৰ পাৰত হেঁচা মাৰি বগৰাই পেণ্ট-ডেণ্ট ফালি-চিৰি আদিম কৰ্মত প্ৰবৃত্ত হৈছিল। ছোৱালীৰ চিঞৰত লগৰ এজাকে একৱাই দিছিল। গণকিংকৰ নাথো তাক কোৱাই কোৱাই দুডাল লেচেকনি চিঙিছিল আৰু মানুহটো ভাগৰি পৰিছিল। হাইস্কুল-কলেজত কৰা কু-কীৰ্তি গণকিংকৰ নাথো নিজে বহুত দেখিছেও, বহুত শুনিছেও। আন্দোলনত লাগি থাকোতে দিনে ৰাতিয়ে দেশপ্ৰেমৰ নিচাত মতলীয়া হৈ থাকোতে কেইজনী ছোৱালীৰ গৰ্ভত কঠিয়া সিচিলে তাৰ লেখ নাচিংহোমবোৰে সুবিধা পালেই দি থাকে। মন্ত্ৰী হোৱাৰ পাছত অৱশ্যে তাৰ লেখ দিবলৈ বহুতে দৰ কৰা হ'ল। বোৱালী বা আদহীয়া মহিলাও তাৰ পৰা সাৰি নাযায়। পৰীক্ষা ঘৰত বোলে জাতিৰ স্বাৰ্থত প্ৰফেছৰেই কিতাপ মেলি প্ৰশ্নৰ উত্তৰটো কোনখিনিৰ পৰা কোনখিনিৰলৈ লিখিব লাগিব ডটপেনেৰে ফুট দি দেখুৱাই দিয়ে। ফটিকা পানীৰ নিচাত লুখাচ ফুল কৰে। কেতিয়াবা বোলে প্ৰফেছৰক কয়হে ছাৰ আপুনিয়েই লিখি দিয়ক। মই চহী কৰি দিয়। প্ৰফেছৰে বোলে অন্ততঃ পৰীক্ষাৰ কেদিন পানীটোপা নাখাবলৈ অনুৰোধ কৰে। খোৱা জীয়াৰ লক্ষণ থকা ল'ৰা-আন্দোলন কৰি থাকোতেই বোলে বাঁহৰ ফুটা ওলোৱা ৰহি পৰা বেৰবোৰ ইটাৰ হ'ল। ওপৰৰ নবাৰ ছালি টাটা টিনৰ হ'ল। নতুন কৈ ওলোৱা ফুটাৰ এখন ল'লেহে। মাৰোৱালীৰ গোগলাত চেলাচটেক্স-ইনকমটেবল কমিছনাৰ গ'লে যিমান আৱদাৰ কৰে আয়াৰ এইজন নেতা গ'লে তাৰ ক্ষতগুণ আৱদাৰ পায়। ঘৰ ভৰি থাকে। মাকে কয়হে বোলে সৰুতে ইয়াৰ যি স্তৰাৰ চৰিত্ৰ দেখিছিলোঁ এনেকুৱা খাটিৰৰ নামী-দামী মানুহ হ'ব বুলি সপোনতে ভবা নাছিলোঁ। বাপেক জীয়াই থকা হ'লে বোলে দেখি বৰ সন্তোষ পালেহেঁতেন। পিছে দুই একে কয় বোলে নহয় বাপেক জীয়াই থকা হ'লে চুইচাইণ্ড কৰিলেহেঁতেন। কাৰণ কিবা কথাত অমত হ'লেই বাপেকৰ জীয়া মানুহকো দেশদ্রোহী, বকন, প্ৰতিক্ৰিয়ালীল, চি.পি.এম বুলি চুলিকোচাত ধৰি থালৰ থালৰ লগায়েই দিয়ে নহয়। বৰ সাহসী সন্তান। দেখলৈ মাৰণিত কৰোঁতে কৰোঁতে অৰ্থাৎ শুদ্ধ হাতেৰে চৰ বোলে মাৰোঁতে মাৰোঁতে ফল বিধায় বাবে ফলটো এডাল লৈ ফুৰা হ'ল।

কোনোভাবে বানা প্রদর্শে টিকট এটা যোগাব কবি চাকাইব কল-ভালুত
চলবে সেয়েসা শিল্প হবে স্বাধীনতার কলিঙ্গ চৌহানত সোহান । বানান পত্রিকা
১০

মাজেৰে নানাজনক সুখি মেলি মন্ত্ৰীৰ কোঠাৰ সন্মুখত বৈ বুঢ়াৰ ঘূৰ ঘূৰাল। বোলে
 মন্ত্ৰী অফিচত নাই। ঘৰত আছেনে নাই কোনেও ক'ব নোৱাৰে। ঘৰত থাকিলে
 অফিছলৈ আহিবই। এবাৰ ঘৰত খবৰ কৰি অহাৰ কথা ভাবিলেও যদি কেচুৰ দৰে
 চৌহদৰ পৰা ওলালে সোমাবলৈ টান হ'ব বুলি ভাবি বেঙ্গলখনতে বহিল। আৰু
 কেবাজনো বহি আছে। দুঘণ্টামান বহাৰ পাছত বুঢ়াৰ আমনি লাগিল। উঠি গৈ
 চৌহদৰ ভিতৰতে থকা হোটেলত চাহ-জিলাপী খালেগৈ। বুঢ়াই মন্ত্ৰীক লগ কৰি ঘূৰি
 যোৱাৰ কথা। কিন্তু যি দেখা গৈছে ঘূৰি যোৱা নহ'বগৈ। পুনৰ আহি আগৰ বেঙ্গলত
 বহোঁতে দেখিলে যে অফিছ কোঠাবোৰৰ দুৱাৰবোৰ বন্ধ হৈছে। খিৰিকী বন্ধ হৈছে।
 হাতত বেগ-ছাটি লৈ লৈ কৰ্মচাৰী ঘৰাখৰি গৈছে। ৰাৰাণ্ডাটোত আৰু বেঙ্গলত বুঢ়াৰ
 বাহিৰে কেউ নাই। বুঢ়াও উঠিল। উঠি চৌহদৰ বাহিৰ ওলাই গণকিংকৰ নাথ মাষ্টৰে
 ভাবিলে—মন্ত্ৰীৰ বা ঘৰ কেনি ? ওচৰৰ দোকানীক সুখি ঠিকনা ল'লে। সেইমতে
 আহি আহি মন্ত্ৰীৰ বাসস্থানৰ জপনামুখ পালেহি। নামটো পঢ়ি চালে হয়। বিষয়বাবোৰ
 পঢ়ি চালে, হয়। ঠিকেই। দাৰোৱান আগবাঢ়ি আহি ক'লেহি বোলে ছাৰে এতিয়া
 লগ নকৰে। গণকিংকৰ নাথে ঘৰটোলৈ চালে। বগা গাহীৰীটোৰ দৰে নোদোকা
 হাফপেণ্ট পিন্ধা ডেকা এটাই বিভিন্ন ভাষাৰে দীঘল দীঘল নোমৰ চকু ঢাক খাই থকা
 চাৰিবিধৰ চাৰিটা কুকুৰৰ লগত ধেমালি কৰিছে। মানুহটোৱে সিহঁতৰ লগত ইংৰাজীত
 কথা পাতিছে। যাৰ নামেই মাতে সেইটোৱেই আহি গৰাকীৰ ভৰিত নেজ জোকাৰি
 জোকাৰি নাক ঘঁহাই দিয়ে। এবাৰ মানুহটোৱে গেটৰ মুখলৈ চালে। কিবা এটা ইচ্ছিতেই
 দিলে নেকি দাৰোৱানটোৱে বৃদ্ধক যাবলৈ দিলে। গণকিংকৰ নাথ সোমাই গ'ল। গৈ
 বাৰাণ্ডাতে থমক মাৰি ব'ল। এইবাৰ হাফপেণ্ট পিন্ধাই বুঢ়ালৈ চাই, “ছাৰ ক'ল
 আহিল” বুলি সুখিলতহে মাষ্টৰে ধৰিষ পাৰিলে যে ভেওঁ বিচাৰি লৈছে মন্ত্ৰী এইজনই।
 কি চেহেৰা কি হৈ গ'ল। তাহানিৰ নাজীয়া চেহেৰা দেখিলে এতিয়া গোলোকৰ
 চেহেৰালৈ ৰূপান্তৰ হ'ল। মাত লগাই নিকিয়া হ'লে মাষ্টৰে একলৰ ভেওঁৰে ছাত্ৰ
 বুলি ধৰিবই নোৱাৰিলেহেঁতেন। মন্ত্ৰী হৈয়ো যে আকৌ সি চিনি পালে ! অকল চিনি
 পোৱাই নহয় তাৰ লগত ধেমালি খেলি থকা কুকুৰকেটাকো সি চিনাকি কৰি দিয়াৰ
 চেষ্টা কৰিলে। সি এটা এটাকৈ নোমেৰে চকু ঢাকি থকাকেটাক নাম ৰখি ৰখি মাষ্টৰে
 : জিমি-জিমি কাম-কাম কুইকলি। চেলুট হিম, চেলুট হিম হি ইজ মাই টিছাৰ। টম
 টম, কাম ছাপ চেলুট হিম, হি ইজ মাই মাস্টাৰ। টাইগাৰ টাইগাৰ কাম কাম চেলুট হিম
 হি ইজ মাই টিছাৰ।” আটাইকেউটাই আগ ঠেং দাঙি দাঙি গণকিংকৰ নাথৰ কাষ
 চাপি আহিল। মাষ্টৰে ভয় খালে। যিমনেই নোমাল জুকুকেটা তেওঁৰ ওচৰলৈ আহিছে
 সিমনেই ভেওঁ পিছ হুকি গৈ গৈ বেৰত চেপেটা লাগিছে। তাকে দেখি হাঁহি মাৰি
 মন্ত্ৰীয়ে বোলে ক'লে, “ছাৰ ভয় নাখাৰ ! ইহঁত বৰ অবিভিড্ৰেণ্ট। সিহঁতে কাকো
 একো নকৰে। ইহঁতে ছাৰ মোক খুব ভাল পায়। মই ঘৰত থাকিলে ইহঁত জনকনকে

মোৰ লগতে থাকে। ইহঁত বৰ জেণ্টল মোক খুব ভাল পায়। দেখিছেই নহয় কিন্তু ইহঁতে মোৰ লগত কেনেকৈ খেলিছে।”

সকলো জীৱই স্বজাতিক ভাল পায়েই। মাটৰে ক’লে।

কি ক’লে ছাৰ ? হাঁহি মাৰি মট্ৰীয়ে সুধিলে।

সকলো জীৱই স্বজাতিক অৰ্থাৎ নিজৰ লগৰবোৰক ভাল পায়েই। জীৱ মাত্ৰেই সজপ্ৰিয়। স্বজাতিক ভাল নোপোৱা জীৱ নাই কেৱল প্ৰতিবন্দ কৰিব নালাগিব—
ভালবি বোলাই থাকিব লাগিব।”

মাটৰৰ কথাত মট্ৰীয়ে হাঁহিলে। স্বজাতিৰ হাঁহি দেখি দীঘল নোমালকেটায়ো
হাঁহিছে নেকি মট্ৰীয়ে জুমি জুমি গলে। □

নিৰুদ্দেশৰ সন্তোদ

আজিৰ পৰা কেইমাহমানমানৰ আগতে ‘বুধবাৰ’ কাকতত এগৰাকী সচেতন নাগৰিকে (নামটো পাহৰিলোঁ) এটা বৰ অদ্ভুত সংবাদ দিছিল। তেখেতে লিখিছিল যে প্ৰদেশখনৰ বহু বহু তিনিফুৰি বাৰজন তজ্জবজীয়া সিংহপোহালী সদৃশ ডেকামানুহ হেৰাল। অৰ্থাৎ নিৰুদ্দেশ হ’ল। খবৰটো যদিও ভয়ানক আৰু আতঙ্কৰ আছিল কিন্তু কাকো বিচলিত বা চিন্তিত কৰিব নোৱাৰা যেন লাগিল। কাৰণ তাৰ পাছতো দেশৰ কোনেও সেইবিষয়ে আলচ বিলচ নকৰিলে, এনেকি বাস্তৱিকাকততো “মতামতৰ বাবে সম্পাদক দায়ী নোহোৱা” শিতানত পত্ৰ এখনো নোলাল। মই এজন তিনিফুৰি আঠবছৰীয়া বৃদ্ধ খেতিয়ক। কিন্তু খবৰটো পঢ়িযোঁই মোৰ সেইমুহূৰ্ততে বুকুৰ যি ধপধপনি উঠিল আজিকোপতি বুকুৰ ভিতৰত ৰয়নি গোসাইৰ স্বৰত বলিষ্ঠটীয়া ছেহত মৰা ডবাৰ দৰে দৰা ব্যক্তি আছে। কাৰণ ১৯৮৩ চনত মোৰো এটা গ্ৰেজুৱেট ডেকা নিৰুদ্দেশ হৈছিল। আজিলৈকে তাৰ সংবাদ নাপালোঁ। যদিও দুমাহমানৰ পাছত পুলিছে হাড়-মূৰ গেলামগুহৰ টোপোলা এটা আনি এইটোৱেই তোমাৰ ল’ৰাৰ লাচ বুলি চমজাই দিছিল, যদিও ওচৰ চুবুৰীয়াই সেই টোপোলাটোকে নি খৰি খেৰ দি ফলাইছিল, যদিও সেই হাড়-মূৰৰ গেলামগুহৰ টোপোলাটোৰ ওপৰতে উৰুৰি হৈ হৈ পৰি তাৰ মাকে হিয়া ভুকুৱাইছিল তথাচ মোৰ বিশ্বাস হোৱা নাছিল যে সেইটো মোৰ গ্ৰেজুৱেট পুত্ৰ নিবাৰণ দত্তৰ শৰ। মোৰ বিশ্বাস হ’ব কেনেকৈ? কাৰণ নিবাৰণ আছিল দুৰীয়া ডিকুহৰ বুকুৰ কুটুম। সি নিজৰ কাৰণে তৰা নাছিল। মোৰ চাৰিটা ল’ৰাৰ ভিতৰত সিয়েই আছিল গ্ৰেজুৱেট, অথচ মানুহৰ কাম কৰি কুৰিবৰ বাবেই সি কোনোদিন চাকৰি বিচৰা নাছিল। সি কৈছিল যে গাৰ্জীপ্ৰভুৱে আনি দিয়া স্থাধীনতা মিছা। সি আৰু কৈছিল যে এইয়ে নেতাজ্ঞাকে দেশ ৰক্ষাৰ বাবে আন্দোলন কৰিছে আচলতে সিহঁতে গাৰ্জীয়ে দিয়া যুধিমতে নিজক ৰজা পাতিবৰ বাবেহে কৌশল কৰিছে। সেয়েহে যদিও পুলিচে কৈছিল যে তোমাৰ ল’ৰাক দেশতহেী বুলি এগালে খেদি খেদি নি হাবিত ঘপিয়াই ঘপিয়াই মাৰিলে, তথাচ মোৰ আজিকোপতি বিশ্বাস নহ’ল।

মই ভাবি আছোঁ নিবাৰণে তাৰ লগ বিচাৰি নিকৰ্দ্দেশ হ'ল। আৰু সেয়েহে 'বুধবাৰ' কাকতত একুৰি বাৰটা ডেকাল'ৰা নিকৰ্দ্দেশ হোৱাৰ বাতৰি পোৱাৰ পাছত সিহঁতৰ লগতে মোৰ ল'ৰাটোও আছে বুলি ভাবি হাতত লাখুটি লৈ নিজেই বিচাৰি ওলালোঁ।

কিন্তু যাওঁ ক'লৈ ? ক'ত বিচাৰিম ? কাৰোবাক কাৰোবাক কথাটোৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব খুজিলত মোক নিবাৰণৰ কাৰণেই পগলা বুলিহে ভাবিলে। বোলে পুতেকমৰাৰ পাছতেই বুঢ়াৰ মগজৰ দোষ হ'ল। সেয়েহে এদিন মই মাইকী মানুহক মনে মনে কৈ সেই বাসন্তৰটা ডেকা ল'ৰাক বিচাৰি ওলালোঁ। মাইকীমানুহৰ বৃষি শুনিবলৈ পায় বুলি অসমীয়াত কথা এষাৰ আছে যদিও মই কিন্তু মাইকীমানুহৰ বৃষিমতেহে কাম কৰিলোঁ। মাইকী মানুহেহে ক'লে বোলে "আপুনি বেমাৰী দেহাৰে বুঢ়া কালত গৰু বিচৰাদি সেই জাকক ক'ত বিচাৰি ফুৰিব। তাতেওতকৈ এটা কাম কৰক। সিহঁতৰ দলপতিটোক বিচাৰিলেই হ'ল। তাক পালেই সকলোৰে সম্বন্ধ পাব।" মাইকী মানুহৰ বৃষিটোত মই পতিয়ন গ'লোঁ। দলপতিটোৰ চেহেৰাটো মনত পেলাই শেহতীয়া ছবিখন বাতৰি কাকতত চালোঁ। মলুৱা বান্দৰৰ দৰে এখন মুখ। হৃদৰ চকুৰ দৰে দুটা চকু। দুই বাখে খাব নোৱাৰা আলকাটাৰা দ্ৰামটোৰ দৰে তাৰ দেহ। গতিকে সি য'তে থাকক ত'তে ওলাই থাকিব। লুকাই থকাটো তাৰ বাবে অসম্ভৱ হ'ব। গতিকে মই তাকে বিচাৰি ওলালোঁ।

গ'লোঁ। প্ৰথমে তাৰ গাৱঁৰ ঘৰলৈকে গ'লোঁ। গৈ শ্ৰীকৃষ্ণৰ ওচৰত কৰ্মীনীৰ চিঠি দি ঘূৰি আহি নিজৰ ঘৰটোকে চিনিব নোৱাৰা বেদনিখি বাঘুনৰ অৱস্থা হ'ল। ক'ত সেই তাহানিৰ উৰুখা পঁজা আৰু ক'ত সেই নৰাৰে চোৱা নামঘৰ। পাটচলা ফুলৰ পণ্ডিতৰ ঘৰটো এইটোৱেইনে ? ৰিটো নামঘৰত বহি কেশৱ মানে মিছা ডাঙকী কথাবে দৰিদ্ৰ ভিক্ৰম ভক্তৰ তেজখোৱা মানুহটোৰ ঘৰৰ অৱস্থা কেনেকৈ এনেকুৱা হ'ল। এইখন দেখোন ভেনেই ইন্দুপ্ৰস্থ হ'ল। ঘৰৰ দুৱাৰমুৰলৈকে বাট পকা। ঘৰৰ কালে চালে চকু চাঁত মৰি ধৰে। জোতাযোৰ খুলি নামঘৰলৈ সোমাই গৈ দেখিলোঁ কেবাজনো ঘোঁৰাৰ নেজৰদৰে মূৰত মৰা পাগটোৰ পৰা ওলমি থকা পাগটোৰ আগটো নচুৱাই নচুৱাই হাঁহি তামাচাত ব্যস্ত। মই তলকা মাৰি কথাবোৰ বুজিবলৈ চেষ্টা কৰিলো। বুজিলো। জুৱা খেলৰ পইচা ভাগ বটোৱা হৈছে। দুখীয়া ভিক্ৰমৰ পৰা এটকা এটকাকৈ লৈ চৰকাৰে জুৱা খেলে। কোনোবা বিত্তজনে জুৱাৰ ডাঙৰ ভাগ লাভ কৰে। বাহি অংশটো দলপতিয়ে নিজে হাতত ৰাখে, দুখীয়া ৰায়ভৰ ৰাখে। কাৰোবাৰ ৰাজবেমাৰ হৈছে চিকিৎসা কৰিবলৈ পইচা নাই, তেওঁক স্মি লাগে। মূঠতে জনহিতকৰ কামত বাহি অংশ ভাগ বটায় লাগে। সিহঁতে দলপতিয়ে কৰিছে কি, নিজৰ দেউতাক, কৰবাসেক, জেঠী, কৈন্য, আত্মজৰ পালক, কুকুৰে চেলেকা ভাগিনিয়েক আদিৰ জাকত বিতৰণ কৰিছে। তাকে পাই এয়া হাঁহি খিকিখালি কৰিছে। মই জুহুজৰ ওচৰত বহি থকা চকুমুদা মেকুখীৰ দৰে কিছুপৰ সেইবিনিতে বহি থাকিলোঁ। বহি

থাকি সেইবোৰ লীলা খেলা চাবলৈতো মোৰ সময় নাই। মই নিৰুদ্দেশৰ সন্তোদৰিচাৰি ফুৰা মানুহ। এবাৰ ন কইনাৰ মাত্ৰেৰে সুখিলোঁ, বোলো নিৰুদ্দেশ হোৱা একুৰি বাৰজন ডেকাৰ দলটোৰ দলপত্ৰিক ক'ত লগ পাম ? তেওঁলোকে আটায়ে মোলৈ প্ৰথমে দৃষ্টিশোৱা ধূতৰঙাই চোৱাদি চাই সুখিলে বোলে কি নিৰুদ্দেশ, কি বাসন্তৰ জন, একো বুজাই নাই দেখোন। মই ক'লো বোলো আত্মপানালোকে থকা কাকত নপঢ়েনেকি ? আমাৰ যে বোকাপুৰ এই দেশখনক সোণৰপুৰ কবিম বুলি একুৰি বাৰজন ডেকাই যে আজিৰ পৰা পাঁচফালেৰে আগতে বহুত মানুহৰ বলি লৈছিল, তেওঁলোক হেৰাল নহয়। মই বিচাৰি ফুৰিছোঁ। গভিৰে দলপত্ৰিক লাহে। ক'ত লগ পাম বাক ? ক'বলৈহে পালোঁ তেওঁলোকে ঘোঁৰাই চিঞাৰ দৰে একেলগে চেঁ চেঁৰাই হাঁহিবলৈ ধৰিলে। হাঁহি হাঁহি এজন বুজাই ক'লে বোলে ক'ত আছে কেনেকৈ ক'বা। ইয়াত কিন্তু তেওঁ নাই সেইটো ভোমাক ক'ব পাৰোঁ। তেওঁ এইবোৰ আমাক আনিবলৈহে মাতিছিল, দিবলৈকে অহা নাছিল। আৰু ক'ত আছে সতকাই ক'বও নোৱাৰিম। কাৰণ ৰাজধানীত চাৰিটুকুৰা মাটি আৰু চাৰিখন ঘৰ আছে, দিল্লীত আছে ঘৰ মাটি, ৰাজ্যলোৰতো আছে ঘৰ মাটি, ৰোহাইতো আছে— তাৰ বাহিৰেও বাওঁতলৈকে ঘৰি চাৰিখন চাহ বাগিচাও তেওঁ লৈছে, এতিয়া ক'ত আছে। ভোমাক ক'ব নোৱাৰোঁ সঠিককৈ। মোক বিমোৰ হোৱা দেখি এজনে মাত লগালে, বোলে তুমি এটা কাম কৰিব পাৰা। বেলৰ বিছনাৰ কাষে কাঠ দিবলৈ তেওঁ কঠোৰ ব্যৱসায়ত নামিছে— এতেকে চৰকাৰী 'বিজাৰ্ণত' এবাৰ বিচাৰি চাব পাৰা। মই নম্বলোঁৱেই।

আটাইকেউখন চৰকাৰী বনাঞ্চলত দলপত্ৰিক বিচাৰি চলাথ লগালোঁ। কোনেও দেখিছিলোঁ বা দেখিছোঁ বুলি নকয়। মোকেহে আকৌ দুই একে চোৰাং ব্যৱসায়ী বুলি বা চোৰাং চিকাৰী বুলি ধৰি থ'ব খোজে। পুলিচৰ হাজোতত দিব বুলি ভয় বুৱাই ভেটি ৰাব খোজে। সিহে এজন কৰেই গাৰ্ডে (তেওঁৰো হেনো বৰপুত্ৰকটো সোণৰ দেশ কৰা আন্দোলনত ঢুকাল বা কোনোবাই চোৱাই খালে) মোৰ কাষৰ ওচৰত কুচ-কুচাই ক'লে বোলে দলপত্ৰি হাবিতে আছিল হয়। কাঠৰ ব্যৱসায় কৰাটোও হয়। সিহে কাঠবোৰ শেষ হুলত ভেৰেত হাবিৰ পৰা ওলাল। এতিয়া হাবিত নাই। কিছুদিনৰ আগতে মেডিকেল কলেজৰ প্ৰসূতি বিভাগৰ বাহিৰত চকী এখনত দিনৰ দিনটো বহি থকা দেখিছিলোঁ। ভিতৰত বোলে ঘৈণীয়েক ভাল হ'বলৈ ধৰিছিল। তাৰ পিছত আৰু এবাৰ দেখিছিলোঁ মোককচাঙত। প্ৰধানমন্ত্ৰীক বিদায় দিবলৈ গৈ কৈছিল বোলে “আই উইল চি ইউ এট গুৱাহাটী।” অৰ্থাৎ আপোনাক মই গুৱাহাটীত লগ পাম। তাৰ পিছত হেলিকপ্টাৰত উঠি শহুৰেকৰ ঘৰলৈ গৈছিল জেঠীয়েকৰ পুত্ৰকৰ অন্নপ্ৰাসন ৰাখলৈ। তাৰ পাছত আৰু দেখা নাই। বুঢ় কৰেই গাৰ্ডজনৰ কথা শুনি মই পেপুৱা লাগিলোঁ। আগতে ৰাশেকৰ হাকচোঁৱন কৰাৰ পূৰণ চাইকেলখন টনা আজোৰা কৰা দলপত্ৰিৰে বহি-হেলিকপ্টাৰত উঠি অন্নপ্ৰাসন ৰাখলৈ ৰাখলৈয়ে ল'লে,

তেনেহ'লে মই বুঢ়াই ক'ত বিচাৰি কুৰিম। হালৰ গৰু হেৰালে বিচাৰি পাবলৈ ডাল, হাতী হেৰালেও বিচাৰিব পাৰি, নাই নালাগে ঘৰৰ কুকুৰটো বগিয়া হৈ হেৰালেও বিচাৰি উলিয়াব পাৰি, এতিয়া নিবোকা মানুহটো ক'ত বিচাৰিম। সেইদৰে পেনুৱা লাগি এঠাইত বহি থাকোতে বাটৰুৱা এজনে সবিশেষ গম লৈ মোক বুধি এটা দিলে, বোলে এতিয়া আকৌ বোকাপুৰখন সোণপুৰ কৰিবলৈ ভোট বিচাৰৰ সময়। গতিকে য'তেই ৰাজহুৱা সভা দেখে, তাতে ভুমুকি মাৰি চাবচোন। য'ত মাইকত ভুল ইংৰাজী শব্দ আৰু ভুল ব্যাকৰণেৰে অসমীয়া বক্তৃতা দিয়া শুনিব, তাতে পাব।

বাটৰুৱাৰ সেই কথাটো শুনি মই মুখাচফুট দিলোঁ। দেশখন এতিয়া সভা সমিতিত আগবঢ়া। প্ৰতিদিনে দেশত দহহেজাৰখনমান মিটিং হয়। এতিয়া মই অকলশৰীয়া বুঢ়া মানুহ এটাই এই ইমানবোৰ মিটিঙত কেনেকৈ খানাতালাচ কৰি ফুৰিম। ভুল ইংৰাজী শব্দ বা ভুল বাক্য অকল দলপতিয়েই কয়নে? হু পোৰামতে শিক্ষাৰিতাগৰ দায়িত্বত থকাজনৰ বাহিৰে দলৰ সকলোৱেই একেইদৰেই কয়। এতিয়া কাক দলপতি বুলি ধৰিম? দাঁটিচুলি পকাবোৰৰ ভিতৰত কাক ককা বুলি শ্ৰাতিম। অৱশ্যে ডাঙৰ জন্তুৰ গেলা শ আণ্ডৰি থকাৰ দৰেই দলপতিক আণ্ডৰিয়েই শিক্ষক, সাংবাদিক, সাহিত্যিক-পণ্ডিত বেছি থাকিব। চাবলৈ গ'লে তাতে নিৰ্ণয় এটা পাব পাৰিম। কিন্তু ইমানবোৰ সভা সমিতি মই কেনেকৈ ঘূৰিম। পৰশুৰামৰ অমতাৰ ল'ল্লাও সম্ভৱ নহ'ব।

বেমাৰী দেহাৰে আৰু নোৱাৰি। মোৰ হেৰোৱা ল'ৰাৰ আশাও বাদ দিলোঁ, বিৰুদ্ধেশ হোৱা দলটো বা দলপতিৰ আশাও বাদ দিলোঁ। বহুপ্ৰহৰে সন্ধান কৰিলোঁ, নাপালোঁ। ঠিক তেনেতে এজন চিনাকি পুলিচেছে স্বৰৰটো দিলে। বোলে দলপতিক আপুনি এতিয়া ৰজাঘৰৰ চাউলৰ গুলামত পাব। মই বোলে 'হয়নে? কি কৰিছে তেওঁ' চিনাকি পুলিচে ক'লে বোলে মই কোৱা কথাটো যদি মিছা, আপুনি নিজেই প্ৰমাণ চাওকগৈ। মই নৰলোঁৱেই, বাটকুৰি বাই বাই গৈ আটাইতকৈ ডাঙৰ ৰজাঘৰীয়া চাউলৰ গুলামটো পালোঁগৈ। বাপ জনমত দেখা নাই ইমান প্ৰকাণ্ড ৰাজভড়াল। আগফালৰ দুৱাৰবোৰ নিকপকশীয়াকৈ বন্ধ। ডাঙৰ ডাঙৰ তলা ওলমি আছে। পিছে পিছফালৰ দুৱাৰবোৰ খোলা। ডাঙৰ জাঙৰ লৰী মটৰবোৰ ভড়ালটোৰ ভিতৰলৈ সোমাইছে, ওলাইছে। 'বাবুজী বাবুজী' বোলা, 'মশাই মশাই' বোলা মানুহবোৰে লৰীবোৰ ভৰাইছে আৰু উলিয়াইছে। ময়ো এবাৰ ভড়ালটোৰ ভিতৰলৈ সোমালোঁ। যি দেখিলোঁ ক'লে কোনেও বিশ্বাস নকৰিব। নেদেখা হ'লে ময়ো গোকাট মিছা মনে সজা ভিত্তিহীন প্ৰতিক্ৰিয়াশীলৰ কথা বুলি ক'লোঁহেঁতেন। মই নিজ চকুৰে দেখিলোঁ, বিমালয় পৰ্বতটোৰ মান ওখ চাউলৰ বগাৰ ওপৰত দলপতি বহি আছে। মই জেপৰ পৰা খবৰ কাকতখন উলিয়াই কটোৰ লগত মিলাই চালোঁ— হয় মনুৱা কান্দৰৰ দৰে সেইখন মুখ, হনুৰ চকুৰ দৰে সেই দুটা চকু, বাঘে খাব নেদাৰা আলকটোৱাৰ দ্ৰামৰ

দৰে বা চাউলৰ বস্ত্ৰটোৰ দৰে সেইটো দেখা। ইয়াকটো কেৱল গৰাকী সেই সৰু
মূৰটোতনো ক'ত থিওঁ থাকিব। কেলেই শৰু তুল নক'ব। সেই দলপতিৰ ওচৰত
হাতত দণ্ডালৈ বিন্ধ হৈ আছে দলৰ আৰু কেইটামান। আটাইকেউটোৰে চেহেৰা
চিৰিয়াখানাত থকা 'চিম্পাজী'ৰ দৰে। হাঁয়—হাঁয়, মই বাহিৰত এনেদৰে বিচাৰি ফুৰিলোঁ,
শিক্ষালয়ৰ পৰাও নিবিচাৰি সিংহৰ গুহাত বিচাৰিলে ক'ত পাম।

বোলো “দলপতি আপোনালোক ছোৱাৰাৰ সংবাদ কাকতত পাই মই
আপোনাক বিচাৰি ফুৰিছিলোঁ। চাওঁ অকণমান লগ পাবলৈ চোন, মোৰ কথা এটা
সুখিবলগীয়া আছে। আজি সাতবছৰৰ আগতে মোৰ ল'ৰাটোৰ ছেৰাল। তাৰ সম্বন্ধ
কিবা পায়নে, তাকে জানিব খুজিলোঁ অকণমান লগ দিবনে?” নাই। মই চিঞৰিলোঁহে
চিঞৰিলোঁ কোনো উত্তৰ নাছিল। মোৰ চিঞৰ বাজতড়ালৰ ভিতৰত পাক খাই খাই
প্ৰতিধ্বনিত হ'ল। দলপতিৰ খবৰেই নাই। চিঞৰি থাকোতেই এটাই মোক গতিয়াই
বাহিৰলৈ উলিয়াই দিলে। সি মোৰ মুকুলৈ বন্দুক টোকাওতে ক'লোঁ যে মই
মাত্ৰ এবাৰ দলপতিক লগ পাব খোজোঁ। লাগে ভেৰেত নামি অহালৈকে মই
বাহিৰতে বহোঁ। মোৰ কথালৈ কাণ লিদি সি খঙতে কিছুমান কথা ডোৰ ডোৱালে।
তাৰ কথাৰ সাৰমৰ্ম মই বুজিলোঁ, দলপতিৰে চাউলৰ ব্যৱসায় শেষ কৰি উঠা
মাৰিব। মাটিত নানামেই। কাৰণ তেওঁৰ ডকাইতৰ দলটো নতুনকৈ ৰাচিৰ লাগিব।
পাৰিলে এইবাৰ নিজৰ দলত বেছিকৈ শক্তিশালী ডকাইতৰ ডোৰ লাগিব। দলপতি
সম্প্ৰতি সেই কামত ব্যস্ত আছে। মই এতিয়াহে বুজিলোঁ, মোৰ ছোৱাৰা ল'ৰাটো
ইয়াতেই দেখা দিছিল। □

(১৯৯০)

গোপীনাথ বৰদলৈ মূৰ্চা গ'ল

স্বগাধিপতিৰ ওচৰত ভালেমান দিন ধৰি গোপীনাথ বৰদলৈয়ে অনুৰোধ কৰি আছে। গোপীনাথৰ কথা হ'ল তেওঁ অসমখন এবাৰ চাব খোজে। কিন্তু স্বৰ্গৰ বিধি অনুযায়ী ভাৰতবৰ্ষত বা ভাৰতৰ কোনোবা এখন প্ৰদেশত যেনেকৈ এবাৰ এম.পি. এম.এল.এ বা মন্ত্ৰী হ'লে নাযি যোৱাৰ নিয়ম নাই, তেনেকৈ এবাৰ স্বৰ্গৰাসী হ'লে মৰ্ত্যলৈ নমাৰ নিয়ম নাই। কিন্তু গোপীনাথ আকোৰগোজ। তেওঁক অইন চাবলৈ নালাগে, অন্ততঃ দুকুৰি বছৰৰ আগতে এৰি যোৱা অসমখন এবাৰ চাব খোজে। তাতে তেওঁক লৈ অসমত কিবা শতবাৰ্ষিকীও পাতিছে, টনা আজোৰা কৰিছে। সেইবাবে তেওঁক এবাৰ অসমখন চাবলৈ লাগে। কিছুদিন ধৰি তেওঁ যেতিয়া স্বগাধিপতিক একেটা কথাৰ বাবেই আমনি কৰি আছে, স্বগাধিপতিও বিমোহ হ'ল। তেনেকৈয়ে থাকিলহেঁতেন কিন্তু গোপীনাথে শেষ অন্ত প্ৰয়োগ কৰিলে যে যদিহে তেওঁক এবাৰ অসমখন চাবলৈ নিদিয় তেতিয়াহ'লে তেওঁ আমৰণ অনশন কৰিব। তথাপিও স্বগাধিপতি বিচলিত নহ'লহেঁতেন, কাৰণ স্বৰ্গত ঋষা-নোখোৱানো কি— জন্ম মৃত্যুৰ বাধা তাত নায়েই। কাৰণ পৃথিৱীত আটাইতকৈ ধুবন্ধৰ, বদজাত, দুৰ্নীতিপৰায়ণ, হত্যাকাৰী এটা মৰিলেও স্বৰ্গী হ'ল বুলি আত্মাৰ সদগতিৰ কাৰণে ভগৱানলৈ প্ৰস্তুত প্ৰেৰণ কৰে। সেইবোৰো যেতিয়া স্বৰ্গতে থাকে, গতিকে কি অসুবিধা আছে। কিন্তু কথা হ'ল গোপীনাথৰ দৰে পুণ্যাত্মা এগৰাকীয়ে যদি অনশন কৰে, তেতিয়া স্বগাধিপতিক দুই চাৰিয়ে ফুটফুচাব পাৰে। সেইটোহে চিন্তাৰ কথা হ'ব।

‘হেৰি নহয় দুকুৰি বছৰৰ আগতে এৰি থৈ অহা অসমখন জানো আপুনি এতিয়া চিনি পাব ?’ স্বগাধিপতিয়ে গহীনাই সুধিলে।

‘পায় পায় দুকুৰি বছৰ নালাগে দুহেজাৰ বছৰৰ পাছতো মই চিনি পায়, নিজৰ মাককনো কোনোবাই চিনি নাপায়নে ?’ গোপীনাথে পৰম উৎসাহেৰে ক'লে।

‘নহয়, আপুনি অসম এৰি আহোঁতে অসমখন চেপ্তন পাতটোৰ দৰে

আহল-বহল আছিল। কিন্তু এতিয়া অসমখনৰ আকৃতি কেৰোণীয়া নাহৰপাত এটাৰ দৰে খীন আৰু দীঘলীয়া হৈ পৰিল, চিনি পাৰনে ?

‘পাম, পাম, মাহৰ পাত নালাগে আমলখি বা ভেতেলি পাতৰ নিচিনা ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ হ’লেও চিনি পাম।’ গৌণীনাথে ক’লে।

তেতিয়াই স্বৰ্গাধিপতিয়ে দুজন গাইড মাতি আনিলে। গাইড দুজনক দেখি স্বৰ্গাধিপতিয়ে ক’লে, “এখেতক অসম এলেকাটো দেখুৱাই আনাহক।” তাৰ পাছত হঠাতে স্বৰ্গাধিপতিয়ে গৌণীনাথৰ ফালে মূৰ ঘূৰাই ক’লে, “হেৰি নহয়, কোৱা শুনিছো ম’ৰাহঁতে অসমখনৰ পৰা মাটিবোৰ শুকাই মজাইক কৰা মজিয়াৰ দৰে গোটেই দেশখনকে সোণৰ কৰিলে— এতিয়া জানো সোণৰ অসমখন সত্কাই আপুনি চিনি পাম ?” স্বৰ্গাধিপতিৰ কথাত গৌণীনাথ জপিয়াই উঠিল— “আ, হয়নে ! পাম, পাম, উস্ মোৰ কি ভাগ্য এখন সোণৰ অসম দেখিবলৈ পাম।”

তাৰ পাছত স্বৰ্গৰ গাইড দুজনক স্বৰ্গাধিপতিয়ে কিছু নিৰ্দেশ দি গৌণীনাথক তেওঁলোকৰ লগত পঠাই দিলে। চকুৰ পলকতে তেওঁলোক তিনিজন শূন্যতে এঠাইত ব’লগৈ।

‘এয়াই হ’ল অসমৰ ওপৰৰ আকাশমাৰ্গ। ইয়াৰ পৰাই আপুনি তলৰ অসমখন চাব পাৰিব। এই শূন্যাঞ্চলত আপুনি অতি দীৰ্ঘৰে বিচৰণ কৰিব পাৰিব। এতিয়া আপুনি ইচ্ছামতে বিচৰণ কৰক আমি লগতে আছোঁ। কিবা নুবুজিলে বা ধৰিব নোৱাৰিলে আমাক সুধিব। আমি বুজাই দিম।’ স্বৰ্গৰ গাইডে কৈ গৌণীনাথৰ কইনা খোজৰ লগত সহযোগ কৰিলে।

গৌণীনাথে শূন্যতে কেইখোজমান কাঁটি তললৈ চাই দেখিলে সোণৰ দৰে কিছুমান ঘৰ জিলিকিছে, যেন সোণৰ স্তম্ভছে। গৌণীনাথে গাইডক সুধিলে— “সেই যে জিলিকিছে সেইবোৰ সোণৰ ঘৰ কাৰ ?”

অ’ সেইবোৰ, সেইবোৰ হ’ল... সেই যে কম জিলিকিছে সেইবোৰ হ’ল আপোনাৰ পিচত হোৱা কিছুমান মন্ত্ৰী এম.এল.এৰ ঘৰ। লগতে কিছুমান ব্যৱসায়ী আৰু বুদ্ধিজীৱিৰ ঘৰো আছে। আৰু যে চকু চাঁত ঘাৰকৈ জিলিকিছে, সেইবোৰ হ’ল যোৱা পাঁচবছৰে চৰকাৰ চলোৱা দলটোৰ মন্ত্ৰী, এম.এল.এৰ ঘৰ। এনেকুৱা সোণৰ ঘৰ কিছুমান এওঁলোকৰ নামত দিৱী, হাবিয়ানা, বাজালোৰ, বস্ত্ৰে, কলিকাতাতো আছে।

‘সেই যে ঘোঁৱা ওলাই আছে সেইটো কাৰ ঘৰ ? ঘৰ নিঃকিন যেন দেখা গৈছে।’

‘অ’ সেইটো এজন মুখ্যমন্ত্ৰীৰ ঘৰ। তেওঁ কৰ্মীৰী সম্প্ৰদায়ৰ পৰা আহিছিল আৰু তেওঁ মুখ্যমন্ত্ৰী ভাঁগোতে হাতত চুটকেচটো লৈ ওলাই গৈছিল।’

‘হয়নে ? কি নাম আছিল তেওঁৰ ?’ পৰম উৎসাহেৰে গৌণীনাথে সুধিলে।

‘তেওঁৰ নাম শবৎ সিংহ।’

কথাৰাৰ শুনি গোপীনাথৰ চকু দুটা তৃপ্তিত কিছুপৰ মুদ খাই গ’ল। ভাৰ
পাছত আকৌ তেওঁ ষোড়শ দিবলৈ ধৰিলে। দুয়োজ মান দিওঁতেই তেওঁ প্ৰকাণ্ড বৰ
কাছ এখনত লোহাৰ খুটা এটাৰে মাৰ মাৰি দিয়াৰ দৰে ‘টং’ কৈ এটা শব্দ শুনিলে।

‘সেইটো কিহৰ শব্দ হ’ল ? গোপীনাথে উচাপ খাই সুধিলে।’

‘অ’ আপোনাক আগতে কোৱা নহ’ল। ডলত মন্ত্ৰী, এম.এল.এ. নেতা বা
বুদ্ধিজীৱিয়ে মিছা বা ফাঁকি কথা ক’লে ওপৰত টংকৈ শব্দ হয়। তেতিয়া আমি স্বৰ্গত
গয় পাও যে মাটিত এটা মিছা কথা কোৱা হৈছে। এতিয়া আপুনি অসম এলেকাৰ
শূন্যাংশত ওপঙি আছে গতিকে অসমত কোনোবা এজন ডাঙৰ মানুহে এটা প্ৰকাণ্ড
মিছা কথা কৈছে— সেয়েহে ইয়াত প্ৰকাণ্ড শব্দ কৰি ঘণ্টা বাজিল।

‘হয়নে ? বৰ আচৰিত কাৰবাৰ ! এতিয়া বাক অসমত কোন ডাঙৰ মানুহে
মিছা কথা ক’লে ?’ গোপীনাথে সুধিলে।

‘কৈছে অসমৰ গৃহমন্ত্ৰীয়ে। তেওঁ কৈছে যে দহ টকা খোচ খালেও
শুলাই এৰা নহ’ব।’

‘ঠিকেই কৈছে— মিছানো কেনেকৈ হ’ল ?’ গোপীনাথে সুধিলে।

‘হ’ল। কাৰণ বৰ্তমান অসমত দহ টকা খোচৰ ৰেটেই নাই। সাধাৰণ
শিয়নৰ পৰা আৰম্ভ কৰি মুখ্যমন্ত্ৰীলৈকে কথাটো জানে। গতিকে অচল কথা এটোৰ
বিস্তাৰ ক’ব নাপায়।

গোপীনাথ আকৌ কিছুদূৰ আগবাঢ়িল। এইবাৰ আকৌ ‘টং টং’ কেবাবাবো
শব্দ হৈ অবিৰামভাৱে পূজা কৰোঁতে বায়ুনে বজোৱা টিলিঙাৰ দৰে বাজিবলৈ ধৰিলে।
গোপীনাথে সুধিলে, “সেয়া অবিৰাম কি বাজিছে ?”

‘সেয়া মুখ্যমন্ত্ৰী তথা বিত্তমন্ত্ৰীয়ে বিধান সভাৰ কলেক্ট অধিবেশনত
কলেক্টখন পাঠ কৰিছে।’ গাইডে ক’লে।

আকৌ তেওঁলোক কিছুদূৰ আগুৱাই গৈ থাকোঁতে ‘টং’ কৈ আকৌ
এটা শব্দ হ’ল।

‘এইবাৰ কোনে আকৌ মিছা কথা ক’লে ?’

‘এইবাৰ অসমৰ পৰিবহন মন্ত্ৰীয়ে মিছা কথা এটা ক’লে। তেওঁ কৈছে যে
তেওঁ কোনো জিলা পৰিবহন বিষয়া বা পৰিবহন পৰিদৰ্শকৰ পৰা ক্ৰমে এক লক্ষ
অক্ষ-পঞ্চাশ হাজাৰকৈ টকা বিচৰা নাই।

‘মিছা জানো ? মন্ত্ৰীয়েই টকা বিয়া বিয়াৰি। ভাঙে নতুন পুৰুষৰ মন্ত্ৰী

‘মিছা। ইতিমধ্যে সেইমতে তেওঁ কেতিয়া টকা গোটালে আৰু সামান্য মি
দুই এজনে লিখিলে তেওঁলোকক নানা পৰামৰ্শ দি কৰি সন্নিৱিহে।’ গাইডে ক’লে।
আকৌ টংকৈ শব্দ হ’ল।

‘কোনে কি ক’লে এইবাৰ ?’ গোপীনাথ সুধিলে।

‘এইবাৰ প্ৰাক্তন উৰু মন্ত্ৰী এজনৰ মৃত্যু হ’ল আৰু মানুহে তেওঁক সিংহপুৰুষ বুলি কৈছে।’

‘নিছে কি হ’ল ?’

‘তেওঁক সিংহ পুৰুষ বুলি কওঁতে প্ৰকৃত সিংহটো দূৰৈৰ কথা যিবুৰ ভতুৱা কুকুৰেও আপত্তি তুলিছে।

কিয় ?

কাৰণ তেওঁ আছিল এটা ফণৰা শিয়ালপুৰুষ।

কিছুপৰৰ পাছত আকৌ টংকৈ লাগিল।

এইবাৰ একা ?

এইবাৰ বিধান সভাত মুখ্যমন্ত্ৰীয়ে কৈছে যে তেওঁ হেনো কেতিয়াও অসমত ঘাঠ লাখ বিদেশী আছে বুলি কোৱা নাছিল। ইপিনে ছবছৰ মিন ধৰি হাজাৰ হাজাৰ জনসভাত মুখেৰে টেটুকালি কোৱাটো বাদেই—তেওঁৰ নামত লিখা কিতাপতো এই তথ্যটো ছপা কৰা আছে।

এইজন মুখ্যমন্ত্ৰীৰ নাম কি ?

অ’ এইজন মুখ্যমন্ত্ৰীৰ নাম পৰম্যানন্দ কায়স্থ। পাইতে ক’লে।

কিছুদূৰ যোৱাৰ পাছত এইবাৰ গোপীনাথ ‘চি চিয়মি’ হাঁহিব খলকনি এয়া শুনিছে। গোপীনাথ আচৰিত হ’ল। তেওঁ লবিওকালে লগে একেলগে ধৰিব নোৱাৰি ক’লে,

কি হ’ল ? কোনো হাঁহিছে সেয়া ?

সেয়া গাথাই হাঁহিছে। অসমত যি বোৰ সং গাথা মৰে, সিহঁতকো বুৰাৰ এই পানীপততে আশ্ৰয় দিয়া হৈছে, সেয়া সিহঁতেই হাঁহিছে।

কিয় হাঁহিছে সিহঁতে ?

কাৰণ তলত মুখ্যমন্ত্ৰীয়ে ইংৰাজী কৈছে। মুখ্যমন্ত্ৰীৰ ইংৰাজী শুনি সিহঁতৰ হাঁহি উঠিছে।

আকৌ দেখোন সেয়া টংকি এটা শব্দ হ’ল ?

অ’ সেয়া মুখ্যমন্ত্ৰীৰ পৰিচয়ৰ হঠাৎ সাহিত্য চৰ্চা কৰিবলৈ লৈছে।

কিছুদূৰ ভেনেই নিবন্ধ। গোপীনাথে স্তম্ভিত উপাছ ল’লে। অৰ্থাৎ পৰা নিবন্ধ সময় এইকনহে পাইছে। কথাটোনো কি জানিবৰ কাৰণে মূৰ ভেঙেভেঙে পাইতে ক’লে, “অসমত দুখন সাপ্তাহিক বাতৰিকাকতৰ প্ৰথম পৃষ্ঠা দুটা আৰু সম্পাদকীৰ দুটা ছপা হৈছে। একো দুখনৰে ওলায় আৰু এখন শুক্ৰবাৰে ওলায়। গোপীনাথে এটা উপাছ লগালে এইখিনি বেছিকৈ তেওঁ এনে সময়তে সঁচা কথা কোৱা মানুহ দুই এজন দেখাকৈ আহে।

ঠিক তেনেতে তেওঁ আকৌ শিৱালৈ ফোৰা নিবন্ধ বনে ফোৰা চিঞৰ-কাকত

শুনিলে। তেওঁ বিশ্বয়ত হতবাক। স্বৰ্গতত্তে শিয়াল থাকিব নোৱাৰে। অৱশ্যে তেওঁ অসমৰ বিজ্ঞানত আছে। হ'লেও স্বৰ্গলোক। তেনেহ'লে শিয়াল ক'বপৰা আছিল ?

তেওঁৰ মুখলৈ চাই গাইডে কথাটো বুজিব পাৰি ক'লে, “অ”, এতিয়া অসমত এজন তেওঁৰ নিজৰমতে বিশ্ববিখ্যাত গায়কে দেশপ্ৰেমৰ গীত গাইছে কাৰণে ওপৰলৈ শিয়ালে দিয়া হোৱাৰ দৰে শব্দ আহিছে। এইজন বিশ্ববিখ্যাত ডাঙৰ ডিগ্ৰী এটা ল'লো বুলি মিছাকৈ নামৰ লগত ডিগ্ৰী এটা লিখে। এওঁ অসমৰ বিপদকালত জাৰকালি সাপ গাঁতত সোমোৱাদি অসমৰ বাহিৰত গাঁতত সোমাই থাকে। বিপদ আঁতৰি গ'লেই এওঁ অসমীয়া মানুহক উচুটাই কমুৱাই দেশপ্ৰেমৰ গীত গায়হি। তেওঁ হত্যাকাৰী সিদ্ধেশ্বৰ শইকীয়াৰ হাতৰ পৰাও কলিকাতাত পঞ্চাশ হাজাৰ টকা আৰু সোণৰ ৰেকৰ্ড লয়, তাৰ পাছত বতাহ সলনি হ'লে নতুন ঘাটক পৰমানন্দ কায়স্থৰ হাতৰ পৰাও একলাখ টকাৰ বঁটা লয়। চৰকাৰে এওঁৰ ওপৰত টকী বনাবলৈয়ো লৈছে। মদ খাই মেম জোকাই খেদা খোৱা মন্ত্ৰীৰ বাবেও এওঁ ওকালতী কৰে। দেশখনত এওঁৰ পিছে পিছে হাত চাপৰি বজাই ফুৰা শিয়াল এজাক ৰাখিছে।

গোপীনাথে শুনিবলৈ ইচ্ছা নকৰিলে। তেওঁ আকৌ এটা ‘টং’ শব্দ শুনিলে।

‘এইবাৰ অসমত ভাষা-সংস্কৃতিৰ সভাৰ গুৰিয়াল নিৰ্বাচিত হ'ল। এখেতো নিজৰ মতে আন্তৰ্জাতিক খ্যাতি থকা কবি আৰু তেওঁ এবাৰ লগুন মহানগৰীৰ দোকানী নথকা ডাঙৰ ডিপাৰ্টমেন্টেল ষ্টৰ এখনত “কাৰ্ডিগান” এটা চুৰ কৰি বেগত ভৰাই ওলাই আহিব খোজোতেই ধৰা পৰিল।’ গাইডে ক'লে।

গোপীনাথে এইবাৰ নিজৰ দেশৰ এনেবোৰ কথা কওঁতে স্বৰ্গৰ দেৱদূতে হাঁহিছেনেকি চালে। দেখিলে— নাই হঁহা। তেতিয়াহে গোপীনাথৰ মনত পৰিল যে দেৱতা আৰু চয়তানে নাহাঁহে নহয়।

আকৌ ‘টং টং’ দুটা শব্দ হ'ল। গোপীনাথে সুধিলে— “একেলগে যে দুবাৰ শব্দ হ'ল ?”

‘অ’ অসমত দুজন প্ৰাক্তন মুখ্যমন্ত্ৰীয়ে দুটা বৰ ডাঙৰ মিছা কথা ক'লে।’

‘প্ৰাক্তন মানে— প্ৰাক্তন হ'ব হ'লেইনে ?’ গোপীনাথে সুধিলে।

‘আপুনি এটা কথা পাহৰি গৈছে যে মৰ্ত্যৰ এবছৰ কাল স্বৰ্গত একমিনিটৰ সমান। ইতিমধ্যে আপুনি চাৰিবছৰ অতিক্ৰম কৰিলে। এতিয়া অসমত সিদ্ধেশ্বৰ শইকীয়া আৰু পৰমানন্দ কায়স্থ দুয়োজনই প্ৰাক্তন মুখ্যমন্ত্ৰী।’ গাইডে ক'লে।

‘তেওঁলোকেনো একে সময়তে দুয়ো একেলগে কি মিছা কথা ক'লে যে ‘টং টং’ দুবাৰ ক'জিছে ?’ গোপীনাথে সুধিলে।

‘দেশত বৰ্তমান সভাপতি অৰ্থাৎ প্ৰেচিডেণ্টৰ আৰু জোৱান অৰ্থাৎ বিজিটৰীৰ শাসন চলিছে। সিদ্ধেশ্বৰে কৈছে যে এই কালছোৱাত দেশত ধৰ্মৰ ঢলা নাই। অন্য হাতেদি পৰমানন্দই কৈছে যে ধৰ্ম চলিছে। তেওঁ হাতৰ আঙুলিত সিদ্ধি থকা

গৃহৰ আঙঠিটোৰ দৰে নাইবা কক্ষল আৰু বাহ্যত বাকী লোৱা অধিকাৰবোৰৰ দৰে ধৰিত্ৰ হোৱালী, বোৱাৰী আৰু বৃদ্ধাৰ তালিকা এখন ওপৰ জেপত ভৰাই লৈ ভুবিহে।

‘ভেনেহ’লৈ সিহেত্বেৰে কোৱা কথাটো যদি শিহ্ন পৰমানন্দই কোৱা কথাটো সঁচা ! গতিকে এটা ‘টং’হে বাজিব লাগিছিল।’ আচৰিত হৈ গোপীনাথে সুধিলে।

পৰমানন্দই কোৱা কথাটো সঁচাই আছিল। কিন্তু তেওঁ লগতে আৰু এটা কথা যোগ দি ক’ব লাগিছিল। তেওঁ ক’ব লাগিছিল, “সভাপতিৰ শাসনকালত বাঠগৰাকী নথিক ধৰন কৰা হৈছে জৰ তালিকা এইখন মোৰ ওপৰ জেপতে আছে। কিন্তু মই মুখামুখী হৈ থকাৰ কালতে গোটেই অসমত বাঠ গৰাকী নহয় প্ৰায় তিনিহাজাৰ কুমায়ী, গাভৰু, বোৱাৰী, বৃদ্ধাৰ ধৰন কৰা হৈছে।” এই কথাবোৰো যদি কায়স্থই লগতে ক’লেহেঁতেন তেন্তিয়া হ’লে ইয়াত এটাহে ‘টং’ বাজিলহেঁতেন। গাইডৰ কথাত গোপীনাথে এটা হুমুনিয়াহ চাৰিলে যদিও স্বৰ্গলোকত হুমুনিয়াহ চাৰিব নাপায়।

কিন্তু খোজ আকৌ আগবাঢ়াৰ পাছত গোপীনাথে আকৌ কিছুমান কোচ-কোচনি শুনিবলৈ পালে। নিৰন্তৰে কিছুমান কোচকোচনিৰ শব্দ হৈছে আৰু জৰ মাজে মাজে কিছু বিৰতি দি দি ‘টং টং’ বাজিছে। গোপীনাথে চৰিওকালে চলে। তেওঁ মনে মনে আচৰিত হ’ল— স্বৰ্গভূতনা ফেঁটীসাপো থাকেনে ?’ গাইডলৈ চলে।

‘জ’ আপুনি এই কোচ-কোচনিবোৰৰ কথা সুধিব খুজিছে। এইবোৰ ফেঁটীসাপৰ কোচ-কোচনি নহয়। এইবোৰ হ’ল অসমত জাৰ লাখ অসমীয়া মানুহে লগতে আৰু কিছুমান সংগঠনে মুখ ফুটাই কৈছে যে তেওঁলোকে হেনো অসমৰ শত্ৰু চিনিছে। “এইবোৰ আৰু দেশৰ শত্ৰুবোৰক শাসনৰ বাঘজৰী হাতত ল’বলৈ নিদানহ’ব। কাইকে কোচপ্ৰেমিকৰ তপশী চিনি পাইছে গতিকে কোনেও বাতে দেশৰ কৰণে ঘৰিলালৰ ঢুকুশি টুকিব নোৱাৰিব। বাইজ সকলোকে চিনি পাইছে। বাইজ সাৱধান। এই শাসন কমিটীলৈ অহা প্ৰজাবন্ধৰ দলক সময় থাকোঁতেই চিনি লওক।” এইখিনি অসমীয়া বাইজ আৰু বহুত সংগঠনে জলত চিঞৰিব লাগিছে বাবে চিঞৰবোৰ ওপৰলৈ আহোঁতে জেৰা সাপৰ কোচ-কোচনি হৈ আহিছে। আৰু সেই চোৰা সাপৰ কোচ-কোচনিবোৰকে আপুনি ফেঁটী সাপৰ কোচ-কোচনি বুলি ভাবিছে।” গাইডে ক’লে।

কিছুমানুহবোৰেহে একে সিহ্ন কথা কোৱা নাই, কিয় ভেনেহ’লৈ মাজে মাজে ‘টং টং’ বাজিছে। গোপীনাথে সুধিলে।

শিহ্ন কথা কৈছে সকলোৱে। কৰণ ভূমিতি, জটাজৰ, অনাৱৰ, অভাৱৰ, বৃদ্ধা-ভোৰণ আদিত পৰীক্ষা নিদা হ’লে সিহেত্বেৰে শইকীয়াৰ চৰকাৰে ‘শিৱ মাৰ্ঘ’ লৈ পাহৰ কৰিলেহেঁতেন। কিন্তু ভূমিতি, জটাজৰ, অনাৱৰ, অভাৱৰ, বৃদ্ধা-ভোৰণ, ভাঙলী, মাজলগী, দালাল, ভোৰণ ডকাইতি, অসভালিভ যদি পৰমানন্দ কায়স্থ আৰু তেওঁৰ চৰকাৰ পৰীক্ষিত বহিলহেঁতেন মাত্ৰ তিনিজনক বাদ দি সকলোৱেই শতকৰা দুশ নতুন পালেহেঁতেন। সিহেত্বেৰে শইকীয়া আজিকালি শোকত শ্ৰিয়মান হৈ থাকে বোলে বহুত কই কবি তেওঁ কল্পন

কৰা বেকৰ্ড পিছৰ সকলো অনামাসে জং কৰিলেতে কৰিলেই, একেবাৰে বিশ্ব বেকৰ্ড কৰিলে। সমাগত দুইজনাৰ বহুত বিশ্বত পৰমানন্দ কৰুহুই অকলেই প্ৰতিষ্ঠা কৰা বেকৰ্ডটোক কোনেও ভুল কৰিব নোৱাৰিব। কিন্তু মানুহে, কিছুমানে সিহঁতৰ শইকীয়াহঁতক লেই লেই চোঁ চোঁ কৰি শক্তিও বিহিছে পিছে পৰমানন্দহঁত অৰ্থাৎ ঘূৰি ফুৰিছে। আচমতে এওঁলোকৰ হাড়কোৰো গুড়ি কৰি সাগৰৰ মাজতহে পুতি থ'ব লাগিছিল, যাতে টোৱে বালিলে আনি যদুবাংল ধ্বংস কৰাৰ মাডুৰি বন গজাব নোৱাৰে। সেইবাবেই মানুহবোৰৰ কথাবোৰ চোৰা সাপৰ ফেলচ-ফেলচনি হৈ উঠি আহিছে আৰু মাজে মাজে 'টং টং' বাজিছে।

গোপীনাথ মনে মনে ব'ল। তেওঁ গাইড দুজনৰ লগত আৰু কেইখোজমান দিছেহে তেনেতে চাৰিওফালে 'টং টং টং টং—ঘটং ঘটং ঘটং ঘটং'কৈ এনেদৰে বাজিবলৈ ধৰিলে যেন লাখ লাখ বৰষুণটোহে কণৰ ওচৰতে কোবাই বজাইছে। গোপীনাথে কাণ দুখন সোফল মাৰি ধৰিও বন্ধ নাপালে। তেওঁ ভয়ত আতুৰ হৈ টেতু ফলা চিঞৰ মাৰি সুধিলে, 'স্বৰ্গদূত! এয়া কিহৰ শব্দ হৈছে। মোৰ প্ৰাণ যায় যায়। অসমত কোন একেলগে ইমানবোৰ লেজাই ইমান ডাঙৰ মিছা কথাবোৰ কৈছে?'

'বৰদলৈদেউ, এয়া অসমত বৰ্তমান সিহঁতৰ শইকীয়া আৰু পৰমানন্দ কৰুহুই লগত নিজৰ নিজৰ দল লৈ গোটেই দেশতে বড়ুতা দি ফুৰিছে।' গাইডৰ কথা কৈ শেষ নহ'লেই, শূন্যতেই গোপীনাথ বৰদলৈ চাঁচকৈ বাগৰি পৰি মূৰ্ছা গ'ল।

নিমিষভেদে প্লাইড দুটাই গোপীনাথক স্বগাধিপতিৰ ওচৰলৈ আনি সবিশেষ বিবৰি ক'লে। স্বগাধিপতিয়ে 'টিকিকি' মাৰি নিমিষভেদে স্বৰ্গবৈদ্যক মাতি আনি নিৰ্হৰ্ষ কিলে বোলে, গোপীনাথক সুস্থ কৰা হওক।

আৰু এনে ব্যৱস্থা কৰক যাতে গোপীনাথে সাৰ পায়েই নিজে দেখা বা শুনা অলমৰ সকলো কথা পাছৰি যায়। নহ'লে মানুহটো সঘনাই মূৰ্ছা গৈ থাকিব। বা মানুহটো মূৰ্ছা গৈয়েই পৰি থাকিব পাৰে।

'দূত!' স্বগাধিপতিয়ে মাতিলে।

'স্বৰ্গদেউ।' দূতে ক'লে।

আৰু যাতে কোনো স্বৰ্গবাসীয়ে নিজৰ এবি অজ্ঞ দেশখন চাব নোৱাৰে, এই আঁচনি বাতিল কৰা হ'ল। আৰু শুনা মহাকা গাছীয়েও বহুত দিনৰ পৰা ভাৰতবৰ্ষখন চাওঁ চাওঁ কৰি আছে—

সেই অনুবোধো নাফল কৰা হ'ল। কৰণ গোপীনাথে অকল অসমখন দেখিয়েই মূৰ্ছা গ'ল। গাছীয়ে নিজে প্ৰতিষ্ঠা কৰি অজ্ঞ গোটেই বায়বাজ্য তথা ভাৰতবৰ্ষখন দেখিব নহয়, তেওঁ ততালিকে আত্মহত্যা কৰিব। স্বৰ্গত আত্মহত্যা নিষিদ্ধ। □

(এই গল্পৰ কিয়দংশ এটা সুখবোচক 'বৰষুণ'ৰ পৰা ধৰা কৰা হৈছে।—লেখক)

মই এটা প্ৰহৰী কুকুৰ

মই এটা প্ৰহৰী কুকুৰ। পহৰা দিয়া কুকুৰ। মই গৃহস্থৰ বিশাল বাৰীখন বহি থাকো। ঘৰে ঘৰোৱাহে গৃহস্থ শুই থাকে। মই অহৰহ চাৰিওফালে ঘূৰি ঘূৰি ভুকি থাকো। গিৰিহঁতৰ টোপনি ভাঙিছিল মই ভুকি থাকো।

মোৰ বোপায়ো আছিল এটা পহৰা দিয়া কুকুৰ। মোৰ আয়ে মৰিবৰ দিনালৈকে ক'লে বোলে বোপাইৰ ভেজ হেনো সম্পূৰ্ণ মোৰ গালে আছিল। বোপাইৰ দিনত ভাল আছিল। বাৰী-ঘৰত সোমোৱা চোৰ ডকাইতবোৰ আছিল বগা। সিহঁতৰ গাৰ ছালবোৰ বগা আছিল, চুলিবোৰ যুগাবৰণীয়া অথবা বগুচুৱা আছিল। আন্ধাৰতো সিহঁত জিকিৰি আছিল। বোপাই আৰু বোপাইৰ লগৰীয়া প্ৰহৰী কুকুৰবোৰে সেই বগা চোৰবোৰৰ পিছে পিছে খেদি কুৰিছিল। বগা চোৰবোৰে বোপাইহঁতক ভয় খুৱাইছিল। বহুতক প্ৰাণে মাৰিছিল। বহুতৰ হাত ভৰি ভাঙি কোঙা কৰিছিল। বহুতক টোপ দিছিল। কিন্তু অৱশেষত সিহঁত আমাৰ গৃহস্থৰ ঘৰ-বাৰী এৰি গুটি গৈছিল। বোপাইহঁতে গম্ভৈৰ নাপালে সেই বগা চোৰবোৰে গৃহস্থ বুলি ভাঙ দিয়া বহুতৰ লগত গোপন চুক্তি কৰিছে গ'ল। যদিও দেখাত সিহঁত গ'লগৈ কিন্তু বাৰীৰ ভাগ সিহঁতে বহু প্ৰকাৰেই নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছিল। বোপাইহঁতে আৰু এটা ভুল কৰিলে। বোপাইহঁতে ভাবিছিল যে বাৰীত থকা বগাবোৰেহে চোৰ। ক'লা চোৰ যে থাকিব পাৰে। বোপাইহঁতে ভাবিবই পৰা নাছিল। বোপাইহঁতৰ লগৰ বহুত পহৰা দিয়া কুকুৰেই শেষত সেৱলৈ পৰিৱৰ্তন হ'ল। চোৰবোৰ ভালকৈ চিনি পেছাৰ আগতেই বোপাই মৰিল। ক'লা চোৰ আন্ধাৰত নয়নি।

কিন্তু মই অকলসৰীয়া। মই অকলসেই বো বোৱাই ভুকিৰ লাগিছো। মোৰ জিভিব সিখ কাটো কাটো হৈছে। মোৰ মুখেৰি ভেজ ওলাইছে। চাৰিওফালে চপলিৱাই কুৰোতে মোৰ ভৰিব ছাল ছিগিছে। কিন্তু আচৰিত কথা হ'ল, হঠাতে দৌৰোতে দৌৰোতেই মোৰ ভৰিব নখ চোকা হৈছে। বেজীৰ আগৰ দৰে চোকা হৈছে। মোৰ দাঁত চোকা হৈছে। চোৰ খোলাইলৈ নখ দাঁতৰ ব্যৱহাৰেই মোৰ বিহ্বল।

মোৰ ঘৰ-বাৰীৰ গৃহস্থ নিঃপাল দি শুই আছে। মাজে মাজে গৃহস্থই মোৰ চিঞৰত সাৰ পায়। কিন্তু উভতি মোকেহে ভেকাই মাৰে। চিঞৰি কাৰখি বোলে মই টোপনি ভাঙিছো। টোপনি বোলে স্বাস্থ্যৰ বাবে বৰ হিতকাৰী। কিন্তু মই কিয় ভুকিছো, গৃহস্থই ভাবি চোৱা নাই। নিঃপাল দি শুই থাকোতেই তেজ-মঙহ চুহি শেষ কৰি এদল নোদোকা হৈছে আৰু গৃহস্থৰ যে দেহা শেতেলিৰ লগত মিলি গৈছে বুজাই নাই। ধৰিবই পৰা নাই। কি মোৰ গিৰিহঁত! কেতিয়াবা ভুকি থাকোতে ময়ো আচৰিত হওঁ। আজি কালি ইমানমোৰ চোৰ। আজিকালিৰ চোৰবোৰ বিভিন্ন পোছাক পিন্ধি আছে। পোছাক দেখি সিহঁত চোৰেইনে সেৱক, চোৰেইনে গৃহস্থ, চোৰেই নে কিম্বৰ, চোৰেইনে প্ৰহৰী সেয়া ধৰিবই নোৱাৰি। কিছুমানে গাত গৰম ছবি থকা চোলা পিন্ধি আছে। কিছুমানে বুকুৰ মাজত হাতৰ ছবি থকা চোলা পিন্ধে। কিছুমানে আকৌ নাঙল লোৱা গৃহস্থৰ ছবি থকা চোলা পিন্ধে। কিছুমানে পদুমফুলৰ ছবি, কিছুমানে বথৰ ছবি, কিছুমানে কাঁচিছোনৰ ছবি আৰু শেহতীয়াকৈ কিছুমানে হাতীৰ ছবি থকা পোছাক পিন্ধি আহিছে। এই আটাইবোৰেই যে চোৰ, সেই কথা মই আজিকালি দেখিলেই ধৰিব পৰা হ'লো। সিহঁত আহিলেই মই গোন্ধ পাওঁ। কুকুৰৰ বিশেষতঃ পহৰা দিয়া কুকুৰৰ দ্ৰৱন শক্তি বৰ তীক্ষ্ণ। প্ৰথমতে এই বিভিন্ন ছবি থকা পোছাক পিন্ধাবোৰ আহে, আহি সিহঁতে প্ৰথমেই চোতালত পৰি শুই থকা ছালছিগা গৃহস্থৰ দুষ্ট বাগৰি বাগৰি হিয়ালি জিয়ালিকে কান্দে। কান্দি ইটো পোছাকে সিটো পোছাকলৈ আঙুলিয়াই নিৰ্ভৰ শব্দৰে গালি পাৰে। সিহঁতৰ দোষতেয়ে গৃহস্থৰ এই অৱস্থাহ'ল তাক প্ৰতিপন্ন কৰিবৰ কাৰণে সিহঁত নাঙঠ হৈ পৰে আৰু নিজৰ নঙঠা পিঙঠা অৱস্থাবেই গালি পাৰিবলৈ ধৰে। গালি পাৰি পাৰি, আঘাৰ প্ৰজাতিৰ শাওন ভাদ মইয়াৰ স্তৰাৰেৰে কামোৰা কামুৰি কৰি কিছুমানে জোৰ জবৰদস্তি গৃহস্থৰ ভিতৰ সোমায়। যিবোৰ ভিতৰ সোমায় নোৱাৰে সিহঁতে বাহিৰতে গৃহস্থৰ কাৰণে কান্দি কান্দি, ভিতৰ সোমোৱা বোৰক গালি পাৰি পাৰি বাৰীখন টহিলং কৰে।

মই অকলে অকলে ভুকি আছো। আছিল। একালত মোৰো বন্ধত লগ আছিল। সিহঁতেও মোৰ দৰে শপত লৈছিল বাৰীখন বুৰিবলৈ। চোৰ দেখিলেই ভুকিবলৈ পৰ লৈছিল। কিন্তু চাৰিওফালে ভুকি থাকোতে গমেই নাপালো সিহঁতনো কোন কেতিয়া কেনি গ'ল। কিছুমানে বিভিন্ন পোছাক পিন্ধি চোৰবোৰৰ লগ লাগিল। কিছুমানৰ চোৰবোৰে ভয় খুৱালতে ভয় খাই দুই ঠেঙৰ মাজত নেজ সুমুৱালে। কিছুমানে চোৰমখাই দিয়া গুৰু পিঠাগুড়িৰ লাডুটো মুখেৰে কামোৰ মৰি খবাত মুখ মেলি ভুকিব নোৱাৰা হ'ল। কোনোৱা মুখ মেলিলেই টোপটো সৰি পৰে। কিছুমানে আকৌ টোপো নিগিলিলে, ভয়ে নখালে কিছু সন্তান জন্ম দি ভাগৱত জালকাল দিয়া পোৱাত্ৰী মাইকীৰ দৰে পিন্ধিলিতে বা চোতালতে ভাগৱত বহি থাকিল। সিহঁতে মুখ নেমেলি হ'ল, ভৰি নলগা হ'ল, পা নলগোৱা হ'ল—মাত্ৰ ভুকি থকা

মোকে নিৰীক্ষণ কৰি ব'ল।

খুৱাইছিল। মোকো ভয় খুৱাইছিল। টঙনিয়াই মাৰিম বুলি ভয় খুৱাইছিল। মই ভয় নাখালে বৰঞ্চ সিহঁতৰ টাঙোনডালকে কামুৰি ধৰিবলৈ জপিয়াবলৈ ধৰিলো। তাৰ পাছত সিহঁতে মোলৈ এটাৰ পিছত এটাকৈ টোপ দলিয়াই দিছিল। মই সিহঁতে, দলিয়াই দিয়া টোপ ভৰিৰে এচাৰি পেলাইছিলো। ক্ষুদ্ৰশৌচ কৰি দিছিলো সেইবোৰ টোপৰ ওপৰত। তাৰ পিছত সিহঁতে মেমেৰা নিশকটীয়া গৃহস্থৰ লগত আলচ কৰি মোৰ জিভখন কেনেকৈ ছিঙি পেলাব পাৰি উপায় ভাবিছিল। মোৰ দাঁত নখবোৰ কেনেকৈ ভেটা কৰি দিব পাৰি উপায় চিন্তিছিল। শেষত সিহঁতে মোকেই চোৰ চোৰ বুলি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু মোৰ সৰল বৌবৌৱণিৰ ওচৰত সিহঁতৰ দুৰ্বল কঠৰ চিঞৰ তুল পৰি গ'ল। সেই চোৰবোৰৰ এৰেহা খোৱা কিছুমানে মোক প্ৰাণে মৰাৰ চেষ্টা কৰি জুম পাতি পাতি চোপ দিবলৈ ধৰিলে। মই কিছু নিশ্চিত। কাৰণ মই জানো যে শিয়ালে কাহানিও বাঘ মৰি পোৱা নাই। বাঘৰ গোন্ধ পালে শিয়ালে ফেউ ফেউকৈ বিকৃত চিঞৰ মাৰে। গতিকে সেই ফেউৰাৰ জাকৰ কালে মুখ কৰি মোৰ নিচিনা বাঘৰায় প্ৰহৰী কুকুৰক ভয় কৰাৰ প্ৰয়োজন নাই। সেয়েহে মই অবিৰত ভাবে নিৰন্তৰে বাৰীখন পহৰা দি দি ভুকি আছো। চোৰেই গিৰিহঁত হৈ মোলৈ চোচা মাৰিছে। মই ভুকিছো,

গৃহস্থৰ প্ৰকাণ্ড সাতপূৰা মাটিৰ বাৰীখন চোৰ ডকাইতবোৰৰ বাবেই চাপ খাই খাই এপূৰাত পৰিলহি। সেই এপূৰা মাটিৰ বাৰীখনতেই দেশৰ মানে চোৰ ডকাইত তেজপিয়াৰ জাক আছেই, তাতে আকৌ সোমালহি নহয় চুবুৰীয়া বাৰীৰ পৰা বানৰজাক। ওচৰৰ কেবাজনো বাৰীৰপৰা সনহী বানৰজাক আহিল। প্ৰথমে আহিয়েই সিহঁতে আমাৰ গৃহস্থৰ ভৰিত মূৰ থৈ কান্দিবলৈ ধৰিলে। সিহঁতক বোলে সেইবোৰ বাৰীৰ পৰা তাৰ চোৰবোৰে খেদালে। তাত সিহঁত 'নৰই' আছিল ইয়ালৈ আহিয়েই 'বানৰ' হ'ল। আমাৰ গিৰিহঁত অলপতে ভোল যায়। সিহঁতৰ দুখত হিয়া ভাগি গ'ল বাৰীতে থাকিবলৈ দিলে। দি নিশ্চিত প্যাটিত পৰিল গৃহস্থ। এই ঘৰ-বাৰীত থকা বিভিন্ন পোছাক পিন্ধা চোৰ ডকাইতবোৰে সেই বানৰবোৰক নিজৰ স্বাৰ্থত খটুৱাবলৈ ধৰিলে। পিৰালিৰ পৰা সেই বানৰবোৰ ঘৰৰ ছালত উঠিল। তাৰ পিছত বাৰীখন টহিলং কৰিবলৈ ধৰিলে। ফল, মূল, শইচ, চাঁহি মোহাৰি ফুলতে টকালি পেলালে। ঘৰৰ ছালত জপিয়াই ফুৰোতে ছাল ফুটি সৰগ দেখা হ'ল। গিৰিহঁতৰ গাত বৰষুল ব'দ পৰিবলৈ ধৰিলে। মই ভুকিবলৈ আৰম্ভ কৰি দিলো। মোৰ দায়িত্ব বাঢ়িল। আগৰ চোৰ ডকাইত তেজপিয়াবোৰতো আছেই তাতে আকৌ নতুনকৈ সোমালহি নহয়, এই সনহী বানৰ জাক। মোক সিহঁতে ভাবুকি দিবলৈ ধৰিলে। দাঁত, নখ নিকটাই সিহঁতে মোক খেদি আহে। গছৰ ঘোৰেঙণিত বহি সিহঁতৰ নাঙটো টকা বজুৱাই বজুৱাই মোক ভেঙুচালি কৰিবলৈ ধৰিলে। মোৰ নিচলা গিৰিহঁতৰ খবৰেই নাই। মাকে মাকে মাত্ৰ মোৰ মৃত বোপাইটোৰে আহি সোবেহি, "কল, জীয়াই আছনে?"

যোপায়েনো কেনি আহি মাত লগাইছেহি, চাবলৈ মূৰ ঘূৰাব নোৱাৰো। মই ভুকি
 আছো। অকলে অকলে ভুকি আছো। চাওঁতে চাওঁতে বানৰবোৰে মোৰ গিৰিহঁতৰ
 মুখৰ ডাৰাটোও কাঢ়ি ল'লে। সিহঁতে যিটো ভাষাৰে খেক্ খেকায় কুঁ কুৰায়— সেইটোহে
 বোলে কথা কোৱাৰ আচল প্ৰকৃত ভাষা। আঁ! ভাত নিলি, এতিয়া মাত নিবলৈ ফন্দী
 পাতিলি, বণিকটা ভৰিচেলেকাৰ সঁচ। মই ভুকিবলৈ আৰম্ভ কৰিলো আৰু জোৰত।
 মোৰ কাষত মাজে মাজে দুই চাৰিটা মোৰ নিচিনা নিদ্ৰাহীন পহুৰাদৰী কুকুৰ বয়হি।
 মই সাহস পাওঁ। সিহঁতে মোক কয় বোলে, তোৰ দৰে আমি ভুকিব নোৱাৰো।
 আমাৰ জিভা দুৰ্বল। কিন্তু আমি বুদ্ধি পাইছো। তোৰ ভুকাৰ অৰ্থ আমি বুদ্ধি পাইছো।
 নানা কাৰণত বা নানান দুৰ্বলতাত আমি তোৰ দৰে ভুকিব নোৱাৰিলো বুলিয়েই তই
 ভাবি নলবি যে তই অকল শৰীয়া। আমি তোৰ কাষতে আছো। মই মোৰ নতুন
 লগৰীয়া কেইটাৰ কথাত সাহস পাওঁ। মই সিহঁতক ক'লোঁ বোলে তহঁতে নোৱাৰ
 নালাগে বাক ভুকিব। কেৱল মোৰ ওচৰতে থাকিব। সিহঁতে সন্মতি দিলে। মোৰ
 সাহস বাঢ়িল। মই বাৰী টহিলং কৰা নতুন নতুন চোৰবোৰ চিনি উলিয়াবলৈ ধৰিলো।
 মই এটা থলুৱা বানৰ চোৰ ধৰা পেলালো। মলুৱাটোৱে প্ৰথমেই মোক হাত কৰিবলৈ
 নানা ফন্দী পাতিছিল। সি বৈদ্যৰ ৰূপত ঔষধৰ কাৰবাৰ কৰিছিল। সি অকামিলা
 হোৱা বিহু ঔষধৰ কাৰবাৰ কৰিছিল। দুৰ্বল গিৰিহঁতক আৰু দুৰ্বল কৰিছিল। কণা,
 কাল, কোণ্ডা আৰু বোবা কৰি আনিছিল। মলুৱাটোৰ চাৰিওফালে ঘূৰি ঘূৰি মই
 ভুকিবলৈ ধৰিছিলো। মোৰ গিৰিহঁতৰ দুৰ্বল কোণ্ডা সন্ধানক সেই মলুৱাই গছকি
 মাৰিব খুজিছিল। মই জাপ মাৰি তাৰ বুকুত কামোৰ মাৰি ধৰিলো। সি মোক এচাৰ
 মাৰি মাৰিব খুজিছিল। যেহেতু মই তাৰ বুকুত কামুৰি ধৰিম গতিকে মই ভুকিব
 লোৱাৰিম। এতেকে মোৰ কাষত আগৰে পৰা থকা 'নানান কাৰণত ভুকিব নোৱাৰিম
 যদিও কাষতে থাকিম' বুলি কোৱা কেইটালৈ চলো। দেখিলো এটাও নাই। কোনেও
 মোলৈ চোৱা নাই। মোৰ চিঞৰ যেন সিহঁতৰ কাণত সোমোৱা নাই। সিহঁতে মোৰ
 ফালে চোৱা নাই। যেন চালেই মলুৱাই বেয়া পাব। যেন মলুৱাটোৱে বেয়া পাব বুলি
 ভাবিয়েই সিহঁতে মোক চিনি নোপোৱাৰ ভাও ধৰিলে। মই বুজাব খুজিছিলো যে এই
 নিচিনা মলুৱাবোৰে তহঁতৰ নিচিনাবোৰৰ তেজ খাইছে তেজ বঢ়াইছে। সিহঁতে মোৰ
 ফালে নোচোৱাই হ'ল। মই অকলশৰীয়া হ'লো। মই নিলগ হ'লো। সেই বুলি মই
 মোৰ দায়িত্ব এৰি দিমনে। ঘৰ-বাৰী ৰখাৰ দায়িত্ব, কৰ্তব্য মই নু-ইচ্ছাই বাক্তি পাতি
 লৈছো। নহ'লেনো মোৰ জাতৰ বাকীবোৰ দকচি দকচি মঙহ চোবাই থাকোতেও মই
 ভুকি ভুকি ডিঙিৰ তেজ উলিয়াওনে। মই অকলেই নমৰালৈকে মোৰ দায়িত্ব পালন
 কৰি যাম। সেয়ে মই ভুকি আছো। মই দৌৰি দৌৰি ভুকিছো। মোৰ নিচিনা যদি আৰু
 এজাক সজাগ প্ৰহৰী কুকুৰ ওলালহেঁতেন! আইন একো কৰিব নোৱাৰিলেও কেৱল
 ভুকিবলৈকে ওলোৱা হ'লেও। মই যদি কেতিয়াবা উজুতি খাই ৰাগৰি পৰো! ঠিক

তেনেতে এটা সৰু পোৱালি মোৰ সমুখত ব'লহি। তাৰ চকুদুটা আধাপকা জলকীয়াৰ দৰে বঙা আৰু তিৰবিবাই আছে। কোনো আগ কথা নোকোৱাকৈ সি মোক ক'লে, “ককাই তোমাক সেই মলুৱাটোৱে ডাবুকি দিছে। বোলে চিন্তা নকৰিবা, এইবাৰ সি ডাবুকি দিলেই তাৰ কলিজা ছিৰি পেলায়!” কৈয়েই সি ফপৰা শিয়াল এটা খেদি নিয়াৰ দৰে দৌৰ মাৰিলে। সিনো কোন, ক'ৰ পৰানো আহিছে নে মোৰ দৰে সিও ডুকিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে নেকি মই একো সুখিবলৈকে নাপালো। সি অদৃশ্য হৈ গ'ল।

ঘটিল নহয় এটা কাণ্ড! চাই থাকোতেই গিৰিহঁতৰ ঘৰৰ চাৰিওফালে এজাকে চিঞৰ-বাখৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। হিঁতে ক'বলৈ ধৰিলে যে বাৰীত সোমোৱা বানৰ জাকৰ কাৰণেই গৃহস্থৰ এই ছাল ছিগা অৱস্থা হ'ল। সিহঁতে ভুলভোে কিছু আগৰে পৰা থকা চোৰ ডকাইতবোৰৰ কথা নক'লে। বানৰবোৰ আৰু বানৰৰ পিঠিত উঠি গৃহস্থৰ ভিতৰলৈ সোমোৱা হাতৰ ছবি থকা পোছাক পিন্ধাবোৰক এই নতুন জাকে চোৰ চোৰ বুলি টিকাফাটা চিঞৰ মাৰিবলৈ ধৰিলে। মই ভালৈ পাইছিলো বোলে হওক তেওঁ নতুন প্ৰহৰী এজাক ওলাল। পিছে সিহঁতে মোৰ ফালে নাচালেও আনকি মোৰ বৌ বৌৱনি চিঞৰ শুনিবলৈয়ো প্ৰস্তুত নহ'ল। তাৰে দুটা মানে আকৌ মোকে বানৰৰ সমৰ্থক বুলি ডাবুকিহে দিব খুজিলে। মই তেতিয়াই সিহঁতৰ মতলব বুজি পালো। মই অকলে অকলেই আৰু জোৰেৰে ডিঙিৰ লীৰ ফুলাই ফুলাই ডুকিবলৈ ধৰিলো। মই ডুকি থাকোতেই গমেই নাপালো — কেতিয়ানে সিহঁতে হাতৰ ছবি থকা পোছাক পিন্ধাহঁতৰ কেঁকণি গেঙণি শুনি এবাৰ ডুকি ডুকিয়েই ভিতৰলৈ চাই দেখিলো হাতীৰ ছাল মোৰোৱাবোৰ গিৰিহঁতৰ হুঁফা যুকুৰ ওপৰত বহি আছে। হাতীৰ ছাল গাত মেৰাই ল'লেই জানো শিয়াল হাতী হ'ব পাৰিব। গতিকে মই বুজি পালো যে মোৰ ছাল ছিগা গিৰিহঁত তপত খোলাৰ পৰা জুইত পৰিল। হাতৰিলাকে যেনিবা গিৰিহঁতক তপত খোলাত ভাজিছিল আৰু এতিয়া হাতীবোৰে যেনিবা খোলাৰ পৰা আনি জুইত ভৰাই দিলে। মই বলিয়া হৈ গ'লো। মই চিঞৰিবলৈ ধৰিলো। টোপা কাড় যোৱাদি মই বাৰীৰ ঢাপৰ ফালে গ'লো। ডুকি ডুকি জপনাৰ মুখলৈ আহিলো, বৌ বৌৱাই ডুকি ডুকি থৰৰ ভিতৰলৈ চলো, হাতীৰ গছকত প্ৰাণটাকি কোকোঁৱা গিৰিহঁতৰ শুকন যন্ত্ৰণাত বিকৃত হৈ যোৱা মুখবোৰলৈ চলো। মোৰ মগজত কিহুবাই কামুৰি ধৰিলে। চিঞৰোতে চিঞৰোতে মোৰ মাত ভাগি গ'ল। মোৰ ভয় হ'ল— যদিহে মোৰ মাত একেবাৰে নোলোৱা হয়! তেতিয়া !!

কিছু হঠাত কি শুনিলো। মোৰ দৰে যেন য'তে ত'তে আৰু কিছুমানে ডুকিবলৈ ধৰিছে। মই ঠিকেই শুনিছোনে? ডুকি থকাবোৰৰ কিছুমানে যেন কিছুমান চোৰৰ কলিজাত কামুৰি ধৰিছে। কামোৰ খোৱাবোৰে যেন মৰণ যন্ত্ৰণাত গেঙাইছে। হয় ঠিকেই, মই নকল কৰিছোঁ মোৰ দৰে বহুত পছন্দ লিখা যুকুৰ ওলাল। বাৰী বাৰিৰলৈ

আৰু এদল প্ৰহৰীৰ জন্ম হ’ল। মোৰ গাটো আনন্দত জিকাৰ খাই উঠিল। মনৰ উল্লাহতে কেইটামান জাপ মাৰিব খোজোতেই শুনিলো দম্প্‌দম্প্‌নি। কিহৰীদম্প্‌দম্প্‌নি। প্ৰহৰী কুকুৰ জাক ওলাই আহিছে নেকি ? ওহো নহয় ! মই দেখিলো। এইবাৰ মই ভয়ত জিকাৰ খাই উঠিলো। এই জাক বাং কুকুৰ। মোৰ নিচিনা সজাগ প্ৰহৰীবোৰক, ভুকি থকা বোৰক, চোৰ ডকাইত খেদবলৈ ওলাই অহাবোৰক ধ্বংস কৰিবৰ কাৰণেই এই জাক অনা হ’ল। হাতৰ পোছাক আৰু হাতীৰ পোছাক ভিতৰি ভিতৰি এক হৈ গ’ল। ছালছিগা গিৰিহঁতক এই কথাৰ ফুটকে নিদিলে। হাত আৰু হাতীয়ে কমিটি কৰি সিহঁতৰ নিজকে আৰু ইতিমধ্যে বাৰী-ঘৰ টহিলাং কৰা চোৰ ডকাইতবোৰক বচাবৰ কাৰণেই এই বাং কুকুৰ জাকক মাতি আনিছে। হাঁয় হাঁয়, মই বাক মৰোৱেই কিছু মোৰ গিছৰ চামক ! সিহঁতক যদি মাৰি পেলায় !

নতুন জন্মৰ সৌজাক প্ৰহৰী মোৰ ফালে দৌৰি আহিছে। সিহঁতে ফোপাই ফোপাই ক’লে, “ককাই কেৱল ভুকি থাকিলেহে নহ’ব। দাঁত আৰু নখবোৰ চোকা কৰি লোৱা। ইহঁতক কামুৰি আচুৰি বাকুহি নিঃশেষ কৰিব লাগিব। বহুত দিনৰ পৰা তোমাৰ বৌ বৌৱনি শুনি আছে। আমিও ওলাই আহিলো।” মই পৰহিয়েই জগা গৰু পোৱালী এটাৰ দৰে আনন্দত জপিয়াই উঠিলো। আশাই মোৰ বুকু ডাঠ কৰিলে। আঃ মোৰ কি আনন্দ মোৰ চাৰিওফালে এইজাক নতুন প্ৰহৰী। সিহঁতৰ দাঁত চোকা, নখ চোকা। ইহঁত নতুন লগৰীয়া। মই ভুকি আছে। এতিয়া মোৰ লগেই লগ। বোলে ইহঁতক ময়েই ভুকি ভুকি জগাই দিলো। ইহঁতক কোনে মাৰে ! কোনে মাৰে মোক। এতিয়া গিৰিহঁতেও সাৰ পাৰ, আমিও সাজু। □

(১১১১)

অৰুণ জিয়াই আহনে ?

মই শুধু নোৱাৰা হৈছো। মাজনিশা অথবা শেহনিশা। গছ বিৰিখো যেতিয়া টোপনিভ লালকাল, তেতিয়াই দেউতা আহে। আহি দুৱাৰত টুকুৰিয়ায়। মই চাৰিফালে চাওঁ। সিখন বিছনাত নিঃপাল দি শুই থকা পত্নী আৰু ছোৱালী দুজনীক ডিম লাইটৰ নীল পোহৰত চাবলৈ চেষ্টা কৰোঁ। দুৱাৰত টোকৰ পৰি থাকে। এনেকৈ দুৱাৰত টোকৰ পৰি থাকিলে প্ৰগতিহঁতে সাৰ পাব। মই লাহেকৈ উঠি দুৱাৰখন খুলি দিওঁ। সজ্জালগা ফুৰি চাকি ঘৰ সোমোৱা প্ৰসন্নমনা গৃহস্থৰ দৰে দেউতা সোমাই আহি চকীখনত বহে। মোৰ ফালে চাই দেউতাই সোধে, “অৰুণ জিয়াই আহনে ?” মই একো মাতিব নোৱাৰো। মাতিব পাৰো কেনেকৈ ? সেইটোনো এটা পুতেকৰ প্ৰতি বাপেকৰ প্ৰশ্ন হ’ব পাৰেনে ? এটা ডেকা চফল কমিষ্ট পুত্ৰ দেউতাৰ সমুখত বহি থাকোতেও প্ৰশ্ন কৰিছে, বোলে অৰুণ জিয়াই আহনে ? মোৰ ফালে নোচোৱাকৈয়ে দেউতাই ক’বলৈ ধৰে, যেন স্নগতোক্তিহে কৰি আছে।

“এই শৃগালকুলে দেশখন সোণৰ কৰিয় বুলি মানুহক মোহিনীবাণ মাৰি থকা মাটিকনো হেৰুৱালেহে। দেখিছে আটাইজকেই নিজৰ শৌচ কৰা ঘটিটোলৈকে সোণৰ কৰি ল’লে। সিহঁতৰ অপৰ্যাপ্ত সা-সম্পত্তি। ধন টকা পইচা— গাড়ী, বাৰী, নাৰী। দেশৰ মহানগৰে মহানগৰে ঘৰ মাটি। মন্ত্ৰীৰ সন্মুখতো টকাৰ জাপ। পলিখিনৰ পেকেটত টকা ভৰাই মাটিৰ তলত পুতি থৈছে। কলিকাতাৰ বজাৰত সোণ কিনি সোণ মজুত কৰিছে। ইংৰাজীৰ সামান্য শব্দ এটাও মুখত ফুটাব নোৱাৰা গদৰ্ভ শ্ৰেষ্ঠয়ো ইংৰাজীত ডাঙৰ কিতাপ লিখাই নিজৰ নামত ছপা কৰাইছে। মদ খাই হাতাল হৈ ইহঁতে হিতাহিত জ্ঞান হেৰুৱাই থাকে বয়সীয়া মহিলাকো সাৱটি ধৰিছে, বাটৰ কাঁপিত পৰি আছে। চান্দিমেশ্বৰী পৰীক্ষা তিনিবাৰ দি কথমপি পাছ কৰাটোৱেও মন্ত্ৰী হৈ বি.এ. পাছৰ জাল চাটিকিকেট দিছে। কুলাজাৰ মন্ত্ৰী ভাড়ুয়ে চৰকাৰী গাড়ী মদ খাই মাতাল হৈ চলাই গৈ বৈ থকা গাড়ীত খুন্দা মাৰি ভাঙি চুৰুঠৈ কৰিছে, অথচ দেশত সেইটো মন্ত্ৰীৰ ঘূৰণ ওপৰত বয়লিয়াই অমঙ্গলৰ আগজাননী দিবলৈয়ো এটা কাউন্সীল নোলাল। চাউল চুৰি কৰিছে, কাঠ চুৰি কৰিছে, জুঁহাৰ টকা চুৰি কৰিছে।

হাতৰ দহোটা আঙুলিত গৃহৰ কুৰিটা আঙঠি পিন্ধি প্ৰগতিশীল বুলি বক্তৃতা দিছে। নাই দিয়ানে ? তেনেহ'লে তই কি কৰিছ ? কি কৰিছ অৰুণ ? অৰুণ জীয়াই আছেনে ?

এইদৰে অনৰ্গল কৈ কৈ মই জীয়াই আছোনে নাই প্ৰশ্ন কৰি দেউতা বহাৰ পৰা উঠিল। মই মেকুৰী খোজেৰে আহি বিছনাত উঠিলোহি।

মোৰ টোপনি আহে ক'ৰ পৰা। ওপৰলৈ মুখ কৰি পৰি আছে। আজিৰ পৰা কুৰি বছৰৰ আগতে মই এজন বিপ্লবী লেখক আছিলো। মোৰ গল্প, উপন্যাস, নাটক আৰু বক্তৃতাৰে মই সমাজ পৰিৱৰ্তনৰ বাবে সশস্ত্ৰ বিপ্লবৰ আহ্বান দিছিলো। গান্ধী প্ৰভুৰ দ্বাৰাই যে দেশত এটা মুষ্টিমেয় শ্ৰেণীৰ বাবেহে ৰামৰাজ্য হ'ল তাকে মই প্ৰতিষ্ঠা কৰিব খুজিছিলো। সাহিত্য সভাকে ধৰি ব্ৰহ্মপদী সাহিত্যৰ তথাকথিত বথী-মহাৰথীসকলে মোৰ সেইবোৰ লেখা সাহিত্য নহয় বুলি চিঞৰিছিল। মোৰ অনুগামী বহুত পাঠক-পাঠিকাই ময়েই আগন্তুক সশস্ত্ৰ বিপ্লবৰ নেতৃত্ব দিম বুলি ভাবিছিল। তেওঁলোকৰ পৰা অহা চিঠিবোৰত সেই কথা ব্যক্ত কৰিছিল। মই অস্ত্ৰৰ ঝন ঝননি শুনিবলৈ পাইছিলোঁ যেন সমগ্ৰ দেশতে অস্ত্ৰই শোভাযাত্ৰাহে কৰিছিল। কিন্তু যোৱা কুৰি বছৰে মোৰ কতো একো ওলোৱা নাই। মই একো লেখা নাই। মোৰ নামটো কেৱল সংৰক্ষণশীল সমালোচকৰ সমালোচনাতহে দুই এবাৰ ওলাইছে যদি ছপা হৈছে। তাৰ বাহিৰে মই যোৱা কুৰিবছৰে কতো একো লেখা নাই। তাকে দেখি মোৰ সন্দেহ বন্ধুসকলে মন্তব্য দিয়ে, বোলে অৰুণ সাহিত্য সভাৰ সভাপতি হ'বৰ বাবে লাহে লাহে উপযুক্তি হৈ আহিছে। মই একো লেখা নাই দুটা লক্ষ ধৰি।

ৰাতিপুৱা মই দেউতাৰ কথা পাহৰি গ'লো। চাহৰ টেবুলত পত্ৰী-কন্যাৰ সৈতে হাঁহি-হাঁহি চাহ খাইছো। চাকৰিৰ কাৰণে ওলাবলৈ সাজু হৈছোঁ। মই এজন চৰকাৰৰ দায়িত্বশীল গেজেটেড অফিছাৰ। চৰকাৰেই মোৰ আই বোপাই। যদি চৰকাৰৰ মূৰব্বীয়ে “চেণ্টিনেৰী” বোলা শব্দটো বাৰে বাৰে “চেনিটেৰী” বুলি উচ্চাৰণ কৰিছে মই মূৰ দুপিয়াই সমৰ্থন দিছো। যদি “আচপিচিয়াচ” শব্দটোকে “চাচপিচিয়াচ” বুলি উচ্চাৰণ কৰিছে, যদি “অল” শব্দটোৰ পাছত বহুবচন বুজাবলৈ এছ এটা লগাই ‘অলচ্’ কৈছে মই হাত চাপৰি বজাই সমৰ্থন কৰিছো, যদিহে মুখামুখীয়ে লোকে লিখি দিয়া ছপা ভাষণখন যেনেহাঁই যেনেহাঁই পঢ়োতে পাত লুটিয়াই যাওঁতে তিনি পৃষ্ঠাৰ পাছত পাঁচ পৃষ্ঠাৰ কথাখিনিকে পঢ়ি গৈছে, তাকো সুনীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ ভাষণ শুনা ভাষাৰ গৱেষক ছাত্ৰৰ মনোযোগেৰে শুনি হাত তালি মাৰিছো। মই চৰকাৰী বিষয়া। মই ডেকা মানুহ। মই এজন দায়িত্বশীল চৰকাৰী বিষয়া। মোৰ চকুৰ আগত ওখ ওখ চকীবোৰ। মই বহিবলৈ এখোজ দুখোজকৈ খোজ পেলাইছো। মোৰ এটাই দুখ যে সৰুতে মোৰ নীতি পৰায়না মা আৰু বুজন হুলত কাৰ্ল মাক্স এই প্ৰাণী দুটাই মোৰ মূৰটো খাই পেলালে। এই প্ৰাণী দুটাই মোৰ উন্নতিৰ পথত গৰু বান্ধি দিলে। একেলগৰ ঢাকখিঙালে যেতিয়া একে ধৰ্মজন্তুৰই গাড়ী, মটৰ কিনিছে আৰু মই লেই

দৰ্শহাৰে ভালকৈ চলিবই পৰা নাই—ভেতিয়া মা আৰু মাজুলৈ মোৰ জীৱ খং উঠে। এই প্ৰাণী দুটাই মোৰ হতুৱাই সমাজৰ একো হিত সধাৰ নোৱাৰিলেভে নোৱাৰিলেই তাৰ বিপৰীতে মোৰ ব্যক্তিগত জীৱনতো অধোন্নতিৰহে সোপান কঢ়িলে। কি প্ৰয়োজন আছিল ইমান দীঘল দীঘল নীতিৰ ওপৰত বক্তৃতা মৰাৰ।

দিনটোৰ শেষত চাকৰি-বাকৰি শেষ কৰি বজ্জৰ-সমাৰ কৰি বাজৰি কাকত-আলোচনী এসোপা লৈ মই এজন বজ্জৰ ওচৰলৈ যাওঁ। ডাক্তৰ বজ্জজনক দেউতাক কথা এবাৰ কও নেকি ভাবো। ক’ব নোৱাৰো। মানসিক ৰোগ বুলি ভাবিব পাৰে।

কিন্তু যিমানেই বাতি হৈ আহিব সিমানেই মই শংকাত মনে মনে কঁপিওলৈ ধৰো, টেবুলত মাছে ভাতে ৰাই উঠি মই শুবলৈ যাওঁ। বাতি টোপনি নাহে বুলি বাতৰি কাকতত ওলোৱা অনাহাৰত মৃত্যুৰ সংবাদ মই নপঢ়ো। এঘাৰ বছৰীয়া কুম্বাৰী ধৰ্মণৰ খবৰ মই নপঢ়ো। সশস্ত্ৰ বিপ্লবৰ খবৰ মই নপঢ়ো। তাৰ পৰিবৰ্তে মন্ত্ৰী, এম্বলে, সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ ভাষণ বা বিবৃতি পঢ়ো। তথাকথিত স্বয়ংকল্প বিশ্ববিখ্যাত সুৰকাৰ গায়কৰ ভগা মাতেৰে গোৱা ফুলশয্যাৰ মৰহি যোৱা শেৱালি ফুলৰ গানৰ কেচেট শুনো। তেওঁৰ যে ডক্টৰেট ডিগ্ৰীটো ফাঁকি, সেই বিষয়ে কাগজত কোনোবাই যুক্তিৰে প্ৰমাণ দি লিখিলেও নপঢ়ো। মন্ত্ৰী-এম্বলেৰ আশ্বাসৰ বাদী, সভাপতিৰ বাদী, বিশ্ববিখ্যাত গায়কৰ গান পঢ়িলে-শুনিলে টোপনি ভাল হয় বুলি শুনিছো। ময়ো তাকেই কৰোঁ। আৰু সঁচাকৈয়ে মোৰ টোপনি আহে। কিন্তু।

আকৌ দুৱাৰত টোকাৰ। মই নিঃশব্দে বিছনাৰ পৰা উঠো। দুৱাৰ খুলি দিওঁ। সোমায়েই—দেউতাই সোধে, “অৰুণ জীয়াই আছনে?”

“তাহানি বিয়াল্লিশত বৃহৎ ; ক’ত বুজিবি তোৰ ভেতিয়া জয়াই হোৱা নাছিল। মই পলাইহে ফুৰিছিলো। পৰাধীন দেশত চাকৰি কৰি কি লাভ বুলি চাকৰিও এৰি দিলো। গোলাঘাট মহকুমাৰ ভিতৰত ভাল শিক্ষক বুলি নাহৰণীৰ জয়নল আবেদিন আৰু ময়েই আটাইতকৈ বেছি দৰ্শহা পাইছিলো। চাহাব ইন্সপেক্টৰে আমাৰ দুটাক সবাতোকৈ বেছি দৰ্শহা দিছিল। এৰি দিলো। সুৰাজ আন্দোলনত লাগিলো। ৰামৰাজ্য হ’লে আৰু কিহৰ চিন্তা। একৈশমাহ জেলত থাকিলো। অ’ ক’ৰবাৰ পৰা গৈ ক’ৰবাত পালোগৈ। ক’ব খুজিছিলো এইটোহে। থানাত প্ৰবল প্ৰতাপী অ’চি। ইচ্ছা কৰিলেই চ’ব কৰিব পাৰে। গোলাপ পূজাৰী, নৰেণ শৰ্মা আৰু হৰেণ বৰঠাকুৰৰহঁত থানালৈ গৈ আছে। থানাত পতাকা তুলিব। আমি পিছে পিছে আছে। অ’চিটোৱে ইমান কোবালে যে গোলাপৰ কেবাটাও দাঁত ভাগিল। নৰেণ আৰু হৰেণক বগৰাই বগৰাই কেটীসাপ মৰিওৱাদি মৰিয়াইছে। মই বৈয়েই থাকিব নোৱাৰিলো। চোঁ মাৰি গৈ অ’চিটোৰ মুখৰ পৰা খাপ মাৰি টুপীটো কাটি চুট মাৰি দিলো, বোভো এইটোৰ বলতহে তেওঁ তোৰ ইমান বাহাদুৰী। তাৰ পাছত তোক কৈছে টুপীটোৰ ওপৰত চেৰচেৰকৈ প্ৰহাৰ কৰি দিলো। তাৰ পাছত ক’ব নোৱাৰো। দুদিনৰ পাছতহে হুস্পিটলত চকু

যেলিহো। তাৰ পাছত জেইলত। অথনি তই কামেচীখনত আড্ডা মাৰি আছিলি। কলেজত পঢ়া লেঙেৰা ল'ৰাটোৰে সৈতে চাৰিটা ল'ৰাই দোকানখনত সোমাই ভদ্ৰভাৱে চান্দা বিচাৰিছে। অঞ্চলটো মহকুমা কৰিবলৈ দাবী সাব্যস্ত কৰিবলৈ সিহঁত ৰাজধানীলৈ যাব। কামেচীত বহি থকা মাল যুঁজাৰুৰ দৰে মন্ত্ৰীৰ অহঙ্কাৰেৰে পুট পূৰ্বৰ বাংলাদেশী মালিকটোৱে সিহঁতক বেয়া ব্যৱহাৰ কৰিছে। অৱশেষত ল'ৰা কেইটাই ভদ্ৰ ভাষাৰে কিছু বুজাই মেলি গ'লগৈ। সিহঁত যোৱাৰ পাছত তহঁতৰফালে চাই মালিকটোৱে ক'লে বোলে লেঙেৰা চালা আগতে হোৱা হ'লে গছকত মাৰিলোহেঁতেন এতিয়া বুলি বাছি গৈছ। আৰু তহঁতে জান যে সি ক্ৰীজত থ'বলগীয়া ঔষধপাতি ক্ৰীজত থৈছে বুলি এনেয়ে কয়। পুৰণা ঔষধ নতুন বুলি বিক্ৰী কৰে। তাৰ পিছতো তাৰ মুখত তেনে বাক্য শুনি মনে মনে বহি থাকিলি। তোৰ গাটো ঝলি নুঠিল কিয় ? ভোটৰ তালিকাত তাৰ নাম উঠিছেনে নাই ঠিক নাই তথাচ তাৰ ইমান বাহাদুৰি। কিয় তই মেকদণ্ড পোন কৰিব নোৱাৰিলি ? সেই ল'ৰাকেইটাকতো তই সং বুলি কৰ। ভাল পাৰ। অৰুণ তই জীয়াই আছনে বাক ! এসময়ৰ ভিক্ষাৰী হৈ আহি এতিয়া ইয়াত মালিক হ'ল। অৰুণ জীয়াই আছনে ?”

ৰাতিপুৱা মই দেউতাৰ কথা পাহৰি যাওঁ। কুঁহিয়াৰ শালৰ বাঙালী ম'হটোৰ দৰে মই সংসাৰৰ চাৰিওফালে ঘূৰিবলৈ ধৰো। কিছু বেছি লহিওৱাৰ লগে লগে কুকুৰীকণা ৰোগীৰ দৰে মনে মনে কঁপি উঠে। সজ্জা লাগিব। ৰাতি হ'ব। ৰাতি গাভীৰ হ'ব। মাজ নিশা হ'ব। সকলো যেতিয়া নিঃপাল দিব তেতিয়াই—

আকৌ দুৱাৰত টোকৰ। মই দুৱাৰ মেলি দিলো।

“অৰুণ জীয়াই আছনে ? ভোগৰামক চিনি পাৱনে ? ভোগৰাম। তাহানি আমাৰ সুৰাজ আন্দোলনত খৰচ কৰিবলৈ নিজৰ খেতিৰ মাটি এহালিচা বিক্ৰী কৰি টকা দিছিল। জেইল খোৱা নাছিল। ১৯৪৭ চনত পাঁচপুৰা মাটি আছিল। এতিয়া চাৰিকঠা মাটিৰ বাৰীখনহে আছে। ছজনী ছোৱালীৰ পাছত ল'ৰা এটাহে মানুহটোৰ। বিয়া পতাৰ দুবছৰ হৈছিল। কেঁচুৱা ছোৱালীটিৰ এবছৰ হৈছেহে। পিছে তাৰ কেম্‌সাৰ হ'ল নহয়। তাকো ব্ৰেইনত। উপায় নাই। মন পতিয়াবলৈকে মালভোগে ডিব্ৰুগড়লৈ নিব খুজিলে— নিব কেনেকৈ ? চৰকাৰী দলৰ জিলা চেফ্টেৰীয়ে চৰকাৰলৈ লিখিলে। তেওঁৰ খবৰতে মালভোগক মন্ত্ৰীৰ ওচৰলৈয়ো নিলে। মন্ত্ৰীয়ে আশ্বাসো দিলে। পিছে সাতমাহ হ'ল টকা সিকাটো দূৰৰে কথা চৰকাৰী চিঠি এখনো নাছিল। আজি মালভোগৰ ল'ৰাটো মৰিল। পিছে আজিৰ কাকততহে পালে সেইজন মন্ত্ৰীৰ ভায়েকেই বোলে মদ খাই গাড়ী চলাই চৰকাৰী গাড়ীও ডাঙিলে দিল্লীলৈ ভাল চিকিৎসাৰ বাবে গ'লো। চৰকাৰী সকলো সা-সুবিধা পেছাৰ পাছতো দুই লাখ বাৰ হেজাৰ টকা চিকিৎসাৰ খৰচৰ নামত চৰকাৰেই দিলে। পিছে অৰুণ তই জীয়াই আছনে ? আছনে জীয়াই অৰুণ ?”

বাতিপুৱা মই দেউতাৰ কথা পাহৰি গ'লো। কিন্তু মাজনিশা! দেউতা সেয়াই আছিল। “অকল জীয়াই আছনে। তেৰ বন্ধুকে আজি মই লৈ আহিলো। বাক কেৱাচেন ডাঃ পুলিন বৰকটকী, তুমি জীয়াই আছনে! তুমি এটা চিঞৰ মাৰিব পাৰিবানে? থবা এজনী ডিক্‌ছ মানুহে তোমাৰ ওচৰলৈ টি.বি. হোৱা গিৰিয়েকটোক লৈ আহিল। আহি তোমাৰ হতুৱাই পেৰালে। তুমি চাই চিতি দৰৱপাতি যি পাৰা কিলে বেজীও এটা কিলে অক দৰৱৰ বিধান দিলা। মানুহজনীয়ে ফীজৰ বাবদ তোমাক মাত্ৰ টকা দুটা উলিয়াই দিলে। ঔষধ কিনিবলৈ পইচা নাই বুলিও ক'লে, তেতিয়া তুমি কি কৰিবা?”

মই নিজেই দেখিছো দেউতা, ডেখেতে ফীজটো ঘূৰাই দিয়েতে দিয়েই, কিনিব নোৱাৰা ঔষধ পাতিবো অস্ততঃ এৰাবলৈ হ'লেও ব্যৱস্থা কৰি দিয়ে।”

“অ’ তেনেহ’লে তুমি কিছুদূৰ জীয়াই আছা নেকি? বাক তুমি এটা চিঞৰ মাৰিব পাৰিবানে? মোৰ হাতখনত খামোচ মাৰি ধৰাচেন। অ’ তেনেহ’লে তুমি কিছু জীয়াই আছা। কিন্তু তোমাৰ প্ৰজাতিৰ শতকৰা নব্বৈজনই বৰ্তমান মৰিছে। মৰাই নহয় গেলিছেও। সেই তোমাৰ মেডিকেল কলেজৰ প্ৰিন্সিপালটোৱে আমাৰ হাৰাখন বিশ্বাব্দালাৰ মাকক দেখুৱাবলৈ নিওতে—হ’ল কিছু বছৰ, ফীজৰ টকা তিনিটা কমিছিল। তোমাৰ জিৰি দিয়া প্ৰেচক্ৰিপছখন থাপ মাৰি আনি ফলি পেলালেহে। বোলে ঢেকিয়াৰ বজাৰ পাইছা নেকি দাম দৰ কৰিবলৈ। চৰকাৰী মেডিকেল হস্পিটেলত ছিট এটা দিবলৈয়ো টকা লাগে, ডাক্তৰটোৱে চাই থাকোতেই বোগী মৰিল—তথ্যচ টকা দুশ লৈছেহে। জানে কেলাৰ হৈছে বুলি তথ্যচ ফীজটোৰ আশাত বা বেজীটোৰ ডবল দামৰ আশাত একো নাই হোৱা বুলি কৈ বেজী দি থাকে, ফীজ লৈ থাকে, বোমাৰ পুৰণি হৈ গৈ থাকে। ক’বলৈ গ’লে জেমালাকৰ প্ৰজাতিৰ বিষয়ে দহখন মহাভাৰত লিখিব পৰা হ’ব। এ, তেনেহ’লে তুমি অকলমান কেলেচোপ কেলেচোপকৈ হ’লেও জীয়াই আছা। চৰিওফালে মৰিছে—গেলিছে। মোৰ এই ল’ৰাটো। তক মই আজি কালি সদায় খবৰ কৰোহি বোলো অকল জীয়াই আছনে?”

পুৱা দেউতাৰ কথা মই পাহৰি যাওঁ। ইংৰাজী সাহিত্যতে দূৰৰে কথা ইংৰাজী ভাষাৰ বাতৰি কাকত এখনো নপঢ়া—অসমীয়া সাহিত্যৰে কথাই নকওঁ, অসমীয়া কাকতবিলাকত এখনো নপঢ়া কলেজৰ অধ্যাপকৰ দৰে দিনৰ দিনটো চিমেণ্ট, বালি, কাঠ, ইটি, লোহা, ঘৰ, ব্যৱসায়ত ব্যস্ত হৈ ফুৰা ব্যস্ত মানুহৰ নিচিনাকৈ মই দিনটো পাৰ কৰি দিওঁ। কোনো চিন্তা নাই—কোনো উদ্বিগ্নতা নাই। সৰ্বহা কিমান ব্যাটিল, ডি—এ কিমান কঢ়িল, এবিয়াৰ কেতিয়াকৈ কিমান পায়—সেয়াই মোৰ ঘনত অধ্যাপকী চিন্তা। যোৱা বিশ্বায়ত্বে মই একো লেখা নাই। ক’লে মোৰ নাম ছপা হোৱা নাই। অথচ এসময়ত মই শব্দ নকলকৈ নিজকে গৰ্জি, মাও বা হে চী মিন বুলি ভাবিছিলো। চেণ্ডেলবোৰ জয়েৰী মোৰ ঘূৰণ আছিল। কিন্তু...

মাজনিশা আকৌ মোৰ বন্ধু দুৱাৰত টোকাৰ। মই বিচনাৰ পৰা নুঠাৰ সিদ্ধান্ত কৰিলো। টোকাৰ ঠাইত কলকাত হ’ল। উপায় নাই, সবলৈয়েই সৰা পাব। উঠিলো।

ধমমহাই সোমাই আহিল দেউত্ৰ ।

“অৰুণ তই জীয়াই আছনে ? হয়নে কি হৈছে অ’ এইবোৰ ! দেশখনত যুদ্ধ লাগিছেনে ? চাৰিওফালে দেখোন অস্ত্ৰধাৰী । মহাসমৰতে দেখা নাছিলো হে’ৰ । যদি ভগত সিং, পিয়লী ফুকন, সুভাষ, বিনয়বাদলহঁত দেশপ্ৰেমীক হয় ইহঁতনো তেনেহ’লে কেনেকৈ দেশদ্ৰোহী হ’ব । নোৱাৰিতে আকৌ । গান্ধী মহাৰাজৰ পথেৰে ৰামৰাজ্য কৰিব নোৱাৰিতে আকৌ । এমুঠিৰ বাবেহে ৰামৰাজ্য হ’ব । কাকুতি মিনতি কৰি বা গাত স্বাত ফুৰাই অহিসংস পথেৰে জনো ফল তুলি থকা যেটাসাপ বা জপিয়াবলৈ উদ্যত হৈ থকা কাকৰ শাস্ত কৰিব পাৰি ? নে হৃদয় পৰিৱৰ্তনেই কৰিব পাৰি ? যাৰ হৃদয়েই নাই, কি পৰিৱৰ্তন কৰিবা । শুদাহাতে নাযাবি অ’ বোপাইহঁত মিলিটোৰী । ইমান অস্ত্ৰ । এই সোণৰ দেশ কৰিম বুলি প্ৰতৰণা কৰাবোৰেই এই অস্ত্ৰ, এই মিলিটোৰী মাতি আনিছে । আচলতে মোৰ ল’ৰাইতৰ গাতে কিন্তু ভুল আছে । ঠিকেই বোপাইহঁত, হুলক হুলেৰেহে কাঢ়িব পাৰি । কিন্তু তহঁতৰ গাতে কিছুমান ৰঘুমলাই ঠন ধৰি উঠিল । সিহঁতেই তহঁতৰ তেজ মণ্ডহ ৰাইছে । আগতে দেহৰ পৰা সেই ৰঘুমলাক মূলোচ্ছেদ কৰিব লাগিছিল । তৰ পাছত সোণৰ দেশ গঢ়িব বুলি ভুৱা দি সোণৰ সংসাৰ কৰাবোৰৰ শিৰচ্ছেদ কৰিব লাগিছিল ৰাজহুৱাভাৱে । তাকে নকৰাৰ ফলত এই ভণ্ডৰ দলে আচলবোৰক নিঃশেষ কৰিবৰ কাৰণেই সেই বিশাল অস্ত্ৰধাৰীক মাতি আনিছে । সোণৰ দেশ গঢ়িম বুলি কোৱা ডকাইতৰ দলক লাগে নকলবোৰৰ সহায় । নকলবোৰ বাছি থকাটোহে ইহঁতে বিচাৰিছে । বুইচনে নাই, প্ৰথমতে এই বলিয়া হস্তীকুলক মৰিমূৰ কৰি ল’ব লাগিছিল । বাঃ বাঃ চমৎকাৰ ৰামৰাজ্য, জিভিনিয়াক খুচি মাৰিবৰ কাৰণে সহস্ৰ অস্ত্ৰধাৰী । গোটেই দেশখনৰ কাঁইটবোৰ গুচাবলৈ ফণ্ডেঙে প্ৰথমতে স্বেতজলখনৰ কাঁইটবোৰ গুচাই ল’ব লাগিব । আচলতেই নকল আঁতৰাব লাগিব । শুনা নাইনে বাৰুন্দৰ শব্দ । শুনা নাইনে শিশুৰ কান্দোন । অৰুণ তই জীয়াই আছনে ? আছনে জীয়াই ? মই ভবা নাছিলো তই ইমান ডৰ যৌৱনতে মৰি পছি যাবি ছুলি । তই তেনেহ’লে মৰিলি ? অৰুণ তই জীয়াই আছনে ?”

দেউতাই মোক ট-টক চাবলৈ ধৰিলে । মই মোৰ গাটো চুই চলো । মই এটা চিঞৰ মাৰিব খুজিলো । কিন্তু কি আচৰিত, মোৰ মাত নোলাল । মই বোবা কলা আৰু কলা হৈ ফাবলৈ ধৰিছোনেকি ?

যোৱা ত্ৰিশ বছৰৰ আগতে মোৰ দেউতাক দেহহু হ’ল । অখ্য আজিকালি সদায় মাজনিশা দেউতাই আহি মোৰ দুলাৰত টোকা দি সোধে—“অৰুণ জীয়াই আছনে ?”

মোৰ নাড়ীস্পন্দ চাই কোনোবাই কৈ দিব পাৰিবনে, মই জীয়াই আছোনে নাই ? নে, মৰি গেলিবলৈ আবন্ত কৰিছো ? নহ’লে মাজনিশা দেউতাক অকৌ অহিব । অহি ক’কহি, “অৰুণ জীয়াই আছনে ?” □

আধুনিক যুগৰ কবিতা

ঘৰটো চাৰিওফালৰ পৰা ঘেৰি থকা। মহাভাৰতত যুগকবি মহামতি ব্যাসে এই বিষয়ে ভাল বৰ্ণনা দি গৈছে। চক্ৰবেহু। ভিতৰত যদি এজন আছে বাহিৰত এশই ঘেৰাও কৰা। ভিতৰত যদি তিনিজন আছে বাহিৰত তিনিশই এনেদৰে চক্ৰবেহুৰ বচনা কৰা যাতে এটা পইতাচোৰাও সাৰি দাৰ নোহাৰে। ভিতৰত থকা কেইজনৰ হাতত যদি একোটা পিষ্টল আছে বাহিৰত ঘেৰাও কৰাসকলে হাতে হাতে— দুয়োটা হাততে একে ৪৭’ আৰু নাম নজনা সদ্যআৱিষ্কৃত অত্যাধুনিক অস্ত্ৰ লৈ সাধু থাকা। এতিয়া আক্ৰমণ কৰা। যদিহে হাত দাঙি আত্মসমৰ্পণ কৰিছে, বন্দুকৰ কুন্দাৰে পেটত খুন্দ মাৰি বগৰাই লৈ চোচোৰাই চোচোৰাই গাড়ীত তুলি লৈ যোৱা। ডাৰ পাছত হাতত থকা এলবামৰ ফটোৰ লগত বিজাই চাই সিদ্ধান্ত লোৱা। বজাৰ হুকুম মনত পেলোৱা। মৃত্যুদণ্ড। কণ্টক। তেনেহ’লে অসমীয়া নাজানা যদি ৰাষ্ট্ৰভাষাতে আদেশ দিয়া— ভাগ যাওঁ। বচ। সুবৰ্ণ সুযোগ। অমৃত কল। এতিয়া তোমাৰ হাতৰ নিচল সঠিক কৰা। বুকু, কলিজা, পেট, মূৰ, কাছ ব’ড়ে মল যায় ড’ড়ে তোমাৰ হাতৰ লক্ষ্যৰ সন্ধান কৰা। চাবা, বাকৰ খোঁৱা নাকত লাগিব। কলিকাটা হাঁহ এটাৰ দৰে তেজৰ মাজত ছট্ফটাই থকা সেই লক্ষ্যব্দৰ ফালে চাই জয়ধ্বনি দিয়া জয় গান্ধীমহাৰাজৰ, জয়। জয় গান্ধীৰ বামৰাজ্যৰ জয়। জয় অহিংসবাদী ভাৰতমাতাৰ জয়। শান্তিৰ জয়ধ্বনি দিয়া। তোমালোক শান্তি দূত। তোমালোকৰ হাতৰ অত্যাধুনিক অস্ত্ৰৰ নলীত দৰকাৰ দি আছে চিৰশান্তি। তোমালোকৰ মূলেটত কেপচুলৰ ভিতৰত ধূপাই থোৱা ঔষধৰ দৰে গান্ধীয়ে থৈ যোৱা শান্তিৰ বতৰ ধূপাই থোৱা হৈছে। বহু। শান্তি প্রতিষ্ঠা হৈ গৈছে। চাৰিওফালে নিস্তন্ধ। যবিশালিৰ নিৰ্জনতাই সমগ্ৰ আকাশ বতাহ ধৰণী গ্ৰাস কৰি তুলিলে। এতিয়া শান্তি। যদিহে সেই ভাৰিখটো দুই অষ্টোৰৰ, তেতিয়া মোহনদাস কৰমচাঁদ গান্ধী ওৰফে মহাত্মা গান্ধীৰ নামত ‘চিয়েই’ বুলি কৈ গান্ধীৰ আত্মাৰ শান্তিৰ কাৰণে বিলাতী বটলৰ কল কাঁড়েৰে কানুৰি একডাই পোমে পোমেই নিৰ্ভীত কৰ্ম্মজীৱক কৰি দিয়া। যদিহে সেই অস্ত্ৰটো একত্ৰিৰ যিহেতু,

তেতিয়াতো কৰাই নাই। এটা কাল আজ্ঞাবে আৱৰি থকা দুৰ্যোগপূৰ্ণ বছৰৰ বিদায়ৰ বাবে তিনিঘণ্টামানৰ আগতে জগা ছাগলী পোৱালীৰ দৰে জপিয়াই জপিয়াই কিৰিলি পাৰা আৰু আগৰ দৰেই যুগমানৰ শান্তিৰ ৰামৰাজ্যৰ প্ৰতিষ্ঠাতা মহাশয় গান্ধীৰ নামত জয়ধ্বনি দি, হৰ্ষধ্বনি দি বটলে বটলে কাক খুলি শিৱই হুলাহল পান কৰাদি বটলৰ অমৃত – অমৃত মুখত বাকি দিয়া। তাৰ পাছত গাত শান্তিৰ ৰক্তপ্ৰবাহ সঞ্চালিত হ’লে হলৌ বান্দৰৰ দৰে সমস্বৰে গোৱা – “ৰজাই হুকুম দিছে গুলী মাৰি মাৰা। ৰজাই হুকুম দিছে খেদি খেদি মাৰা। ৰজাই হুকুম দিছে গাভৰু চোৰাই খোৱা।”

এতিয়া কিছুক্ষণ পাৰিলে টলকা মাৰি থকা।

চে’ণ্ডৰেভাৰা, লেনিন, হোচিমিন, ফাইডেল কেট্ট’, মাও জে দং – এই সকলৰ নামবোৰ মুখস্থ হ’লনে? যদিহে হ’ল তপত খোলাত পৰা ধানৰ দৰে মুখেৰে এই সকলৰ নামৰ আঠৈ ফুটুওৱা। কোৱা যে ৰাইজ অৰ্থাৎ মোৰ দেশৰ ৰাইজ আজি শোষিত, নিষ্পেষিত। দেশৰ ৰাইজৰ সকলো আছিল, সকলো আছে। কোনোবাই কাঢ়ি নিছে। নিঃস্ব কৰিছে। গতিকে হাতে হাতে অস্ত্ৰ লোৱা। অস্ত্ৰৰ বিনে কাম নাই। অস্ত্ৰ হাতত থকা সকলৰ ওচৰলৈ নাযাবা প্ৰাণৰ সংশয়। যাৰ হাতত অস্ত্ৰ নাই, তেওঁৰ ওচৰলৈ যোৱা আৰু দেশৰ শত্ৰু বুলি তেওঁক ধৰণীৰ পৰা বিদায় দিয়া। স্বাভাৱিকৰ ওচৰলৈ যাব নালাগে। আগতে বেঙেনাচোৰবোৰক ধৰাই ভাল। তোমাৰ দেশৰ নিশকটীয়া ইতিমধ্যে নিঃস্ব হোৱা নিছলা ভোকাীয়া প্ৰজাক যি জনে পঁচা চাউল খুৱাই কালতে মুক্তি দি নিছে অপ্ৰাৱীত গাড়ী-বাৰী-নাৰী কৰিছে, যি জনে বেকত টকা থ’বলৈ বেকৰ সীমাবদ্ধতা অতিক্ৰম কৰি লোকৰ হিতাকাঙ্ক্ষীৰ হাতে হাতে জমা থৈছে, সেই দুখীয়া নিচলাক পঁচা চাউল খুৱাই মুক্তিদান কৰা মুক্তিদাতাৰ লগ লাগা। তেওঁ তোমাৰ অৰ্থাৎ অস্ত্ৰধাৰী বিপ্লৱীৰ বাবে পৰম মিত্ৰলোক। তেওঁ আচল বুদ্ধিজীৱী। বুদ্ধিৰে বেচেৰা জীয়াই আছে। তোমাৰ নেপ্ৰভত জুই লগাই দি বা আধুনিক ভাষাত তোমাৰ কান্ধাত বন্দুক থৈ তেওঁ লক্ষ্য কাণ্ড কৰাই স্বৰ্ণলঙ্কাৰ হাতৰ মুঠিত লুকুউৱাব ব্যৱস্থা কৰিছে। ক’ববাত যদি হতাশগ্ৰস্ত কোনো যুৱকে হাতত তাম্ৰপাত লৈ পচিল পইচীয়া ফিচ খেলি সময় কটাইছে, জুৱাৰী বুলি অভিহিত কৰি ৰাজ আলিৰ চুকত বেলি মুখীয়াকৈ আঁঠু কটাই থোৱা। আৰু যি সকলে দেশখনকে পণ কৰি জুৱা খেলি দেশ বন্ধকত দিছে, তেওঁলোকক ৰজা বুলি ৰাজতন্ত্ৰ প্ৰজাৰ দৰে বক্ষণাবেক্ষণ দিয়া। দেশৰ শত্ৰুদলৰ চুবুৰীয়া কমিটীৰ সভাপতি বা সম্পাদকজনক দেশৰ শত্ৰু বুলি ততালিকে হত্যা কৰা। কিন্তু দুখীয়া ৰায়তৰ টকা আত্মসাৎ কৰি মদ মাংসৰ হোটেল খোলা ৰাজদলৰ মন্ত্ৰী জন নিজৰ দদাই ককাই মোমাই হ’লেও সেইফালে আঙুলি নাদাঙিবা। তেওঁ আপোনজন। প্ৰয়োজন হ’লে ৰাইজৰ কাষ চালিবলৈ তেওঁ তোমালোকৰ বদনাম গাব, আকৌ বা প্ৰয়োজন হ’লে ৰজাক ভয় খুৱাবলৈ তেওঁ তোমালোকৰ কাষ চালিব।

চিন্তা নাই। বন্ধায়ো কৈছে আৰু দেশৰ জনগণৰ কাৰণে হাতে হাতে মাৰশাস্ত্ৰ দি গাৰ্হীৰ বামৰাজ্যৰ শাস্তি দূত কৰী সৈন্যসকলক মেলি দিছে। আৰু জেয়ালোকোও কোৱা দেশৰ জনগণৰ কাৰণে আমিও হাতে হাতে বন্দুক লৈছোঁ। এতিয়া কিছুপৰ নিৰৱে থকা ভাল।

এতিয়া সকলোৱে কাণ পাতি শুনা। কোনেও হয় নকৰিবা। আমি দেশৰ “ক্ৰীম অৱ দি চছাইটি” অৰ্থাৎ বুদ্ধিজীৱীসকল আলোচনাত বহিছোঁ। আমাৰ আলোচনাৰ বিষয়, ব্যক্তিসত্ৰাস আগনে ৰাষ্ট্ৰসত্ৰাস আগ। ব্যক্তিসত্ৰাস বেয়ানে ৰাষ্ট্ৰসত্ৰাস বেয়া। প্ৰকৃত ব্ৰাহ্মণে গাৰ গামোচ বা চাদৰৰ আঁৰত আঙুলিৰ মাজত লগুণডাল লৈ পৱিত্ৰ গায়ত্ৰী মন্ত্ৰ জপ কৰাৰ নিৰৱতাৰে দেশৰ জনগণ জেয়ালোক নিৰৱ হৈ ৰোৱা। আমি আলোচনাত বহিছোঁ। সাতজন শাস্তি দূতৰ উপৰ্যুপৰি ধৰ্মনত মৃত্যু হৈ জনপ্ৰিয় চৰকাৰৰ পৰা লাৰ টকীয়া পিও লোৱা হৈ চকুত অমৃত সপোন লৈ মৃত্যুবৰণ কৰা গান্ধীসকল জেয়ালোকো মৰিশালিত নিৰৱে থকা। জেয়ালোকক ধৰ্মন কৰাৰ বৃত্তি আছেনে নাই, সেই কথাও আমি আলোচনাৰ কাৰ্য্যসূচীত সন্নিৱিষ্ট কৰিছোঁ। আমি প্ৰয়োজন হ’লে সেই বিষয়ৰ ওপৰত মতামত ল’বলৈ পদ্মজ্ঞে বা বৰুৱা উঠি ৰাজস্বাট পাৰ্হগৈ। সকলোৱে কণ থিয় কৰি শুনাহক, এতিয়া আমি তৰ্কত প্ৰবৃত্ত হ’ম।

মোৰ কথা শুনা প্ৰথমতে। মই এজন মোৰ মতেৰে শ্ৰেষ্ঠ বুদ্ধিজীৱী। মই বুদ্ধিত জীয়াই থকা ব্যক্তি। পঢ়াশুনাত কেঁচা, অথচ দেশৰ ক্ষমতা বিচৰা এঁচামে যেতিয়া গোটেই দেশত আবেগৰ বনজুই বা বগুৰা বোঁৰা মেলি দিছিল মই তেওঁলোকৰ আগে আগে তেওঁলোকৰ জয় গান কৰি তেওঁলোককো মহৎ কৰিলোঁ আৰু নিজেও মহৎ হ’লোঁ। সেই সোণাৰী দলে যেতিয়া মাটিৰ দেশখন সোণৰ কৰিবলৈ সোণাৰী শালত বহিল, মই তেওঁলোকৰ দুখানি চৰণত তেলটেঙা সানি দিছিল কৰি দিলোঁ। কিন্তু বেচেৰাহঁত আছিল বজা হীডাচ। ব’তেই নিজৰ বাবে হাত দিলে ততেই সোণ হ’ল। শেষত পত্নীৰ গাত হাত দিলে সোণ হ’ল, খাদ্য খাবলৈ খাদ্যত হাত লাগিলে সোণ হ’ল, পানী খাবলৈ পানীৰ পাত্ৰত হাত দিলে— সোণ হ’ল। সোণৰ গৰাকী হ’ল, কিন্তু শুকানী হড়া লাগি মৰিল। লগে লগে মই মোৰ কঠুত বল গোটাই চিঞৰিলোঁ, দেশ ৰক্ষাৰ বাবে— দেশৰ প্ৰজাৰ মজলৰ বাবে ঈশ্বৰে স্বৰ্গদেউ ৰূপেশ্বৰ শইকীয়াক সোণৰ জখলাৰে নমাই পঠাইছে। মই বন্দনা কৰিবলৈ ধৰিলোঁ। মই ক’লো, ব্যক্তি সত্ৰাস বেয়া। ৰাষ্ট্ৰসত্ৰাস ভাল। মোৰ কোনো চিন্তা নাই, কোনো ব্যক্তিয়েই সত্ৰাসিত কৰিবলৈ মোৰ কাৰ চাপিব নোৱাৰে। মই ওপৰ মহলাত থাকো, আৰু অগ্নিগড়ত থকা উৰাৰ দৰে মোৰ নিৰাপত্তাৰ বাবে চতুৰ্দ্ধিৰে সমস্ত চকুৰী।

আপুনি কহেহে জিৰাবনে— মই মোৰ বিষয়েও কিছু কওঁ। যেনো এজন বুদ্ধিজীৱী। মোৰ কাৰণে স্বৰ্গদেউ ৰূপেশ্বৰ শইকীয়া বেয়া। গতিকে মই জানো যে ব্যক্তি সত্ৰাস ৰাষ্ট্ৰসত্ৰাসৰ সমান বেয়া নহয়। কোৱাৰামানে কিবা এটা শাস্তি হওক

বুলি ব্যক্তিগত প্ৰচেষ্টাৰে শান্তি স্থাপনৰ কাৰণে কিবা প্ৰচেষ্টা লওঁতে কোনো ন্যস্ত স্বাৰ্থৰ ব্যক্তিৰ গুণীত মৃত্যু হৈছে— মই তেতিয়া মৌন থাকিম। কিন্তু মই ইত্যাকৰীক ধৰিবলৈ যদি কোনোবাই খেদা লৈছে, মই হামকুৰি খাই পৰা শিশুৰ দৰে চিঞৰিম। মোৰ বিখ্যাত ছোৱাৰ বয়স।

আপুনি কিবা নকয় জানো বুদ্ধিজীৱী ডাঙৰীয়া। আপুনি জন্মমাত্ৰ বিধৱা তেজমণ্ডহৰ মাক জনীক অকলে ভগা পজাটোত ৰাখি, যি গৰাকী মাতৃয়ে আপোনাক মানুহ কৰিবৰ কাৰণে কটনা কাটিছিল এতিয়া যি গৰাকী মাতৃ আপোনাৰ আধুনিকা পত্নীৰ লগত থাকিব নোৱাৰাত নাতি দূৰতে একমাত্ৰ পুত্ৰ হৈয়ো বেলেগে টেণ্ডিভিচন, ভি চি আৰ, গাৰী বাৰী লৈ আছে সেই আপুনি নুবুজা ষ্টাইলত লোকৰ পৰা মনে মনে সৰকাই অনা কৌশলেৰে প্ৰচুৰ গল্প কবিতা উপন্যাস লিখিছে। ইজনে সিজনৰ প্ৰশংসাৰে আপোনালোক প্ৰখ্যাত হৈছে। নিজৰ বুদ্ধিৰ তাৰিক নিজৰ মুখেৰেই ব্যক্ত কৰি খইন মানিছে। ৰাষ্ট্ৰসন্মানে আপোনাক চুব নোৱাৰে বাবে সমগ্ৰ দেশ ঘূৰি আপুনি দেশপ্ৰেমৰ বাণী এৰিছে।

শ্ৰোতা লক্ষ্য সকল আমাৰ কথা শুনি এনে এটা বিপাকত পৰিব যে ইজনে সিজনৰ চকুলৈ চাই থক হৈ ব'ব— কলীটো আগনে কুকুৰা জনী আগ। দেশৰ প্ৰজাই এভড়াল গুটি ধান থকা ভড়ালটোৰ পৰা এটা এটাকৈ ধান নি থকা সাধুক্ষথাৰ টুনী চৰাইটোৰ দৰে ব্যস্ত থাকোতেই আমি ৰাজঘৰীয়া প্ৰজাঘৰীয়া উভয়ঘৰীয়া প্ৰথম শ্ৰেণীৰ প্ৰথম স্থানৰ বুদ্ধিজীৱী হৈ পৰিম। ৰাজঘৰীয়া বাঁটাও লয়, প্ৰজাঘৰীয়া বাঁটাও লয়। দেশে বিদেশে নিজৰ ৰংগিঙা বুদ্ধিৰ শিঙাত নিজেই ফু দি বজাই ফুৰিম। লুইতৰে পানী ফাৰ্গৈ বৈ আমাৰে বুদ্ধিৰ বতৰা লৈ।

ভেৰেতসকলক দিগ্‌দাৰ নকৰিবা। হুলস্থূল মুঠেই সহ্য কৰিব নোৱাৰা ছাৰ্টৰ চিৰিয়াছ ৰোগী ঘৰত থকা অৱস্থাতো যদি ডাঙৰটুক বিয়া পতা হয়, তেতিয়া ৰোগীক অন্য আপোন মানুহৰ ঘৰত সেইদিনটোৰ বাবে নিৰলে ৰখাৰ দৰে ভেৰেতসকল একালৰ বাহু ছাগ আজি নলে গলে বজা পৰম যিহঁত হৈ একেখন বথতে উঠি বিদেশলৈ গৈছে। সাগৰৰ পাৰত মুকলি আকাশৰ তলত সূৰ্য্যৰ কিৰণত বিকল্প বা বিবল্লা হৈ তেওঁলোকে মুক্ত নিৰ্মল বায়ু সেৱন কৰি দেশৰ এই অশান্তিৰ স্বাভাৱত পোৰা গঠে মাজৰ দৰে ছোকা দক্ষ প্ৰাণ শীতল কৰিবলৈ গৈছে। তেওঁলোকক একোকে নুসুমিবা। দেশত শান্ত বায়ু বজিলে, স্বৰ্গদেউৱে অস্ত্ৰধাৰী শান্তিৰ কদৌষোৰৰ দৰে শান্তি সেনাৰ দ্বাৰা শান্তি বিৰাজ কৰালে ভেৰেতসকল আহিব। আহি মাজত শুকান হাড়ৰ টুকুৰা লৈ ফাজিয়া কথা ফপাবৰ দৰে চিঞৰ মাখৰ কৰি কান্দিব। সময়ত হাতত ধৰিতা পাডক নৰীৰ ডালিকা লৈ, মৃত্যু ছোৱা ডেকা বৃদ্ধৰ নামৰ জালিকা লৈ তেওঁলোক কাইজন ফাললৈ ঢাপলি মেলিব। এটা নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ মূৰত আকাশত বৃহৎকৈ ডোলাফাৰ জ্বলন্ত নিৰ্দিষ্ট পাৰ্চমেকৰ মূৰত বা ইন্ধনৰ চকু মেলি চালে দুবছৰ বা এঘৰুৱাৰ মূৰতে

তেওঁলোক ৰাইজৰ মাজত আৰিভাৱ হ'বগৈ। তেওঁলোকে কান্দোনৰ আৰ্টজানে, ভিন ভিন ৰসৰ বচন কোৱাৰ কৌশল জানে, আৰ্ট জানে। ৰাইজে সেই বচন শুনি চিঞৰিব— “মনে মনে থাকক ৰাইজ, মনে মনে থাকক, ভাল কথা ওলাইছে। কেলেপ্ দিয়ক- কেলেপ্ দিয়ক।” তাৰ পাছত সেই একেখিনি ৰাইজেই হাত চাপৰি বজাই বজাই সুৰ ধৰি ধৰি গাব— “হাতীত উঠি প্ৰভুসকল ৰাজসভালৈ যায় আলিবাটৰ মানুহে ঘূৰি ঘূৰি চায়। হাতত ধৰি স্বৰ্গদেউসকল সিংহাসনলৈ যায় আলিবাটৰ মানুহে হাত চাপৰি বজায়।” যি সৱাহৰ যি চাপৰি।

আপোনালোকে যোৱা বাৰবছৰ ধৰি যি নিৰৱতা অৱলম্বন কৰিছে, সম্প্ৰতি সেই নিৰৱতা ৰক্ষা কৰি আছে কিয় ? সাধনা কৰিছে ? বুদ্ধি সাধনানে অৰ্থ সাধনা। কিন্তু ৰবীন্দ্ৰ ভৱনত বজাই পতা ৰাজহুৱা সৱাহতো আপোনালোক সৰৱ হয়, তেনেকৈ কোনো বিপ্লৱীয়ে পতা শিল্পী দিৱসতো আপোনালোক সমানেই সৰৱ হয়। কিন্তু নিজা ৰবীয়াটক আপোনালোক ইমান নিৰৱ কৰি দেউসকল ! আপোনালোকে ধৰিভা গাভৰুৰ কান্দোন শুনা নাইনে ? শাস্তিদূতে ঘৰৰ ভিতৰত গুলীয়াই মৰা কোনো ডেকাৰ আৰ্তনাদ শুনা নাইনে ? সেই ডেকাৰ মাতৃৰ ছিয়াৰ শব্দ শুনা নাইনে ? ইমান ধ্যানস্থ ! বৌদ্ধপ্ৰাপ্তিৰ বাবে এই ধ্যাননে, স্বৰ্গপ্ৰাপ্তিৰ বাবে ধ্যান ? কি ক'ব ? এয়া হ'ল গৌতমৰ মাৰ দৰ্শন। মাৰ দৰ্শন। তেজীবাৰী। ঠিক ঠিক হৈ ধ্যানমগ্ন দেউসকল। ধ্যান কৰক। অবিলম্বে পদপ্ৰাপ্তিৰ যোগ আছে।

এতিয়া তৰ্কৰ সময় নহয়। আমি তৰ্ক বাদ দিওঁ। আমি এতিয়া ইজনে সিজনলৈ বাটলু গুটি মাৰিম। ইজনে সিজনৰ কাপোৰবোৰ আঙুৰি ফালিম। আমি এতিয়া ইজনে সিজনলৈ বোকা ছটিয়াই বোকাহ'লি পাতিম। আমি এতিয়া কোন কিমান ৰাজসেৱক, কোন কিমান ৰাইজসেৱক তাক প্ৰমাণ কৰিবৰ কাৰণে দীঘল জাপ মাৰিম, ওখ জাপ মাৰিম। আমি ওষ্টাড খেলোৱাৰ। আমি বান্দৰ নাচ দিব জানো। আমি ভালুক নাচ দিব জানো। আমি কাৰোবাৰ আঙুলিৰ ঠাৰত তালে তালে তাল মিলায় নাচিব জানো। আমি নৃত্য কৰিব জানো। আমি কৌশলেৰে লুটিবাগৰ মাৰি কাৰোবাৰ চৰণযুগলত মূৰ থ'ব পাৰো আৰু আমি খৰ মাৰি অনায়েসে কাৰোবাৰ পিঠিত বাঘ থকা লগাব পাৰো। আমি বাছনাৰ তাল জানো— সেই তালে তালে কাৰোবাৰ আঙুলিৰ ঠাৰত আমি নাচিব জানো। আমি বজাৰ নিন্দা কৰি সেই বজাৰ পৰাই উপটোকন লওঁ। ব্যক্তিসম্বাসৰ নিন্দা কৰি নিজেই আৰত থাকি ব্যক্তিবিশেষক সম্বাসিত কৰিব পাৰোঁ। আমি ওষ্টাড খেলোৱাৰ। সম্প্ৰতি আমি ইজনে সিজনৰ মুখত তেলী ছাই সনাত ব্যস্ত আছোঁ। আমি কোনজন কি, আমাৰ চেহেৰা চাই চিনিব নোৱাৰা অৱস্থা হৈছে। অৰ্থাৎ আমি পৰস্পৰে পৰস্পৰক চিনিব নোৱাৰাত সন্তুষ্ট কৰিছোঁ। আমি বোকাখেলত ব্যস্ত থাকোতে, আমি ছাই সনাৰ খেলত মগ্ন থাকোতে ৰাজপৰিৱালে চেলাপতি জোফাৰ দৰে আমাৰ বুকুৰ বগৈছে টকা পুকাইছে। আমি

খেলকে খেলো কি কয় ? আমাক আমাৰ মন পছন্দ খেল খেলিবলৈ দিয়া ।

এয়া যুগৰ আধুনিক কবিতা । এয়া হ'ল সৰ্বাধুনিক কবিতাৰ সংকলন ।
পৃথিৱী গদ্যময় হ'ব পাৰে আমাৰ অসম আমাৰ সোণৰ অসম যোৱা বাৰবছৰ খৰি
কাৰ্য্যময় । বুলেটৰ ধোৱাঁৰ কুন্দলিত কাৰ্য্য বিদ্যমান ।

এই আধুনিক কবিতাৰ স্ৰষ্টা কবিৰ ঘৰৰ ভিতৰত কবিতা লিখি থাকোতেই
বুলেটৰ আঘাতত মৃত্যু হ'ব পাৰে । যদিহে এই কবিৰ বুকুত সোমোৱা বুলেট চীনত
বা বিদেশত নিশ্চিত হয়, হে মহান জনপ্ৰিয় চৰকাৰ, একলাখ টকা আৰু পৰিয়াললৈ
এটা চাকৰি দিবলৈ সাজু থাকক । যদিহে এই কবিৰ বুকুৰ পৰা উদ্ধাৰ বুলেট গান্ধীৰ
ৰামৰাজ্যত নিৰ্মিত শান্তিদূতৰ বন্দুকৰ বুলেট হয়, হে ছাই সনাত ব্যস্ত থকা
বুদ্ধিজীৱীসকল, ৰাষ্ট্ৰ সন্ত্ৰাসক নিন্দা কৰিবলৈ এটা প্ৰস্তাৱৰ খচৰা প্ৰস্তুত কৰি থাকক ।

ঠিক নাই । এই কবিয়ে আত্মহত্যাও কৰিব পাৰে । তেতিয়া পলায়নবাদী
বুলি অভিহিত কৰিবলৈ যিকোনো এচাম লোক সাজু থাকিলেই হ'ব । এই কবিয়ে
এতিয়া নিজৰ বুকুত হাত থৈ হৃদয়স্তৰ স্পন্দন পৰীক্ষা কৰি চাইছে, যোৱা তিনিমাহে
তেওঁক কোনোবাই হত্যা কৰিলেনে নাই আত্মহত্যাহে কৰিলে । সেই কথাৰ উমান
তেওঁ নিজেই পাবলৈ নিজৰ বুকুত হাত থৈ পৰীক্ষা কৰিছে । ঠাইতে হাতে পোৱাত
কোনোবা আধুনিক বুদ্ধিজীৱী থকা হ'লে কৈ দিব পাৰিলেহেঁতেন, এই কবিৰ কি
মৃত্যু হ'ল বা হ'ব । □

(১৯৯২)

দুৰ্ভগীয়া ডাক্তৰ, ধৰ্মপৰায়ণ মন্ত্ৰী আৰু এগৰাকী সৌভাগ্যৱতী প্ৰসূতি

আমাৰ নিজম নামৰ দেশৰ ডাক্তৰসকল সঁচাকৈয়ে বৰ দুৰ্ভগীয়া। নতুন চৰকাৰটোও বৰ দুৰ্ভগীয়া। কিমান দিন যে মন্ত্ৰী, এম.এল.এ হৈ দেশ সেৱা কৰিবলৈ তেওঁলোকে পোৱা নাছিল। চকুৰ আগতে অকাল কুখ্যাণ্ড কিছুমানে মন্ত্ৰী, এম.এল.এ হৈ বহু বহুকৈ দেশসেৱা কৰি থাকিব আৰু এওঁলোকে দেশ সেৱা কৰিবলৈ নাপাব। দুৰ্ভগীয়া। সেয়েহে দুৰ্ভগীয়াসকলে দেশ সেৱাৰ বাবে শাসনভাৰ গ্ৰহণ কৰিয়েই আসনত প্ৰথম বহিয়েই নিজৰ নিচিনা দুৰ্ভগীয়া ডাক্তৰ জাত এটাৰ দুখৰ কথা বুজিয়েই দা-দৰ্মহা, সা-সুবিধাৰ বৃদ্ধিৰ সিদ্ধান্ত লৈ ঘোষণা কৰিলে। স্বজাতিৰ দুখ স্বজাতিয়ে বুজিব লাগিবই। সেইটোৱেই সভ্য সমাজৰ ৰীতি বা নীতি।

ডাক্তৰবোৰ সঁচাই দুৰ্ভগীয়া। আমাৰ দেশত হেনো একোজন ডাক্তৰ বনাবলৈ বহু লাখ চৰকাৰী টকা খৰচ হয়। চৰকাৰী টকা মানে ? চৰকাৰ কৰা দেশ সেৱক কেইজনৰ পেচাৰ টকা নহয়, দেশৰ ৰাইজৰ টকা। দেশৰ ৰাইজ মানে ? শতকৰা সম্ভৱ ভাগ লোক দৰিদ্ৰ সীমাৰেখাৰ তলত থকা ৰাইজৰ টকা। হাঁৱ, ডিক্‌ছৰ তেজ শুহি লৈ সেই তেজেৰে ডাক্তৰ হ'ব লাগে, কম দুৰ্ভগীয়া নে বাক এহি জাতটো !

দুৰ্ভাগ্য। দুৰ্ভাগ্য। ন বজাৰ পৰা এক বজালৈকে চৰকাৰী দায়িত্ব পালন কৰিব লাগে। তাৰ পাছত আকৌ চৰকাৰী বাসগৃহত অথবা কোনোবা অনা অসমীয়া দৰ্বেষ ব্যৱসায়ীৰ কামেচীৰ কোঠাত নাইবা নিজাকৈ ডাবালৈ লোৱা ব্যক্তিগত চেম্বাৰত ৰাতি দহ বাৰ বজালৈকে প্ৰাইভেটকৈ ৰোগী চাব লাগে। কিছু মানে প্ৰাইভেটকৈ ৰোগী সেৱা কৰি বেছি ভাল পায়। তেওঁলোকে চৰকাৰী চকীত প্ৰায় নবহেই। পুৱা ছয় বজাৰ পৰা মাজ নিশালৈকে নিয়ৰ সৰি টোপাল পৰালৈকে প্ৰাইভেট চেম্বাৰতে বহি থাকে।

সঁচাকৈয়ে দুৰ্ভগীয়া। ডিক্‌ছৰ দেশৰ বেমাৰীৰ সংখ্যাই সদায় বেছি। আৰু

এই বেমাৰীৰোৰৰ লগতে দিনে কতিয়ে এই শ্ৰেণীটো জন্মি থাকিব লাগে। হুণ্টিটেলত যদি ছীট আছে ত্ৰিশটা ৰোগীৰ, ছীট বিচাৰি আছে তিনিশই। গতিকে উপায়। সেয়েহে কোনে কিমান দিব পাৰা। কিমান দিলা? পাঁচশ? যোৱা ছীট এটা লোৱা। তুমি কিমান দিলাহে। দশ টকা। এইখন ঢেকীয়া শাকৰ বজাৰ পাইছনে কিহে? চকুৰ আগতে দেখা নাই সেয়া কণী ঠেলাৱালাই ছীটটোৰ বাবদ পাঁচশ টকা দিছে, তুমি দিছ দশ টকা। কিমান দিলা তিনিশ। উপায় নাই তোমালোকৰ পৰা। বাক বাক যোৱা, যিহে অৱস্থা, কাপোৰ এখন পাৰি লোৱাটো। কিছুনা নায়েই। এইটো অৱস্থাবে বেছিপৰ জেগা বন্দী কৰি নাথাক। যেতিয়া মাটিতে ছীটতো লোৱা। সাউতকৈ উলিয়াই নিবলৈ ভাল হ'ব।

ঔষধ! ঔষধ ক'ত পাবাহে। চৰকাৰৰ সিমান পইচা নাই নহয় গোটেই দেশৰ বেমাৰীবোৰক বিনা পইচাত স্বাধীনতা দিৱসৰ দিনা লায়ন্স ক্লাবে ক্ৰীকৈ ফলমূল বিতৰণ কৰাৰ দৰে দিবলৈ। গতিকে যোৱা, যোৱা। সেই “নিৰাময় ঔষধালয়লৈ” যোৱা। আমি যি অলপ চৰকাৰী ঔষধ আছে তাতে জমা দি থৈছোঁ। দামো ধৰি দিয়া আছে। উপযুক্ত মূল্য দি তাৰ পৰাই সিমান লাগে লৈ যোৱাটো। ঔষধ ভাল। চিকিৎসা নকৰিবা। আমি চৰকাৰী ডাক্তৰে দিয়া ঔষধ সেইবোৰ। মালিকজন অনাস্থাযুক্ত যদিও তেওঁ অসমীয়া মানুহলৈ অলপো দৰ নকৰে। ঔষধ নাই বুলিয়েই ক'ব, তথাচ বেছি দাম অইন অসমীয়া ব্যৱসায়ীৰ দৰে নলয়। কিন্তু চেল্‌চটেক্স বা লোকেল টেক্স তেওঁ হিচাপ কৰা মতেই দিব লাগিব। ঔষধৰ তাৰিখ নাচাবা— ধৰিব নোৱাৰা হৈ থাকে।

বৰ দুৰ্ভাগীয়াৰ জাত। ইমান গোমোঠা মাৰি থাকিব লাগে। ইফল সকলো জনাৰ ভাও ধৰি থাকিব লাগে। একেবিধ দৰ্দ্ৰৰকে একেবিধ ঔষধকে সকলোবোৰ ৰোগীকে দিব লাগে। দিনে কতিয়ে ব্যস্ত থাকিব লাগে। পতা-শুল কৰিবলৈ ক'তো অকণো সময় নাই। দয়া কৰা মেডিকেল ৰিপ্ৰেজেনটেটিভবোৰে বিভিন্ন ৰোগৰ লক্ষণ আৰু বিভিন্ন ঔষধৰ গুণাগুণ গাই জ্ঞান নিদিয়াহ'লে চিলিম ছিগিলহেঁতেন। জেনেহ'লে কেনেকৈ দহ হেজাৰ টকা খৰছ কৰি ল'ৰাৰ অস্ত্ৰপ্ৰাসন পাতিলোহেঁতেন। কেনেকৈ বছৰে বছৰে গাড়ী সলালোহেঁতেন। কেনেকৈ নগৰে মহা নগৰে ছয় সাত তলাৰ ঘৰ তুলিলোহেঁতেন।

কোনোবাই ক'ব পাৰে যে এবৰছন কৰাৰ কেচত আমাৰ বহুত লাভ। হেনো আজিকালি এই চৰকাৰী দুৰ্ভাগীয়া শ্ৰেণীটোৰে এবৰছন কেচত বেছি জোৰ দিয়ে। দিব লাগিবই। এইবোৰ কাম কৰি আমিয়েইতো দেশখন বচাইছোঁ। জনসংখ্যা বৃদ্ধিত বাধাৰ সৃষ্টি কৰিছোঁ। গতিকে পইচা ল'বই লাগিব। এই ক্ষেত্ৰত মিনিমাম সাতশ টকাটো সঁচাই তেনেই নগণ্য। আৰু এটা শিক্ষা হয়। ভয় ৰায়। পইচা ভয়ৰ জয়ত তেনে কৰ্মৰ পৰা বিৰত থাকিব। কিমান অবিদ্যাহিনী গভৰুক এই ক্ষেত্ৰত অকৃত্ৰিম সহায় কৰি সুস্থ পৰৱৰ্তী ঐক্যবদ্ধ জীৱন যাপন কৰাৰ অবিহণ যোৱা

জৈছে জাৰ লেখ লৈছেনে কোনোবাই। ক্ৰীকৈ কৰি দিয়া হ'লে এনেকুৱা পাৱলিক নুইচেস্‌সৰ সংখ্যা অভাৱনীয়াভাৱে বৃদ্ধি নহ'লহেঁতেননে ? আৰু যদি লিগেল এবৰছনতো পইচা নোলোৱা হ'লে এবৰছনৰ প্ৰতাপত ডাক্তৰে অন্য ৰোগীৰ চিকিৎসা কৰিবই নোহাৰিলেহেঁতেন। বুদ্ধিজীৱীয়ে কি কয় এই সন্দৰ্ভত।

আমি আমাৰ নিজৰ দাবীৰ বাবে আন্দোলন কৰা নাই নহয়। আজিৰ দিনতনো তিনি চাৰি টকাত ৰোগী এজনে হৃচপিটেলত খাব পাৰেনে ? সঁচা কথা অতি সঁচা কথা। ডাক্তৰক ডিজিট দিওঁতে, ছীট ল'বলৈ ফীজ দিওঁতে, চৰকাৰী ঔষধ কিনিবলৈ পইচা ভৰোতে ৰোগীৰ ঘৰৰ মাটি-বাৰী, গৰু-ম'হ, ছাগলী হয় বন্ধকত গৈছে নহয় বিক্ৰী হৈছে। এতেকে হৃচপিটেলত পইচা ভৰি খাব কেনেকৈ ? ৰোগীৰ খোৱা খৰচ বঢ়াব লাগে। কিমান কষ্ট কৰি ডাক্তৰসকলে ৰোগী বহাই ৰাখিছে, সেয়া ফাৰ্মেচীবোৰেহে ক'ব পাৰিব। গতিকে আন্দোলন। তীব্ৰতৰ আন্দোলন। চিকিৎসকৰ অভাৱত শই শই ৰোগী মৰিছে। ক'তো কোৱা এটায়ো কাঁ কাঁ কৰা নাই। কেলেই কমিষ। চিকিৎসক থকা হ'লেও চৰকাৰী দায়িত্ব পালন কৰা হ'লেও এইবোৰ হতশ্ৰীহোৱা ৰোগী মৰিলেইহেঁতেন। তাৰ মানে সিহঁতৰ পইচা নাই। পইচা থকা হ'লে সিহঁতে আমি সেৱা আগবঢ়াই থকা নাৰ্চিংহোমবোৰলৈ নিলেহেঁতেন। পইচা নোহোৱা ৰোগী ক'ৰবাত আজিৰ দিনত চৰকাৰী হৃচপিটেলত ৰাখিছেনে। দৰৱেই পাইছেনে, ছীটেই পাইছে।

ৰ'বা ৰ'বাছক—উদ্ধাৱল হৈ নাযাব। আলিটো পাৰ হোৱাৰ আগতে আগ পিছ চাই ল'ব লাগে। শৱযাত্ৰী হ'লা বুলি আৰু গাড়ীয়ে নুখুন্দিয়াবনে ? দেখা নাই গুলীবেগে গাড়ীকেখন আহিব লাগিছে। তোমালোকে কান্ধত শটো লৈ আলিটো পাৰ হৈ শ্বশানলৈ যাওঁতেই যদি পকা আলিৰ মাজতেই গাড়ীয়ে খুন্দিয়াই দহোটামানক শ কৰি পেলালেহেঁতেন তেতিয়াহ'লে তোমালোকৰ শবোৰ কোনে ক'লৈ কঢ়িয়ালেহেঁতেন। সেয়া দেখিছা, আগে পিছে চাৰিখন সশস্ত্ৰ পুলিচৰ গাড়ী লৈ মাজত জনপ্ৰিয় মন্ত্ৰীৰ গাড়ীখন আহি আছে। মন্ত্ৰীৰ আগে পিছেও চাৰিখন চিভিল গাড়ী। ৰে'ডক্ৰচ দেখিয়েই বুজিব লাগিছিল, সেয়া ডাক্তৰৰ গাড়ী। চৰকাৰৰ লগতহে অসহযোগ—মন্ত্ৰীৰ লগতহে নহয়। কালি ডেকা ডাক্তৰজনে ঠিকেই কৈছিল—এইজন মন্ত্ৰী বোলে প্ৰগ্ৰেছিভ। ক'বই নালাগে, হয়ই। অকল এইজন মন্ত্ৰীয়েইনে ? আজিকালি সকলো মন্ত্ৰী, এম.এল.এ., ডাক্তৰ, চৰকাৰী বিষয়া. শ্বিৱীয়েই প্ৰগ্ৰেছিভ। নহ'লেনো হাতৰ আঙুলিভ, ডিঙিত, কঁকালত, বাহুত, ইমানবোৰ আঙঠি, অবিজ্ঞ ডোল ওলমি থাকেনে ! সিদিনা সশস্ত্ৰ বিপ্লৱত বিশ্বাসী এজন এম এছ চি পাছ চৰকাৰী বিষয়া তথা প্ৰগতিশীল গায়ক, অভিনেত্ৰক লগ পালোঁ। ডেওঁ বোলে কোনোবা মাঘৰ শুক নে নাৰায়ণ শুক সেক্ষত্ৰমৰ শৰণ ল'লে। সেই শুকটোৰ বিষয়ে মই যি জানো কওঁনেকি ! নক'ব, নক'ব—মই শৰণ ল'লে। দুৰ্বল মানুহক লাখুটি লাগিবই। ঘাঁ বান্ধিবলৈ কম্পোষ লাগিবই।

গাড়ীকেখন পাৰ হৈ গ'লনে ? গ'ল। কথমপি বাচিহাইঁত। যদি কাকাত
শটো লৈ পাৰ হৈ গ'লাহেঁতেন, খুন্দিয়াই পকাত চেপেতা কৰি থৈ গ'লহেঁতেন।
মন্ত্ৰীজন আৰু তেওঁৰ লগত অহা চৰকাৰী ডাক্তৰজন বেছ ধৰ্মপৰায়ণ। মহাষ্টমীৰ
পূজাৰ গোঁসানী থানত এটা ম'হ বলি দি থৈ আহিছে। বাকীকেইজন ডাক্তৰ ছাগলীহে
বলি দিছে। তেওঁ যে মন্ত্ৰী। তাতে প্ৰগ্ৰেছিভ তাতে ডেকা। গতিকে তেওঁ এটা ম'হ
বলি দিছে। কেঁচাইখাটি সন্তুষ্ট হ'বই।

কটী ঠেলাৱালাৰ মানুহজনী মৰিল। আগতে ছটা ল'ৰা-ছোৱালী আছেই।
আকৌ এটা সাতমহীয়া হ'ল। গুচাবলৈ ডাক্তৰ নাই। ষ্টাইক। গতিকে গাঁৱলীয়া বিহ
দৰৱ ব্যৱহাৰ কৰিলে। গা-চলি চলি মানুহজনী কালি ৰাতি মৰিল। গিৰিয়েকে আকৌ
ঠেলাত তুলি কোনোবা প্ৰাইভেট ডাক্তৰৰ ওচৰলৈকে মানুহজনীৰ শটো নিবলৈ
লৈছিল। মানুহে বোলে, হেৰ কটী। এইজনী মানুহ মৰি শিল যেন চেঁচা হ'ল।
এতিয়া ডাক্তৰ নালাগে, স্বয়ং ধনন্তৰীয়েও বচাব নোৱাৰে।

সেই শটোকে লৈ মানুহবোৰে পকা বাটটো আগলৈ পিছলৈ নাচাই পৰ
হ'ব খুজিছিল। ধৰ্মপৰায়ণ প্ৰগ্ৰেছিভ ডেকা মন্ত্ৰীয়ে থানত ম'হ বলি দি গুলীবেগে
আহি আছিল। খুন্দিয়াই মাৰি থৈ গ'লহেঁতেন বাপেকে।

কটীৰ বৈলীয়েকজনী ভাগ্যৱতী। যদিহে ডাক্তৰসকলে ষ্টাইক
লকবিলেহেঁতেন, কটীয়ে বৈলীয়েকৰ সাতমহীয়া গুচাবলৈ নিচেই কমেও দুহেজাৰ
টকা ভৰিবলগীয়া হ'লহেঁতেন। তেতিয়াও মানুহ মৰিলহেঁতেন। টকাও
ভৰিলেহেঁতেন— মানুহো নাবাছিলহেঁতেন। টকাৰ যোগাৰ কটীয়ে কেনেকৈ
কৰিলেহেঁতেন ভাবি চাইছেনে ?

মানুহজনী ভাগ্যৱতী এইবাবেই যে ডিকহ গিৰিয়েকটোক টকাখিনি
লভিবোৱাকৈ মৰি থাকিল। নহ'লে ছটা ল'ৰা-ছোৱালীৰে সৈতে গিৰিয়েকটোৱে
এই টকাবোৰ কেনেকৈ যোগাৰ কৰিলেহেঁতেন ? ল'ৰা-ছোৱালী বেচিব
লাগিলহেঁতেন। ঠেলাগাড়ীখন বেচিব লাগিলহেঁতেন। মানুহজনীয়ে কয়ই দিলে।

অন্যফালৰ পৰাও মানুহজনী ভাগ্যৱতী। কখন শটো খাওঁতেই ধৰ্মপৰায়ণ
মন্ত্ৰীজন কামেদি ~~কামেদি~~ হৈ গৈছে। অন্যহাতেদি মহাষ্টমীৰ দিনা মৃত্যুবৰণ কৰিবলৈ
পোৱাটো কম ভাগ্যৰ কথানে ? সতকাই য়েয়ে সেয়ে এনে এটা তিথি মৰাৰ দিন
পাবনে ? ক'বলৈ গ'লে মানুহজনী অৰ্থাৎ ভাগ্যৱতী প্ৰসূতি গৰাকী গোঁসানীৰ লগতেই
গ'ল। বৰ ভাগ্যৱতী ! বৰ ভাগ্যৱতী !! □

স্বাধীনতাৰ ফলক

“হে বৌ উঠিলিহঁতনে ? বাতিটো কেঁকাই কেঁকাই পৰি আছে হেঁৰী সিহঁত মৰাৰ সাৰি-সূৰা নাই। মৰটোপনিও পৰি আছে। টোপনিতে ঘৰত জুই লগাই দিলেও ক’ব নোৱাৰে। হেঁৰী উঠিলিহঁতনে ? তহঁতৰ মৰটোপনি জাগিব নোহোৱাই নাইনে ?” মানুহটোৱে কেঁকনি কেইটামান মাৰিলে। পেটটোত সোঁহাত খনেৰে হেঁচামাৰি ধৰি কেইটামান কাঁহ মাৰিলে। প্ৰতিটো কাঁহ মৰাৰ অন্তত ‘আইও’ ‘আইও’ বুলি সামৰণি মাৰে। কৰ্ণকোটা মাৰি মানুহটোৱে আকৌ চিঞৰিলে, “হেঁৰী তহঁতে সাৰ পালিহঁতনে।”

“এই মানুহটোৱেনো দিনে ৰাতিয়ে ছেম-ভেম নাই কি হেঁকেদিয়াই থাকে জানো। ৰাতিটো মূৰ ফুৰণিত এক ডিল শুব পৰা নাই। মূৰটো ইচাট-বিচাট, চকু দুটা বুদ্ধিকছে উৰাই উৰাই নিয়ে। চিলমিলকৈ টোপনি অকণ আহিব বুদ্ধিছিল দিলে টেতুফলা চিঞৰ” বুলি মানুহজনী কাছৰ চাংখনতে বহিল। ভগা বোলাকটি ভগাৰ দৰে চাংখন ফেকফেৰাই উঠিল।

“নিশাটো যদি টোপনিয়েই নাই তেনেহ’লে ইমানকৈ পেটৰ বিষত দেউৰিয়াই আছে তহঁতে মাত এৰাৰ দিব নাপাইতনে” ? বুৰায়ে কৈ দূখ কৰিলে।

মূৰফুৰণি নহ’বলৈ পেটত ‘এহাৰ’ পৰিলেহে। পেটত এহাৰ নপৰিলে পাত বজ-শক্তি ক’ত থাকিব ? এই শাওণঘৰীয়া গৰাক্ষৰ নিশাটো হটকটাই আৰ্হে।

“কাক কাক হ’ব, এতিয়া ইন্দীৰা গান্ধীৰ দৰে, লোকসৰ মাৰিব নেলাগে উঠহঁত। সেই জহীন্দীৰা কেটাকো জগাই দেহঁত” বুলি বুৰায়ে আকৌ কাহি কাহি কেঁকাবলৈ ধৰিলে। কুনকুনিয়ে বিছনাত হাতৰ তলুৱাৰে জাহ দি কিয় হৈ আকৌ বহি দিলে। মূৰটো আচন্দই কৰাৰ নিচিনা লাগিল। চকু দুটাৰে ঘোৰা কোৱা দেখিলে। আকৌ বহাৰ পৰা উঠি ঢকা কোবাই কোবাই কাহিখলৈ গ’ল। এইবাৰ বুৰায়ে পুতেকহঁতৰ উদ্দেশ্যে চিঞৰিখলৈ ধৰিলে, “হেঁৰী, হেঁৰী বৰপোন্ধৰ জহীন্দীৰাক

ধনপোনা মাউৰত যোৱা— শুই থাকহঁত ; বাবু চাহাবৰ ল'ৰা ছোৱালীৰ দৰে নাক
বজাই বেছি দুপৰলৈকে শুই থাকহঁত। আজি পোন্ধৰ আগষ্ট স্বাধীনতা দিৱস খবৰ
নাই। শুই থাকহঁত বৰজহনীত যোৱাহঁত”। বুবাইৰ কথাত বৈশীয়েক কুন কুনিৰ খং
উঠিল। তাই অলপ টান মাতেৰেই ক'লে “কিহৰ কাৰণে ল'ৰা কেটাক উপজি পুৱাতে
বিছনাতে দকচি দকচি শাও দিছে। খোৱা বোৱা দিব পৰা নাই কাৰণে শাওকে দিছে।

হেৰৌ মুখতযে ধৰিছ আজি পোন্ধৰ আগষ্ট নহয় নেকি ?

পিছে কি হ'ল ? বৰ পোনা ধন পোনাই। ক'ৰবাত খেলমাটিত গৈ
‘মনতিৰি এমেল’ৰ দৰে পতাকা তুলিবগৈ লাগে নেকি ?

“ঠিক আছে ; নিচিঞৰো। শুই থাকক, শুই থাকক উকীল মুনচিপৰ
ল'ৰাৰ দৰে দিন দুপৰলৈকে কস্তি মাৰি শুই থাকক দে। অলপ বিছনিৰ বা দি গাটো
জুৰ লগাই দে, ল'ৰা শুই থাকক। বুবায়ে কৈ বিছনাত বাগৰ সলালে। চন্দুকটোৰ
সমান খিড়িকিখনেৰে ব'দৰ ৰেঙনি আহি তাৰ মুখত পৰিছে। কালি শোৱাৰ আগতে
বিছনাৰ তলত জাক দি নল'লে কাৰণে বোন্দামহে ৰাতিটো দগৰি দগৰি খালে।
এতিয়া মহে খোৱা জেগাবোৰত জিকা গুটিটো মান হৈ হৈ দবলা বাজিছে আৰু
খজুৱাইছে। জাহানি কুনকুনিয়ে যৌতুকত অনা হাতে বোৱা আঠুৱাখন ফটাৰ পিচত
আৰু বিছনাৰ ওপৰত আঠুৱা ওলমা নাই। গৰম কালি শোৱাৰ আগতে ভালকৈ
চাঙৰ তলত ধোঁৱাৰ জাক দি লয়— কিছু ৰক্ষা পৰে।

মানুহটো বুকুৰ বিষত আজি ভালেকেমাহ কোঙা হৈ আছে। লাহে লাহে
গৈ বিষটো পেট আৰু কঁকাল পালেগৈ। নহ'লে আগতে কপিলাখনে কোৰখনে লৈ
হাজিৰা কৰি যেনেতেনে চলি আছিল। কেইবছৰমান মল্লৰৰ ঘৰত হালোৱাও
সোমাইছিল। ছ-পুৰামাটিৰ খেতিটো তুলি দিয়াৰ বাবদ মাটি ডেৰহালিচাৰ ধান দিছিল
আৰু খেতিৰ শেষত ৰূপ দুশ নগদ দিছিল। সঘনাই বুকুৰ বিষ হ'বলৈ ধৰাত বিনপ্ৰি
মাষ্টৰে বিদায় দিলে। গাটো ভাল পালে মানুহৰ ঘৰত, ঠিকাদাৰৰ তলত আলিত দিন
হাজিৰা কৰিবলৈ গৈছিল। ল'ৰা-ছোৱালী চাৰিটাৰে সৈতে যেনেতেনে চলি আছিল।
কিন্তু লাহে লাহে কুমজেলেকুৱা বগোৱাদি বিষটো বুকুৰ পৰা পেট আৰু কঁকাল
পালেগৈ। তাৰ পিচত উঠিবই নোৱাৰা হ'ল। হচপিটেললৈ কেবাবাৰো অহা-যোৱা
কৰিলে। চৰকাৰী আচপাতাল যদিও ডাক্তৰ নাৰ্চ বোৰে পইচা নাপালে মূৰ দাঙিয়েই
নাচায়। ডাঙৰ ডাক্তৰটোৱে চৰকাৰী কোৱাৰ্টাৰতে পুৱা সন্ধ্যা ফিৰ লৈ লৈ ৰোগী চয়
আৰু চৰকাৰী দৰৱকে তেনে ৰোগীক দামত বেচে। টকা নিবিয়া ৰোগীৰ কাৰণে
চৰকাৰী দৰৱ নাই। এদিন হচপিটেলতে বুবাইৰ লগৰে বুদায়ে খঙতে সেই ডক্টৰ
ডেকা ডাক্তৰটোক কৈয়েই দিলে। বুদাইৰ খং উঠিবও লাগে হয়। তাতে মানুহটো মূৰ
আগলিকা— মানুহে ভাল পায় বেয়া পায় নেচয়। বুদাইৰ ডেকা ল'ৰাটো ভৰিৰ
পটাত বুকুৰৰ ফেৰ এটা পৰিল কাঠৰ পৰা উফৰি। ডকিটো গছৰ পৰা মাৰি উঠি
৪৮

পল পৈলত কেঁচা আমটো দুফাল ফেৰাৰদি মঙহ দুচটা হৈ বিদৰি গ'ল। গায়োজ এখনেৰে টানকৈ বাস্তি কথমপি চাইকোলৰ কেৰিয়াৰত বহুৱাই প্ৰাথমিক স্বাস্থ্য কেন্দ্ৰটো পল্লেহি। উটীয়া ডাঙৰটোৱে চিখাই ক'লে বোলে টকা সত্তৰটা দিলেহে চিলাই দিব পাৰিব। হেজাৰ কাণ্ড বাওঁ কৰিলে তথাচ চাৰিটাকৈ ডাঙৰ কম্পাউণ্ডৰ আছে কোনেও ঘূৰিকৈ নাজলে। মুখ আগলিকা বুদায়ে ওভট মাতি মাতি কৈয়েই দিলে বোলে তোমালোক দুখীয়া ভিকহৰ তেজখোৱা ম'হ জোক। তোমালোক ডাঙৰ নহয়। জোক, ম'হ জোক। জহৰা খহাবলৈ অহা ছোৱালী বোৰলৈ জোপ পাতি বোন্দাপৰ দি থকাহঁত। তেনেকুৱা ফেঁচত মুঠ মুঠে টকা ল'ব পাৰ কাৰণে বোন্দাপৰ দি থকাহঁত। তেনেকুৱা কেচ এটা পালে মৰা গৰু ছাগলীৰ ঠেং শিয়াল কুকুৰে টনাদি টনা অসজোৰাখন কৰাৰ্ত্ত। আমি গম লপাওঁ বুলি ভাবিছাহঁত হ'বলা ? তহঁতৰ নিচিনা তেজখোৱা মানুহবোৰক এখুন্দা মাৰিবলৈ দেশত মানুহ নাইকীয়া হ'ল" বুলি আকৌ ওভোট মাতি বুদায়ে ল'ৰাটো চাইকেলত জুলি টানি টানি নি 'পাইভেটকৈ' চোৱা প্ৰতাপ ডাঙৰৰ ওচৰ পালেগৈ। বুদায়ে টকা পোন্ধাৰটা ফিজ দিছিল প্ৰতাপ ডাঙৰে আকৌ পাচ টকা ৰাখি দহ টকাৰে দৰৰ ফিমি নিবলৈ বুৰাই দিলে। সেই বাবেই বুৰাই "প্ৰাথমিক স্বাস্থ্য কেন্দ্ৰ" লৈ কেইকৰ মান গৈ গৈ তিতা লগাত নোযোৱা হ'ল। পৰতাপ ডাঙৰৰ ওচৰলৈয়ো বুৰাৰ নে তিনিবাৰ গ'ল। 'ফিৰিকৈ' দৰবো দিলে কেই বটলমান। কিন্তু সদায় সদায় ফিজ নিদিয়াকৈ ভাল হ'ল বুলিও "পাইভেট ডাঙৰ" জনৰ ওচৰলৈ যাবলৈ ভাল নাপায় বুৰায়ে। সন্মালনিকৈ আজি দুই তিনিমাহ বুৰাই বিছনাতে পৰি আছে। লাখুটি নোলোৱাকৈ একোজো বহিবলৈ দৰ নেদৰাৰে। কঁকালটো পেটলৰ নোৱাৰা মূৰটোৱেও আচন্দাই কৰে।

বিছনাৰ পৰাই কালি সন্ধিয়া মাইকত 'এলাউন্ট' কৰা শুনিহে বুকাইৰ বিয়াজ আছিল আজি পেটলৰ অগষ্ট বুলি। মাইকত বহুত কথা 'এলাউন্ট' কৰিছিল। কল্কবোৰ শুনি বুকাইৰ মনটো ভাল লাগিছিল। মনটো কিছু বসল লাগিছিল। আজকীৰ জ্ঞাতত কিছুটোৰ পেকেট দেখা দুখীয়া মানুহৰ ল'ৰা ছোৱালীৰ চকু জিভা বসাল হৈ পল্লে দৰ বুকাইৰ মনটো মাইকত কোৱা কথাবোৰ শুনি বসল হৈ পৰিছিল তেনেহ'লে চাওঁতে চাওঁতে স্বাধীনতা পোৱা দুকুৰি বছৰ পাৰ হ'ল। স্বাধীনতা পোৱা বছৰত বুকাইৰ বয়স সাত বছৰমান আছিল। কি বং তামাচা। মুৰত বগা কাগজৰ গছী টুপী পিন্ধি পিন্ধি ইন ফিল্ডৰ জিন্সবাল ঘোষা গোৱাদি চিঞৰি চিঞৰি গোৱা ডাৰ তেনেই মসক্ত আছে। স্বাধীনতা পোৱাৰ দিনা উপজি পুৰাৰে পৰা ঢোল, ডবা, পেঁপা, কাঁহ, ভাল-খোল বজোৱা সৌ সিন্দনাৰ যেনেহ মনত আছে। এতিয়া ডাঙৰ হুই ইচকুল থকা থিয়েটাৰ দৰ থকা 'ফিল' খনতে কাইজ পোষ্ট খাই পতাকা জুলিছিল। জেলখোৱা কনফেশ্য ষ্টেচনৰ অৱস্থা আছিল সম্ভাৱিত। নতুনৰ অৱস্থাই দৰ দীঘল বক্তিত্তে দিছিল। পছীৰ কৰা কৰা হ'লে কি হ'ব কৈছিল। অৱস্থিৰ পৰা কৰা কৰা আছিল।

ছ'ল বুলিও কৈছিল। মিটিঙতে ৰাইজে তাৰ বাপেকক ক'লে বোলে ৰাইজে আজি স্বাধীনতা দিৱসৰ দিনা গিথিবৰ বড়াক ভাৰসা কৰিছে বোলে এই টিকা মাটিকন তেওঁ ৰাইজক দান দিব লাগে আৰু ৰাইজে ইয়াতে এখন ইম-ই স্কুল আৰম্ভ কৰিব। বাপেকেও একে আশাৰে বোলে ৰাইজে যদি মাইনৰ ইচকুল এখন আৰম্ভ কৰে মোৰ মাটিকন দিয়াত আপত্তি নাই, ইয়াৰ মাটি ইয়াতে পৰি থাকিব— মৰিলে লগত লৈ নাযাওঁ নহয়! দেশত 'চবাজ' হ'লেই যেতিয়া দুখীয়া নিচলাৰ মৰণ নহয়। সেই টুকুৰা মাটিৰ দাম এতিয়া কঠাই প্ৰতি কুৰি হেজাৰ টকা। মাইনৰ ইচকুল চকুৰ আগতে হাই ইচকুল হ'ল। কিন্তু কি হ'ব বুৰাইহঁতৰ হে সেই ইচকুলত পঢ়াৰ ভাগ্য নহ'ল। পঢ়াটো দূৰৰে কথা আজি দহ বছৰৰ আগতে দুটাকৈ চকীদাৰৰ চাকৰি ওলাল। বুবায়ে কিমানক হাতে ভৰিয়ে ধৰিলে চকীদাৰ কৰি সুমাই নল'লে। হেডমাষ্ট্ৰৰ ক'লে বোলে কাক ল'ব লাগিব এম এলেই লিখি দিছে, গতিকে মোৰ উপায় নাই। অকল এম-এল-এই— নহয় মন্ত্ৰীয়েও কিবা হাবি বন বিভাগৰ মন্ত্ৰীয়েও হেনো লিখি দিছে। চকীদাৰৰ চাকৰি এটাৰ বাবেও মন্ত্ৰীয়ে হাত দিয়ে— নেওচা কেওচা দিবলৈ। এনেকুৱা মন্ত্ৰীৰ মুখত শপ্তনে মল ত্যাগ কৰক। চকীদাৰৰ চাকৰিটো পোৱা হ'লে আজি এই বিলাই নহয় নহয়। নিজৰ মাটিতে হোৱা ইচকুলখনত পঢ়ি বিএ এমএ পাছ কৰাটো দূৰৰে কথা ঘণ্টা কোবোৱা চকীদাৰৰ কামটোকে নেপালে। ইয়াকেহে কয় বোলে লিজৰ বৰঘৰত নিজেই আলহী। চাধীনতা পোৱা বছৰ মাটি আছিল চৌদ্ধ বিঘা এতিয়া চাধীনতা পোৱা দুকুৰি বছৰৰ পিছত মাটি দুবিঘাত পৰিলগৈ।

হেৰী জহনী মৰাগিটা উঠিলনে অ' ?

“কিহৰ কাৰণেনো টেটু ফালিছে ? সিহঁতেনো উঠি কি কৰিবগৈ লাগে ?”
কুনকুনিৰ কিবা হালোৱা খং এটা উঠিল।

“সেয়া চাহৰ দোকানত ৰেডিঅ', 'টি-বি' (টি-ভি) কোন কাহ'নিয়েই বাজিল। 'ফিলত' চাটগৈ মানুহ গেদা হ'ল। পতাকা তুলিবৰ হ'লেই চাটগৈ।” বুবায়ে ক'লে। পিচে কি হ'ল বৰপোনাইতে কি কৰিবগৈ লাগে। কুনকুনিয়ে ক'লে।

কালি জানো নিজ কাণেৰেই শুনা নাছিলি মাইকত 'এলাউনচ' কৰা বোলে আগৰৱালা মিলৰ মালিকে ল'ৰা ছোৱালীৰ মাজত খোৱা বস্তু বিতৰণ কৰিব।

এনে আমাৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ ভাগত পৰিবগৈ। সেইবোৰৰ দুখীয়া নিচলাৰ তেজ খাই খাই কাঠৰ মিল, ধানৰ মিল, তেলৰ মিল আৰু মদৰ মহল হৈছে ধনী হৈছে, এতিয়া আকৌ দুখীয়া ল'ৰা ছোৱালীক খোৱা বস্তু বিলায়।

আমাক সেইবোৰ নেলা-কোন কেনেকৈ ধনী হৈছে— আমাক নেলা। কোনোবা ধনী হ'বলৈ হ'লে কোনোবা দুখীয়া হ'বই লাগিব। তই সিহঁতক জগাই দে। কি পায় তাতে খাওক। আঠ বছৰীয়া ল'ৰা দুটি অৰ্থাৎ দেশৰ ভৱিষ্যত ধৰণী স্বৰূপে শিশুৰ দুজন প্ৰতিনিধিয়ে হাতত পুৰণা এলুমিনিয়ামৰ বাতি দুটা লৈ মন্ত্ৰীয়ে

পতাকা উত্তোলন কথা শিল্পখনৰ কালে ঘাইলৈ ধৰিলে : কৰ্মখনৰ পাত এবাৰ আছিল। শাওণ মহীয়া খাওঁ খাওঁ ব'দতো সি ঘলিৰে ডাঠ ছোৱা পুষণা এড়িয়াচাদৰখন গাত মেৰাই গৈছিল। সি জলত থক থককৈ কঁপি গৈছিল। বাপেকৰ মতে তাৰ জৰটোৱে সহায় কৰিব। মানুহৰ দয়া উপজিব আৰু নিদিওঁ বুলি ভবা জনেও দহ পইচা বাটিটোলৈ দলিয়াই দিব।

এনেকুৱা স্বাধীনতা এটা দেশখনলৈ আনি নিদিয়া হ'লে আজি বুবাইহঁতে এই সুবিধাকেনো ক'ত পালেহেঁতেন ? সেইটো কথাকে ভাবিয়েই হ'বলা বুবাইৰ চকু দুটা জাপ ৰাই গৈছিল।

বুবায়ে বিছনাৰে পৰাই শুনিলে অজল পিচতেই মাইকত ডেকা মন্ত্ৰীয়ে দেশৰ দুখীয়া ভিকটৰ বাবে চিঞৰি চিঞৰি কথাৰে কান্দিবলৈ ধৰিলে। ডেকা মন্ত্ৰীয়ে ইমান চিঞৰিছিল যে নিশ্চয় তেওঁৰ ডিঙিৰ শিকৰোৱাৰ বোন্দা কেঁচুৰ দৰে ফুলি উঠিছিল। বুবায়ে ভাবিলে। □

(১৯৮৮)

কইনাৰ চাৰ্টিফিকেট

বিয়া কৰাবই লাগিব বোলে। মাই শেষ চিঠি দিলে হেনো। নৱম শ্ৰেণীত থকা ভতিজাজনীৰ হতুৱাই চিঠি লিখাইছে। চিঠিখনৰ তলত মুগীঠেঙৰ দৰে আকোঁৰা বাকোঁৰা আখৰেৰে লেখি দিছে, “তোৰ মাৰ”। এইবাৰ বোলে বিয়া নকৰালে মাৰ এজনী আছে বুলি ভাবিবলৈ হাক দিছে। তিনিকুৰি কাৰ বছৰীয়া মাৰৰ যদি মৰণ কামনা নকৰ না নকৰিবি— মুঠতে ফুলস্থপ কাগজৰ দুপিঠি ভৰাই দিছে। নভাব কিয় ? নিজে লিখিলেহে দুটা শাৰী লেখিয়েই ‘ইতি তোৰ মাৰ’ বুলি সামৰিব, এতিয়া বুঢ়ীয়ে কৈছে কাকতীয়ে লেখিছে। কথাটো এনেকুৱা হ’ল যেন মই বিয়া নকৰালে মানৱ জাতিৰ মোহতে ইতি হ’ব। দলহঁতে বৰকৈ নকয় কিন্তু নবৌ দুজনী আৰু মা। বাইদেউ দুজনীৰ ঘৰলৈ যাবই নোহাবি খালী বিয়া। আজিকালি ভাগিন ভতিজাকোৰ জাঙৰ হৈছে কাৰে সিহঁতেও ছল পালেই বিয়াৰ কথা কয়। গতিকে প্ৰায়েই ঘৰলৈ নাযাওঁ। মাই লিখা চিঠিখন পায়ো যোৱা নাছিলো পিচে এখন টেলিগ্ৰাম আছিল Mother serious come soon। গৈ দেখিলো বতি চিৰিয়াছ, পানী লাগিছে আৰু বুঢ়ীৰ কঁকালৰ বিষ। পানী লগা আৰু কঁকালৰ বিষত মানুহ মৰাতো দেখা নাই। বংশপত দিলে মায়ে। অলপতে খুড়ীদেউৰ নাতিনীয়েকৰ বিয়াত ভৰাজানন্ত ছোৱালী এজনী দেখিলে। পছন্দ কৰিলে। ছোৱালীয়ে প্ৰফেছৰনী কৰে। দেখাত ধুনীয়া। কথাবতৰা মৰম লগা। ধুনীয়া মানে ডোৰ মতেহে ধুনীয়া।” জ্ঞানতে মই মাত দিলো। মাই একো নকলে। ওচৰতে থকা নবৌজনীয়ে হাঁহিলে। ঘাৰ চকুত সকলোকেই ধুনীয়া। নাক কান কাটি অহা শূৰ্ণনখাক দেখিলেও ধুনীয়া বুলি ক’ব, শ্ৰীদেৱীক দেখিলেও একেই ধুনীয়া বুলি ক’ব। এবাৰ আমাৰ লগৰ এটা আহিছিল আমাৰ ঘৰলৈ। তাৰ পাৰ বংটো এনেকুৱা যে পাৰ জ্বাল বখলিয়াই মহেন্দ্ৰ দত্তৰ হাড়ি এটা বসাব পাৰি। দাঁতৰ ফাকত চুফাৰি অনন্যাসে সোমাব। চকু দুটাও মদ খোৱা মানুহৰ দৰে বঙা আৰু সুন্দৰোৰ ঠকুৱা ঠকুৱা। সি মোকোৰ লগতে বহুত সুখিলে “ম’ৰাৰি ক’ব ক’ব বুলি কলিহঁত।”

কৰমজাত।

বহু মৰম লগা ধুনীয়া ল'ৰাটো। শুনি সাধাৰণতে খুচু খুচুই হাঁহ নকৰে দুজনীয়ে নিজে ডেকাডেকাকৈ হাঁহি। পিচত সেই ধুনীয়া ল'ৰাটোৱে মোৰ মুখত মৰম মুখৰ মন্তব্য যেতিয়া শুনিলে ইমানেই হাঁহিলে যে পেটৰ বিষ উঠিল আৰু সি পাকটোৰে পেটত হেঁচা মাৰি ধৰিলে। জাৰ নাম নীৰেণ। নীৰেণে ক'লে বৃহৎ পল্লব জাপ জালৰে তোৰ ভনীয়েৰ নাই। থকা হ'লে বুঢ়ীয়ে মোৰ নিচিনা ধুনীয়া ল'ৰা এটাক জোঁৱাই পাতিলেই হেঁতেন।”

মোৰ বিয়া জৈয়েই বহু মানে উত্ত জাৰাল। এবিধ প্ৰহাৰে ক'লে, “দেখ পল্লব, তই কিয়া পাতিলেও মৰ্মৰ ডাঙৰ ক'ট কোম্বীত পাতিবি। জামি জেৰ দৰাৰ লগত যাৰ নোৱাৰো। দৰাৰ লগত গৈ দৰাই মুখত কয়াল লৈ কলৰ তলত জাতিৰ তলত বৈ থাকোতে দৰাৰ লগৰ বুলি পেখম ধৰি জুম পতা ছোৱালী চাই থকাৰ বদন আমাৰ নাই।”

ই তাতেতকৈয়ো ডাঙৰ কথা এটা হ'ব নহয়। “প্ৰহাৰৰ মুখতে ধৰি পৰেশে ক'লে, ই যেতিয়া দৰা হৈ গৈ কলৰ তলত বৰগৈ ভেতিয়া সজাই পৰাই কইনাৰ ওচৰত কইনাৰ সমনীয়াবোৰে নাম গাই থাকিব, যেতিয়া গম পাব বোলে দৰা আহিল, দৰাটো চাই আহোঁ বুলি দুজনীমান দুপ দুপকৈ দৌৰি ওলাই আহিব। জাহি কলৰ তলত বৈ থকা দৰা দেখি কইনাৰ লগৰ দুজনী মানে ক'ব ই জামি আগৰে পৰাই চিনি পাওঁ, আমাৰ দেউতাৰ লগত একেলগে পঢ়া।” মই কৃত্ৰিম ধং দেখুৱাই কওঁ, “যদিও ভাবিছিলো কিয়া এটা, জেৰ এইটো কথা শুনাৰ পাচত বিসৰ্জন দিলো।” “ব'বা ব'বা ইমানতে শেষ নহয়,” দৌলেশ্বৰে ক'লে, “তুমি জাহি কইনা চাবলৈ নিজে নযাবা হ'লে দেই। তুমি যদি কিয়দৰ আগতে কইনা চাবলৈ যোৱা কইনাৰ মাকে ওলাই আহি ক'বহি যোৱা দৰাৰে আমাৰ কথা জাহিল, এতিয়া দেখোন দৰায়েকহে ওলালহি।

তামাচা কৰিলেওতো কথাটো মিচা নহয়। দুকুৰি ছয়বছৰ বয়সত মইলৈ বাক কিয়াৰ কথা ভাবিব পাৰোনে ? নিজৰ ল'ৰা কাৰণে মৰম মতেৰে চৰ্গৈ মই চাৰিখন বছৰীয়া। কিন্তু বিটাম্বাৰ হ'বলৈ মাত্ৰ বাৰ বছৰ আছে। তাকে বাইলৈটুক এৰাব মনত পেলাই দিলত বাইলৈটোৱে ক'লে “জালহে বৰ জেৰ দুকুৰি ছয়বছৰ বিয়া পাতিবি। দুবছৰৰ পাচত তোৰ ল'ৰা এটা হ'ল। ল'ৰাৰ যেতিয়া দহ বছৰ হ'ব তেতিয়া তই চাকৰিৰ পৰা অৱসৰ পাবি। তহঁতৰ ল'ৰা চৰ্গৈ ইংলিছ মেডিয়াতহে পঢ়ুৱাবি। গতিকে নিচুৰীয়াকৈ ল'ৰাক কুলৰ পৰা অনা নিয়া কৰিব পাৰিবি, ল'ৰাৰ হ'ম বৰ্ক একাপপত্ৰীয়াকৈ কৰি দিব পাৰিবি, কিম্বো ফেৰাটো হ'ব।”

বহুতে ভাবে মই প্ৰেমত কাৰ্য হৈছে বিয়া পতা নাই। মই কিয়া গণেশ গটগনে ? প্ৰেমত পৰিছিলো হয়। একেলগে পঢ়া ছোৱালী এজনীৰ প্ৰেমত পৰিছিলো। তাকো নাইনৰ পৰাই। প্ৰেম মানে কি সদায় জেপত এখন চিঠি লৈ আনি জাহি দিয়া

আৰু তাইৰ পৰা এখৰ লোৱা। দেশৰ মানৱকবিতাৰ কটেশ্বৰ। কলেজতো চাৰি বছৰ
একেলপেপটিলো। মোক নাপালে তাই চুইচাইড কৰিব বুলি কৈছিল ময়ো কৈছিলো।
পিচে কলেজৰ পৰা ওলায়েই ঘৰত নিদিয়ৈ বুলি তাই বিয়া কৰালে কিবা
টেলিকমিউনিকেশ্বনৰ ইঞ্জিনীয়াৰ এটাক। থাকে লাক্সলোৰত। কুৰি বছৰ মানৰ পাচত
সিদিনা লাক্সৰ পৰা ৰক্ষি ৰূপাৰ্ছৰ হোটেল এখনত ভাত খাই আছে। মোৰ মুখামুখিকৈ
মানুহ এজনীয়ে পাতক ছোৱালী এজনীয়েও ভাত খাই আছে। ওচৰতে এটা কিংফাৰ
দৰে শকত মানুহ। মানুহজনীয়ে মোলৈ বৰকৈ চাইছে। ময়ে আঁৰ চকুৰে চাইছো
এযাৰ মানুহজনী মোৰ ওচৰলৈ আহি ক'লে, “তুমি বাক পলাশ নোহোৱানে?” মই
ক'লো, “হয়, মানুহে মোক পলাশ বুলিয়েই জানে।” আই ও কিমান দিনৰ মুখত
দেখিছো চিনি পোৱা নাই?

মনিকা মহয় জানো?

ইচ্ছাৰ মত নাছিল কিয়? বুলি মনিকাই জলস্বললগাই দিলে। গিৰিয়েকক
চিনাকি কৰাই দিলে। তাৰ পাচত সুধিলে বিয়া কৰালোনে নাই। মই নাই কবোঁ
বুলি কলত হাঁহি হাঁহি সুধিলে, “কিয়?” মই বোলো ছোৱালীয়েই পোৱা নাই। তাই
ক'লে বোলে এইজনীকে কবোঁৱা নহ'লে। মই বোলো এইজনীনো কোন? তাই
বোলে মোৰ ডাঙৰজনী ছোৱালী।

সেয়াই হ'ল মোক নাপালে চুইচাইড কৰা প্ৰেমিকা মনিকাৰ কথা।
তেনেহ'লে তাইৰ কাৰণেনো মই বিয়া নকৰোৱাকৈ থাকিমনে? আচলতে কথা
সেইটো নহয়। মোৰ বিয়া নকৰোৱাৰ মূল কথাটো হ'ল আছো আৰু ভালবেই।
চাৰি হেজাৰ মান টকা দৰ্মহা পাওঁ, কুৰ্তি কৰি আছে। মদ মই বেগুলাৰ নাখাও। বন্ধু
বান্ধৱ পালে খাওঁ, নিজে কিনি আনো, খাওঁ। কিতাপ-পত্ৰ পঢ়ো কিনি। বান্ধনি
ল'ৰা এটা আছে। ঘৰলৈ পইচ নপঠালেও হয়। পঠালেও অসন্তোষ নাই। অলপ ঢেজ।
টকা থাকিলে সেই পদ বন্ধুৰে অভাৱ নাই। অৱশ্যে মই জাত অজিটলৈকে এপইচাও
বৰচ কৰা নাই। কি জানো মই মানুহটো ইমপেটনেকি। একো ভাবেই নাজাগে
দেখোন। লগৰ বাবে নামানে। সিহঁতৰ মতে লোকৰ চৰ্মৰ ভাত খাই থাকিবলৈ
পালে কোনেনে নিজেৰে খৰচ চক জুৰি জগাল ল'ব। দেখিছো হয়। মই চাকৰি কৰা
কৰাই পাওঁতেই দেখিছো। গিৰিয়েক অফিচলৈ ওলাই যাবহে দুবাৰ মুখত মাকতি
পাড়ী খাবা হ'লহিয়েই। বৈশীয়েকে অফিচলৈ টেলিফোন কৰি অফিচতে আছেনে
বাই খাতাৰ জানি লয়। ভাত খাবলৈ বৈ থাকিম বুলি কয়। ঠিক লাগে আৱাকৰ অলপ
আগে মাকতি উলগে। “কেলেইনে মোলৈ বৈ থাকহে শেটক কট বি” কৃত্ৰিম
মৰমৰ পৰী বি গিৰিয়েক টেলিফোন ভাঙ খাবলৈ কয়। বিয়া কৰাবলৈ মন নোহোৱাৰ
কামল সেইবোৰে চাটৈ।

কিন্তু এইবাৰ কইনাৰ থাকিলেই মোক পুৰুষলৈ বিয়া পাতিবই। কৰা হ'ল

যে মই বগাবঁৰ ভৰ্তি মন্দিৰকটলৈ নিজে ছোৱালী চাই বিয়া ঠিক কৰিবই মানিব। মাই
লগতে সতৰ্ক কৰি দিলে বোলে বামুনৰ ছোৱালী চাই কিছু এবিৰ নোৱাৰিব।

উপায় নাপাই আজি মন্দিৰৰ ঘৰলৈ আহিলো। মন্দিৰ আৰু মন্দিৰৰ
কিৰীয়েক ভনী জোঁৱাই দুয়ো কলেজৰ প্ৰফেছৰ। মন্দিৰৰ গিৰীয়েক বিনোদ তাহানি
কটনত মোৰ লগত একেলগে পঢ়া।

মন্দিৰাই চিঞৰ বাখৰ লগাই দিলে, “হেৰা চোৱাই দৰা পাই গ’লহি।”
এই তহঁতে এইবোৰ কি পাং পাতিছ বন্ধ।” মই ক’লো।

কোনে পাং পাতিছে? মাজতে আহি ঘাৰ লগত কোনে ফয়চলা কৰি
গ’লহি? মুঠতে মাই চৰ কৈছে। এইবাৰ তোমাৰ সাৰন নাই।” চাহ তাহ খোৱাৰ
পাচত ঠিক হ’ল যে পিচদিনা আমি পুৱা নিজৰ পাড়ীতে বাঘ, ছোৱালী চাই আহি
দেৰগাৱঁৰ বাইদেউৰ ঘৰত থাকিমহি।

মইহে সুবিলো “এই সেই ভাগ্যৱতীৰ কটো টঙো আছেনেকি?”

নাই নাই এতিয়া তোম কটো চাই পছন্দ কৰাৰ বয়স নাই।

কেনেকুল বা হ’ব। ইফিলে আকৌ বামুনৰ ছোৱালী চাই এবিৰ নোৱাৰিব
বুলিও মায়ে অৰ্ডিনেন্স জাৰি কৰিছে নহয়।

মাৰ মতে ধুনীয়া, মৰম লগা। বাপেক নাইকীয়া ছোৱালী যদিও বৰ ঠাণ্ডা।

এস্ মায়ে আকৌ সেই বাৰম্বাৰ আমাৰ লগৰ নীৰেনকো ধুনীয়া মৰম লগা
দেখিছিল নহয়।” মন্দিৰা আৰু বিনোদে হাঁহিলে।

ক’ৰবাত বোলে প্ৰফেছৰনী কৰে ক’ত কৰেনো?

এই কোনোবা হায়াৰছেকেণ্ডৰী এখনত ইকনমিকছ চাবজেক্ট টিছাৰ।
তেতিয়া হ’মল ডাঙৰ প্ৰফেছৰনীয়েই। বক্স বা কিমান?

হ’ব দে আজিকালি চাবজেক্ট টিছাৰৰ দৰ্জহাও বেছি আৰু আয়তকৈ
অসামো, খুব বেছি থাকিলেহে মিনটোত ক্লাছ দুটা থাকে। সেৱাৰীঘৰে বৰম
সাতদিন। উমা কুঁৱৰীৰ লাঘ কি?

মথুলেশ্বৰ কটকী।

নামটো ভালেকৈ দেখোন। চিত্ৰলেখা যে মই’ল আকৌ।

মথুলেশ্বৰ বুলিগতহে মনত পৰিছে। “মন্দিৰাই ক’লে “আমাৰ লগত তাহানি
ডিব্ৰুগড় ইউনিভাৰচিটীৰ হোষ্টেলত গোলমাতৰ কাশলেখা কটকী বুলি ছোৱালী এজনী
আছিল। তায়ে ইকনমিকছৰে আছিল। বলাই মাৰিলে দুখহব।

বহুচোন বহু কি নাম কলি ছোৱালীজনীৰ?

মথুলেশ্বৰ কটকী।

বক্স বহু সেই গোলাকটকী ইউনিভাৰচিটীৰ পৰা কলিৰ কাশলেখা কটকী।

কাশলেখা কটকী। “মোৰ হাঁহি উঠি ক’ল। মন্দিৰাই ক’লে, “ইফিলি যে

কি হ'ল ক'বলাত প্ৰেমত পৰিলি নেকি ? ক'বলাত লগ পালিলেকি আকৌ ?

কচোন বাক কপলেখা কটকীৰ কথা, যদি সেইজনীয়েই হয় মই ঘটনা এটা কয় কচোন।

মানে একো নাই বৰ সাংঘাটিক ছোৱালী। বৰ ফুটনি ফুটনি কথা। ত'ত যি তাইৰ বাপেক যোৰহাটৰ কোনোবা মাৰোৱাৰীৰ দোকানৰ মনিব জাতীয় কিম্বা কৰে তাই কব বাপেক বোলে বাগানৰ মেনেজাৰ। ককায়েক এটা বদমাইচ মদহী তাই কয় গুৱাহাটীত ইঞ্জিনীয়াৰ পঢ়ি আছে। তাৰ বাদেও চোৰ। কমটোত আমি চাৰিজনী থাকো সদায় আমাৰ তিনিজনীৰ কিবা নহয় কিবা এটা হেৰায়েই। এবাৰ আচমাৰ সোণৰ আঙঠিটো হেৰাল। এবাৰ অপৰাজিতাৰ পাটৰ শাৰী এখন হেৰাল। মোৰো মুগাৰ মেখেলা এখন হেৰাল। আমি হেৰোৱাৰ কথা পাতিলেই তাই জাঙুৰ খাই উঠে। আমাৰ ছুপাৰ বাইদেউ কিমান গহীন গভীৰ মানুহ বাইদেউৰ মুখতেই জেক জেককৈ ধৰে। বাইদেউৰ নিচিনা মানুহেই এদিন ক'লে বোলে কপ তোমাৰ মুখত সৰিয়হ পেলাই দিলে তপত খোলাত ফুটা দি ফুটিব দেই। আচলতে তাইৰ নাম আছিল কপলা কটকী ৰেজিষ্টাৰ বহীত কপলা আছে, কপলেখাটো বা কপা নামটো তাই নিজেই দি লোৱা। তাৰ বাদেও ইমান স্বাৰ্থপৰ ছোৱালী দেখা নাই। স্বাৰ্থৰ বাবে তাই চব কৰিব পাৰিব— মুখৰ চেহেৰাটো বাক তাহানি নঅনীয়া বজাৰৰ চাৰি চুকীয়া আয়নাখনৰ দৰে নহয়নে ?” মই ক'লো। মন্দিৰা আৰু বিনোদে ঢেক ঢেকাই হাঁহিবলৈ ধৰিলে। বিনোদেহে ক'লে, হেৰা তুমি আৰু কপাৰ বিষয়ে নোকোৱাই ভাল হ'বনেকি ? এওঁ পলাশে দেখোন মুখৰ আকৃতিলৈকে ক'লে কিবা আছে নেকি আকৌ ?” নাই সেইজনীৰ বিয়া হ'বলৈ নাই। আমাতকৈয়ো দুবছৰ মানৰ ডাঙৰ যদিও তাইৰ মতে গোটেই হোষ্টেলটোৰ ভিতৰত তাইহে সৰু। ইউনিভাৰছিটীৰ আটাইতকৈ ধুনীয়া ল'ৰাটো চাৰিখন বাগানৰ মালিকৰ পুতেক প্ৰীতম শৰ্মাই বোলে তাইলৈ প্ৰেম নিবেদন কৰিছে, তাইহে ছেনো সহাৰি দিয়া নাই। আমাৰ লগৰ নিৰ্মলাই এদিন ক'লেই কোলে প্ৰীতমে তোমাৰ চেহেৰা আৰু বয়স চায়েই প্ৰেমত পৰিছে। তাতে ভাই ভূমি বাগানৰ মেনেজাৰৰ ছোৱালী আমাৰ নিচিনা মাষ্টাৰৰ ছোৱালীনে কিবা। তাতো ওকোন্দ ঠাট্টা কৰা হৈছে বোলে। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বিজ্ঞান সমিতিয়ে অজ্ঞা বিশ্বাসৰ ওপৰত পতা চেৰিলাৰত বক্তৃতা দিবলৈ যায় অথচ তাইৰ নিজৰ হাততে চাৰিটা পাথৰৰ আঙঠি। বৰ অচৰিত ছোৱালী পাইছিলো দেই। তাই দুবছৰ বিন ধৰি আমাৰ তিনিজনীক জ্বলাই মাৰিলে। ইমান স্বাৰ্থপৰ এবাৰ কি হ'ল আমাৰ কমৰে অপৰা ঘৰলৈ গৈছিল। অবেলি লুচুৰ পৰা আহি তাই লগ ল'লে চিনেমা চাবলৈ। আমি বাইদেউক সুধিব লোৱাকৈ বুলি কলতো তাই ক'লে বোলে নহয় মই তিনিজনীৰ বিষয়ে সুধি আহিছো। ইচ্ছা নাছিল যদিও জাইৰ নেৰা মেপেৰাফত ময়ে আচমাই ওলালো। আচমাই টিকট ল'বলগীয়া হ'ল মই চাহ খুৱাবলগীয়া হ'ল। তেনেকুৱা সময়ত সদায় তাইৰ হাতত

খুচুৰা পাইল নথাকে এশ টকীয়াহে থাকে। আমি ক'বই নোৱাৰো আমি নথাকোঁতে হোটেলত ডাঙৰ ঘটনা হ'ল। আমাৰ হোটেলৰে ডুমডুমাৰ ফালৰ একমী ছোৱালীক চকীদাৰে আঠমান বজাত কৃষ্ণচূড়ৰ তলত বেয়া অৱস্থাত দেখি আহি বাইদেউক ক'লেহি। বাইদেউৰে লগে লগে হোটেল চেক কৰিলে। আমাকো লগালে। আমি অতৰোৰ কাণ্ড নাজানো। এতিয়া চকীদাৰে গেট খুলি নিদিয়ে। বাইদেউৰে ছাক পি থৈছে। বাইদেউ আহি গেটৰ সমুখতে আমাকো গালি পাৰিবলৈ ধৰিলে পাৰিছন নোলোৱাকৈ ৰাতি নবজালৈকে কাহিৰাত ঘূৰিছে বুলি। আমি ভয়ে ভয়ে ৰূপাৰ কথা ক'লো তাই আমাৰ বাবেও পাৰিছন লোৱাৰ কথা ক'লো। তাই চিহাই আমাৰ মুখৰ আগতেই কৈ দিলে নহয় বোলে মই কাৰো কথা সোধা নাই ক'ব নোৱাৰো, মই শেষ নিজৰ কথাহে সুখিছো। দেখিছা কেনেকুৱা ছোৱালী।

তেতিয়াহ'লে হয় মই কোৱা গৰাকীয়েই। “মই কৈ হাঁহিবলৈ ধৰিলো,” কেলেই তইতৰ মনত নাই পাছ বছৰমানৰ আগতে বহু এই ডাঙৰ বাইদেউৰ ছোৱালী জ্যোতি ৰূপাৰ থিয়া কোল বছৰত হৈছিল ?

এইটো চেভেনত।

তেনেহ'লে ছবছৰ হ'ল। কেলেই মই যে ৰাতিৰ বাছত বজাইগাৰাৰ পৰা আহোতে আঠহেজাৰ টকাৰ টোপোলাটো হেৰাইছিল।

অ' হয় হয় কি হ'ল কচোন পাহৰিলো নহয়। কথাটো।

কেলেই গুৱাহাটীত মোৰ কাষৰ চিটটোতে একমী ছোৱালী বহু নাছিল জানো ক'ৰবাত যে প্ৰফেছৰী কৰে। ভি আই শিটো মই তলত থৈছিলো। বাইদেউৰে থিয়াৰ বাবে শেষ পৰা টকা অলপ ধৰিলে বিচৰা নাছিল জানো ? হঠাতে কিমান হলত যে টকাৰ অনুৰোধ হ'ল। টকা খিনি আকৌ মই বেলেগে কলগজেৰে মেৰিয়াই পলিখিনৰ বেগ এটাত লৈ কোছতে লৈ আহিছিলো। মোৰ ওচৰত ছোৱালীজনী বহিযেই কথা আৰম্ভ কৰিলে। প্ৰথমে চা চিনাকি নিজেও দিলে মোৰ পৰাও ল'লে। তাৰ পাছত কথা আৰম্ভ কৰিলে। ৰাতিৰ বাছত তই বোলে নোৱাৰাতহে আহে। কাষৰ চিটত ভাল মানুহ নবহিলে বৰ অশালীন ব্যৱহাৰ কৰে। বাপেকৰ বাগানৰ বেনেজাৰ, তই প্ৰফেছৰী কৰায়েক ইঞ্জিনিয়াৰ। ইয়ানেই জনগল কথা পাতিবলৈ ধৰিলে পচত মই টোপনি ভাও ধৰিলো। টোপনি ভাও ধৰোতে সঁচাকৈয়ে টোপনি আছিল। এবাৰ গাড়ী বখালত সাৰ পাই দেখে নগাওঁ। চাহ একলপ খাবলৈ নাযি গ'লো। তাইৰ তেতিয়া টোপনি। নজগালো। চাহ জাহ খাই উঠি গাড়ীত বহিলো কোফাৰত পাব ছোৱাৰ পাচত হঠাত মনত পৰিল টকাৰ টোপোলাটোনে। নাই। খেপিয়াই খেপিয়াই চলো কহে নাই। কণ্ট্ৰিবিট ক'লে— লাইট বন্ধালে, তলে ওপৰে চলো কহে নাই। গাড়ীখনত দুজন দুজন লাগিল অথচ মোৰ কাষতে বহি শুই থকা জাহিহে সৰা নাপায়। মজবুটতে পলী কথাই কুলাৰ বজা কৰি চৰ ফালিহেই পাত পাতকৈ সৰে। কণ্ট্ৰিবিট ক'লে কোৱে ৩ টিকেট, কাঁত কোৱো বজাও নাই উঠাও নাই।

কোনো নোকোৱাকে চৰেই নিজৰ নিজৰ চুটকেচ খুলিলে, বেগ খুলিলে, নাই। তেতিয়াহে তাই সাৰ পালে। পাই ডাঙৰ ডাঙৰ মাতেৰে ক'বলৈ ধৰিলে “ইমান অসভ্য চোৰ মানুহনো বাহুত আহেনে। পোচাকত দেখোন ফিট ফাট চৰবোৰ চাহাব। অৱশ্যে তাই আৰু এটা কথা ক'লে বোলে নগাওঁত কোনোবা এটা গাড়ীত উঠি আকৌ নমি যোৱা তাই দেখিলে। কণ্ট্ৰীৰে জেক জেকাই উঠিল “নাই নাই কোনো উঠা নাই। মই যাওঁতে গাড়ীত লক কৰি গৈছো আৰু আহিহে দুৰাৰৰ লক খুলিছো, তেতিয়াহে পেচেঞ্জাৰ সোমাই আছে।” তাইৰ কথা শুনি অলপ বয়সীয়া পেচেঞ্জাৰ এজন মাত লগালে, “বোলে সকলোৱেই নিজৰ বাকছ বেগ খুলি চালেও দেখুৱালেও আপুনিও আপোনাৰ বাকছটো খুলি চাওঁকচোন।” ক'বলৈহে পালে তাই দন্দপাই উঠিল। অ' মই এম.এ পাছ, প্ৰফেছৰণী মানুহ, মোৰ দেউতা বাগানৰ মেনেজাৰ দাদা ইঞ্জিনিয়াৰ আপোনালোকে মোক চোৰ ধৰিছে মই কলেই বাকচ খুলিম নোখোলো। বাপৰে কি মুখ তেতিয়া চৰেই দাবী কৰিলে বোলে নহয় খুলিবই লাগিব। নহ'লে গাড়ী একেবাৰে দেৰগাওঁ থানাৰ চৌহদত ৰখাব লাগিব, পুলিচে চৰকে চেক কৰিব। তেতিয়া ওলাই পৰিব নহয়। বাছৰ ভিতৰতে আঠহেজাৰ টকাৰ টোপোলা এটা নোহোৱা হৈছে খেমালি কথা। তৰ্ক বিতৰ্ক লাগি থাকোতেই শিচ ফালৰ চীটত বহা ডেকা ল'ৰা দুটা উঠি আহিল। সিহঁতে ক'লে “আপুনি বাকছ খোলক। আপুনি বাকছ খুলিবনে নাই? আপুনি বাকছ খোলক বুলিছো নহয় খোলক।” উপায় নেপাই তাই বাকছটো খুলিলে। কতা চাওঁক” খোলা বাকছটো দেখুৱাই ক'লে।

“কাপোৰবোৰ দাঙকচোন” বুলি এজনী মানুহে কাপোৰবোৰ দাঙি দিওঁতেই টকাৰ টোপোলাটো ঘৰিলাত সৰি পৰিল।

তেতিয়া তাই লাজ পাওঁকচৰি তইখৈ মুখ চলিল অ' কোনেবাই মোৰ টোপনিত মোক ককামাত পেলাবৰ বাবে বৃথি কৰি মোৰ বাকছত ভৰাই থৈছে— মই কাকো শুনাই নোহোৱা মোৰ মামা এজন এছ.সি, মই চৰকে সাপ্তাহিক...। “মুঠতে গোটেই বাছখন বৌজাল বৌজাল কৰিলে মুখত কি আহিছে মুঠতে তইহে জানে। তেতিয়া বাছৰ চৰেই বোলে আবে জয়েই চুৰী, আকৌ তইৰেই গালি খাব লাগে বুলি বোলে এই কথাই কথা নহয়, এইক দেৰগাওঁ থানাত চমজাই দিব লাগে। ড্ৰাইভৰ কণ্ট্ৰীৰক কৈ দিলে বোলে গাড়ী পোনে পোনেই থানালৈহে নিব লাগে। যেই গাড়ী দেৰগাওঁ টেকনত নোসোমাই থানাৰ ফালে গ'ল তেতিয়া তই মোৰ ভৰি দুটা ধৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে। মোৰ আকৌ বেয়া লাগিল। মই গাড়ী কৰাবলৈ কৈ সকলোকে বজাই বজাই তইৰ হুজুৰাই কৰা খোজাইহে গাড়ী থুকাইছো আৰু মই দেৰগাওঁত নমি গৈছো। হয় সিহঁতে তইৰ নামো কৰা নহয় কাৰণেই তই আহিল। ক'বই কলহে তই কোনজনীয়েই হয়।

হয় তেতিয়াহে সেই একজনীয়েই। তই গিৰিয়েকক কলাই মাৰিছে চাই দেখেই। ক'ত বিয়া হ'ল জনা হ'লে আৰুও আৰুও থবৰ ল'বলৈ। মন্থিৰ ক'লে।

সেইক্ষণেই হোৱালীৰ জাত। সেইক্ষণেই মই বিয়া নকৰাও বুলি আছিলো।

এই সকলো কথা সাম্বন্ধানে কবি। চৰ হোৱালী তেনেকুৱা নহয়। জোৰ ঘৰতো বাইভনী পাচজনী, ক'ৰবাত কিবা শুনিছ! কি ঠিক আছে আমি শুনাকৈ বা দেখাকৈ কৰিবহঁতনে? পিচে তহঁতৰ কইনা এতিয়া মধুলেখা কটকীও যে তেনেকুৱা নহয় তাৰনো কি গেৰাণ্টী আছে?

কলোৱেইতো নিজৰ বায়েৰ ভনীয়েৰ কিজনীলৈ চাই লবি।

অৱশেষতে ভেতিয়া হ'লে বিয়া পাতিবগৈ লগীয়াহে হ'ল। ৰাতিটো টোপনি নাছিল। বিয়া নপতা জীৱন আৰু বিয়া পতা জীৱন কিমান পাৰ্থক্য। কিমান সুখ—কিমান ক্লী আৰু কিমান দুখ, বাস্তৱ।

আচলতে ৰয়সটো বেছি হৈছে বাবেই মোৰ বিয়াৰ কথাটো নিজৰে অপ্ৰাসঙ্গিক যেন লাগিছে নেকি। যাবতো লাগিবই। আগতে খবৰ দিয়া আছে।

এঘাৰমান বজাত আৰ্হি পালোঁগৈ। মাকটি গাড়ী যদিও বিনোদে গাড়ী 'ৰ'ৰ লাহে লাহে চলয়। নগৰ নহয় যদিও গাঁৱো নহয়, নগৰৰ উপকণ্ঠ, ঘৰটো পকা নহয় যদিও কেচ নহয়। আটোমটোকৰীকৈ ৰখা নিকা ঘৰটো। দুৱাৰত ডাঠ পৰ্দা। গাড়ীৰপৰা আমি তিনিটা নমাৰ লগে লগেই বিঘৰা মানুহ লুগৰাকীয়ে সম্বৰা এগৰাকীয়ে আগবাঢ়ি আহি আমাক নি ভিতৰত বহুৱালে। চিনাকি দিয়াৰ পিছত তেখেতসকলেও চিনাকি গিলে, এয়া মাক, এয়া খুৰীয়েক আৰু এয়া মামীয়েক।

তেনেহ'লে এই মামীৰ মামাই মাৰ ওচৰলৈ আজি তিনিমাহ অহা যোৱা কৰি আছিল। “মন্দিৰাই ক'লে। মানুহ কেগৰাকীয়ে হাঁহিলে। মাক আৰু মামীয়েকে বহুকেচোন বুলি ভিতৰ সোমাল। খুৰীয়েক গৰাকীয়ে ভ্ৰামাৰ ওচৰতে বহি খা-খবৰ লৈ কথা-ৰঙৰা পাতিবলৈ ধৰিলে। মন্দিৰাৰ ল'ৰা হোৱালীৰ খা-খবৰ ল'লে। গিৰীয়েকৰ ঘৰৰ খা-খবৰ সুধিলে। মই চাই আছো যদিও মনে মনে অলপ অস্থিৰ হৈ পৰিছো—ভিতৰ ফালৰ ডাঠ পৰ্দাখন ঠেলি কেতিয়া হাতত তোমোলাৰ বঁটাটো লৈ মধুলেখা ওলাই আহে, কেতিয়া ওলাই আহে। মোৰ নিজৰ মনটোকে মই চিনিৰ নোৱাৰা হ'লো। বিয়া কৰাৰ লগাৰ ভয়ত ৰাতিটো টোপনিয়েই নাছিল। এতিয়া দেখোন আকৌ কইনা দেখাৰ বাবেই সেই মনটোৱে উদ্‌বাউল হৈছে। মানুহৰ মনহে বোধহয় বিজ্ঞানৰ বাবে বহুলা আৰু বিশ্বাস হৈ আছে।

সঁজুলিহে হয়। পৰ্দাখনত যেতিয়া জোকৰখনি এটা উঠিল মোৰ কুৰুখন ঢপ্‌ঢপাইলৈ ধৰিলে। পৰ্দাখন বাওঁ হাতেৰে আঁতৰাই সোঁহাতেৰে বঁটা এটা লৈ মধুলেখা ওলাই আহিল। জই টেকুলখনৰ ওচৰ পাওঁতেই মন্দিৰা জাপ মাৰি উঠিল, “আৰ, কলো ফুৰি।”

ময়ো জাপ মাৰি উঠিলো কেন হঠাতে সাপ এটাহে গছকিৰ খুজিলো, মই জঙ্ঘবকৈয়ে সুধিলো, “আপোনাৰ নামটো কেতিয়া সলালে? নামটো?” □

প্ৰগতিশীল পৰামৰ্শ

আঁতৰৰ পৰা দেখিলে বহুতে ভুল কৰিব পাৰে যে সেয়া দক্ষিণ হেঙাৰা বা ৰূপহীঘাট বা বঙালমৰাৰ গৰু ছাগলীৰ বজাৰ নেকি ? পিছে নহয়, সেয়া হ'ল কেন্দ্ৰীয় দলীয় কাৰ্যালয়ৰ সমুখৰ ফালহে অৰ্থাৎ চোতাল। অৱশ্যে গৰুৰ বজাৰৰ লগত ইয়াৰ কিছুমান গুণগত মিল আছে। যেনে, গৰুৰ বজাৰলৈ যি সকল আহে প্ৰত্যেকজনেই মুনামৰ কাৰণে আহে। বিক্ৰীদাৰ আহে দুপইচা দামত বেচি লাভ কৰিবলৈ, ক্ৰেতা আহে দুপইচা সম্ভৱত লাভ গৰু কিনিবলৈ, তৰলী আহে সঁচাক মিছা মিছাক সঁচা কৰি ৰচিদ লিখি দুপইচা ইনকাম কৰিবলৈ আৰু দালালসকল আহে মাফতে দুটকা জেপত ভৰাবলৈ। আটাইতকৈ লাভ হয় কোনো মূলধন নথটোৱা এই দালালসকলেই। দলৰ এই কেন্দ্ৰীয় কাৰ্যালয়ৰ চোতালতো তেনেদৰে বিক্ৰীদাৰ ক্ৰেতা আৰু দালালেৰে ঠাহ খাই পৰিছে বাবেই আঁতৰৰ পৰা দেখিলে বহুতৰে বঙালমৰা, ৰূপহী বা দক্ষিণ হেঙাৰা হাটলৈ মনত পৰাটো স্বাভাৱিক। এই কেইদিন এই কাৰ্যালয়ত বৰ একান্তমানে একাগ্ৰচিত্তে বাইজ গোট খাইছে। তেখেতসকলৰ মূৰত এটাই একমাত্ৰ চিন্তা যে কেনেকৈ গান্ধীবাদী নীতিৰে মন্ত্ৰী, এম এল এ হৈ দেশখন শাসন কৰি গান্ধীৰ ৰামৰাজ্যখন বতাই ৰাখিব পাৰি। বৰ্তমান ইয়াত গোটখোৱাসকলৰ অন্য চিন্তা নাই— যদি তেওঁলোকৰ সুন্দৰী পত্নীকো কোনোবাই অসৎ ব্যৱহাৰ কৰিব খুজিছে, বা সুন্দৰী পত্নীৰ প্ৰেম আৰু দেহ আধি লৈছে, তথাচ এই দেশসেৱকসকলৰ সেইবোৰলৈ চকু নাই মন নাই, কোনোবাই আটাই পাবিলেও 'পিছত' বুলিহে কৈছে। এওঁলোক সোণৰ ফচলৰ উৎকৃষ্ট প্ৰথম শ্ৰেণীৰ বিজ্ঞানসন্মত খেতিয়ক বাবেই অহা পাঁচ বছৰৰ বাবে সোণৰ কঠীয়া সিঁচাৰ ব্যৱস্থাত তেওঁলোক মগ্ন। তেওঁলোক প্ৰত্যেককেই গান্ধীবাদী দেশসেৱা কৰিবলৈ লাগে; দেশ সেৱা আৰু দেশপ্ৰেমেই যোৱা পাচ বছৰ তেওঁলোকৰ জীউ-মন হৈ আছে বাবেই তেওঁলোকৰ মূৰত অন্য চিন্তা নাই। হজৰ মোহোৱা খাদ্য শস্য গোবৰত ওলাই আহি

তাতে আপোনা আপুনি গজাৰ দৰে এইসকলৰ উৰ্বৰ মগজুতো এম এল এ, মষ্ট্ৰী বা কোনো চেয়াৰমেন ডিৰেক্টৰৰ কঠিয়াই লহপহকৈ গজালি মেলিছে। এনেকৈ এম এল এ মষ্ট্ৰী হৈ দেশ সেৱা কৰিব খোজা দেশসেৱকৰ পৰা প্ৰতিটো সমষ্টিৰ এজন প্ৰাৰ্থীৰ বাবে প্ৰায় পাঁচশখন আবেদন পত্ৰ কেন্দ্ৰীয় কাৰ্যালয়ত জমা হৈছেহি।

হাতীৰ গোবৰৰ দ'মৰ দৰে কাৰ্যালয়ৰ মূল দুৱাৰ বন্ধ কোঠাটোৰ ভিতৰত পাঁচজন ব্যক্তি থম্ থম্ কৈ বহি আছে। তেওঁলোকৰ এজনৰ মুখত ভোবোলা ছাগলীৰ দৰে দীঘল ডাটি, এজনৰ পাঁচ নম্বৰী ফুটবল যেন মলুৱা মুখত ভালুকৰ গালত থকাৰ দৰে ক'লা নোম, এজনৰ চকু দুটা চকু মুদি থকা শিয়ালৰ শিৰিকা শিৰিক কৰি থকা ইত্যাদি। এই পাচোঁজন দলৰ হাতীমুখীয়াই মুখৰ আগত কেইখনমান তালিকা লৈ ডট পেনেৰে কিবা কটা-কটি, টিক্ মাৰি আছে। এবাৰ তেওঁলোক আটোয়েই তলৰ পৰা ওপৰলৈ মূৰ দাঙিলে। কাৰ্যালয়ৰ চোতালত অগণন দেশসেৱকৰ মাত কথা চিঞৰ বাখৰবোৰ মলত্যাগ কৰিব নোৱাৰি আটাই পৰা ফেউৰাৰ চিঞৰ যেন লাগিল।

‘এতিয়া আটাইতকৈ ডাঙৰ কথাটো হ’ল যে আমি এতিয়া প্ৰাৰ্থীজনৰ কাৰণে নিজা নিজা সমষ্টিত প্ৰচাৰ কাৰ্য চলায় কেনেকৈ?’ পাঁচ নম্বৰী ফুটবল যেন মুখৰ দলপতিয়ে ক’লে। কৈ তেওঁ বানপানীয়ে থৈ যোৱা বাওধানৰ দৰে ভালুখনত অ’ত ত’ত সিচৰতি হৈ পৰি থকা চুলিখিনি মোহাৰি ভোবোলা ছাগলীৰ ডটীয়ালৈ চালে। ভোবোলা ডটীয়াই মূৰ তুলি দলপতিলৈ চাই ক’লে,

‘কেলেই কি হ’লনো? প্ৰচাৰ কাৰ্য চলাবলৈ অসুবিধা হ’ব কৈলেই?’

‘আছে অসুবিধা! ৰ’বচোন বাক, সেই বিষয়ে পিছত আলোচনা কৰিম। তাৰ আগতে এটা কথা মনত পৰোতেই কৈ লওঁ— সেই যে মৃত মষ্ট্ৰীৰ ভাৰ্য্য ৰমলা গগৈক আমি টিকট দিয়াতো ঠিক কৰিলোঁ, তেওঁৰ প্ৰচাৰ কাৰ্য্য চলাবলৈ সকলো সুবিধা আছেনে বাক?’ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধ্যাপক বৰমুখীয়াজনে সুধিলে।

‘আছে আছে তেওঁ বৰ হিচাপী মানুহ। তেওঁ দুবছৰহে মষ্ট্ৰী আছিল, কিন্তু গম পোৱা মতে তেওঁ সেই দুবছৰতে যথেষ্ট টকা জমা কৰিলে। আৰু তেতিয়াই বোলে তেওঁ ঘোষণা কৰিছিল হেনো যে অহা নিৰ্বাচনত তেওঁ নিজৰ বাবে পঞ্চাশ লাখ টকা খৰছ কৰিব। তাৰোপৰি তেওঁ মানুহজনী বিষয়া গতিকে মানুহে সহানুভূতিৰে সহায় কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিবই, চিন্তা নাই।’ পকা ৰাকৰা বেঙেনাটোৰ দৰে চেহেৰাৰ জেলৰ ভিতৰৰ পৰাই পৰীক্ষা দি আৰু এশ-এশ কাকতৰ প্ৰয়োন্তৰ লোকে লেখি দিওঁতেও ৰাজনীতি বিজ্ঞান বিষয়ত স্নাতকোত্তৰ পৰীক্ষাত প্ৰথম শ্ৰেণীৰ প্ৰথম স্থান পোৱা ডেকা জনজাতীয় নেতাজনে ওপৰাই ক’লে। দেখাত তেওঁৰ মূৰটো আৰু চকুহাল যথেষ্ট সৰু যদিও দলৰ ভিতৰত তেওঁ কিছু নিজ বাহবলত, শিয়াল চতুৰালিৰে বৰমুখীয়াৰ স্থান দখল কৰিলে। তেওঁ বল পালে চৰিয়ায়, চলা পালে চুয়া খায়।

‘জেলখানালৈ আমি এতিয়া প্ৰচাৰ কৌশলৰ ওপৰত আলোচনা কৰিব লাগে।’

‘বৰ ভাৰ আগতে এটা কাম কৰক। বাহিৰত এই কেউবা আৰু চোঁবা কাউৰীজাক যেনেকৈহে চিঞৰ বাখৰ লগাই আছে, ভিতৰত বন্ধ কোঠাত আমি সুস্থিৰে কেনেকৈ গভীৰ চিন্তা কৰোঁ। ভোবোলা উঠিয়াই ক’লে।’

‘এটা কাম কৰিলে ভাল হ’ব। মাইক যোগে বাহিৰত এনাউন্স কৰাই দিয়ক যে সকলোবোৰ এতিয়া নিজ নিজ ঘৰলৈ যাওক। কাইলৈ ৰাতি বাৰ বজাৰ ভিতৰত প্ৰত্যেকেই নিজৰ নিজৰ ঘৰতে টিকেট পাব আৰু পিছ দিনা অৰ্থাৎ মনোনয়ন দিয়াৰ শেষ তাৰিখত সকলোৱে একেলগে নিজ নিজ মনোনয়ন দাখিল কৰিব পাৰিব। লগতে কৈ দিব লাগিব যে প্ৰয়োজনীয় কাকত পত্ৰ, তথ্যাদি যাতে ৰেডি কৰি ৰাখে। এই ঘোষণা কৰিলে দুটা কাম হ’ব, যেনে ধৰক সকলোৱে টিকেট পেছাদাৰী আশাত ফল-ফাৰি যাওঁগৈ আৰু নোপোহাবোৰেও চিঞৰ বাখৰ বা বিদ্ৰোহ কৰিবলৈ বা বিসম্বন্ধী গোটলৈ চুৰা পাতনিয়ে চুৰা পাতনিয়ে চেলেকি ফুৰা ফুৰুৰৰ দৰে যাওঁগৈ সময় নাপাব, কাৰণ পিছদিনাই মনোনয়ন দিয়াৰ লাষ্ট ডেট হ’ল।’

শিয়াল বুথিয়কে ফোৱা কথাটোত আটাইকেইজনে লক্ষ কৰি হাঁহিবলৈ ধৰিলে আৰু শিয়াল বুথিয়কৰ সিঠিত ঢকিয়াবলৈ ধৰিলে।

মুহূৰ্ত্ততে কামটো কৰা হ’ল। মাইকযোগে ঘোষণাটো কৰি দিয়া হ’ল। লগে লগে তীব্ৰ হুলস্থূল এটা হৈ লাহে লাহে হুলস্থূলটো মাৰ যাওঁলৈ ধৰিলে, যেনেদৰে ডোজৰ খোজ পাও পেলাৱা গাই টুকুৰাত কাউৰীৰ চিঞৰ বাখৰ লগে লগে আৰু কুকুৰে খেদা ল’লেই আঁতৰলৈ উৰি গুচি যায়। তাৰ পাছত পৰিবেশটো নিজম পৰি গ’ল, অন্ততঃ গভীৰ কথা চিন্তা কৰিবলৈ কিছু অনুকূল বতাহ এজাক বজিল।

‘আপুনি যে কৈছিল সমষ্টিবোৰত প্ৰাৰ্থীৰ বাবে নিৰ্বাচনী প্ৰচাৰ চলোৱাত এইখান অসুবিধা হ’ব— কেনেকৈ?’ ভোবোলা উঠিয়াই দলপতিৰ ফালে চাই সুধিলে।

ঘৰা হওক এই মাহ মৰা সময়টিৰ কথাকে ধৰক— তাত আমি প্ৰাৰ্থী নিজে ৰূপেন বৰাক। কিন্তু যোৱা পাঁচ বছৰে ৰূপেন বৰাৰ ওপৰত কেইখনমান বাঙালি-কাকতে কমখন প্ৰচাৰ চলালেনে?

‘আপোনাৰ গাতেই ভুল।’ পূৰ্বৰ দলপতিৰ কথাৰাৰ শেষ হ’বলৈ নৌ পাওঁতেই শিয়াল বুথিয়ে মুখতে ধৰি ক’লে, ‘আমি তেতিয়াই কৈছিলো যে, এই কাকত দুখনৰ সম্পাদক কেটাক মাৰি পেলালেই সকলো বিপদ শেষ হ’ব। লেংটিঙ্গিগা সমষ্টিৰ সাহসী মন্ত্ৰী জীৱন গগৈয়ে উগ্ৰপন্থীৰ গোট এটা বনাইছিল আৰু সেই গোটটোৱেই কাকত দুখনৰ সম্পাদক, শাখা সম্পাদক চাৰিটাক হত্যা কৰোৱা হ’লে কোনেও কাকো দূৰিবও নোৱাৰিলেহেঁতেন, সমস্যাও শেষ হ’লহেঁতেন আৰু তাকে দেখি কেৰ্মেৰ কৰি কৰি থকা বাকী সম্পাদক কেটাক শুই নিলেহেঁতেন। জনবহুলৈ জয় কৰি আপুনি কথাটোত হয়ভৰ নিদি নতুন কৌশল উলিয়ালে কি, কাকত কেখনলৈ চৰকাৰী বিভাগলৈ বন্ধ কৰিলে। কি লাভ হ’ল। বিভাগলৈ বন্ধ হ’ল কি হ’ল— প্ৰচাৰ

কঢ়িল। এতিয়া একলাৰ একলাৰ এখনৰ আশী হেজাৰ চৰ্ফুলেন্ধন হ'ল। সিহঁডক সেই সময়তে জীৱন পট্ট আৰু আপোনাৰ ভায়েকে প্লেদ কৰা মতে ঘৰি পেলোৱা হ'লে এতিয়া মানুহে এই নিৰ্বাচনৰ সময়লৈ কথাটো পাহৰি গ'লহেঁতেন, যেনেদৰে পাছকিলে বিদেশী নাগৰিকৰ সমস্যাৰ কথা।'

শিয়াল বুধিয়ে ইমান পোনে পোনে ইমান টানকৈ দলপতিক এই প্ৰথম কাৰণ ফালফল ক'লে বাবে কোৱাৰ পাছত নিজৰ মনতে দুখ লাগি দুখটো নোহোৱা কৰিবৰ কাৰণে জোৰ দি কৃত্ৰিম কাঁহ এটাৰ সৃষ্টি কৰি কাছোতে পলপতেদি বায়ুও সঞ্চাল কৰিলে। বন্ধু যোৱাৰ লক্ষণ দলপতিকে ধৰি সঞ্চালোৱে ঢেকঢেককৈ হাঁহিবলৈ ধৰিলে, আৰু এই হুহুকাবলৈকে শিয়াল বুধিয়ে কৌশলটোৰ আশ্ৰয় লৈছিল। এয়াই হ'ল ভেওঁলোকৰ বগবৰ সংস্কৃত নমুনা। ঠিক...

ঠিক ভেনেভে চকীলাৰে আহি ক'লেহি যে মন্ত্ৰী কুমুদ দত্তই ডিতৰাঙ দুৰ্ভাগ্যলৈ লগ পাব খোজে। চকীলাৰৰ কথাত ভোৰোলা উঠিয়াই হাঁহিলে বোলে ই এতিয়াও আমাক মন্ত্ৰী বুদিয়েই ধৰি আছে। এইটো এটা শুভ লক্ষণ।

যা, অকল কুমুদ দত্তকেই আহিবলৈ ক'ৰি, লগত যাভে আৰু কোনো নোহোৱাৰ কাৰণ আমি বৰ গোপন কৰাৰী কথা আলচ কৰিছোঁ।' দলপতিয়ে ক'লে।

ভয়ে ভয়ে সোমায় আহিল কুমুদ দত্ত। তাহানি গান্ধীবাদি বিপ্লৱ কৰোঁতে কুমুদ আৰু দলপতি একেলগে ঘূৰি ফুৰিছিল বাবে বহুতে ভেওঁলোকৰ মাজত সম্পৰ্কৰ কথা ফুচ ফুচাইছিল আৰু হেনো সেইবাবেই মহা অপদৰ্থ এই চৰিত্ৰহীন মানুহটোক মানুহৰ প্ৰহৰ অনিচ্ছা স্বত্বেও টিকি দি এম এল এ পাতিয়েই ফল নহ'ল, মন্ত্ৰীও পাতিলে আৰু আদ্যবয়সীয়া বগী চেহেৰাৰ পৰৱৰ্তী পৰ্যটক এগৰাকীক আলিঙ্গন কৰিবলৈ টনা আজোৰা কৰাৰ পাছতো একেই পদ্ধতিতে ৰাখি থ'লে। অৱশ্যে তাত বহি থকা আটাইকেউজনেই বে ভয়ভয়, ভয় প্ৰমাণ ভেওঁলোকৰ হাতৰ আঙুলিয়েই দি আছে, কলৰ ভয়ভয় বা কাপুকুৰ কিন্তা দুৰ্নীতি পৰায়ন অথবা আত্ম বিশ্বাসহীন মানুহে সিদ্ধাৰ দৰে ভেওঁলোকৰ হাতৰ দহোটা আঙুলিত প্ৰায় বাৰটামান ভিন্ ভিন্ গৃহ দেৱতাৰ সন্মুখিৰ কাৰে ভিন্ ভিন্ ধতু আৰু পাথৰৰ আঙঠি।

‘হেঁচি নহয় মোক কেনটো সমষ্টিত টিকি দিছে?’ কুমুদে উৎকণ্ঠাৰ সূধিলে।

কোলেই, আপোনাৰ আগৰ সমষ্টিতে দিছে— বাখাপুৰ সমষ্টিত।

কুজলে। মই আগতেই কৈছো নহয়!

‘কি কৈছিল? আৰু অসুবিধাটো কি?’ দলপতিয়ে সূধিলে।

অশুনি বুজাই নাই কথাটো। ৰাই দিলে নহয়। ধৰক আপোনাৰ কথাকে ক'লে। অশুনি মন্ত্ৰী হৈয়েই প্ৰথম বছৰতে আপোনাৰ সমষ্টি কুজাইবৰৰ গাঁৱৰ পুৰুষ ভেটিত সাত লক্ষ টকীয়া দলদল সাজিছে। আগৰ ঘৰটো আছিল খেৰৰ। কুজাইবৰ সমষ্টিত আপোনাৰ ঘৰৰ পদুমী মুখুৰেকে কটী পৰা কৰিলে। ভয় বাহিৰেও

গোটাই সমষ্টিত ইমানবোৰ মানুহ থাকোতেও আপোনাৰ অঙাছী-বঙাছী, বংশ পৰিয়ালৰ লোককেই বিভিন্ন ৰাজহুৱা পদবী দিলে ; আপোনাৰ ভায়েকৰ চাকৰি গুৱাহাটীত, কিন্তু যোৱা দুবছৰে ঘৰতে বহি দৰ্মহা খাই আছে, তিনিওটা ভায়েকৰ নিজা নিজা গাড়ী হ'ল, আপোনাৰ ভায়েকে কেবাখনো চৰকাৰী গাড়ী মদ ৰাই চলাই সকলোৱে ভঙা দেখিছেই, তাৰ বাহিৰেও চাৰিবাৰৰ মূৰত বি এ পাছ কৰি আপুনি কেতেকীপাৰা ডেনচাৰ হাইস্কুলখনত সহকাৰী শিক্ষকৰ পদৰ বাবে দৰ্খাস্ত দি ইণ্টাৰভিউ দিওতে বাইশজন প্ৰাৰ্থীৰ ভিতৰত আপোনাৰ স্থান বাইশ নম্বৰত হোৱাত মন্ত্ৰী হোৱাৰ পাছতেই সেই প্ৰধান শিক্ষকক চাকৰিৰ পৰা নিলম্বিত কৰা কাৰ্যৰ প্ৰতিও ৰাইজ জ্বলি আছে...

এ, ৰ'বচোন, আপুনি মোৰ কি দুৰ্নীতি স্বজন-তোষণৰ কথা ক'বলৈ আহিছে হে' বুলি খঙত দলপতি মাজু আই ওলোৱা মানুহৰ দৰে ৰঙা পৰি গ'ল। তেওঁ কুমুদ দত্ততকৈ দুগুণ জোৰত চিঞৰি চিঞৰি ক'বলৈ ধৰিলে 'আপুনি যে মোৰ বিষয়ে কিছুমান মনেসজা, ভিত্তিহীন প্ৰতিক্ৰিয়াশীল কথা ক'বলৈ আহিছে আপুনি কিহে। আপুনি ছাত্ৰকালত কৰা কুকীৰ্ত্তিৰ কাৰণেই যোৱাৰা আপোনাৰ সমষ্টিৰ পৰা দলে দলে পুৰুষ মহিলা আহিছিল আপোনাক টিকট নিদিবৰ কাৰণে। তাৰ পাছত এম এল এ হৈ মন্ত্ৰী হোৱাৰ পাছত আপুনি কি কৰা নাই। সাধাৰণ পাণ দোকানী এটায়ো আপোনাৰ ওচৰলৈ গ'লে টকা দিলেহে দেখা কৰে। মাষ্টৰণী চাকৰি দিম বুলি কিমানজনী ছোৱালীক আপুনি হোটেলত ৰাখিলে, হোটেলত ৰাখিলে, অভয়াৰণ্যৰ গেণ্ট হাউচত ৰাখিলে, তাৰ বাহিৰে অভিভাৱকৰ পৰা টকাও ল'লে। মন্ত্ৰী হৈয়ো ডাক-বঙলা চাকিট হাউচত মাৰপিত কৰিলে। মদ খাই সেই বুঢ়ী মেমক গৰা মাৰি ধৰিবলৈ গৈ বাগানৰ চকীদাৰৰ খেদাত গৈ চাহ বাগানৰ নমৰ্দমাত পেট পেলাই সাৰিছিল নহ'লে নেপালী চকীদাৰৰ খুকুৰীৰ আগত মূৰ জ্বিগিলহেঁতেন। তাৰোপৰি যোৱা বছৰ বহাগৰ বিহুৰ দিনা সেয়া নিজান বাটত গাড়ী ৰখাই লগৰ বন্ধুৰ সৈতে আপুনি সেই ছোৱালী দুজনীক হাতত ধৰি গাড়ীলৈ টানোতে স্থানীয় ৰাইজে আগচি ধৰি আপোনালোকক গোটাই গোবৰেৰে লুটুৰি পুতুৰি কৰি মাৰত পিঠি চেপেটা কৰা নাইনে ? ছোৱালী কেজনীৰ হতুৱাই চেন্দেলেৰে কোবোৱা নাছিলনে ?

এ' ৰ'বচোন ৰ'ব- ইমান উত্তেজিত হৈছে কিয় ? এইটো সময়তনো চাৰিউফালে প্ৰতিক্ৰিয়াশীল শব্দেৰে পিনা পিন্ দি থাকোঁতে নিজৰ ভিতৰতে এনেকৈ অযথা কাৰণত কাজিয়া লাগিব লাগেনে। ভেবোলা উঠিয়াই হস্তক্ষেপ কৰিলে।

'নহয় মই তেখেতক এটা পৰামৰ্শহে দিব খুজিছিলোঁ, আক্ৰমণ কৰিব খোজা নাছিলোঁ তেখেতে কিন্তু নুবুজিলে।' কুমুদ দত্তই ক'লে।

কি পৰামৰ্শনো দিব খুজিছিল আপুনি ? শিয়াল বুধিয়ে সুধিলে।

'মই ক'ব খুজিছিলো যে আমাৰ নিজৰ নিজৰ সমষ্টিত প্ৰচাৰ কাৰ্য চলাবলৈ

এইবাৰ অসুবিধা হ'ব।' কুমুদ দত্তই ক'লে।

ও কওকচোন কওক, আমিও সেই সম্পৰ্কেহে আলোচনা কৰিব খুজিছিলোঁ। এতিয়া আপুনি কি পৰামৰ্শ দিব খুজিছে ?

নহয়, কাকত-পত্ৰত আমাৰ বহুতবোৰ বদনাম ওলাইছিল যদিও মানুহে পাহৰি গৈছে বা যাব। কাৰণ অসমীয়া মানুহৰ মেমৰি তেনেই কম। গতিকে কাগজত সিমানে বদনাম ওলাওক কথা নাই। অন্য হাতেদি ইমান দিনে আলফাৰ নাম কৈয়ে কাম চলাই আছিলোঁ যদিও এইবাৰলৈ তাৰো ডিক্ৰছন ডাগিল কাৰণ আলফাই শেষবাৰৰ কাৰণে কাকতৰ যোগেদি সতৰ্ক কৰি দিছে— তেওঁলোকৰ নাম ল'লে গুলিয়াই মাৰিব হেনো। কিন্তু কথা হ'ল কি এতিয়া যি কাৰণতেই নহওক যোৱা পাঁচ বছৰে মই কৰা মোৰ কাম-কাজ, কথা-কাণ্ড মোৰ বাধাপূৰ সময়ৰ মানুহে নিজ চকুৰে দেখি আছে। গতিকে মানুহটোও দেখি আছে কাম কাজো দেখি আছে, সেই ক্ষেত্ৰত প্ৰচাৰ কাৰ্য চলাবলৈ যাওঁতে পছ খেলা দিব। ঠিক তেনেকৈ কৃষ্ণাইবৰ অঞ্চলত আমাৰ দলপতিয়ে কেনেকৈ প্ৰচাৰ কাৰ্য চলাব, কাৰণ সকলোৱে দৈহিকভাৱে তেখেতক চিনিও পায় কাম-কাজো দেখি আছে। গতিকে অচিনাকি ঠাইত হ'লে এই অসুবিধাটো দূৰ হ'ব। কাৰণ মানুহজনৰ চেহেৰা সেই অঞ্চলত তেনেই আচৰ্ষা, অচিনাকি।

‘তেনেহ’লে আপুনিনো কি পৰামৰ্শ দিব খুজিছে ?’ ভেৰোলা উঠিয়াই সুধিলে।

‘মই এটা বিজ্ঞানসন্মত প্ৰগতিশীল পৰামৰ্শ দিব খুজিছোঁ। মই ক’ব খুজিছোঁ যে সমষ্টিবোৰ সলাই দিয়ক। অদল-বদল কৰি দিয়ক। খৰক মোক কৃষ্ণাইবৰ সমষ্টিত দিয়ক এখেতক বাধাপূৰত দিয়ক। আপুনি গুৱাহাটীৰ পৰিস্থিতি দেখাৰীত লওক আৰু এখেতক ধেমাজীৰ পৰিস্থিতি গুৱাহাটীত দিয়ক !’

‘কুমুদ দত্তই ক’বলৈহে পালে, সকলোৱে কিবা এটা বিচাৰি পোছাৰ আনন্দত এনেদৰে হাত চাপৰি বজাই হাঁহিবলৈ ধৰিলে যে পাঠৰৰ আঙঠিবোৰে ইটোৱে সিটোৱে খুন্দিয়া-খুন্দি কৰি টঙৰ টঙৰ শব্দৰ সৃষ্টিও কৰিলে।

বাস্তৱিকতে কুমুদ দত্তৰ পৰামৰ্শটো বিজ্ঞানসন্মত আৰু প্ৰগতিশীল। □

চাকচিৰ বাঘ

আজিকালি আমি খোলাকৈ হাঁহিব নোৱাৰা হ'লো। হাঁহিবলৈ ইচ্ছা থাকিলেও হাঁহিব নোৱাৰা হ'লো। এনেকৈ দিনবোৰ গৈ থাকিলে শেষত গৈ এনে এটা দিন আহিবগৈ যে চাৰি আলি তিনি আলিৰ চুকে চুকে লাখুটি লোৱা গান্ধীৰ মূৰ্ত্তি থিয় কৈ ৰাখি গান্ধীবাদক জীয়াই ৰখাৰ দৰে হাঁহি থকা মানুহৰ প্ৰত্যুৰ মূৰ্ত্তি প্ৰতিষ্ঠা কৰি ৰাখিব লাগিব আৰু তলত মোজাইক কৰিব লাগিব মানুহৰ হাঁহি। স্কুল কলেজৰ বেৰে দুৱাৰে হাঁহি থকা মানুহৰ ছবি আঁৰি দিব লাগিব। আমি কিছু হাঁহিব বিচাৰো।

পূজা আৰু বিহুত আমি গোট খাও। আগতে আমাৰ দলটোত কুৰিটামান আছিল। সেই কুৰিটাৰ বয়স তেতিয়া ত্ৰিশৰ ভিতৰত আছিল। সন্ধ্যা আটাইকেউতা এঠাইত গোট খাও। কোনোবা দুটামানে চাদা দুখোলা মান মাৰি এটিপা এটিপা খোৱা কেইটাক দিয়ে। চাদা নোখোৱা কেইটাক চুৰট এটা বা দুটা লৈ টুকুৰা টুকুৰা বা এহোপা দুহোপা ইটোৰ মুখৰ পৰা সিটোৰ মুখলৈ নিয়ে। তেনেতে হয়তো বৰ বুদ্ধিমান মানুহৰ দৰে চাদা এখেলা মাৰি কানুৱে ক'ব চাও বাৰু কাৰ খুপৰিত কিমান হালধীয়া মাল আছে। কোনো পাৰা কোৱাইক। এটা ঘৰত দহজনী বগী সুন্দৰী গাভৰু আছে। সেই সুন্দৰীৰ বেতিয়াই তেতিয়াই মন গ'লেই যি কোনো এজন প্ৰেমিক আহে আহি ঘৰৰ দুৱাৰ খোলে, খুলি এগৰাকী সুন্দৰীক উলিয়াই আনি চুমা খাবলৈ ধৰে। চুমা ৰাই থাকোতেই অৰ্থাৎ চুমনৰত অৱস্থাতে গাভৰুগৰাকী নিঃশেষ হৈ যায়। আকৌ প্ৰেমিকৰ যদি পুনৰ ইচ্ছা যায় আকৌ দুৱাৰ খুলি আৰু এগৰাকী গাভৰু উলিয়াই আনে আনি পূৰ্বৰ দৰে চুমন দি দি নিঃশেষ কৰি দিয়ে। সুন্দৰী কেইগৰাকী ফোন বুলি কানুৱে হাতৰ ডলুৱাৰ পৰা এটিপা এটিপা চাদা লৈ খোৱা কেইটাক আগবঢ়াই দিয়ে। কিছুপৰ সকলো নিবৰ হয়। শেষ খোচাটো মাৰে বোৰ। ফিহে সাহিত্যিক। মগজু খন্দা নাই। সেইটো মগজুৰেই গল্প উপন্যাস লেখি নাম কৰি আহা।

এও নকল সাহিত্যিকহে। প্ৰকাশে এওক নকল সাহিত্যিক বুলি এনেয়ে

কোৱা নাই বুলি হবিতা আগবঢ়ালি কৈ মোলৈ চায়। মোৰ চিঠিটোক ঘূৰত ধৰে
 মাথোৱাৰীয়ে মোক নকল সাহিত্যিক বুলি ক'ব। জেৰ বাপেৰৰ পৰা নকল কৰিলো
 যই। মোৰ মুখৰ ৰং কেৰেলুৱাটোৰ দৰে হৈ বোকা দেখি বিপুলে টকা টপনি লগায়।
 কি তোমাৰ ৰং উঠিছে দেখোন নকল সাহিত্যিক নহয়নো কি ? প্ৰকাশে কি মিছা
 কথাটো ক'লে। তুমি নিজে ভাবি চিন্তি কিবা লিখা জানো ? চকুৰ আগত কালজ্ঞ এখন
 ঘেলি ভাব পৰা পৰীক্ষা বহীত লিখা কথাটো নকল কৰা বুলি নকয় জানো ? ভেনেহ'লে
 তুমি যিবোৰ গল্প লিখা কি লিখা ? চকুৰ আগত দেখি থকা মানুহবোৰৰ বিষয়ে
 লিখিছানে ? কোনোবাই বৃগিনী পুৰি দুটকা আৱৰ্জ্য কৰিছে মকল চাই, সেইটোও
 তোমাৰ গল্পত সাৰি নাযায়, কোনোবা সংস্কৃতৰ শাস্ত্ৰীয়ে ভাৰতবৰ্ষৰ বৰত শত্ৰুপৰ কাৰণে
 বিধান দি হোম যজ্ঞ কৰিছে, সদৌ অসম সংস্কৃত সমিজনৰ পাতি টকা বুলি
 হিচাপ নিদিব সেইটোও গল্পত লিখি দিয়া, কোনোবা মাৰ্কছবাদী কমিউনিষ্ট আজি
 আন্দোলন কৰি জয় আই অসম ধ্বনি দি সত্যাগ্ৰহ কৰিছে কাহিলৈ পল পৰিঘৰ
 সোঁহাত হৈ উপদেষ্টা হৈছে, ঘূৰলৈ হোৱা চাকৰিৰ ট্ৰেন্সকাৰটো বন্ধ কৰিছে পৰহিলৈ
 আকৌ আই কংগ্ৰেছী এম এল এৰ ওচৰলৈ গৈ বৈপ্লৱিক চাকৰি দিয়াইছে। নিজৰ
 সম্ভাৱনৰ মুখ লাগে বুলি কপালত দুটাকৈ কলা কোট মিছে তাতো তোমাৰ চকু পৰিছে,
 গল্পত লিখি দিহা। গতিকে তুমি নকল সাহিত্যিক নহয় কিহে ? সেইবোৰ মানুহে
 ভেনেবোৰ কাম নকৰা হ'লে তুমি ক'ব পৰা গল্প লিখিলাহেঁতেন বুলি কৈ শেষ
 নকৰিলেই হাঁহিত কানুৰ কোৱাটোৰ সৰু কোঠাটোৰ ছালখন খেল উৰি যায়। ইটোৱে
 সিটোৰ গাত ঢকিয়াই ঢকিয়াই হাঁহিটলৈ ধৰে আৰু প্ৰত্যেকেই মোক টাৰগেট কৰে।
 তাৰ মাজতে কানুৱে চিৰিয়াহ হৈ ক'ব এতিয়া যই কোৱা বহুগৰাকী প্ৰেমিক কোন
 কোৱা ? কিছুপৰ সক্ষমো যৌন।

বৰা, লগতে আৰু এটা কথা ভাবা “বুলি হেডমাষ্টাৰৰ পাক্ষৰ্ণভাৰে ৰেকাৰ
 ইঞ্জিনীয়াৰ অজিতে ক'ব” এটা দুৰ্গত পক্ষাশ্বজন সৈনিক থাকে। সেনাপতি আছে।
 আহি ভেওঁৰ যেতিয়াই ইচ্ছা হয় দুৰ্গৰ দুৱাৰ বুলি এজন সৈনিক উলিয়াই আনি দুৰ্গৰ
 দুৱাৰত সৈনিকজনৰ মূৰ খুন্দিয়াই খুন্দিয়াই মাৰি পেলায়। এনেকৈ প্ৰতিবাৰেই
 সেনাপতিয়ে দুৰ্গটোৰ পৰা সৈনিক একোটা উলিয়াই উলিয়াই বেৰত মূৰটো খুন্দিয়াই
 খুন্দিয়াই মাৰি পেলায়। সৈনিকবোৰৰ মৃত্যুৰ পাচত সেনাপতিয়ে সেইটো দুৰ্গ ত্যাগ
 কৰে। এতিয়া কোৱা দুৰ্গটো কি আৰু তাত থকা পক্ষাশ্ব সৈনিক কোন বাক ? আৰু
 কিছুপৰ নিকৰ হয়। ঠিক এনেকৈ একোটা সজ্জা শেষ হৈ গৈছিল। বাতি চাব আঠ
 বজাৰ মূৰত দুৰ্গ আৰু দহজনী প্ৰেমিকাৰ চিত্ৰ লৈ আৰি থকা বৰি মাওঁহক। কান্দি সাব
 পালেও সেই দহজনী সুন্দৰী আৰু দুৰ্গই অগা দেওৱা কৰে।

লাহে লাহে সেই কিন্বেৰ গছৰ পৰা পাতৰ হৈছে যেন আকাশ চকুৰ আগতে
 সৰি সৰি পৰি শুকাই যাবলৈ ধৰিলে। পাতৰ আশাৰ ৰং সংসাৰ হ'ল, চকৰি বাকৰি

হ'ল কিছু কিছু হেৰাই গ'লো। তথাচ আমি পূজা আৰু বিহুত যি কেইটা পাখো ফোট
 খাও। পৰস্পৰে পৰস্পৰক ঠাট্টা মন্তব্য কৰি হাঁহে। যি কেটা নাহে বা গোট নাখালে
 সিহঁত কেটাৰ ওপৰত লম্বু মন্তব্য একোটা দিওঁহক যেনে প্ৰভাষ কৰ পৰা আছিল।
 প্ৰভাষ আছিল আকৌ বৈলীয়েকো আছিল লাগিব নহয়। বিজয় প্ৰকাশ বেচেৰাৰ
 কথা নক'বা আৰু পৰিয়াল পৰিকল্পনা বিভাগৰ শিক্ষা সম্প্ৰসাৰণ বিষয়া। কিছু ল'ৰা
 এটাৰ বাবে টাই কৰোতে কৰোতে চাৰিজনী ছোৱালী হ'ল। কোনেই আছে বাক।
 এনে ধৰণৰ বসাল কথাৰে আমি গোট খোৱাকেইটাৰ জমি থাকে। তাৰ মাজতে
 বিকীৰ্ত্তে চিঞৰি চিঞৰি ক'ব সেই জাহানিৰ কানুৰ সুন্দৰী কেজনীৰ কথা যে সেইয়ে
 দহজনী সুন্দৰীক চুমা খাই খাই নিঃশেষ কৰি দিয়ে, আজি যি ক'ব পাৰিব চাহ খুৱাব
 লাগিব বুলি কৈ শেষ নকৰিলেই জগদীশে চিখাই কৈয়েই দিলে নহয় যোলে নান্দাৰ
 টেন চিগাৰেট। বচ হোটেললৈ নৌৰ। আচলতে বেচেৰাই নুশুনিলে যে যি ক'ব
 পাৰিব চাহ খুৱাব লাগিব। সি শুনিলে যি ক'ব নোৱাৰিব চাহ খুৱাব লাগিব। সাধাৰণতে
 সিটো হয়। সেইটো হাৰিষ ৰোল শেষ নৌহওভেই পৰেশে ক'লে সেই যে অজিতৰ
 দুৰ্গত থকা পঞ্চাশটা সৈন্যৰ গল্পটো আজি যি ক'ব নোৱাৰিব কালাকাণ খুৱাব
 লাগিব। লগে লগে সকলোৱে এক মুখে চিঞৰিলে জুই শলা জুই শলা বাঁহ আৰু
 কাঠি। বেঙা অমিয় তেতিয়াও নিবৰ। অমিয়ই আগবটোৰ দৰে যি ক'ব পাৰিব সিহে
 কালাকাণ খুৱাব লাগিব বুলি শুনিলে বাবে বুদ্ধিমানৰ দৰে নিবৰে আছিল। লগে
 লগে নিজামুদ্দিনে ক'লে ব'লা অমিয় কালাকাণ খুৱাব। ভেতিয়াহে অমিয়ই
 কিতাৰ পাক ধৰিব পাৰিলে।

আজি কালি সেই হাঁহি সেই প্ৰাণ বীনাই আছিল কোনো ডিক্কি ব্ৰসূতী
 ৰোগীৰ দৰে। তথাচ আমি কেইটামান গোট খাও। সেইকেইদিন আমি গোট খাওতে
 কোৱা চিৰিয়াচ আলোচনা নকৰো। সকলো পাছৰি আমি বছৰটোৰ ভিতৰত
 কেইদিনমান হাৰিষলৈ চোঁটা কৰো। নহ'লে আমাক অকাল বৃদ্ধাই চেলেকিবলৈ
 ধৰিছে। এইমাত্ৰ জগা গৰুপোহালিটোক মাকে চেলেকাদি। ছবছৰৰ আগতে বিটায়ৰ
 ছোৱা এতিয়াও আমাতকৈয়ো সৰু যেন লগা হেডছাৰক সোধো ছাৰ আপোনাক
 লেখিলে গভৰ্ণমেণ্টে বিটায়ৰমেণ্টৰ একটো ফৰ্টিফাইডলৈ কৰ্মাই দিছে বুলিহে ক'ব
 বুলি প্ৰণতিয়ে কৈছে। ছাৰ কিটিপটো কি ? ওঠ দুখন কায়দা কৰি টিপা এটাৰে হাৰি
 এটা চেপা মাৰি ধৰি কম-কিটিপ একো নাইহে, দিনটোৰ কেইঘণ্টামান মই টেনছনট্ৰী
 হৈ থাকিবলৈ চোঁটা কৰো। সেইটোৱেই কিটিপ। আচল বয়সতকৈ দহ বছৰ আগবাঢ়ি
 থাকিবলৈ মন কৰা ভেতিয়াবাই বিটায়ৰ ছোৱা অথচ বয়সতকৈ দহ বছৰ লিহ পৰি
 থকা চেহেৰাৰ কালীনাথ দাদা ক'ববাত থাকিলে একফালত আভৰৰ পৰা ভেৰেভৰ
 হাৰিষ শব্দ শুনা যায়। অফিকা দাদাৰ হাঁহি শুনিলেই বুজা যায় যে তাত জমিছে। প্ৰায়
 আশীৰ ওচৰ চপা কুৰি বছৰৰ আগতে বিটায়ৰ ছোৱা কেনীদা কিনটোত দুলাৰ বৰষ
 ৬৮

পৰা ফুৰিবলৈ ওলাবই। লাগে গাজনিয়েই মাৰক বা প্ৰলয়েই হওক ওলাবই। পৰিষ্কাৰ লৈই সকলক বয়সে কেনেকৈ বশ কৰিব। বয়সে আঁসে নাপায় তেনে কিছুমান জীৱন্ত জীৱাৰুণ দেখি আমিও অস্বস্তিঃ বহেৰেকত দুবাৰ মান হাঁহিবলৈ গোট খাও।

এইবাৰো তেনেকৈ গোট বাইছিলো যদিও বলিৰ শালত মূৰ সোমামলগীয়া হ'ল মই। কথাটো মই যিমানেই গোপন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলো সিমানেই কথাটো জমাৰ্জনি হ'ল যেন প্ৰাইমেৰী স্কুলৰ মাষ্টৰৰ চাকৰি দিবৰ কাৰণেহে জিলা বিষয়া হুছেইনৰ টকা খোৱা কথাটোহে কোনেও বাট্ট নকৰাকৈয়ে চৰেই জানে, বা নিজেও লৈছেও বা হুছেইনে নজনাকৈ মনোৱাৰ হুছেইন নামৰ ঠাইত চৰেই জানোৱাৰ হুছেইন বুলি মতাৰ দৰে সকলোৱেই আছে বেথে মোক ছোটেললৈ লৈ গ'ল আৰু লাহ মিঠাইৰ অভাব দিলে। এই অহেতুক আমৰ সাদৰৰ কাৰণনো কি হ'ব পাৰে বুলি মনতে গুনি থাকোতেই এজনে চিঞৰি ক'লে যে গায়ে প্ৰতি পোন্ধৰ টকাৰ খাব লাগিব। আৰু সকলো খৰচ দিব এওঁ বুলি মোলৈ আটায়ে আঙুলিয়াই ধিলৈ। তেতিয়াহে মোৰ ভালুৰশৰে জীৱ যোৱাৰ সময়। তেতিয়া মই মুখেৰে চাওঁ চাওঁ কৰি হাতৰ আঙুলিৰে জেপত কিমান টকা আছে পিটিকি চাই অনুমান কৰি ক'লোঁ, “আচলতে তোমালোকে মোক পুতৌহে কৰিব লাগিছিল। মোৰ ঘৰ নাই মাটি নাই, ডিপাৰ্টমেণ্টল লন এটা লৈ ভৰিডগা লেঙেৰী থৈগীজনীৰ চলা কিম্বা কৰিবলৈ লোকে পেলাই দিয়া গাড়ী এখন লৈছো, তোমালোকে তাৰ বাবে দুখহে প্ৰকাশ কৰিব লাগিছিল। দেহি বেচেৰাটো বুলি দুই চাৰি পইচাৰ সহায়হে কৰিব লাগিছিল, নতুবা অঘৰীয়ে গাড়ী কিনিহে বুলি নিন্সাহে কৰিব লাগিছিল। নাই ক'লোহে ক'লো কোনেও কাম নিদিলে। মুঠতে চিঞৰ বাখৰত, হাঁহি তামাচাত ছোটেলৰ সকলোৰে চকুযোৰ পুতলাৰ চকুৰ দৰে আমাৰ জোৰা লগাই ডাঙৰ কথা টেবুলখনৰ ওপৰত থৰ হ'ল। মাত্ৰ ছটাৰ মাজতে ভাবিছো বুলি মুখেৰে ঘোৰ অনিচ্ছা দেখুৱাই চকুৰে যিমান পাৰি সিমাম সোনকালে চাৰ্ড কৰিবলৈ মেনেজাৰক ইজিত দিলো। বেজি হ'লে সদস্যৰ সংখ্যা বৃদ্ধি হ'ব, কি ঠিক আছে কোনোবাই যদি পূজা মুখীয়া কথা বুলি সপৰিয়ালে ফুৰিবলৈ আহি আমাৰ মাজত ওলায়হি। কিছুপৰ গাড়ীৰ কথাৰে ঠাট্টা মন্তব্য চলিল। কিছুসময়ৰ বাবে আমাৰ কাৰোৰে মূৰতেই টেনছন নাই। ঠিক তেনেকুৱাতে অজিৰ ফালে চাই সত্য প্ৰকাশে সাংঘাটিক ঘটনাত পৰাৰ দৰে চিঞৰি ক'লে, “সৰ্বম্মাশ হ'ল, চাহ মিঠাই চৰবোৰ এতিয়া তিতা হৈ যাব হাতীৰৰুৱা আছিল নহয় সেৱা।” সত্য প্ৰকাশৰ ফুকুচীয়া আটাই শুনি সেই ফালে চাই আমাৰ এনে এটা অজ্ঞান হ'ল যেন শিক্ষক নোহোৱা শ্ৰেণীত চিঞৰ বাখৰ কৰি থাকোতেই কড়া হেড মাষ্টৰজন হাতত বেত এডাল লৈহে সোমাইছে। বতন কমল চাইকেলখন আওলাই থ'বলৈ সূচল ঠাই বিচাৰি ফুৰিছে। বতন কমল ল'ৰাটো বৰ চিৰিয়াহ। প্ৰতিটো কথাতে সি চিৰিয়াহ আৰু কেলেণ্ডা আকিলৈকে তৰ মুখত হাঁহি এটা ভাললৈ দেখিছো বুলি কয়।

কৰিব নোৱাৰে। লম্বু মুহূৰ্ত বা লম্বু কথা বুলি বক্তাৰ কথনৰ মনকৃত কোনো কৰণ নাই। সেয়েহে তাক সকলোৱে স্বাভাৱিকতা বুলি কয়। যি অলপ ব'ব কৰে তেওঁ বক্তা যি ভাঙোতকৈ বেছি ব'ব কৰে তেওঁ বৰবক্তা আৰু যি ভাঙোতকৈ বেছি তেওঁ স্বাভাৱিকতা এয়া আমাৰ শ্ৰেণী বিভাজন। বক্তাৰ কথনৰ গাত কোনো দোষ নাছিল, স্বভাৱ, চৰিত্ৰ আদি সকলো ভাল তথাচ তাৰ এই অনবৰতে মূৰত থকা চিৰিয়াছনেচটোৰ বাবে আমি সকলো সময়তে তাক বাঞ্চা নকৰো। এতিয়াৰ এই মুহূৰ্ততটো কোনেও তাক কামনা কৰা নাছিল। সি দুনীতি সহ্য কৰিব নোৱাৰে—সেয়েহে অনবৰতে মুখত দুনীতিৰ কথাহে। তোমালোক আটাইবোৰ ইয়াতে আছে, মই ভাবিছিলোৱেই বুলি সি চকী এখন সেটোবাই আনি আমাৰ ওচৰতে বহিল। তৰ উপস্থিতিত আমি কোনেও দেখ দেখকৈ কোনো প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰকাশ কৰা নাই যদিও তাক যে আমি কোনেও এবাৰ মাও দিয়া নাই বুদ্ধিমান মানুহৰ কৰণে ইয়াতকৈ ডাঙৰ ফলপ্ৰসু প্ৰতিক্ৰিয়াৰ কোনো নাশাস্ত্ৰ নাই।

আজ্ঞা এটা কথা নহয়। কালিবেপৰা মই এটা কথা ভাবি আছে। এটা মানুহে আজীৱন নিৰ্বাচন খেলি খেলি হাৰি হাৰি শেষত ভাবি চিঙি লৈ ক্ষমতা পাবৰ কাৰণে আন্দোলন এটাৰ পৰিকল্পনা কৰিলে। পতা শুনাওঁ তৃতীয় শ্ৰেণীৰ স্বত্ৰ নেতা কেইটামান আছিল, সিহঁতৰ যেনে তেনে মন্ত্ৰী একোটা ছোৱালী আছিল সেই নেতাই সিহঁতক স্বত্ৰ কৰিলে। কৰি দেশত আশীশাৰ বিদেশী সোমাই আছে বুলি চুটাই সেই বিদেশীবোৰক অৰ্থাৎ সংজ্ঞা নজনাব দোষত বহিবাগতবোৰক দেশৰ পক্ষ খেলাবলৈ আন্দোলন চলাই দিলে। নেবা মেপেৰা ইংৰাজীয়া জৈবকৰ আন্দোলন। কোন মৰিহে কোন হাৰিহে সেইবোৰৰ কথা নাই স্বত্ৰ নেতা কেইজনৰ চুলি এডালো নসৰাকৈ থাকিলেই হ'ল। আমি মানি ল'লো সিহঁত খাপি চোৰ সোমাই বহু নিয়াৰ দৰে মাজভাতি অন্ধশেষত নেতা সকলে গোপনে চুক্তি এখন কৰি আন্দোলনৰ কৈদাৰ বৰমানৰ গাঁত গালে। তাৰ পাছত তেওঁলোকেই কেবলম সোমৰ কৰো বুলি ক'লে আমি মানি ল'লো। ভোট দিবলৈ ক'লে আমি গায়ে প্ৰতি ছয়সাতটাকৈ ভোট দি জিকাি দিলো। তাৰ পাছত তেওঁলোকে নিজৰ পাৱৰানালৈকে সোণৰ কৰি ল'লে তাকো আমি মানি ল'লো। পিছৰ বাৰ ভোটত হাৰিল তাকো মানিলো। নতুন বজাৰনে দহলোঁৰ চাকৰি দিয় বুলি ক'লে তাকো মানি ল'লো। প্ৰাথমিক স্কুলৰ চাকৰি এটাৰ বাবে বিশ ত্ৰিশ ছোৱালকৈ টকা লৈহে তাকো মানি লৈছো। এইজন বজাই প্ৰথমে দেশৰ এটাও বিদেশী নাই বুলি ক'লে তাকো মানিলো, আকৌ ত্ৰিশলাখ বিদেশী দুবছৰত সোমাল বুলি ক'লে, তাকো মানি ল'লো। আলফাই সুবিল অসম কৰে বুলি মানুহ দুবছৰ হাৰিলে তাকো মানিলো। তাৰে এসোপাই বজাইহে কিবা কৰি দিব বুলি বজাৰ ওচৰ চাপিল, তাকো মানি ল'লো। আৰু এসোপাই এই বজাই একো কৰিব নোৱাৰে বুলি বিদেশত পা পৰিচালনা, কৰ টকা পাইল লৈ আকৌপা তাকো

আমি মানি ল'লো ; তেনেহ'লে আচলতে আমি কি ? আমিহেঁৰা কি মানুহ" বুলি
 বতন কমলে কৈ আঘাৰ চকুলৈ চকু পেলাওঁতেই ঢোকা এলচেচিয়ান কুকুৰৰ দৰে
 বজ্জত জাখুৰ খাই উঠিল, "আচ্ছা বতন, বেয়া নাগাৰা কথা এটা কওঁ । বহুত দিনৰ
 মূৰত আমি গোট খালো, অকণমান সকলো টেনছন পাহৰি সময় অকন উপভোগ
 কৰিব খুজিছো, তুমি তাৰ মাজত এনেবোৰ কথা উলিয়াই পণ্ড কৰি নেপেলাবা ।
 ময়ো ইচ্ছাৰ বিৰোধে গৈ ডিইঅ'ক টক্স কুৰি হেঁজাৰ দি কাম কৰাৰে নিবনুৱা হৈ থকা
 ভাইটোক এম-ই জুলত ঢাকৰি এটা দিয়ালো ; এওঁ বীৰেনেও নিজৰ বিচৰা ঠাইত
 ট্ৰেন্সফাৰটো ল'বলৈ দহ হেঁজাৰ কৰিছে ; এওঁ অক্ষৰে লেণ্ডেলী মানুহজনীক ওচৰৰ
 জুলখনলৈ ট্ৰেন্সফাৰ কৰাৰ লোৱাৰি ধাৰ কৰি গাড়ী এখনকৈ কিনিিলে ; এনেকৈ
 ইয়াত বহি থকা সকলোৱেই দুখীজিৰ প্ৰাসক্ত পৰিছে । এই সকলোবোৰ খন্তেকৰ
 বাবে পাহৰি এওঁ গাড়ী কিনাৰ বাবে ইয়াৰ চাহ মিঠাই খাই অকনমান জমিব খুজিছো
 তাত তুমি সেইবোৰ কথা নুলিয়াবা । চুপ চাপ কৰা আৰু চাহ মিঠাই খাই গুচি যোৱা ।
 বজ্জতৰ কথাৰ সুৰটো প্ৰয়োজনতকৈ অধিক কঠোৰ হোৱাত আমি মনে মনে উচ্
 পিচাবলৈ ধৰিলো । বতন কমলে কিছুপৰ মোলৈ ধৰ হৈ চাই হাঁহি এটা মাৰি ক'বলৈ
 ধৰিলে, "তেনেহ'লে ঢাকাছৰ কথাকে পাতে । জীৱনত প্ৰথমবাৰৰ বাবে অলপতে
 এখন ঢাকাছ চালো" বুলি কৈ শেষ নকৰিলেই কানুৱে চিঞৰি দিলে, "তুমি আচলতে
 পট্টাৰৰ ছোৱালীবোৰৰ ছবি দেখিছে সোমালো দেই, মিছা নক'বা হয়নে নহয় কোৱা ।
 কাক ধৰি ল'লো সেইবাবেই সোমালো ।" বতনে ক'লে । কি দেখিলো জানা ? খাহী
 ছাগলী এটাক ডিঙিত বহি লগাই লৈ আহিছে । সি যোটা বহি এডালৰ ওপৰেদি খোজ
 কাঢ়িছে । ক'বৰাত ৰব খুজিলেই হজ্জত এচাৰি এডাল লৈ থকা মানুহটোৱে হাতটো
 দাঙিলেই সি আকৌ খোজ কাঢ়িবলৈ ধৰে । তাৰ পাছত তাৰ পৰা নামি ছাগলীটোৱে
 দৰ্শকৰ কালে চাই মানুহে গোসানী সেৱা কৰাৰ দৰে সেৱা কৰিলে । অলপ পাছত
 কান্ধৰ এটা আহি তাৰ পিঠিত ঘোঁৰাত উঠাদি উঠিল আৰু জমিদাৰৰ ভক্তিৰ বাবলৈ
 ধৰিলে । সেইটো খেল চলি থাকোতেই মানুহ এটাই গড়ালটোৰ পৰা বাঘ এটা উলিয়াই
 অনিলে । বাঘটোৰ ককালত শিকলি লগোৱা আছে, ডিঙিত মোটা পছা, আগ
 ঠোঁটটোত সৰু সৰু দুডাল শিকলি লগাই গড়ালটোৰ লগত বান্ধি থোৱা আছে । বাঘটো
 ওলাল আৰু হাঁও হাঁওকৈ গৰ্জন কৰিবলৈ ধৰিলে । আগত হাতত শকত লাঠি এডাল
 লৈ মানুহ এটা খাৰা হৈ আছে । বাঘৰ গৰ্জনত কান ফাটো ফাটো হ'ল দৰ্শক প্ৰমাদ
 গনিলে আৰু ল'ৰা ছোৱালীবোৰে চিঞৰিবলৈ ধৰিলে । তেনেতে হাতত টাঙোন লৈ
 থকা মানুহটোৱে টাঙোন ডালেৰে মাটিত মাৰ এটা মাৰিলে । লগে লগে বাঘটোৱে
 মূৰটো মোহাই দিলে । টাঙোনডাল দাঙিলত বাঘটোৱে এইবাৰ ছাগলীটোৰ দৰে
 দৰ্শকৰ কালে চাই সেৱা জনালে । আকৌ টাঙোনডাল দাঙিলত বাঘটোৱে চুৰুৰি
 বোভাদি লৈ কান্ধৰ উঠি থকা ছাগলীটোৰ ওচৰত আহু ল'লেই । কি সাংঘাতিক কেল,

বাঘ দেখি ছাগলীটোৱে হাৰ্টফেইল কৰিবহে লাগিছিল কিন্তু সি দেখোন আগ ঠেংটো বাঘটোৰ দোঁৱাই থকা মূৰটোৰ ওপৰত দাঙি পুৰোহিতে সেৱকীক আশীৰ্বাদ দিয়া দি বৰ। জাতোডকৈ আচৰিত কথা মানুহটোৱে এইবাৰ টাঙোনডাল দাঙিলত ছাগলীৰ পিঠিৰ পৰা বান্দৰটো নামি বাঘটোৰ পিঠিত উঠিলগৈ। দৰ্শকে হাত চাপৰি বজাবলৈ ধৰিলে আৰু মানুহটোৱে লাঠিডাল আকৌ এবাৰ দাঙিলত বাঘটোৱে বান্দৰটোক পিঠিত লৈ এপাক ঘূৰিল। তাৰ পাছত বান্দৰটো নামিল আৰু বাঘটোৱে পুনৰ গোজৰণি কেইটামান মাৰি গড়ালটোত সোমালগৈ।

বৰ সাংঘাতিক খেল দেখিলাহে বুলি আমি আটায়ে চিঞৰ বাখৰ লগালো। বৰা কথা শেষ হোৱা নাই। এই অৰুণে মুখেৰে নক'লেও পেটে পেটে চৰকাৰী চাকৰি কৰিও চৰকাৰৰ দুৰ্নীতিৰ ওপৰত অনাচাৰৰ ওপৰত মুকলিকৈ গল্প উপন্যাস নাটক লিখিছে বুলি অহঙ্কাৰ কৰি থাকে নিজকে বৰ সাহসী লিখক বুলি ভাবি থাকা তুমি। কিন্তু আমি সাধাৰণ ভোটাৰবোৰ হলো সেই ছাগলীটো ভয়তে হ'লেও বাঘে আমাৰ ওচৰত আঠু লয়। তুমি অৰুনে ইমান চোকা গল্প উপন্যাস লিখিও ঘৈণীয়েকৰ ট্ৰেন্সফাৰটো কৰাৰ নোৱাৰিলা; অন্য কামটো হোৱাই নাই কৰিব পৰাই নাই সামান্য ট্ৰেন্সফাৰটোকে নহ'ল। গতিকে তুমি হ'লা সেই চাকৰিৰ ছাগলীক সেৱা কৰা, পিঠিত বান্দৰ লৈ ফুৰা চাকৰিৰ বাঘটো। গতিকে মিছাকৈ গুজৰি নুফুৰিবা" বুলি বতন কমল বহুৰ পৰা উঠিল আৰু চিহ্নাই নিজৰ ছাইফেলখন লৈ আতৰি গ'ল। অইনকেইটাৰ কি অৱস্থা হ'ল মই নেদেখিলো কাৰণ মোৰ নিজকে এনে লাগিল যেন ফাটাৰ কাঠত উঠাই মোৰ মূৰ মুখ ঢাকি কলা কাপোৰ এখন দি দিছে। অৰ্থাৎ মই কিছুপৰ একোকে নেদেখা হ'লো। □

(১৯৯২)

গল্প নিলিখাৰ কাৰণ

সম্পাদক ডাঙৰীয়া,

আপোনাৰ চিঠি পালো। আপুনি পূজা সংগ্ৰাৰ বাবে মোৰ পৰা এটা গল্প
বিচাৰিছিল। ময়ো দিম বুলি ভাবিছিলো। দীপক দত্ত নামৰ এজন বৰ্ত্তমান
দেশপ্ৰেমিকৰ বিষয়ে গল্প এটা লিখিম বুলি মনতে জুকিমাই তথ্য পাতিও পোটাईছিলো।
দিবলৈ পোৱা হ'লে ভালই পালোহেতেন। আপোনাৰ সম্পাদকীয় বৰ্ত্তমান
কাকতখনৰ সাহিত্য আলোচনীৰ দিশটোৰ মানদণ্ডৰ উন্নতি খটিছে যদিও একেজন
লেখকৰে কেৱল আৱেগৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি লেখা সঘনাই পাই থাকিলে আমনি
লাগে। কথাটো মনত ৰাখিব আৰু কাকতখনৰ প্ৰতি মোৰ আগ্ৰহ আছে বাবেহে
কথামাৰ ক'লো। ৰব আচল কথা কোৱাই নাই; ক'ব খুজিছিলো গল্পৰ কথাহে।
পেটৰ দায়ত চাকৰি কৰিবই লাগিব, চাকৰিৰ ব্যস্ত থাকিবই লাগিব তাৰ মাজতে
টোতে খব মাৰিহে আমাৰ সাহিত্য চৰ্চা। গল্পটো লেখিম বুলি ভাবি থাকোতেই
আজি আজৰি অকন উলিয়াই বহিম বুলি থাকোতেই কেইখনমান ডাক্তৰ অফি চিঠি
পালো। অকনো সম্পাদনা নকৰাকৈ চিঠি কেখন আপোনালৈ পঠাই দিলো। ভাৰ
পৰাই বুজিব মই কিয় গল্পটো লেখিব নোৱাৰিলো। শ্ৰদ্ধা ল'ব। আপোনাৰ

১নং চিঠি

প্ৰিয় গল্পকাৰ ডাঙৰীয়া

জয় জয়তেই নমস্কাৰ গ্ৰহণ কৰিব বিশেষ এটা শুক্লৰ কথাতে চিঠিখন
লিখিবলগা হ'ল। কথা হ'ল যোৱা ১৮/৯/৮৯ তাৰিখ সোমবাৰে ৰাতি আকাশবাণী
ডিব্ৰুগড় কেন্দ্ৰৰ যোগেদি আপোনাৰ সুৰচিত এখন নাটক মাহ মৰীয়া ছোৱালীৰ লাজ
মঞ্চত কৰি সমগ্ৰ ভাৰতীয়কে শুনোৱা হৈছিল। নাট্যৰচক কিংবা গল্প লেখক হিচাপে
আপোনালৈ আমাৰ আন্তৰিক সেৱা আৰু আশীৰ্বাদ সদায় থাকিল। পিছে নাটকখনৰ
মুঠমান কথাটো আমাৰ দৰে সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ মানুহৰ হৈছে। নাটকৰ নাম আৰু

নান্দিকৰ চাৰিত্ৰিক দিশটোৰ বৰ্ণনা, সংলাপ আৰু জাতিগত ব্যাখ্যাটোত আমি প্ৰতিবন্ধ জনাইছোঁ। কথা হ'ল “চব চৰায়ে মাছ খায় কেৱল মাছবোকাৰহে নাম ওলায়” ঠিক সেইদৰে যেন অসমত কেৱল কৈৱৰ্ত সম্প্ৰদায়ৰ লোকেহে মাছ ধৰে, বেচে আৰু খাই ; যেন অসমৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধিটো কেৱল কৈৱৰ্ত সম্প্ৰদায়ৰ লোকৰ পৰাহে হৈছে ; গেলা গন্ধ গেলা পছা আৱৰ্জনা কেৱল কৈৱৰ্ত গাৱঁতহে পোৱা যায়, পৃথিৱীৰ মনুষ্য জাতিৰ ভিতৰত কেৱল যেন কৈৱৰ্ত লোকসকলেই নৈতিক চৰিত্ৰহীন, অসং স্বভাৱৰ, মিছা ৰেপা ঠগ প্ৰৱঞ্চক, চোৰ ডকাইত আদি এশ এবুৰি বেয়া গুণেৰে কুখ্যাত ইত্যাদিবোৰ আপোনাৰ নাট আৰু গল্পত ফুটি উঠিছে।

আপোনালোক উচ্চ হিন্দুবৰ্ণ। আমাৰ দৰে পিচপৰা, ভূমিহীন, নিষ্পেষিত, বালপ্ৰণীড়িত এক অলুপ্ত জাতিৰ ভিতৰ চ'ৰা আপুনি জানো জানে ? আৰ্থিকভাবে দুৰ্বল এই জাতিটোক চৰকাৰে কেনেদৰে আৰু কোনে কোনে প্ৰক্ৰিয়াৰে ঠগ প্ৰৱঞ্চনাৰে শোষণ কৰি আছে আৰু আভুৱা ভাৰি আছে আপুনি নিশ্চয় জ্ঞাত নহয়। সেয়েহে বান্ধৱজগতখনৰ লগত মিল খুৱাই ভৱিষ্যতৰ লিখনিবোৰ পায় বুলি আশা কৰি আমাৰ মনত উদ্ভৱ হোৱা তপ্ত বেদনাবোৰ ব্যক্ত কৰি লিখনিৰ সামৰণী মাৰিলো।

শেষত আপোনাৰ দীৰ্ঘায়ু কামনাৰে। ইতি

আপোনাৰ শ্ৰীপ্ৰভু চন্দ্ৰ দাস, সভাপতি

মেলা নগৰ গাওঁ, চৰাইবাৰী।

২নং চিঠি

ব্ৰজেন্দ্ৰ গোস্বামীদেউ,

অপৰিচিতাৰ হিয়া তৰা চেনেহ আৰু অজ্ঞান জ্ঞান আশীৰ্বাদ গ্ৰহণ কৰিব। আপুনি মোতকৈ বয়সত সৰু বুলি নিশ্চিত হৈয়েই আশীৰ্বাদ দিয়াৰ অধিকাৰ কন ল'লো। যোৱা ১৮/৯/৮৯ তাৰিখে আপোনাৰ মাছঘৰীয়া ছোৱালীৰ লাজ বান্ধৱবাদী নাটকখন শুনি এই চিঠিখন লিখিবলৈ বাধ্য হ'লো। সুবিধা পোৱা হ'লে আপোনাক ঘূৰত ধৰি আশীৰ্বাদ কৰিলোহেঁতেন। এই গল্পটো মই তাহানি ১৯৭৪ চনতে 'প্ৰকাশ' আলোচনীখনত পঢ়িছিলো। গল্পটো পঢ়োতে পঢ়োতে মোৰ মুখস্থ হৈ গৈছিল আৰু সিদিনা নাটকখন শুনাৰ পাছত মই আনন্দত কান্দি পেলাইছো। বুদ্ধিছে গোস্বামীদেউ আপুনি কোনোবা এটা গল্পত কোৱাৰ দৰেই মাছঘৰীয়া সম্প্ৰদায়ৰ পৰা বহুতে এম.এ.বি.এ পাছ কৰিছে, ডাক্তৰ ইঞ্জিনিয়াৰ হৈছে আৰু লগে লগেই উচ্চ বৰ্ণৰ জাতত উঠি নিজৰ মানুহখিনিৰ পাহৰি পেলায়। আমাৰ সম্প্ৰদায়ৰ লোক আছে, গায়ক আছে কিন্তু নিজৰ মানুহখিনিৰ কথা নেৰেখেও নাগায়ো। আপুনিহে আমাৰ আচল সুহৃদ। যোৱা ১৯৮৮ চনত কঙালী বিহু সংখ্যা 'জয়ভূমি' আলোচনীত ওলোৱা মাছঘৰীয়া সম্প্ৰদায়ৰ ওপৰত লেখা আপোনাৰ বলিষ্ঠ উপন্যাস 'অস্তিত্ব' পঢ়িলো। আমাৰ সম্প্ৰদায়ৰ প্ৰতি ইমান সন্মানসন্মতি আৰু সহানুভূতি ইমান আগতে কোনেও

একো লেখা নাই। ১৯৭৮ নে ৭৯ চনত প্ৰকাশ আলোচনীখনত লেখা 'বিশ্বাস নহয়' বোলা গল্পটোত আপুনি বৰ সঁচা কথা এটা লেখিছে যে মাহ মাৰি জীৱিক নিৰ্বাহ কৰাৰ কাৰণেই চাৰি সত্ৰীয়া সত্ৰাধিকাৰে মাহুমৰীয়া মানুহ খিনিক খৰণ ভঞ্জন দিয়া নাই অথচ সেই সত্ৰাধিকাৰেই বিল ডাকি লৈ মাহ বেছি আছে। তাত হ'বলা দোষ নাই। আপোনাৰ প্ৰতিটো লেখাই সাহসী পদক্ষেপ দি আহিছে। নগৰত থকা আমাৰ ওচৰতে এজন যোগেন দাস নামৰ প্ৰফেছৰে আপোনাৰ নাটখন শুনি ভুল বুজি বেয়া পাইছিল যদিও মই বুজাই দিলত তেওঁ বৰ সন্তোষ পাইছে। আপোনাৰ ওচৰলৈ যাব বোলে। এই নাটকখন পূৰ্ণাংগ নাটক কৰিব নোৱাৰেনে? নাটক চাই মানুহে বুজক মাহুমৰীয়া সম্প্ৰদায়ৰ দূৰৱস্থা। অসম কিয় সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষতে এই নাটকৰ অভিনয় হওক। অৱস্থা একেটাই।

ইশ্বৰে আপোনাক দীৰ্ঘায়ু কৰক আৰু মনোৰল সাহস দিয়ক বাতে আত্মাৰ নিচিনা পিচপৰা সম্প্ৰদায়ৰ ওপৰত আৰু চোকা লেখা লেখিব পাৰে। 'মাহুমৰীয়া ছোৱালীৰ লাজ'ত আপুনি ইলাৰ মাজেদি যিখন জীৱন্ত ছবি দাঙি ধৰিলে সেইখন ছবিয়েই এই সম্প্ৰদায়ৰ শতকৰা নব্বৈজন মানুহৰ ছবি। নাটকখনৰ শেষ ব্যাংকটোৱে বুকুত কোবায় যায়, তাকে ভাবিছো।

হাৰ নিঃকিন ইলাহঁতক কোনে ফাপোৰ পিছাব; আৰু কেতিয়া পিছাব?

বিটম্বাৰ হ'বলৈ মাত্ৰ মাত্ৰ দুমাহ থকা মই এগৰাকী কুলৰ শিক্ষয়িত্ৰী। ইয়াতকৈ আৰু মই আপোনাক কি বুজাম। আমাৰ সম্প্ৰদায়ৰ দুই চাৰিজনৰ অৱস্থা ভাল যদিও শতকৰা নব্বৈজনৰ অৱস্থা দুখলগা। এক কথাত মাহুমৰীয়া লাজ নাটকখন এই সম্প্ৰদায়ৰ জীৱন্ত দাপোন।

পুনৰ চেনেহেৰে ইতি

শ্ৰীচম্পা দাস। নগাওঁ

৩২৭ চিঠি

মাতৃমৰী লেখক,

তুমি গোসাঁইৰ ঘৰত জন্ম লৈয়ো তোমাৰ লেখাৰ মাজত কেৱল গোসাঁই বামুন-মহন্ত অৰ্থাৎ বৰ্ণহিন্দুবোৰক সদায় বেয়াকৈ দেখুওৱা কোচ, কৈৱৰ্ত্ত, মুছলমান আদিক যেনেতেনে ভালকৈ দেখুওৱা। এইটো তোমাৰ কুলব্ৰত স্বভাৱ। শেহতীয়াতকৈ যিবা এখন নাটক বেডিঅ'ত শুনিলো "মাহুমৰীয়া ছোৱালীৰ লাজ" তাতো বামুনৰ ল'ৰাকৈ বেয়াকৈ দেখুৱালা আৰু তেনে মানুহৰ মুখত থুৱাব লাগে বুলি কলা। ইমিনে মাহুমৰীয়া সম্প্ৰদায়ৰ প্ৰতি তোমাৰ হিয়াত অগাৰ দৰদ। তোমাৰ নিচিনা মানুহক আমাৰ বামুন সমাজে তুমি গম নোপোৱাকৈয়ে হ'লেও বৰ্জন কৰি থোৱা হ'লে বৰ উচিত কাম হ'লহেতেন। ভৱিষ্যতে তোমাৰ সতী সন্ততিৰ (যদি আছে) বিয়া হ'বৰ কালতহে শ্ৰীচক্ৰীয়া পাত্ৰ-পাত্ৰীয়ে ওলাব মনত ৰাখিবা।

তোমাৰ নিচিনা লেখকৰ কলমৰ চিয়াহী শুকাই বাওক মই পৰমেশ্বৰৰ
ওচৰত তাকেহে প্ৰাৰ্থনা জনালো।

তুমি ফুলৰ কণ্টক, বায়ুৰ কুলৰ নগ্ন সমালোচক। তোমাৰ অহিত কাষন
কৰি।

ইতি

কোনোবা এজন।

বিঃ দ্ৰঃ মোৰ নামটো প্ৰকাশ নকৰিলো কাৰণ তুমি ক্ষমাহীন লেখক।
তোমাৰ কলমে যে মোক গোটেই জীৱন ক্ষত বিক্ষত কৰিব সেয়া মই ভালদৰে জানো।

৪নং চিঠি

শ্ৰীহৰি,

চৰখেয় গোস্বামী দেৱ

মই চিঠিখন ছোৱালীজনীৰ হতুৱাই লেখাইছো— নিজে চকুৰে নমনো।
কালি আমাৰ ঘৰৰ কাষৰ মাঠাৰৰ ঘৰৰ ৰেডিঅ'টোত আপোনাৰ নাটকখন শুনিলো।
শুনি মই আচৰিত হ'লো। আপুনি মোৰ বিষয়ে ইমানবোৰ কথা কেনেকৈ গম পালে।
ময়েই সেইজনী ইলা। ছাৰসকলে মই দেশৰ ভিতৰতে পৰথম হ'ম বুলি কৈছিল
পিচে পৰীক্ষা দিবলৈ নেপালো। এতিয়া মোৰ ল'ৰা ছোৱালী পাচটা। যোৱা বছৰ
ইহঁতৰ বাপেক টি,বি বেমাৰত মৰিল। এতিয়া মই ভিক্ষা কৰো। এই চিঠিখন লিখা
ডাঙৰজনী ছোৱালীৰ পিছৰটো ল'ৰা আনন্দ মহন্ত গোসাঁইৰ ঘৰত চাকৰ থৈছো।
এয়াই আমাৰ অৱস্থা। নাটকখন শুনাৰ পাছত মই ভাতকে খাব নোৱাৰিলো। অৱশ্যে
সেইদিনা ভাত খাবলৈ ঘৰত চাউলেই নাছিল। ইছবে আপোনাৰ আয়ুস বঢ়াই দিয়ক।
আক নাই। দোষ দায় মৰিষণ কৰিব। ইতি,

আপোনাৰ ইলা।

সম্পাদক ডাঙৰীয়া,

ব্যাকৰণ বানান আদিত অকনো হাত নুফুৰায় মই হুৰুচু চিঠিকেখন
আপোনালৈ পঠাই দিলো। এতিয়া মই আপোনাকে সুধিছো কওকচোন বাক মই কি
বিষয় লৈ কাক লৈ গল্প লিখো ?

ইলা নামৰ এজনী মাছমৰীয়া সম্প্ৰদায়ৰ চোকা সৰু ছোৱালী। দৰিদ্ৰৰ
তাড়নাত তাইৰ প্ৰতিভা লেবেলি গ'ল। বাপেক বেমাৰী, মাক মৰিল। তাই ভিক্ষা
কৰি খাব লগা হ'ল। স্বাধীনতা পোৱাৰ দুফুৰি বছৰৰ পিছতো কেৱল শেণ্ট এটা
শিক্ষিবলৈ নাই বাবেই ইলাই মাষ্টৰজনকো লগ কৰিবলৈ আহিব নোৱাৰিলে। চৰকাৰ
বা সমাজৰ এই দৰিদ্ৰ নিঃকিন সম্প্ৰদায়বোৰৰ প্ৰতি অকনো দায় দায়িত্ব বা চকু নাই।
এইজনী ইলা বা এইটো মাছমৰীয়া সম্প্ৰদায় ভাৰতবৰ্ষৰ যি কোনো ঠাইৰে হ'ব পাৰে
অসমৰ, কেৰেলাৰ, বহুৰ, বিহাৰৰ সকলোবোৰ ঠাইৰে দৰিদ্ৰৰ জাত একেটাই।
সকলোবোৰ দৰিদ্ৰৰ ঘৰতে এনেকুৱা হেজাৰ বিজাৰ ইলা আছে। মোৰ “মাছমৰীয়া
৭৬

ছোৱালীৰ লাজ” নামৰ গল্প আৰু নাটকখনৰ প্ৰতিশাদ্য বিষয়বস্তু আছিল এইটোৱেই।

গতিকে মোক বেয়া নাপাব সম্পাদক ডাঙৰীয়া, যি এইবাৰ আপোনাৰ কাকতলৈ গল্প দিব নোৱাৰিলো। এই চিঠিকেখন পোৱাৰ পাছত মোৰ মনৰ হাজত এখন কুকৰ্কেত্ৰৰ তয়া ময়া যুদ্ধ চলিছে, কাৰ বাবে গল্প লিখো। লিখাৰ পৰা কি লাভ। বুদ্ধিবলগাবোৰেই নুবুজি দেখোন।

এই যুদ্ধৰ ইতি পৰিলেই যি পুনৰ লিখিম। আপুনি চিঠি লি অনুৰোধ কৰিবই নালাগে অহা বিহু সংখ্যাৰ আপোনাৰ কাকত আলোচনীত এখন উপন্যাস দিম। এইবাৰলৈ মোক কমা কৰক।

পুনৰ প্ৰীতিৰে

আপোনাৰ অৰুণ গোস্বামী। □

(১৯৮৯)

ই এটা দেশদ্রোহী — ইয়াক ততালিকে...

হুত্যা কৰা। নহ'লে ই গোটেই নতুন প্ৰজাতিকে দেশদ্রোহী কৰিব। ই এটা দেশদ্রোহী নহয়নে ? সমগ্ৰ সমাজে যেতিয়া কয় যে সূৰ্য পৃথিৱীৰ চাৰিওফালে ঘূৰিছে ই অকলেই উচ্চস্বৰে কয় যে নহয় পৃথিৱীহে সূৰ্যৰ চাৰিওফালে ঘূৰিছে। ই গেলিলিও নেকি ? যদি ইয়াক গেলিলিও বুলিয়েই গণ্য কৰা হয় তেনেহ'লে ইয়াক হত্যা কৰা হওক। অথবা গেলিলিওক দিয়া কঠোৰ শাস্তি ইয়াৰ ওপৰত আৰোপ কৰা হওক।

নহয়, নহয়, পলম নকৰিবাহঁত ; ইয়াক হত্যা কৰা। ইয়াক ততালিকে হত্যা কৰা।

ডাঙৰ ডাঙৰ নেতাবোৰে কৈছিল বা কয় কিন্তু কৈ আছে যে দেশত গান্ধীবাদ চলিছে, শাসকসকলে গান্ধীবাদী নীতিৰে শাসন কৰিছে সি তেতিয়া চিঞৰি চিঞৰি কয় যে নহয় গান্ধীবাদ অচল। গান্ধীক ৰাখ দিহে গান্ধীবাদ চলি আছে। গান্ধীবাদী কৱচ ধাৰকসকলেই গান্ধীবাদক নকককুণ্ডল নিষ্ক্ষেপ কৰি আছে। সেয়ে গান্ধীক দেশৰ পৰা উচ্ছেদ কৰা হওক যাতে কোনেও আৰু কেতিয়াও গান্ধীবাদৰ ভণ্ড গাত সানি লৈ গান্ধীবাদী সাধু সন্ন্যাসী বুলি নিজক পৰিচয় দিব নোৱাৰে। গান্ধীক যদি উচ্ছেদ কৰিব নোৱাৰি তেনেহ'লে গান্ধীৰ ওপৰত আলকাটাৰা ঢালি ক'লা কৰি পেলোৱা হওক যাতে নতুন প্ৰজাতিয়ে গান্ধীৰ চেহেৰা দেখি ভূত বুলি আতংকিত হয়। দেশ বচাবৰ কাৰণে মহাত্মা দণ্ডভুজাই জৰ্ম্মীকালীন অৱস্থা ঘোষণা কৰি দিলে। আৰু ইয়াক তেতিয়া নক্সালাইট বুলি কোৱা হ'ল। দিনে নিশাই ইয়াৰ চৌপাশে চৰকাৰী চোৰাংচোৱাই পহৰা দি থাকিল যাতে ই দেশদ্রোহ কৰিব নোৱাৰে। ভুল হ'ল ইয়াক তেতিয়াই হত্যা কৰিব লাগিছিল। ইয়াক বাচি থাকিবলৈ দিব নালাগিছিল।

ই এটা দেশদ্রোহী নহয়নো কি ? শিলত পকা বেল পৰাত শুই থকা মহাতেৱে উচাপ খাই উঠি সমগ্ৰ জীৱজন্তুক যেতিয়া মহাপ্ৰলয়ৰ সংবাদ বিহীন

জীৱজন্তুৱে যেনেকৈ সেই শহাৰ পিছে পিছে দৌৰিছিল, ঠিক তেনেকৈ দেশত অশীৰ্গাৰ বিদেশী সোমাল বুলি কেইটামান অযোগ্য ছাত্ৰই চিঞৰ কাৰৰ লগোৱাত সময় দেনৰ প্ৰজাই সিহঁতৰ পিছে পিছে দৌবোতে ই অকলে বাজপখত থিয় হৈ প্ৰাণটাকি চিঞৰিছিল বোলে নহয় বাইজ ভুল নকৰিব। ইহঁতে বাজপাট বাৰৰ বাবে এয়া ভেঙী বাজীৰ আশ্ৰয় লৈছে। নহ'লে ইহঁতৰ যগজুত বিহে বুদ্ধি বৃদ্ধি আছে সাধাৰণ গাঁও পঞ্চায়তৰ কাৰ্যালয় এটাতে বীতিমতে পৰীক্ষা দি কেৰেণী-মহৰীৰ চাকৰি এটাও ল'ব নোৱাৰে। সেয়েহে আজিকালি যগজু নথকা কাম ৰাজনীতি কৰিবৰ বাবে ইহঁতে এই ঐক্সকালিক ভাষা বিদ্যৰ আশ্ৰয় লৈছে। সময় প্ৰজাই যেতিয়া ইহঁতক কৃষ্ণাৰ্জুন বা শঙ্কৰ-মামৰ আখ্যা দিছিল ই তেতিয়া চিঞৰি চিঞৰি কৈছিল যে নহয় ইহঁত প্ৰত্যক, তপ, স্বাৰ্থাৰ্জ, নীতিহীন আৰু কাপুৰুষ, তেনেহ'লে এই দেশদ্ৰোহীক তেতিয়াই হত্যা কৰিব লাগিছিল। কিন্তু হত্যা কৰা নহ'ল ? যদি এতিয়া কোৱা হয় যে এই দেশদ্ৰোহীৰ কথাবোৰ শুনিয়েই আজিৰ নতুন প্ৰজাতিয়ে আচল শত্ৰু আচল প্ৰত্যকক চিনি লৈ হাতত অন্ত তুলি লৈছে পাৰিবনে কোনোবাই খঙন কৰিব সেই সনাতন সত্যৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত বক্তব্য যুক্তিক। ইয়াক ভতালিকে হত্যা কৰা হওক।

ই সমাজদ্ৰোহী। সমাজৰ সকলো দ্বিতাবস্থা ৰাখিল ৰাখিব খোজা বীতি-নীতি ই মানি নলয়। ই তাতে যুক্তি বিচাৰে অৰ্থ বিচাৰে আৰু জাত বিজ্ঞানসন্মত বান্ধবতা আছেনে নাই তাৰ ওপৰত ভীৰু নকৰ ৰাখে। জাত পাত খাকিৰই। কোনোবা বামুন, কোনোবা শুনিৰ, কোনোবা মহন্ত, কোনোবা কৈৱৰ্ত্ত—কোনোবা হিন্দু, কোনোবা মুছলমান এইবোৰতো আছেই। থাকিৰই। কিন্তু এই সমাজদ্ৰোহীটোৱে কম যে এইবোৰ ভুৱা। এইবোৰ ছলনা। এইবোৰ প্ৰতাৰণা। জাত হেনো দুটাহে। এটা ধনী—এটা ভিকৰ। এটাৰ সকলো আছে এটাৰ একো নাই। এটা শাসক এটা শাসিত। দেৰিলানে তেনেহ'লে ইয়াৰ কাণ্ড ! দেৰিলানে বাক ইয়াৰ বাতুলতা ! মাত্ৰবাদৰ সমস্ত তত্ত্ব সলসলিয়াকৈ কঠিন থকা—ডাচ্ কেম্পিটেলৰ সকলো বাক্যকে ফৰাফৰ পাই যাব পৰা কমিউনিষ্ট বা মাত্ৰবাদী বা সাম্যবাদী পণ্ডিত দেশত নাই জানো ? তেওঁলোকেওতো পুতেকৰ উপনয়ন পাতিছে। তেওঁলোকেওতো হোমত ছিউ ঢালি ঢালি বামুনে গোৱা যন্ত্ৰ শুনি শুনি ঘূৰৰ ভিতৰতে গুণগুপাই গাই কইনা বিয়া কৰাই ঘৰলৈ আনিছে। তেওঁলোকেওতো বৈদিক নীতিৰে শান্তি কৰ্ম কৰিছে দুইলাখ টকীয়া ঘৰৰ ভেটিটো স্থাপন কৰিছে। তেওঁলোকেওতো অপদেৱতাৰ পৰা ৰাচিবৰ কাৰণে বা মুছলমানৰ পৰা ৰাচিবৰ কাৰণে নিজৰ পানীকৈচুৱা সন্তানৰ কপালত দুটা ক'লা ফোট দিয়ে। তেওঁলোকেওতো বিভিন্ন গৃহৰ সজুটিৰ বাবে হাতৰ দহোটা আঙুলিত ঘৰটি বিভিন্ন গৃহৰ আঙঠি শিল্পী সমস্ত সৌৰজগতখনকে বন্দী কৰি ধৰ। তেওঁলোকে কি মাত্ৰবাদী নহয় ? তেওঁলোকে দেখোন ভিন্ন বি ভিন্ন কৰা প্ৰযুক্তিক পৃষ্ঠপোষকতা বৰফাৰ কাৰেই নিজৰ ঘৰৰ বাকপাত ঘূৰ পেলাই থকা বুকুত সজ্জা থকা ভিন্নবী

মানুষজনিক গালি-গালাজ দি খেদি পঠাইছে। তেওঁলোকেওতো কিবা কামৰ বিনিময়ত কোনোবাই কিবা দিলে খোচ বুলি লোৱা নাই, মৰমৰ উপহাৰ বুলিহে গ্ৰহণ কৰিছে। ভেওঁলোকৰ নিচিনা মাৰ্ক্সবাদী কোনোবা হেডমাষ্টাৰ, অধ্যক্ষ বা কিবাই ৰাজহুৱা অনুষ্ঠানৰ ৰাজহুৱা টকা প্ৰচলিত ৰীতি-নীতি অথবা সমাজত চগিছে বুলি আশ্বসাৎ কৰিছে। জাৰ্মান ভাষাৰে হণ্ডক বা ইংৰাজী বাঙালী বা কোনো অগ্ৰজ অসমীয়া লোকৰেই হণ্ডক মাৰ্ক্সবাদী প্ৰগতিশীল নাট্যকাৰে নকল কৰি নাটক লিখি কি অসমীয়া ভাষা সাহিত্য চহকী কৰা নাই। বুৰ্জোৱা যন্ত্ৰ বা মাধ্যম বুলি গালি পাৰি থকা ৰেডিঅ' দূৰদৰ্শনত অনুষ্ঠান কৰিবলৈ প্ৰগতিশীল নাট্যকাৰ, কবিয়ে কি হেতা ওপৰা কৰা নাই। কিন্তু ই দেখোন সেইবোৰৰ প্ৰতিবাদ কৰে ! সমাজৰ কোনেও একো মাত নমতা কথাত ই দেখোন মুখৰ হৈ পৰে ! সমাজৰ সকলোৱে মূৰ দোৱাই থকা কথাত ই দেখোন আঙুলি টোৱায় ! সমাজৰ সকলোৱে দেখি শুনি মানি লোৱা কথাত ই দেখোন অমাত্ৰি হয় ! সমাজৰ সকলোৱে মালা পিন্ধোৱা ব্যক্তিক ই দেখোন ব্যক্ত কৰে ! ই সমাজদ্ৰোহী নহয়নে ? ই এটা সমাজদ্ৰোহী— ইয়াক ততালিকে হত্যা কৰা।

ই এটা আকোঁৰগোজ অহমক। ই ঢেকুৱা ঠাৰি, একোৰেই ইয়াক সিজাব নোৱাৰি। ডাঙৰ ডাঙৰ ডক্টৰেট পণ্ডিত আছে। মাৰ্ক্সবাদী চিন্তাধাৰাৰ ডাঙৰ ডাঙৰ পণ্ডিত আছে ; গৱেষক আছে। সকলোৱেই একমুখে কৈছে যে শোষক শাসকক উচ্ছেদ কৰিবলৈ বৰ্তমান আটাইতকৈ ডাঙৰ শক্তিশালী অস্ত্ৰপাত হ'ল বেলট। কিন্তু ই চিঞৰি উঠে বোলে নহয়— বেলটেৰে নতুন শোষকক বান্ধকৈ প্ৰতিষ্ঠাহে কৰে আৰু নতুন নতুন শোষকৰ সৃষ্টি কৰে। সি তৰ্জনী আঙুলি টোৱাই দেখুৱাই দিয়ে যোৱাটো চৰকাৰলৈ। সি চিঞৰি চিঞৰি কয় তথাকথিত বিপ্লৱৰ মাজেদি আহি শাসন ক্ষমতা লোৱা এই চৰকাৰটোৱে পূৰ্বৰ দুৰ্নীতিৰ, শোষণৰ আটাইবোৰ অভিলেখ অনায়াসে ভংগ কৰা নাইনে ? তেনেহ'লে বেলটেৰে আকৌ নতুন শোষক বংশ এটাৰহে জন্ম দিয়া হ'ল। প্ৰতিষ্ঠা কৰা হ'ল। সেয়েহে ই কয় যে কেৱল বুলেটেৰেহে শোষকক উচ্ছেদ কৰিব পৰা হ'ব। বিহেতু শাসকৰ হস্তত বুলেট মজুত থাকে সেইবাবে বুলেটৰ উত্তৰ বুলেটেৰে দিয় লাগে। ই তেনেহ'লে এটা মাৰ্ক্সবাদ বিৰোধী ব্যক্তি নহয়নে ? তেনেহ'লে ইয়াক কিয় বৌদ্ধিকভাৱে হত্যা কৰা নাই ?

ই এটা সাহিত্য-সংস্কৃতি বিৰোধী ব্যক্তি। একালত সাহিত্য সভাক অশ্লীল গালি পৰা সকলো এতিয়া সাহিত্য সভাৰ ওখ গদীপৰা মজিয়াত লেপেতা কাঢ়ি বহিছে। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ খোমেইনীসকলৰ হাতৰ পৰা বিভিন্ন বঁটা গ্ৰহণ কৰিছে। ই ভেঙিয়াও চিঞৰি উঠিছে, বোলে এইখন ভোজসভা। সাহিত্য নকৰা বা সাহিত্য কৰিবলৈ এবি কিয়াদোৰেই এই সভাৰ গুৰু দায়িত্ববোৰ বহন কৰিছে। বৰ্ণবাদী তথা মধ্যবিত্তীয় এচামৰ সংৰক্ষণশীল গোড়া অনুষ্ঠান বুলি ই চিঞৰ বাখৰ লগাই ভাল-ফল কৰিছে। ই সাহিত্য সভাৰ আন্তৰ্জাতিক খ্যাতিসম্পন্ন কবি সভানেত্ৰীৰ বৌদ্ধিক

সততাৰ ওপৰত প্ৰশ্ন তুলিছে। সাহিত্য সভা যদি এটা অৰাজনৈতিক অনুষ্ঠান, তথাচ দেশ আৰু সময়ৰ দৰ্ঘত ছবছৰীয়া বিপ্লৱত সক্ৰিয় অংশ গ্ৰহণ কৰি এচাম বিপ্লৱী যুৱ নেতাক শাসনৰ গদীত বহুওৱাত হেলা কৰা নাই। যদিও অৰাজনৈতিক অনুষ্ঠান তথাচ সেই নতুন প্ৰজন্মৰ মুখ্যমন্ত্ৰীক গায়নে-বায়নে আদৰি আনি সভা উদ্বোধন কৰাইছে। কিন্তু চৰকাৰটো পতাৰ পাছত নিজৰ অৰাজনৈতিক চৰিত্ৰ অক্ষুণ্ণ ৰাখি চৰকাৰৰ একো কথাই চকু দিয়া নাই। অনীতি, অপকৰ্ম, দুৰ্নীতি, আদি চৰকাৰী কাম-কাজৰ ওপৰত নিজৰ অৰাজনৈতিক চৰিত্ৰত চেকা নলগাবলৈকে একো মাত মতা নাই। বৰঞ্চ প্ৰাক্তনেই হওক বা চলিতই হওক সম্পাদক, সভাপতি ভট্টাচাৰ্য্য, ৰাজখোৱা, বৰুৱা, গোস্বামী, বৰা, নেওগহঁতে চৰকাৰৰ কাম-কাজৰ গুণানুকীৰ্ত্তন কৰিছে। ইজনে সিজনৰ পিঠি খজুৱাইছে। অথচ ই কয় বোলে সাহিত্য সভাই ৰাজনীতি কৰিছে, তাকো দুট ৰাজনীতি। ন্যস্ত স্বার্থৰ ৰাজনীতি। ইয়াক ইয়াৰ পাছতো বাছি থাকিবলৈ দিয়া হৈছেনে ? ইয়াক তুৰন্তেই হত্যা কৰা নাই কিয় ?

ই অতি অস্থিৰ। ই সমাজ পৰিবৰ্তনৰ বাবে বুলেট অপৰিহাৰ্য্য বুলি কয় যদিও বুলেট ব্যৱহাৰ কৰা সকলকো সমালোচনা কৰে। ই হাতত অস্ত্ৰ তুলি লোৱাসকলৰ মাজতো আচল আৰু নকল বিচাৰি উলিয়াইছে। হাতত অস্ত্ৰ থকা নকলসকলৰ মুকলি সমালোচনা কৰিছে। ইয়াৰ কি প্ৰাণলৈ মৰম নাইনে ? নকলসকলৰ আঙুলি ঠাৰতো যেতিয়া সমাজৰ বৰমুখীয়াসকলেও উঠা-বহা কৰে, তেতিয়াও ই মূৰ তুলি ঠিয় দি থাকে ! দেখিছানে ইয়াৰ মৰ সাহস ! নাই নাই, ইয়াক ক্ষমা কৰা উচিত নহয়। অতি ততাতৈয়াকৈ ইয়াক হত্যা কৰা উচিত। সমুখীয়াভাবে ইয়াক তুৰন্তেই হত্যা কৰিব লাগিব। এটা সিদ্ধান্ত ল'ব লাগে।

ই প্ৰত্যেকটো কথাৰে মৌলিকতাৰ বিচাৰ কৰে। নেতাজনে ভাষণ দি আছে। তেওঁ গান্ধীবাদৰ ওপৰত কথা কৈছে। দেশক সেৱা কৰিবৰ কাৰণে তেওঁলোকৰ দলক নিৰ্বাচন কৰিবৰ কাৰণে তেওঁলোকৰ দলক নিৰ্বাচন কৰিবলৈ ৰাইজক আহ্বান কৰিছে। তেওঁ গঠন কৰা ভঙ্গ হোৱা চৰকাৰৰ খতিয়ান দাঙি ধৰিছে। সাধুকথা শুনা শিশুৰ দৰে অথবা কাণ জোকাৰি ঘাঁহি ৰোৱা ভেড়াৰ দৰে মানুহবোৰে তেওঁৰ বক্তৃতা শুনিছে। ই দেশদ্ৰোহী থিয় হ'লেই নহয়। ই আঙুলি টোঁৱাই বক্তা নেতাৰ গান্ধীবাদ আৰু সততা বা দেশ প্ৰেমৰ ওপৰত চিঞৰি চিঞৰি কৰা কৈছে। যোৱা পাঁচছবৰত যে মুখ্যমন্ত্ৰী হিচাপে সেই বক্তা দহকোটি টকাৰ সম্পত্তিৰ গৰাকী হ'ল, তৰ ওপৰত কথা কৈছে। গতিকে ই এটা দেশদ্ৰোহী নহয় কি ? ইয়াক নাতিশলমে হত্যা কৰা উচিত।

ইয়াক বন্ধুহীন কৰা। ই বন্ধুবৎসল। বন্ধুক ই অন্ধৰ দৰে ভালপায়। বন্ধুয়ে ইয়াক ভাল পায় নে নাপায় বিচাৰ নকৰে। কেৱল দুই এটা ইয়াৰ লগত ঘিলা মৌলিক গুণ দেখা পালেই ই হৃদয় উজ্জৰি ভাল পায়। গতিকে ইয়াক হত্যা কৰিবলৈ হ'লে বন্ধুগণে পলায়িত কৰা উচিত। ই সিংহলৈয়ো ভয় নকৰে, কিন্তু উৰলৈ ভয় কৰে। ই

লাউডশ্বিগকাৰলৈ ভয় নকৰে, কিন্তু ই ফুচ ফুচনিলৈ ভয় কৰে। ই কৈ থাকে ই সিংহসদৃশ শত্ৰুৰ হাতত মৰিবলৈ বেয়া নাপায়, কিন্তু মিত্ৰ আৰু কাপুৰুষ শিয়ালৰ হাতত মৰিবলৈ ই বেয়া পায়। ই উৰহলৈ ভয় কৰে। টিকাত কামুৰি কুচনৰ মাজত লুকুওৱা উৰহলৈ ইয়াৰ ভীষণ ভয়।

ই এটা দেশদ্ৰোহী— ইয়াক ততালিকে হত্যা কৰা। ই এটা সমাজদ্ৰোহী— ইয়াক তুৰন্তেই নিৰ্মূল কৰা। ই এটা ৰাজদ্ৰোহী— ইয়াক নিমিষতে নিপাত কৰা।

ইয়াক অস্ত্ৰেৰে মাৰিব নোৱাৰি। ইয়াক হত্যা কৰিবলৈ হ'লে চাৰিওফালে ফুচ ফুচনি তোলা। ইয়াক দেখিলে নেদেখাৰ ভাও ধৰি আঁতৰি যোৱা। ইয়াৰ কথা কোনেও নুশুনাব। ইয়াক নিজীৱ কৰা। ইয়াক শক্তিহীন কৰা। ই নেদেখাকৈ ইয়ালৈ আঙুলিয়াই কোৱা— যে ই দেশদ্ৰোহী। যাতে এই ফুচ ফুচনি ইয়াৰ কাণত পৰে তাৰ ব্যৱস্থা কৰা। মাৰাত্মক দ্ৰাগৰ ব্যৱসায় কৰা সেই পেটুৱাটোৰ লগ লাগা। বু-ফিল্মৰ গোপন ব্যৱসায় কৰা সেই লেনীয়া বাংলাৰ সন্তানৰ লগ লাগা। হাতত ছুৰী লৈ ফুৰা সেই প্ৰাক্তন মন্ত্ৰী দেশপ্ৰেমিক নেতাবোৰৰ লগ লাগা।

ইয়াক তুৰন্তেই হত্যা কৰা। নহ'লে ই নতুন প্ৰজন্মৰ সন্তানক ইয়াৰ চিন্তাৰে আক্ৰান্ত কৰিব। তেতিয়া তোমালোক কেনেকৈ বাচি থাকিব ?

ইয়াক তুৰন্তেই হত্যা কৰা। নহ'লে মোৰ গাত দোষ নাই। তোমালোক কোনেও যাতে মোক হত্যাকাৰী বুলি দোষাৰোপ নকৰা। কাৰণ তোমালোকে কোনেও হত্যা নকৰিলে অৱশেষত ময়েই মোক নিৰ্মমভাৱে হত্যা কৰিব লাগিব। মই মোক হত্যা কৰি যেতিয়া মোৰ মৃতদেহ মই মোৰ কান্ধাত তুলি লৈ ৰাজপথেদি শৰযাত্ৰা জৰজৰ কৰিম, হে মোৰ দেশৰ গান্ধীবাদী ৰাইজ, হিংসাৰ আশ্ৰয় লৈছো বুলি যাতে তোমালোকে কোনেও মোক নিন্দা নকৰাইত।

এতিয়া মই মোক হত্যা কৰিম। □

(১৯৯১)

ভোট, ভোজ, ভোক

পানীৰ চৰীয়া এটাত জীয়া তোৰামাছ এটা এৰি দিলে যেনেকৈ পক্ষ ল'ব তেনেকৈ গোপালৰ পেটটোতো পকাবলৈ ধৰিলে। সি দুইটা হাতেৰে নিজৰ পেটটো খামোচ মাৰি ধৰিলে। বাঁহৰ গাঁথৈৰে কৰি লোৱা চাংখনত সি বাপৰিবলৈ ধৰিলে। বাগৰোতে মেৰুমেৰণি শব্দ হৈছে। সিখন বিছনাত থকা বেমাৰী মাকজনীয়ে বেমাৰী মাতোৰে চিঞৰ লগালে “উস্ মাওৰত যোৱাটোৱে বিছনাখন ডাঙা যেন কৰিছে অ’। বলিয়াহাতী উঠিলনেকি বিছনাখনৰ ওপৰত। উস্ এই হতুৱী যোৱাবোৰৰ পৰা শান্তি নাইঅ’!” কৈ মাকে কেকাঁবলৈ ধৰিলে। গোপাল কিছুসময় তাপ মাৰিলে, অলপ আগতে মাকৰ বাঘচকাত চেপেতা লগা তাৰ ছুৰুছীয়া ভনীয়েক অনিমাৰ দৰে। অনিমাই সন্ধাৰে পৰা ভোক লাগিছে ভোক লাগিছে বুলি চিঞৰ বাখৰ কৰি কান্দি কাটি আছিল। এবাৰ মাকে বিছনাতে বহি লৈ, “ভোক লাগিছে মোৰ মূৰটোকে চোবা” বুলি গেমেহ ভেমেহ তাইৰ হুড়লা শিঠিটোতে ঢকা লগালে। ৰাউচিছুৰি কান্দি কিছুপৰৰ পাছত আৰু মাৰ খোৱাৰ ভয়ত অনিমাই মাকৰ বুকুতে বান্ধৰ পোন্ধালীৰ দৰে চেপেটা লাগিল। তাইৰ টোপনি আছিল নেকি বাক ? ভোকত থাকিলে টোপনিও নাহে নহয়। গোপাল অতি সাৱধানে বিছনাখনৰ পৰা নামিল। আন্ধাৰে মুজাৰে খেপিয়াই খেপিয়াই গৈ সি মাটিকলহটোৰ পৰা বাতিটোত আন্দাজতে পানী বাকী লৈ ঘোট ঘোটকৈ পিবলৈ ধৰিলে। পানীৰে সি পেটটো গধুৰ কৰি ল’লে।

তাৰ পাছত গোপাল আহি বিছনাত পৰিলহি। তাৰ দেউতাকলৈ মনত পৰিল। এদিন ঋতুতে দেউতাকে তাক মৰিয়াইছিল। সি তেতিয়া দেউতাক মৰি থকা হ’লেই ভাল আছিল বুলি ভাবিছিল। কিন্তু দেউতাক মৰিলতহে সি গম পালে যে ভাল নহ’ল বেয়াহে হ’ল। তাৰ মনত বৰকৈ পৰিল।

গোপালৰ বাপেক দেৱেন আছিল মহন্ত গোসাঁইৰ ঘৰৰ হালোৱা। চাকিপুৱা মাটিৰ খেতি কৰি দিয়ে। নগদ দুশ টকা আৰু মুছালিঙ্গ মাটিৰ ধান দিছে গোসাঁইয়ে।

যাকী কেইমাহ হাজিৰা তাজিৰা কৰি কটায়। চলি আছিল। ল'ৰা-ছোৱালী চাৰিটা হৈছিল, তাৰে দুটা মৰিল। মানুহজনীয়েও বোৱা তোলা কৰি দুপইচা আৰ্জন কৰিছিল। মাছ খাবলৈ পোৱা নাছিল যদিও তাত খাই আছিল। পথাৰ বা টোকনী গুখুৰী এটা সিঁচিলেও মাছ পুঠি দুটা পায়। এনেকৈ দুহালিচা মাটিৰ ধানেৰে বছেৰেকটো নাটে, কিন্তু হাজিৰা তাজিৰা কৰি অনা পা পইচাৰে টানি মানি চলে। গোসাঁয়ে যি দুহালিচা মাটিৰ ধান দিয়ে সেইপিনেও পায়গৈ। দেবেনেই দ মাটি খিনিত খেতি কৰে, কিন্তু ধান আনিবলৈ পায় বাম মাটি দুহালিচাৰ পৰাহে। দেবেনে এনেবোৰ কথাত আপত্তি কৰিব নাজানে বাবে ঘৰত ঘৈণীয়েক কান্দুৰীৰ পৰা কথা শুনে। কথা শুনে মানে খং উঠিলে মানুহজনীৰ মুখত আঁঠু ফুটে। বৰ অসহ্য হ'লেহে দেবেনে ভেকাহি এটা মাৰে বা তাকে কৰিব নোৱাৰিলে হাতত কপিদাখন লৈ হাবিৰ ফালে ওলাই যায় দাৰ আগেৰে পিঠিটোৰ ঘামচি ভাঙি ভাঙি। গোপালকো স্কুলত নাম লগাই দিলে। গৈ আছে। কি পঢ়িছে বা পঢ়িগুনি কিনো আলি মহৰীটো হ'ব সিহে জানে। দহোৰাইজৰ ল'ৰা-ছোৱালী গৈছে বাবে সিও গৈ আছে। কথা সিমানেই। ক'বলৈ হৈছে বোলে ফালনা তোৰ ল'ৰা-ছোৱালী স্কুললৈ পঠাইছনে— বোলে পঠাইছোঁ, সেয়া গৈছে। সেইটো কথাৰে দহে সুধিলে ক'বলৈ হৈছে।

মানুহটোৰ কেতিয়াবা ঘৈণীয়েকলৈ খঙা উঠে। ইছৰে চৰজ্ঞে যেনেকৈ তেনেকৈ পালনো কৰে। ফৰিংটোলৈয়ো কচুঠাৰি এটুকুৰা দিছে। তেনেস্থলত মানুহজনীয়ে এটাকৈ নহয় দুটাকৈ গুচালে। সদায় ৰাতি শোৱাৰ পাছত তখি। দাঁত কৰচি কৰচি ভোৰ ভোৰাব। দিনৰ দিনটো গোসাঁইৰ মাটিত টিকাফটা ৰ'দত হাল কোৰ বাই ৰাতি অকনমান মানুহজনীৰ কাষত কাতি হ'বহে, হ'লেই নহয় আৰম্ভ। নিজৰ পাটিৰ মানুহটো নুশুই যেন মচোৱাগোম সাপ এডালহে গাৰ কাষত দীঘল দি পৰিছে। কেতিয়াবা খঙতে উচটি মাৰি গৈ গাৰ চাদৰখনকে মজিয়াত পাৰি শুই থাকেগৈ। এনেকুৱাবোৰ কথাত লগৰ বেৰনে ঘৈণীয়েকক কেতিয়াবা হালোৱা এচাৰিৰে পাবুৰি পাবুৰিকৈ কোৱায়। দেবেনৰ যিবোৰ কথালৈ ভয় লাগে, ঘৈণীয়েকৰ সেইবোৰ কথালৈ দৰ নাই। পাপ পুণ্য বুলি যে কথা আছে মানুহজনীয়ে নাভাৰে। নিচলী বামুণীৰ পৰা বিহুদৰব আনি তিনিমহীয়া এটাই পাঁচমহীয়া এটাই দুটা গুচালে। পালেও নহয় মছলা। গা চলি তিনিমাহ বিছনাত পৰিল। উঠিব নোৱাৰা হ'ল। গা শুকাই তাতৰ ৰাচখন যেন চেপেতা লাগিল। পাপ। এইবোৰ পাপ নেদেখাজনে ক'ত সহ্য কৰিব। অকল সিমানেইনে। তাৰ পিছৰটো শাওনত বছেৰেকটো নুঘুৰিলেই, পোন্ধৰ দিনৰ ভিতৰত অগা পিছাকৈ মাজৰ ল'ৰা-ছোৱালী হালেই গ'ল। ডেবিন নেডেবিন তেজকে হাগিলে। ভোগেশ্বৰৰ চাইকেলখন আনি আগত এটা পিছত এটা বহুৱাই চৰকাৰী হাচপাতাল পালেগৈ; ডাক্তৰৰ চাবলৈকে সময় নাই। ডাক্তৰৰ অত বহি থাকোতেই আলিৰ কিনাৰৰ পথাৰলৈ নি দুবাৰ তিনিবাৰ হস্তাৱ লগা হ'ল। চুই

নোচোৱাকৈয়ে বেমাৰৰ বিষৰণ শুনিয়েই ডাঙৰটোৱে কাগজ এখনড দেৱাই পাতি লিখি দিলে। বোলে কিনিব লাগিব তাত নাই। কিনি কিহেৰে। গোঁসায়ৈ হ'বলা টকা দহোটা দিলে। তাৰে পেকেট দুটাহে কিনিব পাৰিলে। আচল পিলকেইটা থাকিলেই। একোটা পিলৰ দায় ছটেকাকৈ। অগা পিছকৈ দুয়োটা মৰি থাকিল। মাকে ইনাই বিনাই কান্দিছিল। দেবেনৰ খং উঠিল। সি ভোকোলাই নামঘৰত ভীষৰ বচন গোৱাদি উদ্ভাৱল হৈ শৈলীয়েকক বকিবলৈ ধৰিলে, “এতিয়া বিনাবলৈ আহিহ। তইঁতৰ পাপৰ ফলতে ল'ৰা-ছোৱালীহাল গ'ল। পাপ নসহে নহয়। ওপৰত থকাছনে চাই থাকে নহয়। নিচলী বামুণীৰ পৰা বিহঁদৰৰ দি দুটা গাতে গুচালি নহয়। সেইবোৰ পাপ নহয়। নিচলী বামুণীয়ে নিজে জহৰা গুচুউৱা মানুহ। লোকৰ পোৱালী গুচাবলৈ কি দৰ। পাপতো তাইৰ নহয়। এতিয়া মনে মনে থাকহঁত। মোৰ আগত হিয়া ডুকুৱাই নেদেখুৱাবি। এইবাৰ বামুণী চামুনী নামানিম। কিবা কমিটি কৰিবলৈ ইয়ালৈ আহিব মাৰ মাৰি হেকেৰা ককালটো ডাঙি দুটুকুৰা কৰিম বাপেকে।” দেবেনৰ ইমান খং নুঠে। বা খং উঠিলেও ইমানবোৰ কথা নকয় বা আজিকালি কলেজৰ ল'ৰাৰ দৰে কথাই প্ৰতি অবাইচ মাতো নামাতে। কিন্তু সেইদিনা শৈলীয়েকলৈ আৰু যিহে খং উঠিল গোট খোৱা ডাঙৰ সৰু নামানি চিঞৰি চিঞৰি গালি পাৰিলেতো পাৰিলেই, গ'লটো চৰকাৰৰ কিছুমান ডেকা এম.এল.এৰ দৰে প্ৰতিটো শব্দৰ পাছত অবাইচ মাতো মাতি গ'ল।

ভিক্ৰমৰ দুখ শোকনো কি বস্তু, মন্ত্ৰীৰ প্ৰতিক্ষণতিৰ দৰে খণ্ডেকীয়া। দুদিনৰ পাছতেই আকৌ মন্ত্ৰৰ ঘৰত হাল বাবলৈ গ'লেই নহয়। গা চলা বেমাৰত তাঁতৰ ৰাচখন যেন চেপেটা হোৱা মানুহজনীয়েও টকা কাটা ৰ'দত ভুঁই ৰখলৈ গ'লেই নহয়। ৰ'দত মূৰ ঘূৰালে পথাৰৰ আলিতে অকণমান বহি পথাৰৰ গৰম পানীকে চল্লৈ চল্লৈ তালুখনত লয়। তালু শাঁত পৰক চাৰি ভৌ ভৌৱাই গৰমহে হৈ উঠে। স্বস্তক জিৰালেও বিপদ নহয়। তামোল দিয়াৰ চলেৰে মন্ত্ৰী আহি অমৰাজোপাৰ তলৰ পৰা মাছলৈ যোৱা মানুহক ৰিঙোৱাদি ৰিং মাৰি সুধিলেই নহয়, “হেৰ কান্দুৰী, কঠিয়া এআলী শেষ হও নৌহওতেই জিৰাবৰ হ'লেইনে। গাভৰু মানুহ, ইমানটো কিছৰ ভাগৰ! আমাৰ বয়সত দেখোন পথাৰলৈকে ঢাৰি পাটি লৈ আহিবহঁত দেখিছোঁ।”

এনেকৈয়ে টনা আকোৰাকৈ চলি আছিল। পিছে এদিন পথাৰত হাল বাই থাকোতেই দেবেন বাগৰি পৰিল। বাগৰি পৰিল মানে মূৰৰ বিষ। ভালেদিন ধৰি মূৰৰ বিষ এটা লাগি আছিল। প্ৰথমতে পানী জৰাই খালে। সুক্ৰম কপালি লেও দিও চালে। দুবাৰমান চৰকাৰী হাচপাতাললৈ গৈয়ো পিল গোটাছেৰেক আনি ৰালে। কামত অহা নাছিল। মূৰৰ বিষ এটা হ'ল বুলিতো আৰু ধনীমানুহৰ বেমাৰীৰ দৰে আৰাৱী চকীত বহি থাকিব নোৱাৰি নহয়। গোসাঁয়েও ক'লে, বোলে বেমাৰক লাই দিলে বেমাৰ বৃদ্ধি হয়। সামান্য মূৰৰ বিষ পিঠিৰ বিষনো আজিকালি কাঁৰ নাই হোঁ। বেমাৰক লাই

কিলে সামান্য বোগটোও ভাল পৰিমাণে বাড়ে। জাই নিমিলেহে ডিউপৰিমাণ কমে।

এতিয়া মূৰৰ বিষ এটা লাগিল বুলি শাওনমহীয়া বিছনাত পৰি থাকিলে
খেতিটো কি হ'ব। গোঁসাইৰ মাটি বাৰপুৰ। আঠপুৰা ধাৰ দিয়া টকাৰ সুন্দৰ বাক্য
ধকুৱাই কই দিয়ে। বাকী চাৰি পুৰাহে নিজাকৈ হালোৱা ধৰি খেতি কৰে। হেনজানি
দুটা কথা শুনাতকৈ কষ্টকো কষ্ট নুবুলি নিয়মিত হাল বাই আছিল। বৰ বেছি অসহ্য
হ'লে গামোচাখনেৰে আটি আটি মূৰটো বান্ধি লয়। নোৱাৰিলে। চাঁচকৈ বাগৰি
পৰিল। হালোৱাৰ পাছে পাছে চালনি এখন লৈ পুঠি মাছ ধৰি ফুৰা গোপালেহে
চিঞৰ লগালে—“অ’ দেউতাৰ কিবা এটা হ’ল অ’ দেউতাৰ কিবা এটা হ’ল।”
সিফালে চোতালত কোনোবা টকা ধাৰে বিচাৰি অহা মানুহ এটাৰ লগত কথা পাতি
থকা মহন্ত গোসাঁয়ে চিঞৰ শুনি গৈ দেখে পথাৰৰ আলিটোতে মূৰটো দি দেবেন
পৰি আছে। অসাৰ।

কেঙ্গাৰ হৈছিল। ডাঙৰে ক’লে বোলে কেঙ্গাৰ বুলিহে সন্দেহ হয়।
মানুহজনীয়ে কাবৌ কৰি গোসাঁইক ক’লে, “মই এই মানুহটোৰ লগত ঘৰ পতা দিন
ধৰি দেখিছো মানুহটোৱে আপোনাৰ মাটিতে খেতি কৰি দি আহিছে। গতিকে ডাঙৰে
কোৱামেত যেনেতেনে কিবা এটা কৰি ডিব্ৰুগড়ত দেখুৱাই আনকগৈ। ভালহ’লে
ওৰোটো জীৱন আপোনাৰে হালোৱা হৈ থাকিব।” মহন্ত গোসাঁইৰ দুখো লাগিল,
ডৰ খেতিৰ দিনতেই তাৰ অঘটনটো হ’ল। দুখ লাগিলেও গোসাঁইৰ টকাখিনি পানীত
পেলাবলৈ সৎ নগ’ল। কেঙ্গাৰ যেতিয়া হ’লেই ডিব্ৰুগড় নালাগে অইন ক’বালৈ
নিয়ক, কোনো লাভ নাই। মিছাকৈ টকাখিনি জুইত পোৰা হ’ব। ব্ৰেইনৰ কেঙ্গাৰ
ভাল হৈ আহি দেবেনে খেতি কৰি দিবহি—সেই অনা দে’লে। গোসাঁয়ে দেবেনক
ডিব্ৰুগড়লৈ নিয়ক চাৰি কান্দুৰীকো ওলোটাই বুজালেহে বোলে ভাল হ’লে ইয়াতে
হ’ব। মিছাকৈ ডিব্ৰুগড়লৈ নি ডাঙৰ নাৰ্চৰ হতুৱাই কাউৰীয়ে গছত পকা কঠাল
ঘোৰোটাৰ মূৰটো ষোলোকাৰ নালাগে। গতিকে তেওঁ বেজৰ জৰাপানী খাই খাই
মূৰে কপালে সানি সানি দুমাহৰ শিছত তেজ বমি কৰি কৰি এদিন দেবেন ঘৰি থাকিল।
মিছা ক’ব নাশায়, খেতিটো পুৰাকৈ উঠাৰ নোৱাৰিলে যদিও দেবেনৰ সম্বলত গোসাঁয়ে
টকা ডেৰল কান্দুৰীক এনেয়ে দি দিলে। ধাৰ ঋণ বুলি নহয় মৰমতে দি দিলে।
দেৱকান্ত মহন্ত মানুহটো মৰমিয়াল।

সকামৰ ডেৰমাহৰ পাছত আকৌ নিচলী বামুণীৰ হাতৰ পৰা বিহঁগছৰ শিপা
আনি লগাই গাত থাকোটা গুচালে। গুচালেহে গুচালে চাৰিমহীয়া গুচাবলগীয়া
হ’লত সি গা চলিল নিচপতিকে বিছনাৰ পৰা উঠিবই নেৱাৰা হ’ল। দেবেন মৰা
দুবাছ হ’ল। এই দুবাছৰ ভিতৰত যদি মানুহজনী বিছনাৰ পৰা দুদিন উঠিহে ডিবিবিন
শুইছে। কামৰন কৰাটো বান্ধেই, ল’ৰা ছোৱালী জালক লগত লৈ মাগিবলৈয়ো
সণ্ডালনিতকৈ কম নেৱাৰা হ’ল। শেওঁলৈ গোপাল অকল অনিহাই হাতত যোৱা এটা
৮৬

জৈ অকলেই ঘাগিবলৈ বাবলৈ ল'লে।

ঢাৰাৰাৰ বোৱা দুদিন বৰবুথ। কেনিও ওলাব পৰা নাই। ওচৰে পাছৰে কাৰোবৰ ঘৰলৈ গ'লেও সপ্তাহত দুদিন গ'লে গেটৰ মুখৰ পৰাই বলিয়া কুকুৰ খেলদি বেমে। কালিলৈকে তেওঁ কিবা এটা আছিল। আজি দিনটো মাই বি নাই একো নাই। সেইবাবেই ভোক লাগিছে ভোক লাগিছে বুলি চিঞৰি থাকোতে মাকে গেমৈহ গেমৈহ বাঘঢকা দি অনিমাৰ পাটিতে চেপেটা কৰি গৈছে। গোপালে পেট ভৰ্তি কৰি ঠাণ্ডা পানী খালে। খোজত পেটটো মেলোক মেলোক বাজিছে।

পানীৰে পেটটো পূৰাই গোপাল নিঃশব্দে বিছনাখনৰ ওপৰত পৰি আছে। তাৰ কেইদিনমানৰ আগৰ খানা কেইটামানলৈ বিয়ানে মনত পৰিবলৈ ধৰিছে সিয়ানে পেটটো পকাইছে, আৰু ডিঙিটোৰ ওচৰত তিতা তিতা ডাব এটা হৈছে। বোৱা মাহটোত কেবাসাজো খাবলৈ পালে। খাবলৈ মানে ইমান ভালকৈ সিহঁতে জীৱনত খাবলৈ পোৱা নাছিল। মাগি ফুকতে সি কথাটো গম পালে। ঘৰত আহি মাকক ক'লেহি। মাকৰ মনটোও অলপ মুকলি হ'ল। প্ৰথমতে কথাটো শুনি ক'তনো যাব পাৰিম' বুলি হুমুনিয়াহহে চাৰিছিল। কিন্তু যেতিয়া গম পালে হাইফুলৰ ফিল্ডতহে হ'ব, তেতিয়া মনটো ফৰকাল লাগিল। দুই চাৰিটা মানুহ বোৱা দেখাৰ লগে লগে গোপালে মাক আৰু ভনীয়েক অনিমাৰ তত নোহোৱা কৰিলে। বৰ ডাঙৰ ভোজ হ'ব বুলি ভাবিছিল। বস্তু দম দম। মাছ, মাংস, ডাইল ভাজি চৰিয়াই চৰিয়াই বনাইছে। গোটেই ফুলৰ ফিল্ডখন মানুহেৰে ভৰ্তি হ'ব বুলি ভাবিছিল, নিছে ঘৰটোৰ বাৰাণ্ডাখনেই নভছিল। মানুহলৈ বৈ বৈ আমনি লাগিছে। ইলিনে খায় খায় বুলি ঘোমতাৰ দিওতে গোপালহঁতৰ পেট্টো কাৰ্ডট কাৰ্ডট হাতীয়ে মজদি মাতিছে। ভোক লাগিছে। শেষত বিকেইজন গোট খাইছিল তেওঁলোকৰ মুখৰ আগতে ঘূৰীয়া ঘূৰীয়া মৰীয়া পাতৰ নিচিনা পাতৰ থালবোৰ পাৰি দিলে। মাছে, মঙহে উৰি উৰি খায়ে। মুখত ডাট থকা ক'লা গাহৰীটো যেন সেই মানুহটোৱে বোলে ভোজ বুজাইছে। গোপালক কাষতে বহা তাৰ নিচিনা ৰোহিণী শেঙুন নকাই ক'লে। কিবা বোলে ভোটৰ বাবে খুৱাইছে। পেট ভৰাই ভৰাই খালেতো খালেই, ঘৰলৈও তিনিটা টোপোলা বাকি ল'লে। তিনিটা টোপোলা গোপালে গামোচাখনত একেলগে বান্ধি মাকৰ আগে আগে ঘৰলৈ আহি আছে। ভোজ বোৱা চৰেই ঘৰলৈ টোপোলা বান্ধিছে।

গোপাল আৰু অনিমাৰে ভেনেকুৱা চাৰিটা ভোজ খালে বোৱাটো সপ্তাহত। ভোজ খালেতো খালেই, ঘৰলৈয়ো টোপোলা বান্ধি বান্ধি আনিলে। ওচৰে পাছৰে চাৰিখন গাৰত চাৰিটা একেই ধৰণেৰে ভোজ দিছে একেটা মানুহেই। গোপালহঁতে ভাল পাইছে।

ভোজ বোৱা ভোট পৰিহি হৈ গ'ল। মাকে দুবাৰ-তিনিবায়ো ভোটটো বিৰলৈ ব'কত জৰি ল'ব কৰিব নোৱাৰিলে। ফুকটো আচলকৈ কৰে। ফুকটো খাই ফুক

নিদিলে কিজানি দোৰ হ'ব বা মানুহে ফুচ কুচাই কোৱাৰ দৰে কিজানি ভোট
নিদিয়াবোৰক বাতি মৰিয়াবহি কোনোবাই ! সেইবাবেই কান্দুৱী দুৱাৰ বিছনাৰ পৰা
উঠিল। কিন্তু বাবলৈ সাহ কবিব নোৱাৰিলে।

সেই ভোজৰ ভাতবোৰৰ কথাকে গোপালৰ এতিয়া মনত পৰিল। এনেকুৱা
ভাত সি জীৱনত খোৱা নাই। সিয়েই নহয়, তাৰ লগৰ বোলে কোনেও খাই পোৱা
নাই। এতিয়া দুপৰীয়াও পেটত একো এটা পৰা নাই এতিয়া বাতিও নাই। ভোকত
চিঞৰোতে অনিমাই বাঘডকা খাই চেপেটা লাগিল। গোপালৰ পেটত এপেট পানী
যদিও তাতে জীয়াই থোৱা মাগুৰ মাছৰ দৰে ভোকটোৱে পকাই ফুৰিছে। তাতে
ভোজবোৰৰ কথা মনত পৰিলত পেটত ভোকটোৱে কেঁকোবাই চেপাদি চেপিছে।
ঘোটোককৈ তিতাপানী এসোপা তাৰ মুখলৈ ওলাই আহিল। পানীখিনি খিড়িকীৰে
থুই মাৰি বাহিৰলৈ সি পেলাই দিলে। হয়নে বৌতি” ; গোপালে মাতো নামাতোকৈ
মাকক মাতিলে। মাকে একো কোৱা নাই। সি আকৌ ক'লে, “হয়নে বৌতি, ভোটনো
আক কেতিয়াকৈ হ'ব বাক ?”

তাৰ অস্বাভাৱিক কথাটো শুনি মাকে কেঁকাই কেঁকাই ক'লে, “কেলেইনো
তোক ভোটৰ কথা। এদাবেপাৰীক জাহাজৰ বতৰা কেলেইঅ' তোক ?”

“উস্ ভোটবোৰ যদি মাহে মাহে হ'লহেঁতেন !” গোপালে ক'লে।

তেতিয়ানো জোৰ কি সোণৰ সোলেংটো হ'লহেঁতেন ?

নহয় অ' তেতিয়া সেই ডাড়ি থকা মানুহটোৱে আকৌ ভোজ দিলেহেঁতেন
সহ্য। আটাইবোৰ গাঁৱলৈকে ভোজ খাবলৈ গ'লোহেঁতেন। মই ভয়তহে কোৱা
নাই ; বৰ ভোক লাগিছে অ' বৌতি। পেটটো অকাই পকাই খামোচ মাৰি মাৰি
খৰিছে। মুখলৈ তিতাপানী ওলাইছেঅ' বৌতি” বুলি গোপালে অজ্ঞাৰে মুছাবে
খিড়িকীৰে বাহিৰলৈ থুই মাৰি দিলে।

“মোৰো বৰ ভোক লাগিছে অ' দেৱ। বৌতিয়ে আকৌ মাৰে বুলিহে মনে
কৰে আছে।” মাকৰ বুকুৰ পৰা অনিমাৱো ক'লে। মাকে একো নক'লে। গোপালে
এইদৰে কলিয়াবলৈ ধৰিলে। □

মুক্তিপণ

কে বাটাও টোকৰ পৰিল। মই বিছনাতে উঠি বহিলো। টোপনি অহা বেছি পৰা হোৱাই নাছিল। কাৰণ এঘাৰ বাজি বোৱালৈকে মই ক্ষিপ্ৰপ পঢ়িয়েই আছিলো। লাইটৰ পোহৰত দেখিলো বাৰ বাজি পোন্ধৰ মিনিট এতিয়া। আকৌ টোকৰ পৰিল। দুৱাৰখন খুলি দিয়াৰ লগে লগেই ল'ৰাটো সোমাই আহিল। উজ্জল পোহৰত মই ল'ৰাটো মূৰৰ পৰা ভৰিলৈকে চালো। সি সোমোৱেই হাতঘোৰ কৰি মোৰ নাম কৈ ক'লে, “আপুনি অমুক নহয়নে?”

“হয়” বুলি কৈ মই তাক বহিবলৈ চকী এখনলৈ আঙুলিয়াই দিলো। সি কোঠাটোৰ চাৰিওফালে চাই বহো-নবহোতৈ চকীখনত বহিল যেন ছেডমাটিক্স আগতহে নত্ৰ ল'ৰা এটা চকীত বহিবলগীয়া হৈছে। কিছুপৰ ময়ো একো কোৱা নাই সিও একো কোৱা নাই, দুয়ো দুয়োালৈ চাইছে আছো।

“ছাৰ, কিমান বাজিল বাক এতিয়া? সি ক'লে।” মই বহি থকাৰে পৰা ভিতৰ কোঠাৰ দুৱাৰৰ পৰ্দাখন ফাক কৰি বেৰৰ ঘড়ীটোলৈ চাই ক'লো, “বাৰ বাজি কুৰি মিনিট গ'ল।”

“মই চাৰে বাৰমান হৈছে বুলিয়েই ভাবিছিলো।” মই এজন লামাভিজে তাৰ কথাত। তাৰ মিহি দুবৰিবনৰ দৰে নাকৰ তলত আৰু গাল দুখন আৱৰিব খোজা ডাঢ়িৰ কোমল মুখখনলৈ চালো। নিচেই কোমল মুখ। বয়স কুৰিয়ান হৈছেনে বাক? এই অকণমান ল'ৰাটো এই মাজ নিশাখন ক'বপৰা ওলালহি। কিয় আছিল? যোক কিলাই অহাৰ জন্ম উদ্দেশ্য কি? বা তাৰ এই ব্ৰহ্মৰেই বা উদ্দেশ্য কি?

“ছাৰ সন্ধিয়াতে আপোনাৰ ৰাইদেৱে কাম কৰা খুলখনৰ ওচৰ পালোৱৈ। তলত ৰাইদেউৰ নাম কৈ ক'ত থাকে ঠিকনা লৈহে আপোনাৰ কাম ওলাইহোৱি।” অক্লিষ্ট নত্ৰভাৱে ক'লে কথাখিনি ল'ৰাটোৱে।

“তুমি কিহুত অহা-যোৱা কৰিল?”

“বাওতে এজনৰ চাইকেলৰ আগত গ’লো। আহোতে খোজ কাঢ়ি আহি আছে।” তাৰ এইযাৰ কথাত মই উচপখাই উঠিলো। ৰাতি ৰাতি তাৰ মানে সি প্ৰায় এবাৰ কিলোমিটাৰমান বাট খোজ কাঢ়ি আহিল।”

ছাৰ, এইটো আপোনাৰ নিজৰ ঘৰ নহয় নহয় ভাড়াঘৰহে— সি সুধিলে।

“ও ভাড়াঘৰ। চাকৰিৰ কাৰণেই ইয়াত আছেহি।” “ঘৰৰ কথা ওলালেই মোৰ ভাড়াঘৰ বিচাৰাৰ যন্ত্ৰণাৰ কথা মনত পৰি গা জ্বাৰ লাগি যায়। বনপুৰ নগৰত এই ঘৰটো বিচাৰি পাওতেই মোৰ ছয়াহ লাগিল। বনপুৰৰ নিচিনা সৰু নগৰ এখনৰ এমুৰত থকা এই ঘৰটোৰ ভাড়াও পাঁচশ টকা। ইয়াৰ আগতে বিশ্বৰ বাংলাদেশীৰ ভাড়া ঘৰত আছিলো তেওঁলোকে মোক অসমীয়া বুলিয়েই শত্ৰুজ্ঞান কৰিছিল। গৃহহুই অতিথি— অসমত।”

“ছাৰ আপোনাৰ ওচৰত দুটা সহায় বিচাৰিহে মই এতিয়া আপোনাক আমনি কৰিলোহি” বুলি কোমল মুখৰ ল’ৰাটোৱে মোৰ মুখৰফালে চালে। আজি কিছুবছৰ ডেকা ল’ৰাৰ মুখত সহায় শব্দটো শুনি শুনি মই এনেদৰে বিবণ্ড হৈছো যে ল’ৰাটোৰ কোমল মুখখনেহে মোৰ এই মুহূৰ্তত বিৰক্তিটো ঠেলি দিলে। নহ’লে মই উচাট মাৰি তাৰ ওচৰৰ পৰা উঠিয়েই গ’লোহেঁতেন।

কিন্তু এতিয়ালৈকে মই জোমাৰ নামটোকে জনা নাই— ক’বপৰা আহিছা ?”

“হ’ব ছাৰ, কম। আমি ইয়াত কথা পাতি থাকিলে বাইদেউহঁতৰ টোপনিত ব্যাঘাত নহ’বনে ছাৰ ?” বৰ অপৰাধীৰ সুৰত ল’ৰাটোৱে সুধিলে। তাৰ মুখটোত তথাকথিত কৃত্ৰিমতা বা তথাকথিত ভদ্ৰতা নাই। সঁচাকৈয়ে ল’ৰাটো নশ্ৰ আৰু ভদ্ৰ। আজিকালি এনেকুৱা ল’ৰা আমাৰ দেশত চেম্পালড দেবুৱাৰলৈ পোৱা টান। প্ৰতিদিনেই বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা অহা পাঠক-পাঠিকাৰ চিঠিবোৰৰ দৰেই সমাহিত এই ল’ৰাটো।

“নাই। বাইদেউহঁত ঘৰত কোনো নাই। কালিয়েই বৰলৈ গ’ল, মই অকলেহে আছে।”

“ছাৰ আপোনাৰ ওচৰলৈ মই কি সহায় বিচাৰি আহিছো কম— কিন্তু তাৰ আগতে আপোনাৰ লগত দুটামান কথা পাতি লও।”

সি মোৰ লগত ইন্টাৰভিউত বহা চাকৰি প্ৰাৰ্থীৰ দৰে বৰ নশ্ৰভাৱে কথা পাতিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। সি ইমান গভীৰকৈ কথাবোৰ কৈছিল যেন বহুত দ পুখুৰী এটাতেহে একোটাকৈ শিলগুটি পেলোৱা হৈছে। সি বহুদূৰ তথাকথিত অভ্যুতসাহী বিপ্লৱীসকলৰ দৰে কোনো এটা সংগঠনৰ নাম মুখত উচ্চাৰণ কৰা নাই তদ্ব্যতঃ মই অজ্ঞানসন্মতে জ্ঞান সংগঠনটো কি বুজি পালো। আৰু লগে লগেই পৰম চাহ কমৰ পৰা ওলোৱা ধোৱাৰে চকুৰ চশমাৰ অৱনী বুখন বুসৰ হৈ পৰাৰ দৰে মোৰ মনটো বুসৰিত হ’ল— দেখি এ এই হেন কোমল ল’ৰাটো। মনৰ অৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তনৰ কাৰণে মই ল’ৰাটোকালৈ চাই সুধিলো, “জোমাৰ ডেকা জন্ম কৰিছে ?”

“ভোক লাগিছে ছাব— মই আবেলিতে শুকান কাঁচ দুখন খাইছিলো— কিছু ছাব ঘৰত বাইদেউও নাই, আপুনি—” তৰপৰাই কথাটো কৈ সি ব’ল।

“ব’বা— বাইদেউ নাই যদিও ভাত মই ৰাখিছিলো— টেম্বাৰ ধাৰীৰেৰে খালো। ভাত এতিয়াও বথেষ্ট আছে। গাখীৰ গুজি কিও।”

“নাই ছাব নালগে, মই নিমখ তেল আৰু পিৰাজেৰেই খাই ভাল পাম” বুজি সি মোতকৈ আগতেই বহাৰ পৰা উঠিল। বহা কোঠাৰ পৰা পাকঘৰলৈ বাওতে মই এটা এটাকৈ লাইটবোৰ জ্বলাই গৈছিলো। বাওতে তাক ক’লো, “তোমাৰ বয়সৰ দুগুণতকৈয়ে মোৰ বয়স বেছি। তুমি মোক দাদা বা খুফা বুজিয়েই মাতিবা নহ’লে।” মোৰ কথাবাক্যত সেয়েনা-সেয়েনি কৰি সি ক’লে, “হ’ব ছাব।”

তাৰ পাছত সি পৰম তৃপ্তিৰে ঠাণ্ডাভাতখিনি নিমখ তেল সানি পিৰাজেৰে খাবলৈ ধৰিলে। মই যুদ্ধ নয়নে চাই আছো আৰু লগে লগে মোৰ মনত পৰিছে ভথাকথিত সেইসকল বিপ্লবীৰ কথা— বি মাহ— মাস নহ’লে এসাজো খাব নোৱাৰে। ৰাতিখন এঘাৰ কিলোমিটাৰ ৰোজকাটি অহা এই অকলমান ল’ৰাটোৱে চাই মোৰ মনত সেইসকলে টিখিল খিলাবলৈ ধৰিলে বিসৰুনে মটৰ চাইকেল, জুটৰ নহ’লে এক কিলোমিটাৰ বাব নোৱাৰে। একেই মেবেলৰ যেন দুটা মাল— এটা নকল এটা আচল।

“ছাব আপোনাৰ ওচৰলৈ আমাৰ সংগঠনৰ কোনো স্থানীয় সদস্য আহিছেনে কথা— বতৰা পাতিবলৈ ? ল’ৰাটোৱে কৈ মোলৈ নিষ্ঠাৰে চলে আৰু মই মাথো এটা সাধাৰণ হাঁহি মাৰিলো। সি লগে লগেই বেগৰ পৰা কিবা কগজ এখন উলিয়াই চকু ফুৰালে। কগজখনত কি লিখা আছিল নে ছপা আৰম্ভনে চিয়াহীৰ আৰম্ভ তাকো আঁতৰৰ পৰা মই ধৰিব মোৱাৰিলো। তাৰ পাছত সি কগজখন আকৌ বেগত ভৰাই থ’লে। থৈ সি মোলৈ পুনৰ চাই ক’লে “আহিবতো লাগিছিল। আপোনাৰ পৰাতো আমি প্ৰচুৰ আদায় কৰিব পাৰো। কিছু...”

“তুমি পঢ়া-শুনা কিমানলৈকে কৰিলা ?”

“মই ছাব দুবছৰৰ আগতেই হাম্বাৰ ছেকেণ্ডাৰী পাছ কৰিলো।”

“ক’লা নে বিজ্ঞান শাখাত ?”

“বিজ্ঞান শাখাত ছাব।”

“কোন ডিভিজন পাইছিলো ?”

“কাষ্ট ডিভিজনই পাইছিলো ছাব।” তাৰ কথাত মই উচল খাই উঠিলো। আজিকালি চায়েন্সত কাষ্ট ডিভিজন পোৱা ল’ৰাই মেডিকেল কলেজ লাইবা ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ বাবাগাত লৰী পাতে কিছু এই ল’ৰাটোৱে।

“আৰু নপঢ়িলা কিয় ? তোমালোকৰ উল্লেখ্যৰ ওপৰত মোৰ বিতৰ্ক থাকিলেও শংকা নাই, সন্দেহ নাই, কিছু তাকে কৰিবলৈ বাওতেও শিক্ষাৰ বহুত প্ৰয়োজন আছে, পঢ়ি শুনি শেষ কৰি লোৱা হ’লেহে ভাল হ’লহেহেহে হ’ব পাম।”

অভিভাৱকৰ সুৰত ক'লো।

“নহয় ছাৰ পঢ়ি আছে। ছায়েন্স, আৰ্টছ দুয়োটা শাখাৰে কিতাপ গোটাই নিয়মিতকৈ পঢ়ি আছে” বুলি সি ভুললৈ মূৰ কৰিলে। ল'ৰাটোৰ কথাই মোক আকৌ ভিয়েটনামৰ বিপ্লৱী ছাত্ৰ-ছাত্ৰীবোৰক বিভিন্নাই দিয়াৰ দৰে লাগিল যি বন্দুকো চলায়, পৰীক্ষাও দিয়ে, খেতিও কৰে গাঁৱে গাঁৱে নিৰক্ষৰ মানুহকো লেখা পঢ়া শিকায়।

“ছাৰ আপুনি আপোনাৰ প্ৰায়বোৰ লেখাৰ মাজতে সশস্ত্ৰ বিপ্লৱৰ আদৰ্শ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব খোজে সেইফালৰ পৰা আমাৰ লগত আপোনাৰ চাইগ মত পাৰ্থক্য নাই।” ল'ৰাটোৰ কথাত মই স্তম্ভিত হ'লো। মই গল্প লেখিবলৈ আৰম্ভ কৰোতে এই অকণমান ল'ৰাটোৰ জন্মই হোৱা নাই তত্ৰাচ সি কয় বোলে আপোনাৰ প্ৰায়বোৰ লেখাৰ মাজতে...। কিন্তু সংগঠনৰ নামত বুকু ফুলাই থকা মই এনে বহু ক'ব পৰা বিপ্লৱী লগ পাইছো তেওঁলোকে কিতাপ-পত্ৰ পঢ়া-শুনা কৰাটো দূৰৰে কথা—সংগঠনৰ মূৰব্বীয়ে দিয়া বিবৃতিটোকে ককাতত নপঢ়ে।

“আছে, এই সম্পৰ্কত মোৰ বহুত কথা আছে—কম, লেখিম—কিন্তু তাৰ আগতে তোমালোকক এটা কথা কও যে এই সংগঠনৰ নামত বহুতে নিজৰ ব্যক্তিগত স্বার্থ পূৰণৰ বাবে লাগিছে—সেইটোৱে সংগঠনটোক আঘাত কৰিব। যিবোৰ মানুহ অসমীয়াই হওক বা অনা অসমীয়াই হওক দেশৰ প্ৰকৃত শত্ৰু তেনে মানুহবোৰেও এই সংগঠনৰ সদস্য বুলি নিজকে কয় আৰু সংগঠনৰ পৃষ্ঠপোষকতাত হোৱা সভা-সমিতিত আগভাগ লয়। দেখা নাই জানো মন্ত দুৰ্নীতিপৰায় মন্ত্ৰী এম, এল, এয়েও এই সংগঠনৰ নাম কৈ অন্যক ভয় বুৱায়। জনমানসত এনেবোৰ মানুহৰ কৰ্ম কাণ্ডই সংগঠনটোৰ প্ৰতি অনীহা আৰু আতংকৰ জন্ম দিব। ই ঈতিকাৰক। মোৰ মনত বাঙালী, অসমীয়া বুলি ভেদ ভাব নাই যিয়েই ইয়াত থাকি অসমক প্ৰকৃতাৰ্থত কথাই কামে মাতৃ বুলি ভাবিছে সেয়েই অসমীয়া—নহয়জানো ? ভুল কৈছোনে ?”

“হয় ছাৰ, অসমীয়াৰ সংজ্ঞা আমি তেনেকৈয়ে দিও।”

“কিন্তু ৰবা। সাধাৰণ উদাহৰণ এটা দিও—এটা বাঙালী পৰিয়াল—পূৰ্বৰ পূৰ্ব পাকিস্থানৰ পৰা অহা—অসমত বোলে দুকুৰি বছৰ আছে—কিন্তু তেওঁলোক সকলো ফালৰেপৰা বাঙালীয়েই হৈ আছে, কংগ্ৰেছৰ বাহিৰে বিপ্লৱী দল তেওঁলোকৰ বাবে নাই, ৰাজীৱ গান্ধীৰ বাহিৰে অন্য চে-গুৰেভাৰা তেওঁলোকৰ বাবে নাই, হাতত ভোট দি হাতীত মালা পিন্ধাইছে—তোমালোকৰ সংগঠনৰ নাম শুনিলেই ঠাকুৰৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনায় ধ্বংস হ'বৰ বাবে—কিন্তু কি আচৰিত চাৰিবাৰেও মেট্ৰিক পাছ কৰিব নোৱাৰা ছোৱালী এজনীয়ে এদিন তোমালোকৰ সংগঠনৰ মুখপত্ৰ আৰু কিতাপ কিছুমান মোক দেখুৱাই গৌৰৱ কৰিব খুজিছে যে তেওঁলোকৰ এই সংগঠনৰ লগত সম্পৰ্ক আছে। মইতো অবাক। বান্ধব-ভাতৃ ৰামায়ণ কপি কৰিবলৈ দিয়াৰ নিচিনা লাগিল। এইবোৰ কথাই উপকাৰ কৰিব বুলি ভাবানে ? তোমালোকৰ সংগঠনৰ

দুখপত্ৰখন পঢ়িবৰ বাবে বিচাৰি মই হাবাথুৰি বাই ফুৰো কিম্বা সেইটো পৰিয়ালে
অনায়েসে পায়। কেনেকৈ? বহুমান যদি ইয়াতো গজিল বৰ বিপদ হ'ব। কিছুমানে
জীৱন-বৌৱন, বৰ্তমান-ভৱিষ্যত হাতৰ উল্লুৱাত লৈ দেশকেঁ আই বুলি ভাবি মুক্তিৰ
বাৰে খুড়ৰ সাকোত খোজ দিছে আৰু কিছুমানে কিছু ঠাইত তাৰ নাহত নিজৰ কথাকে
ভবা বেন লাগিছে ঠিক বেন সোমৰ অসম গঢ়িম বুলি কোৱা এই বাৰ্মনাথী কাপোৰ
সিদ্ধাসকলৰ দৰে।

“হয় ছাৰ, আপুনি ঠিকেই কৈছে। সেইবাবেই প্ৰথম বাৰে হিচাপে আচৰণ
বিধি দিয়া হৈছে। এইবোৰ নষ্টভাৱে লিখি জনচেতনা জাগৃত কৰক ছাৰ। আপোনাৰ
নিচিনা মানুহৰ হাতত কলমৰ দৰে অত্যন্ত শক্তিশালী অস্ত্ৰ আছে যেতিয়া, যাৰ দ্বাৰা
ইয়াত বহিয়েই দিল্লীৰ গৰাকীক হাইল কৰিব পাৰি আমাক সেই অস্ত্ৰেৰে সহায় কৰক।
আপোনাক আমি ভয় কৰা দেখা নাই আৰু আমি আপোনাৰ সোঁৱে-বাঁৱে আছো।”
ল'ৰাটো কিছুপৰ মনে মনে ব'ল। ময়ো অলপ বেছিকৈ ক'লো নেকি বুলি ভাবি
তভক মাৰি ব'লো। তাৰ চিন্তা ইমান দূৰলৈ যাব বুলি ভাবিব পৰা নাছিলো।

“ছাৰ আপোনাৰ লগত কথা পাতি ভাল লাগিছে। পিছে মই আৰু বেছি
পৰ বহিব নোৱাৰো। আমি পুৱতি নিশাই এই নগৰ এৰিম।”

“ক'লৈ যাবা?”

“আমি ছাৰ একালে দীঘলীয়াটো যায়। সেইকাৰণেই আপোনাৰ ওচৰত
দুটা সহায় বিচাৰি আহিলো” বুলি ল'ৰাটোৱে বেগৰ পৰা দুটা কাগজৰ টোপোলা
উলিয়াই হাতত লৈ ক'লে, “ছাৰ মোৰ মা নাই, ঘৰত দেউতা, দুজনী বাইদেউ আৰু
ভাই এটা আছে। দেউতাৰ খুব বেছি অসুখ বুলি শুনিছো। আগৰে পৰাই অসুখ
আছিল এতিয়া পিছে বৰ টান হৈছে বুলি শুনিছো। মই আজি গৈ প্ৰায় ঘৰৰ পৰা দুই
কিলোমিটাৰমান আঁতৰৰ পৰাই হুঁৰি আহিলো। ঘৰলৈ যাবলৈ বহুত চেষ্টা কৰিও
যাবলৈ মন বাঞ্ছিব নোৱাৰিলো।

“কিন্তু গৈ এবাৰ চাই নাছিলো!”

“নহয় ছাৰ কাইলৈ যাবই লাগিব। গ'লে কিজানি আহিব নোৱাৰিম।
জেতিয়া মোৰ যোৱাটো নহ'বলৈ। তাতে পুলিচৰ চকুৰ পৰা আঁতৰি থাকিবলগীয়া
হৈছে। পিছে ছাৰ আজি দুৰূহৰ আগতে দেউতাই মোক কলেজত নতুনকৈ নাম
লগাবৰ বাবে টকা দূশ দিছিল। নাম লগোৱা নতুন— মোৰ অন্য কাৰণতহে ঘৰছ
হ'ল। আমাৰ উপাৰ্জন বুলিবলৈ ঘৰত নাই— তাতে দেউতাৰ এই অৱস্থা— মই
ইয়াতে টকা তিনিশ ভৰাই দিছো, ছাৰ আপুনি দি আহিবগৈ লাগে।” ল'ৰাটোৱে কৈ
অপবৰ্জীৰ ভাৱত চলে।

“তুমি এই টকা ক'বপৰা পালো?”

“ছাৰ মোৱা হুজুৰে মই যিটো অজলত আহিলো আজিৰ সময়ত তাত মই

তিনিটামান টিউলন কৰিছিলো, তাৰ পৰাই টল গোটাई বৈছিলো। আৰু ছব দ্বিতীয় কামটো হ'ল এইখন ছাব মই উপন্যাস বুলি লিখিছিলো। আনুনি সম্বন্ধ পালে চাই থ'বলৈ ছাব। লোকৰ পঢ়িছোহে লিখাভে নাই। মোৰ প্ৰিয় লিখক ছাব আপুনিহে। ছাব মই উঠে। সম্বন্ধ হৈছে। বাকী দুজন মোৰ কাৰণে বৈ থাকিব। টেইনিঙৰ পৰা আহি আপোনাক লগ কৰিমহি। ছাব আপুনি আমাৰ কাম-কাজৰ বহি কিবা খুঁত দেখিছে, তীব্ৰভাৱে সমালোচনা কৰক। সমালোচনাই হ'ল আমাৰ সংগঠনৰ চলিকাশক্তি। সুস্থ সমালোচনা আমাৰ কাৰ্য্য।

ল'ৰাটো গ'লগৈ। সি বোৱা পাছত বাতিপুৰালৈকে মই কুমাৰলীয়ে বিজ্ঞা পইজাচোৰাটোৰ দৰে থৰ হৈ থাকিলো। এই অকণমান ল'ৰাটোৰ কি পবিত্ৰতা— কি অধ্যয়ন, কি ভাগ্য। বোগলব্যাড পৰি থকা বাপেকক দেখিলে মান্না হ'ব বুলি সি থৰৰ ওচৰৰ পৰা ঘূৰি আহিছে।

(প্ৰিয় পাঠক-পাঠিকাসকল— ইয়াৰ পাছৰ কথাখিনি ক'বলৈ মই অল্প সংকোচ কৰিছো— কাৰণ কথাখিনি অতি নাটকীয় আৰু হিন্দী চিনেমাৰ ঘটনাৰ দৰে অবিশ্বাস্য। আপোনালোকে ভাবিব বোলে গল্পৰ বাবেহে মই সজাই কৈছো। নহয়। ল'ৰাটোৰ স্বার্থতে মই তাৰ নাম, শিতাৰ নাম, গাঁৱৰ নাম ইয়াত গোপন কৰিলো। তাৰ লিছত কি হ'ল জানেনে—?)

সিহ্মিনা পুৰাই মই ল'ৰাটোৱে দিয়া খামটো ভেপত ভৰাই ছুটাৰখন লৈ মই থকা ঠাইৰ পৰা প্ৰায় এঘাৰ কিলোমিটাৰ দূৰৰ গাঁওখনলৈ গ'লো। চুৰুৰীটোৰ মূৰৰ মানুহৰবতে মই ছুটাৰখন থ'বলগীয়া হ'ল। খোজ কাঢ়ি গৈ আছো। মই চোত্ৰলত থিয় হওঁতে চাঙীখন দাঙিবৰ কাৰণে চাৰিজন মানুহে মাৰিছেইডালভ হাত দিছে। পৰিস্থিতিটো বৰ্ণনা কৰিবলৈ মোৰ কলম অপাৰগ হৈছে। দুজনী পাতক ছোৱালী আৰু এটা চেমনীয়া ল'ৰাই শৰটোৰ ওচৰত চাঁচ চাঁচ বাগৰি পৰিছে। ইমানকেহে ক'লো। শৰটোৰ মুখখন মোৰ চাবলৈ মন গ'ল। ভেপত বাপেকৰ ছাব পৰিশোধ কৰা তিনিশ টকাৰ খামটো দিব নোৱাৰি এতিয়া। কেনেকৈ দিও— কি বুলি কও। মোৰ পৰিচয় কি দিম মই ?

পুৰতি নিশা দেশমাতৃৰ মুক্তিৰ বাবে উঠি বোৱা ল'ৰাটোৰ বাপেক শুই থকা চাঙীখন চাৰিজন মানুহে মোৰ চকুৰ আগেসিয়েই কান্ধাত তুলি লৈ গ'ল। ল'ৰাটোৱে কোৱামতে সিহঁতৰ গম্ভ্যস্থল পাবলৈ বোলে কুৰিকিনমান ছাৰিয়ে-পাহাৰে খোজকাঢ়িব লাগিব। ভেনেহ'লে সি এতিয়া গৈ আছে। ভাব বাপেকো সেয়া কান্ধাত উঠি গৈ আছে নদীৰ বাজিলৈ। ল'ৰাটো এতিয়া ক'ত বাক !

মই শুচি আহিলো। দৰৰ পৰা সি দিয়া টকা তিনিশ মই হানি অফাৰ কৰি দিলো তাৰ বাবেকৰ নাহত। আজৰি সম্বন্ধ পাওঁতে মই সি লিখা উপন্যাসখন একে বহাতে পঢ়ি শেষ কৰিলো। সি নাম দিছে মুক্তিপন। কেঁচহাতৰ লিখনী যদিও তাৰ

অৰাধ্যন দেখি মই প্ৰকৃততেই হতবাক ।

মই বাট চাই আছো । সেই ল'ৰাটোক লগ পাবলৈ মই বাট চাই আছো ।
মই বহুত ঠাইৰ পৰা চিঠি পাও । বহুত ঠাইৰ পৰা বহুত সংগঠনৰ বহুত মানুহ নিৰ্ভী
আছে । আলোচনা কৰে । সাহস দিয়ে, সাহস লয় । কিন্তু মই যেন গনি আছো সেই
ল'ৰাটোলৈ । যাতি মানে মাজনিশা পশ্চিমৰ পৰা পূবলৈ বতাহ বলিলেই মই দুৱাৰত
টোকৰ শুনো । ধমমহাই উঠি গৈ দুৱাৰ খোলো । নাই অন্ধকাৰ । পূবলৈ বলা বতাহে
প্ৰায়েই দুৱাৰত টোকৰ দিয়ে ।

সীমান্তবন্দী বাহিনীৰ লগত সীমা পাৰ হ'ব খোজা কোনো বিদ্বেষীৰ লগত
সংঘৰ্ষ হোৱাৰ খবৰ শুনিলেই মোৰ বুকুত বলিয়া ঘণ্টাৰ কোব পৰে । অদৃষ্ট বিশ্বাস
নথকা মোৰ মনটোও সাপে মেৰাব খোজা মানুহৰ দৰে কঁপি উঠে ।

মই ল'ৰাটোলৈ বাট চাই আছো । সি আহিবনে ? সি কেতিয়া খুঁবি আহিব ?
সি বাক এতিয়া ক'ত আছে ? পূবলৈ বতাহ বলিলেই মোৰ দুৱাৰত টোকৰ পৰে । □

(১৯৯০)

বলি বিধান

দ্রোণ কান্ড গোস্থায়ীৰ ঘৰৰ পূজা ভাগ অঞ্চলটোৰ ভিতৰতে জঁয়াল। দ্রোণকান্ডই
প্রথমে নিজেহে কৈছিল যদিও পাছত অইনেও ক'বলৈ ধৰিলে। প্রথমে
ক'লে দ্রোণকান্ডৰ ভাৰ্য্যৰ বন্ধুসকলে। মানুহজনী সৰবৰহী। তাৰ পাচত প্রচাৰেই হৈ
গ'ল। সেয়েহে পূজাভাগত বহুতে বহুত বন্ধু এনেয়েও দিয়ে। কোনোবাই দিলে
প্রতিমাখন। কোনোবা চোৰাংকাঠ ব্যৱসায়ীয়ে দিলে কাপোৰকাণিবোৰ। কোনোৱা
চৰকাৰী ঔষধবেচা বা ফ্ৰি চেম্পলৰ দৰৰ বেচা চৰকাৰী ডাকৰে দিলে মাহ-প্ৰসাদ
যাৰতীয়বোৰ। কোনোবা মাৰোৱাৰী বন্ধুৱে দিলে গোসানী অনা নিয়া কৰিবৰ বাবে
টুকখন। তাৰ বাহিৰেও গোঁসাই ইমান জনপ্ৰিয় যে মোহন পিয়নেহে আচল লেখ
দিয়ে। দুৰ্গাপূজাৰ এমাহৰ আগৰ পৰা কালীপূজাৰ পাছলৈকে যশিদ্ধতাৰ আছে।
এহেজাৰ টকাৰ পৰা দুটিকালৈকে। দুশখনৰ কম নহয়। বজাই স্থাপন কৰা গোঁসাই।
গোটেই দেশখনতে শিহু প্ৰশিহু আছে। শিহু নহ'লেও পূজাৰ জঁয়াল কপৰ কথা
সভাই সমিতিয়ে গোঁসাইৰ মুখত মানুহবোৰে শুনে। ইজনে সিজনক কয়। সিজনে
ইজনক কয়। শিহুৰ বছৰ মোহন পিয়নে গোঁসাইঘৰলৈ গৈছে ততু পায়।

গোঁসাইৰ বাপেকৰ অৱস্থা বুলিবলৈ নাছিল দুবহুৱাহে আছিল। মানুহজন
সামু আছিল আৰু চালাক নাছিল। কাৰণ দুখী দুখী অৱস্থাবে ভেৰেভেও পূজা কেভাগ
পাতিছিল। কিন্তু পূজাৰ বাবে অৱস্থা ভাল হোৱা নাছিল। নে গোসানীয়ে কৃপা কৰা
নাছিল। পুতেকক গোঁসানীয়ে কৃপা কৰিছে। একো চাকৰি বাকৰি নকৰাহ'লেও
দ্রোণ গোসায়ে অকল পূজা পাতিয়েই বছৰটো চলিব পাৰিলেহেঁতেন। পিছে ভেওঁ
সংস্কৃতৰ পণ্ডিত। হাইস্কুলৰ সংস্কৃত শিক্ষক। ধনী মানুহৰ ঘৰত বজায়নি কৰে। ধনী
মানুহৰ দৈবদোষ গ্ৰহদোষ চাই বিধি বিধান দিয়ে। মানুহজন বাজনীতিতো আছে।
একালত কংগ্ৰেছৰ চাৰিঅনীয়া টিকট বহুত বেছিহলৈ। আন্দোলনৰো নেতা হৈছিল
স্থানীয়ভাৱে। আচল ঠাই নাপালেগৈ যদিও দুৰ্গভজনৰ বাবে চাউল-ধান কাপোৰ

কানি বহুত উঠালে। মানুহটোৰ লিখাজো হাত আছে। ধৰ্ম কৰ্ম বিধি বিধানৰ ওপৰত কেবাখনো কিতাপ বেটুপাঙত নিজৰ কটো ছপাই ছপাই উলিয়ালে। বিভিন্ন বাণিকলৰ কিতাপো উলিয়ালে। বাণিকলৰ কিতাপখন বিজনে প্ৰকাশ কৰিছিল ভেৰোঁ ক'ম' নহয়। গোঁসাই যদি কাৰেৰে তেওঁ ভেৰেৰে। বাংলাদেশী সম্ভৱ সেই প্ৰকাশজনক দেখিলে অল্লফোৰ্ডৰ স্তম্ভাবিকাৰী যেনহে লাগে। কি অহংকাৰ কি বাহাদুৰী। স্কুলীয়া পাঠ্য-পুথিৰ ছপা লম্বৰ ওপৰত যেতিয়া বগুদেৱে বাৰ শতাংশ টেক্স লয় কোনেও নাযাতে। ব্ৰেকত বেচাজো আছেই। কোনো লোকক পইচা নিদিয়াতকৈ তেওঁ স্ময়স্বৰ্ণ লেখকৰ কেবাখনো কিতাপো প্ৰকাশ কৰিলে। আদিবসৰ কিতাপ। স্কুলীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে ভুল বানান তথ্যৰে পৰিপূৰ্ণ অভিজ্ঞ শিক্ষকৰ দ্বাৰা প্ৰণীত সহায়িকা। বগুদেৱে কোনো লেখকক মাননী দি পোৱা নাই। শিছে সেই দেহৰ পৰাও দ্ৰোণকাই বাণিকলৰ কিতাপৰ বাবে দহহাজাৰ টেক্স ছেটো ল'লে।

ৰাস্ত্ৰবাদী লেখকৰ বাবে মডেল চৰিত্ৰ হ'ল দ্ৰোণকাই। এজন লেখকে সাহসেৰে এক চতুৰ্থাংশ অঙ্কন কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছিল। লেখাটো ওলোৱাৰ পাছত লেখকক গোঁসাইৰ আত্মীয় মানুহেই আক্ৰমণ কৰিলে। বৰ ভাল হৈছে বৰ নিৰ্বুট হৈছে বুজি পাঠকে প্ৰশংসা কৰিলে। গোঁসায়ে এদিন ঘোষণা কৰিলে বোলে ঘোষণা লেখাত হাত আছে। ময়ো সেই লেখকৰ ওপৰত ঔপন্যাস লেখিম। দেখিছিলোঁ হয়। কেবাখনো প্ৰকাশকৰ ওচৰ চাপিল। প্ৰথম পৃষ্ঠাৰ আখা পঢ়িয়ে লেখাৰ হাত থকা গোঁসাইক পাণ্ডুলিপি ঘূৰাই দিলে। নিজে ছপা কৰাৰ কথা ডাখিলে। টকা বহুত লাগে। গোঁসাই চালাক। প্ৰকাশকে ওভোটাই দিওঁতেই বুজিলে যে ছপালেও বিত্ৰী নহ'ব। অন্য কোনো উপায় নেদেখি এদিন গোঁসায়ে 'জিক মিক ষ্টৰ' সমুখত ঘোষণা কৰিলে বোলে মোৰ এনেকুৱা ভুল সাধনা আছে সেই লেখক সাতদিনৰ ভিতৰত তেজ বমি কৰি মৰিব লাগিব। লেখকে গম পালে। ক'লে বোলে সাতদিন নহয় এবছৰ সময় দিলো। এবছৰৰ ভিতৰত তেজ বমি কৰাৰ নোৱাৰিলে গোঁসাইৰ তেজ বমি কৰাই থাকিম। যি পৰ্য্যন্ত গোঁসায়ে নোৱাৰিলে বুজি হাব নামানে সেই পৰ্য্যন্ত গোঁসাইক এৰা নাযাব। এখন এখনকৈ আৱৰণবোৰ বোলা হ'ব। শিছে সাতবছৰ হ'ল লেখকৰ তেজ বমি হওক চাৰি তেজ বেছিহে হ'ল। লেখকে বোলে শুভৰ ডাঙৰীত হাত দিয়াৰ বাবে আদ্যাপতিয়ে লেখকক কপাহে কৰিছে। গুণদালাৰে গোঁসাই বিত্ৰীত। লোকৰ ঔপহৰ বিধান দিয়া গোঁসায়ে যে বংশৰ ঔপহত পুতেকৰ লগত দিলে সেইবোৰ কথা ব্যৰ্থই আক্ৰমণৰপৰা গুণ আছে। লেখকে সেইবোৰ লোক সন্মতি থৈছে। এতিয়া গোঁসাইৰ ডেউকাটি পুতেকেহে বোলে ঘোষণা কৰি ফুৰিছে বোলে সিটুংবীৰ প্ৰতিশোধ ল'বই। সিটুংবীৰ সিটুংবীৰ প্ৰতিশোধ পুত্ৰৰ পাত। ভাৱে শক্তিৰ উপাসক। শক্তিৰ পুত্ৰ সিটো হৈব বহুত কতি।

এইকাৰো গোঁসায়ে শক্তি পূজনৰ আয়োজন কৰিছে। মনি অৰ্জাৰ আহিছেই

আছে। কপ্টুলৰ দেকানত চেনি বিশ্ব কেজিৰ কথা ক'বলৈ গোঁসাই ওলাই গৈছিল। সিপৰাৰ চোডালত এটা ক'লা পঠা ছাগলী বাজি খোৱা আছে। বিড়তি পাৰ্জাবত চুলি কটা ছোৱালীৰ বেণীডালৰ দৰে নেজডাল জোকাৰি জোকাৰি পঠাই দুখৰিবন টিকুটি আছে। গোঁসাই থমক মাৰি ব'ল। চাইকেলৰ পৰা নামিল। ডিব্ৰুগড়ৰ গিৰিখৰ ঢেকীয়াল ফুকনে টকা পাছল মনি অৰ্জাব যোগে পঠাইছে তেওঁৰ নামত ক'লা পঠা এটা মহাঅষ্টমীৰ দিনা বলি দিব লাগে। ঢেকীয়াল ফুকন আহিব নোৱাৰে। সেয়ে টকাকৈ পঠাইছে আগতীৱাকৈ। কথাটো পাহৰিয়েই আছিল। গোঁসাই বুগৰ লগত খাপ খাই চলিব পাৰে। তেনেকৈ নিছৰ নামত বলি বিধান কৰিবৰ কাৰণে বহুত সেৱকে পইচা পঠায়। গোঁসায়ে এটা ছাগলী কিনে আৰু আটাইৰে নামত সংকল্প লয়। তাৰ পাছত আটাইলৈ বলি বিধান নীতিমতেই কৰা হ'ল বুলি এনভলপত নিয়মীয়া সংবাদ আশীৰ্বাদ পঠায়।

সিপৰাৰ ঘৰলৈ গোঁসাই সোমাই গ'ল। নুৰাৰ ছাল এবছৰতেই নষ্ট হয়। এইবাৰ অসুখৰ কাৰণে নৰা কাটিব নোৱাৰিলে। এলাকু ওলোমাদি পুৰণা নৰাবোৰ ছালখনত লেটা হৈ হৈ ওলমি আছে। সিপৰাই ভিতৰত কেঁকাই আছে। গোঁসায়ে মাত লগাই দিলে। ষৈদীয়েকে ওৰলিখন টানি ওলাই আহি গোঁসাইক ভিতৰলৈ মাতি নিলে। হেলেক পেলেক চকীখন চাদৰৰ আগেৰে মোহাৰিলে। চকীখন মজবুট কৰিবৰ কাৰণে চকীখনৰ তলতে খাজ খুৱাই কাঠৰ টুল এখন লগাই দিলে। গোঁসাই বাহিল। নাতি দূৰতে সিপৰাই বাঁহৰ গাঠেৰে কৰি লোৱা বিছনাখনত কেঁকাই কেঁকাই পৰি আছে।

ডাল পোৱা নাই ?

“ক'ত ডাল পায় গোঁসাই। ছেৰিয়ে ক'বৰ নিচিনা খোলে জৰ কালত ভয় নাই মৰণ কালত ঔৰধ নাই।” সিপৰাই কেঁকাই কেঁকাই ক'লে।

“ডিব্ৰুগড়ৰ পৰা ঔৰধ দি পঠোৱা নাই জানো ?”

লেখি দিছিল। নুৰাৰ আনি খালো। বহুত ধন লাগে। মাটি হালিচাৰ বাবদ আপোনাৰ পৰা নিৰ্কা পাছল শেষ। কেছানিৰাই শেষ হ'ল। একো কামো নহ'ল। টকা সিকাও নাই ছেনজানি এতিয়া লেই কেটেঙা বেছৰ পৰা দেৱাই পানী আনিছে বাইছে।

ছেৰি নহয় কথাটো মনত পৰোতেই সোৱা এই ভূমি মোক মাটি পাহ কটা বজৰীতহে দিহা। মই কিনি লোৱা নাই নহয়। বিপদত পৰি ওচৰ চুবুৰীয়া মানুহ মাটি হালিহা মই সাকী কৰি বাৰি থৈছো। পিছত টকা-পইচা যোগাব হ'লে বোকেলাই ল'ৰা। মানুহে দেখোন কৈছে অখলিয়েই সোৱা গুৰিনে সুৰিছে বোলে মই ছেনো বয় মজাতে কুঁহিয়াবতলি মাটি হালিহা ল'লো। তেনেকৈ মানুহক কৈ নুৰুবিয়া। গোঁসায়ে ক'লে।

এ' নাই কোৱা গোঁসাই নাই কোৱা। কথাত কথা ওলাওতে অখনি গুৰিনক ক'লো বোলে ক'লো আৰু মাটি খুলিব পাৰিম। সোৱা লেই আগৰ দুখৰিবন নিচিনাকৈ

গোঁসাইক বেচাই হ'ল। শুবিন পাকুই ডাকে হ'বলা আপোনাক ভেটিবলৈ। আগৰ দুবিহাতো আৰু সেৱা যোকোলাৰ নোহাৰিলো। ডাল বৰত জন্ম পোৱা এই শুবিন নৰাধৰম হস্তলব আছিল মাটি দুবিহা লোৱাৰ। “সিপৰাই কেঁকাবলৈ ধৰিছে। যেমণী মানুহৰ খণ্টা বেছি হয়। শুবিনৰ ওপৰত ৰং উঠিল। ছেৰি কৰাচোন।” গোঁসাকে অলপ ভৰাৰ নিচিনা কৰিলে। মনৰ ভিতৰত যেন কোনোবা অকণা নথিৰ লগত শুণা গথাহে কৰিছে। সিপৰা আৰু বৈশীয়েকে গোঁসাইলৈ একেধৰে চাই আহে।

কওকচোন বাক ? সিপৰাৰ বৈশীয়েকে ক'লে।

এইবাৰ মহামায়াৰ ওচৰত মহাটম্বীৰ কিনা নৈবেদ্য এভাগ বি চোৱাচোন। মই বহুত ভাবি চিন্তিহে কৈছে কথাখাৰ। কালি সপোন এটা দেখিছিলো। মহামায়াৰ কৃপা হ'লে বেজ পিন্ধনী কেলেই ?

নৈবেদ্য কিয়াটে বাদেই দিবক। বিউচাকি এগৰ কিবলৈ যোৱা নহয়।

যোৱা দুবছৰে কমবোৰ ৰম ডাঙিলা নে ?

এইটো চিকিৎসাৰ নামত শেষ কাম কৰাচোন। এইকেটা ধনো যেনিবা ডিব্ৰুগড়তে ভগ্ন হ'ল। বাকীখিনি বাক ময়েই বা-বোণাৰ কৰি দিম ; কিন্তু মূল বস্তুটো ভূমি দিব লাগিব। বলিৰ বস্তুটোহে গোঁসানীৰ বাবে যেনিবা বস্তু। সেইটো সেৱকীয়ে নিজে নিদিলে কামো নহ'ব। শাস্ত্ৰত আছে বোলে। “বৰা প্ৰসীতং অলনাং পটজাঃ— তথৈব নাশাৱ সমৃদ্ধ বেদাঃ।” গীতাৰ শ্লোকৰ শব্দটোকে গাই গোঁসাকে এনেয়ে জৰিওকালে এবাৰ চালে। সিপৰা আৰু বৈশীয়েকে কিছু পৰা ইমান মনে মনে ৰ'ল যেন সেই গোঁসাইৰ মুখৰ শ্লোক কাকিত্ত কৰা মহামায়াই কৈ গৈছে যে, সেৱকীয়ে বলিৰ বস্তুপদ নিজে দিলেহে ৰাপিব।

সেই চোভালত থকা ছাপলীটো জোৱাৰ নহয় জনো ?

হয়। সম্পত্তি বুলিবলৈ সেইটোহে আছে। আজি গ্ৰাহক একোবাৰি আটেন দিছেহি ডাঙৰ ল'ৰাই যোলো পুৰা তিনি পালেহে দিব। কাইলৈ গ্ৰাহকবোৰা অহাৰ কথা আছে। সিপৰাণীয়ে ক'লে।

আটেন বেছিহে দিছে। বাক বি হওক দিয়া, এওঁৰ নামত এইবাৰ এই নৈবেদ্যটো মহামায়াৰ নামত দিয়া। শেষ চিকিৎসা এটা কৰি চোৱাচোন। ইমানমোৰ ধন পৰীত পেলোলেই বেতিয়া সিহে কালি সপোনটোনে চাই যোৱা মনে কৈছে এইখান কাম হ'বই। মহামায়াৰ কৃপা হ'লে উৰু বেদাই কেলেই লাগিছে। গোঁসাকে কথাখিনি কেে বিৱাদপ্ৰবন্ধভাবে ক'লে। সিপৰাই কিছু কম গোঁসাইলৈ চাই বৈশীয়েকলৈ চালে। বৈশীয়েকৰ কেঁচোৰ মোকোৰ অৱস্থাটো ওলাই পৰিল।

“বাক আপুনি যাওক। মই কাইলৈ কিবা এটা কৰিম।” সিপৰাই ক'লে।

“ভেনেহ'লে মই উঠো। মই কাইলৈ আবেলি টিনাইক পঠাই দিম। মই জোৱাৰ খৰৰ এটা কৰিবলৈহে সেৱাইছিলো” বুলি গোঁসাই ওলাই আহি খাঁহ আকুৰি

কৰ্ম ভেল শিচল ক'লা পঠাটোৱে চাই চাই চাই কলক উঠিল।

শিপৰাৰ ডাঙৰ ল'ৰা দেবেনে কথাটো মনা নাই। সোতৰ বছৰীয়া ল'ৰাটো বয়স্কক বেয়াবত পৰাৰে পৰা বৰ চলোৱাত লেশুৱা লাগিছে। তেনেকৈয়েই তিনিশ টকা পাব পৰা বস্তু এটা এনেয়ে দি দিব। মাকে বৰকৈ মুখ যেন্স নাই। বাপেকে কেঁকাই কেঁকাই বুজাইছে বোলে ইয়াৰ পাছত আৰু খৰচ কৰিব নালাগে। ভাল হ'লেও হ'ল বেয়া হ'লেও হ'ল ইয়াৰ পাছত আৰু খৰচ কৰিব নালাগে। ইমানদিনে তিনি চাৰিহেজাৰ টকা পানীত পৰিলেই চিকিৎসাৰ নামত। যদি কাম নহয় এই তিনিশ টকাও পৰক। আৰু খৰচ কৰিব নালাগে। শেষত মাকেও মাত লগালে। “বাপেৰৰ ইচ্ছাত বাধা নিদিবি। ভাল হ'লেতো হ'লেই ভাল নহ'লেও মনত শান্তি পাব।” দেবেনে নমতা হ'ল। তাৰ পাছত দুটা ভায়েক আৰু এজনী ভনীয়েক। গোটেই বোজাটো তাৰ মূৰৰ ওপৰত। আজি দুবছৰ দিন ধৰি বাপেক শয়নগত। আগতে স্ৰোণ গোঁসাইৰ ঘৰতে হালোৱা আছিল। চাৰিপুৰা মাটি খেতি কৰি স্কিৱাৰ বাবদ গোঁসাইৰ গৰুবেই নিজৰ মাটি তিনিবিঘাৰ খেতিটোও উঠায়। বেমাৰ হ'ল। প্ৰথমে বুকুৰ বিষ তাৰ পাছত সৰ্বশৰীৰ বিষালি হ'ল। মানুহটো টেপটেপীয়া দি ফুিল। মাটি তিনিবিঘা। বন্ধকত গ'ল। গোঁসায়েই পালে। দুবাৰকৈ ডিব্ৰুগড়লৈ নিলে। কামত নাছিল। বাপেকৰ মতে জয়কালত ভয় নাই মৰণ কালত ঔষধ নাই। মিছাকৈ ধনবোৰহে পানীত পৰিল। দেবেনে একোকে ক'ব নোৱাৰিলে। মাকে ফুচুফুচাই কোৱা কথাৰে তাৰ অন্তৰত জ্বাৰাত দিলে। “কেউতাৰ আৰু নাৰাচিব চাওঁ। গতিকে শেষ অবস্থাত মনৰ ইচ্ছা পূৰণ হ'বলৈ দে!” মুখেৰে একো নকৈ দেবেনে কপাৰটিত মিললৈ গ'ল ধান কঢ়িয়াবলৈ। বস্ত্ৰই প্ৰতি পচিল পইচা। ট্ৰাকৰ পৰা শুকামলৈ কঢ়িয়াব লাগে।

সেইদিনা আবেলিয়েই গোঁসায়ে টিপাইৰ হতুৱাই ক'লা পঠাটো নিয়ালে। মহামায়াই ইচ্ছা কৰিছে বেতিয়াম মহামায়াতে লাগক বুলি শিপৰাই শোৱাতে হাতযোৰ কৰি প্ৰণাম জনাই বিদায় দিলে। তিনিশ টকা দিবলৈ অহা বেপাৰী যোৰাক আবেলি শিপৰাৰ বৈলীয়েকে বুৰাই পঠালে।

দিনে দিনে মানুহটো খাৰ নোৱাৰা হৈ আহিল। পানীত পৰি থকা গেলা আমটোৰ দৰে মুখখন উখলি টেপটেপীয়া দিলে। হাত ভৰিবোৰ গোথা বোণীৰ দৰে কলগছ হেন আৰু গধুৰ হ'ল। সৰু কেইটাই পূজাৰ কপোৰৰ বাবে মাকক কুটুৰি আছে। শিপৰাই বিছনাৰ পৰাই শুনি থাকে সিহঁতৰ পেনপেননি আৰু মাকৰ কেটেৰা মাদ, শিপৰাই এইটো কথাৰে গভীৰভাৱে আশা কৰি আছে যে পূজাটো পাব হৈ যোৱাৰ পাছত অন্ততঃ কাম কৰিব পৰাকৈ ল'লেও বিছনাৰ পৰা উঠিব পৰা হ'ব। মহামায়াই এইকোৱা দৰা কৰিব। আৰু সেই আবেলিয়েই সি শেষ আশা ভেল পৰি শিক্তা পৰা জ্বৰলীয়ে পূজালৈ কিছে।

বোকাৰ বিলাখনৰে পৰা ল'ৰা-হেৰাৰীকেইটা গোঁসাইৰ ঘৰৰ পূজাতে

আছে। সন্ধ্যা হোৱাৰে আছে। এইখন গোঁসানী কামান দ্ৰুত হৈছে। পিপৰাইয়ে এইখন কামান দ্ৰুতকৈ মূৰ খেলিছে। পিপৰাৰ দ্ৰুত আগবঢ়াবৰ দৰে সন্ধ্যাকী জীয়া এন্দুৰ এটা আছেনে নাই ইত্যাদি।

মহাশীৱৰ দিনা পুৱা মন্মথজাৰ পৰা আবেলি দুইমান বজালৈকে ডবা শব্দ তোল-তাল কাহ-বণ্টা বাজিয়েই আছিল। বলিকটীয়া ছেও। বহুত বলি বিধান হৈছে। ম'হ বলি দিয়াৰ কথাও আছিল যদিও বলিকটীয়া ইন্দু গোঁসায়ে সাহস কৰিব নোৱাৰিলে। পিপৰাই বিছনাৰ পৰাই সেৱা জনাই আছে। বৈশীয়েকক কেবাবাবো ক'লে প্ৰতিমাৰ আগত সেৱা এটা জনাই আহিবলৈ। বৈশীয়েক লগলৈ। পিপৰাই অসন্তোষ প্ৰকাশ কৰিছে। বিছনাত পৰায়ে পৰা খুমান পিছাৰ নোৱাৰা ছোৱাৰে পৰা নিজৰ পাটৰ ডিৰোভাজনীয়েও একো কথা নয়ন হ'ল।

নৱমীৰ দিনা গোঁসানীৰ জিৰণিৰ দিন। আজি দেবেনেও জিৰণি লৈছে। সি কোৰখন লৈ বাৰিখনতে কিবা কৰি আছে। পিপৰাৰ আজি গাটো ভাল ভাল লাগিছে। কথাটো বৈশীয়েকেও মন কৰিছে। আগৰ দৰে পুৱাৰ পৰা তেনেকৈ কেফোৱা নাই। চিঞৰ বাখৰ কৰা নাই। ভাতৰ মণ্ড এবাতিও খাইছে। চুঙাটো বিছনাতে লৈ পেচাবো কৰিছে। পেচাব হ'লেই ওখহাটো কৰি যাব বুলি ডাঙৰে কৈছে। কালি ক'লা পঠা ছাগলীটোকে মোৰ বুলি লৈ মহামায়াই সঁচাই চকু মেৰি চাইছে।

নৱমী অৰ্থাৎ জিৰণিৰ দিনা পূজাত বলি বিধান নহয়। অঙ্কলটোৰ ধনী ধনী আৰু ডাঙৰ ডাঙৰ চাকৰিয়ালখিনি নিয়ন্ত্ৰণ কৰি দ্ৰোণ গোঁসায়ে সেই বিনটোত ধৰ্ম্মলোচনী সভা পাতে। আজি মাইকত ডবা কাহৰ শব্দ নাই কিবা বন্ধুতাৰ কথাহে ডাঙৰ ডাঙৰকৈ ওলাইছে। পিপৰাই বিছনাৰ পৰাই নাই বুজা যদিও মন দি কথাবোৰ শুনি আছে। বহুতদিনৰ মূৰত পিপৰাৰ বৈশীয়েকেও আজি ঠু টেঙাৰ বীজেৰে মূৰটো ধুই টেমা কুককি কুককি সেন্দুৰ অৰুণ উলিয়াই ফোট ল'লে। তাকে দেখি পিপৰাই সুৰিলে, “কেনিবা বাবিহঁত নেকি ?” মানুহজনীয়ে একো নক'লে।

ৰাতি দুইমান বজাত ঢৰফৰণি উঠিল। দেবেনে বংশীহঁতক মাতি আনিলে। পিপৰাই হেন্দুলি হেন্দুলি টানি টানি উলাহ লৈছে। উলাহটো যেন হাকুটিয়াই আঙুৰি আনিবলগীয়া হৈছে। চকুকেটা লুটি খাই খাই গৈছে। চুবুৰীয়া প্ৰায় সকলো মানুহেই গোট খালে। মানুহটোৱে হিকটিয়াবলৈ ধৰিছে। কাউৰীয়ে কাঁ কাঁ কৰোতেই বংশীয়ে বোলে গুণ কাইদেউ ধৰা কি চাই আছে, ধৰা ভৰিৰ ফালে। সেউজলত মাত্ৰ দুটাছে চিপ্ টানিলে। তাৰ পাছত পিপৰা সেই আটো কুৰি বহুৰীয়া মানুহটো শুই পৰিল। গাটো ঢাকি দিহৰ কাৰণে বংশীৰ বৈশীয়েকে তিউৰখনত বগা কাপোৰ এখন বিচাৰি চলাখ লগালে।

মৰিখালিলৈ নিহাৰ আগে আগে চিঞৰ বাখৰ শুনি বহিগাৰে গোঁসায়ে আহি ওলালহি। শব্দটোৰ নিজনিৰ ফালে বৈ চাবিওকালে চলে। অলপ ওচৰতে থকা

ভোগ্যবান যুগ্মৰ ফালে চাই গোঁসায়ৈ অলপ বহুৈ শুভাটকি ভাঙকৈকৈ ক'লে, “ক'ব
ভাল ভিখি পালে। বিজয়া দশমীৰ ভিখিটো পোন্ধাটো ক'ব ভগ্না নহ'ব। বহুবাৰাই
বেচেৰাক যুতি দিলে।”

জাপ মাৰি থিয় হ'ল দেবেন। সি সাউতকৈ চাঙি সাজি থকা সুৰেশ্বৰ ছাত্ৰৰ
পৰা কপিনা খন থাপ মাৰি আনিলে।

“এই কি ক'ব কি ক'ব ?” সুৰেশ্বৰে দেবেনক আগচি ধৰিলে।

“এই বিজয়া দশমীৰ ভিখিটোতে এই গোঁসাইটোক বজি দিওঁ। ই চলা
ভেজখোন্ধাই ফুচুলাই ফুচুলাই ক'লা পঠাটো” দেবেনে ক'ব নোৱাৰা হ'ল।
ল'ৰাটোৱে দখন মুঠি মাৰি ধৰি কপিৰলৈ ধৰিলে।

গোঁসাই কোন ভলকত ল'ব মাৰিলে কোনেও ধৰিব নোৱাৰিলে। বাঁহৰ
টুকুৰা এটাত লাগি গোঁসাইৰ পোন্ধাটো বোল বাই চুচৰি গ'ল। গোঁসায়ৈ কুকুৰ ল'ব
দিবলৈ ধৰিলে। হানুহৰোৰে চাই আছে। □

(১১১০)

য'তে আছা ত'বে পৰাই মাত দিয়া

মাত দিয়া । তোমালোক য'তে আছা ত'বে পৰাই মাত দিয়া । তোমালোকৰ মাত শুনিবৰ কাৰণে আমি লক্ষ্যবশীৰ-হৈ আছোঁ । মাতা আকৌ । তোমালোকৰ যদি কিবা বিপদে হৈছে তেতিয়াও মাত দিয়া । তোমালোকৰ মাত শুনিলে আমি হাত আগবঢ়াই দি পৰি মোহৰৰ পৰা বচায় নহয় । সম্পদ হ'লেও মাত দিয়া, আমি তোমালোকৰ লগত প্ৰাপবুলি হাঁহিব নহয় । যদি কিম্বা সৰুটো পৰিহা, তেতিয়াও মাতা— আমি উদ্ধাৰৰ বাবে আগবাঢ়ি যায় । আমি সৰুটোৰ ভাগ লয় । ভগাই ল'লে দুখ, বেদনা, সফট, কষ্ট সকলোৰে কৰি দাখ নহয় । সেইবাবে তোমালোকৰ মাত শুনিবৰ কাৰণে আমি কাণ থিয় কৰি বৈ আছোঁ ।

নহ'ব । যদিহে তোমালোকে কেৱল বন্দুকৰ শব্দকে শুনাই থাকে তেতিয়া নোৱাৰোঁ । বন্দুকৰ শব্দ শুনিলেই আমি ভয় খওঁ । গ'লোহেঁতেন যদিহে তোমালোকে আমাৰ হাতে হাতেও বন্দুক দিলাহেঁতেন । বা বন্দুকৰ ব্যৱহাৰ শিকিলাহেঁতেন । কিম্বা বন্দুকনো কিয় ল'ব লাগে, তাক যদি বুজাই দিলাহেঁতেন । আমাৰ হাতেও বন্দুক ৰাখিব কিবা থকা হ'লে তোমালোকৰ বন্দুকৰ শব্দৰ সংকেত শুনাৰ পাছত আমিও শূন্যতে বন্দুক ফুটাই সংকেত দি সহাবি দিলোহেঁতেন । কিন্তু আমি কিহেৰে সংকেত দিওঁ । সেৱেহে বোপাইহাঁক, আমাক মাত দিয়া । তোমালোকৰ মাত শুনিলেই আমি বাট ল'ম । জনাই নহয় আমি ভোকাভূম । ভোকাভূম মানুহে সকলোদিকে ভয় । ভোকাভূম বাবেই দুৰ্বল । দুৰ্বল মানুহে ঈশ্বৰলৈহে ভয় কৰে, ভুতলৈহে কৰে, জগলৈও ভয় কৰে, বজালৈ-বজাৰ জনুচৰ, জালৰবা, বাজকৰচাৰী, গুৰু-গোঁসাই, বলৱান মানুহ— এই আটাইবোৰলৈ দুৰ্বল লিখকটীয়া মানুহে ভয় কৰে । সেৱেহে তোমালোকৰ হাতৰ বন্দুকৰ শব্দ শুনি আমাৰ পেটতে হাত-ভৰি লুকাইছে । গৈছে । বন্দুকৰ শব্দ শুনি দৌৰি গৈছে কেতবোৰ তোমালোকৰ ওচৰলৈ । ডাক্তৰ গৈছে, প্ৰবেশক গৈছে, গাৱক গৈছে, বিক্ৰা গৈছে, লোকক গৈছে, মোকলী গৈছে, টকীৰ

মানুহ গৈছে, ধনী গৈছে ; গম পাইছোঁ আমি । তেওঁলোকেই উভতি আহি বুকু ফুলাই আমাৰ আগত বাহাদুৰি মাৰেহি । পিছে জানিবা বোপাইহঁত, তেওঁলোক যদি গৈছে নিজৰ স্বার্থৰ কাৰণে গৈছে । নিজক ঢাকিবৰ বাবে গৈছে । আত্মবক্ষাৰ বাবে গৈছে । ভয়ত গৈছে । নিজৰ ইচ্ছাৰে কিবা বুজি বাজি যোৱা নাই । গতিকে এইবোৰৰ পৰা তোমালোকৰ বিপদ বেছি । তেওঁলোক ৰাইজৰ হকে যোৱা নাই । তোমালোক বিপদত পৰিলে এওঁলোক পলাই যাব । বা তোমালোকে এওঁলোকেই বিপদত পেলাব । চোৰ । চোৰৰ সাহ নাই স্বৰ্গে আত্মৰ জ্ঞানত গৈছে । কিন্তু আমাক মাত কিয়াজোন, আমি সঁচাকৈয়ে যাম । আমাৰ আকৌ এনেকুৱা স্বার্থ নাই বোপাইহঁত । ইহঁত আজি তোমালোকৰ লগত আছোঁ বুলি বাহাদুৰি মাৰি ফুৰিছে— কিন্তু কাইলৈ বাক ইহঁতৰ কাৰোবাৰ ঘৰত চৰকাৰী অনুচৰ এটা সোমাওকচোন । চিখাই হাতজোৰ কৰি বাঢ়িবৰ কাৰণে তোমালোকৰ কথা কৈ দিব । তোমালোকৰ সম্বন্ধ দিব । গতিকে ইহঁতৰ সম্বন্ধ নাই । নাজানা জানো ভোকাভুৰসকল হ'ল চৌকিৰ ঘণ্টাৰ প্ৰহৰী, আৰু পেটভৰি খকাসকলেই হ'ল ঘুমভিত খকা অলস পশু । এওঁলোকৰ সম্বন্ধ নাই । ইহঁতবোৰৰ নাড়ী-নক্ষত্ৰ আমি ভালদৰে জানো বোপাইহঁত । দেখি আহিছোঁ ।

কিন্তু আমাক অবিশ্বাস নকৰিবা । কৈছেই, তোমালোকৰ লগৰ যে পৰাৰ, সেই সেই আমাৰ হেমৰ পুতেক, তাক মিলিটেৰীয়ে বিচাৰি চলাথ কৰোভেঙে আমি জানো লুকাই থোৱা নাছিলোঁ । উলিয়াব পাৰিলেনে বিচাৰি মিলিটেৰীয়ে ? কিন্তু সেইটো পৰাণেই অনবৰতে সেই চৰকাৰী বিষয়াটোৰ ঘৰতে আছিল আগতে । চৰকাৰী বিষয়াটোক তোমালোকে মটৰ চাইকেলৰ পিছতো লৈ ফুৰা দেখোন । তোমালোকৰ ডাঙৰ ডাঙৰ লীডাৰবোৰ আহিলেও বোলে তাৰ ঘৰতে থাকেহি । সিও তোমালোকৰ লগৰ বুলি বাহাদুৰি কৰি ফুৰে । সি মৰাৰ ছাল টানি থোৱা এটা নৰপশু চোৰ । নহ'লেনো সেইকেটা ধনেৰে ৰাজ অট্টালিকা সাজিব পাৰেনে ? ক'ভা এতিয়া পৰাণ এবাতি থাকিবলৈ যাওঁতেও দেখোন সি নাৰাখিলে । আলি বাটত ঘূৰি ফুৰা বন্দুকধাৰী চিপাহীবোৰলৈ দেখুৱাই ৰাখিব নোৱাৰোঁ বুলি ক'লে । সেইটো পৰাণেই দেখোন পানীৰ মাজত ঘাছ থকাৰি আমাৰ গাওঁখনত এমাহ লুকাই থাকিল । বন্দুকধাৰী মিলিটেৰীয়ে দেখোন পাত পাত কৰিলে বিচাৰি । পালেনে ? নাপায় । আচলতে আমি ভিক্ৰ-ৰায়জবোৰ পানীহে । তেনেহ'লে আমাক মাত কিয়া নাই কিয় ? আমাক মাতো নিদিবা, লগত আমি আছোঁ বুলিও ক'বা, আমি ভূ গোৱা নাই ।

অৱশ্যে হয় । আমাৰ গিৱান-বুধি-নিজ-বীক্ষাওকো নাই । ক'বলৈ গ'লে আমি ভিক্ৰবোৰ কথাও, খোৱাও । ক'টোৰ চুক চাৰিটা চিনি নোশোৱা মানুহ আমি । আমাৰ লগত তোমালোকে নো কি আশঙ্কা কৰি ফুৰিটো ল'ৰা, বা গিৱানটো ল'ৰা । কিন্তু আমিহে লগত যাব পাৰিম । ৰাইজখন লগত থাকিলে কম সাহস পাবলৈ । তোমালোকে কি কৰিব বুজিবা, আমাৰ লগত আলস কৰিব লাগিছিল, আমাক আমাৰ ১০৪

লাগিছিল। আমি এতিয়া গমেই নাশালোঁ নহয় তোমালোক ওলাই যোৱাৰ বতৰা। কাম কৰিবলৈকে ধৰিলা, অথচ আমি গমেই নাশালোঁ। সেইকাৰণে মিলিটেৰীয়ে বেতিয়া তোমালোকৰ কথা আমাক সোধে আমি একে ক'ব নোৱাৰোঁ বুলিলে ওভোতাই ভেকাহি মাৰি উঠে, কোৰাই কোৰাই কয় বোলে, “পোৱেই কংসৰজা, ডাঙনানো কাৰ?” এৰা সিহঁতৰ কথা ভেনেবোৱহে।

আমাক বাক অকৰা অবোধ মানুহে কি আও ডাও পাৰ বুলি নক'লা, কিন্তু আমাৰ মাজতে থকা লেখা পঢ়া জনা মানুহ, দুটা কথা জনা মানুহ, দুটা কথা ক'ব পৰা মানুহ, দুটা কথা শুনিব পৰা মানুহ— বুদ্ধিৰ পৰা মানুহো দুই এটা আছে নহয়। তেওঁলোকক কোৱা হ'লেও বা তেওঁলোকৰ লগত আলচ কৰা হ'লেও আমাৰ নিৰ্বোধবোৰক তেওঁলোকেই দুটা মূৰুজা কথা বুজাই দিলেহেঁতেন। সিদিনা আমাৰ গাঁৱৰ সেই জনা বুজাটোক সুমিলোঁ, বোৱা হেৰি নহয় এই যে ল'ৰাহাঁও ওলাই গৈছে কিয় গৈছে, কি কৰিব, কেনেকৈ গৈছে কিবা গম পোৱানে? জোয়াৰ লগত কিবা আলচ কৰিছিলনে? বা জোয়াৰ জন্ম পৰা কিবা জনাইছেনে? ডেওঁ ক'লে “ওঁহো। একো কথা পতা নাই। একো জলোজ নাই। সিহে অহকাৰে পহুকাৰে শুনিছোঁ তেওঁলোকে বোলে ডিকছৰ উদ্ধাৰৰ বাবেই হেনো মৰণপন কৰিছে। সেইমতে আগবাঢ়িছে। সেইয়া বৰ ভাল কথা হৈছে।” এতিয়া দেখিছানে, তেওঁ আনুমানতহে কৈছে। জোমালোকে যদি তেওঁৰ নিচিনাবোৰৰ লগতেই দুটা কথা আলচ কৰা নাই দুটা কথা জনোৱা নাই আমাকনো ক'ত কথা? আমি মুৰুখ মানুহ। কলা মানুহ। খোৰা আৰু বোৰা মানুহ। নিশকড়ীয়া মানুহ। সেয়েহে কৈছোঁ বোপাইহঁত, ব'তে আছা ত'বে পৰাই মাত দিয়া। আমি আছোঁ নহয়। বিং ল'ৰাহাঁও।

কথাত কথা ওলায়। লয় দোষ নথৰিহাঁও। সেই যে কামৰায়ৰ পুতেক কানাই বোলাটো তোমালোকৰ লগলৈ গৈছে। সিনো কিহৰ মানুহটোহে। সংসৰৰ বদমাচ। মদহী। জিহৰী বোৱাৰী তাৰ পৰা ওলাব পৰা নাছিল। ফাকিৰাজ। ঘৰৰ এগছ কুটা দুগছ নকৰে। বাপেকটোৱে বেমাৰী দেহাৰে ছাল টানি যবে, সি ডেকা পুতেকটোৱে চৰকাৰী চাহাব থকাৰি কিটাহি মাৰি ফুৰে। ভেনেহ'লে আজি কালি বোলে সিও তোমালোকৰ লগত লগ লাগিছে। আমি বুৰ্খ মানুহ। অথচ এটা কথা জানো যে, দহৰ হিত সাধিবলৈ ওলাই যোৱা মানুহটোৰ স্বভাৱ-চৰিত্ৰ সাধু হ'ব লাগিব। সি গিয়ানী হ'ব লাগিব। সি বৰ মৰমিয়াল হ'ব লাগিব। সি কষ্ট সহিব পৰা হ'ব লাগিব। সিহে কানাই বোলাটোৰ আমি দেখাত এইবোৰৰ এটা গুণো নাই। কিন্তু সিও যদি তোমালোকৰ লগৰ ভেনেহ'লে আমি কি বুলি যবে এতিয়া। সেয়েহে কৈছোঁ বোপাইহঁত— ব'তে আছা ত'বে পৰাই মাত দিয়া, বা ব'তে আছা ত'বে পৰাই কথা কোৱা। আমি মাত শুনিলেই বাট ধৰিম। কথা শুনিলেই আলচ কৰিম। কলপ পাকি আছোঁ।

হওঁতে হয়, আমি তোমালোকৰ সমানে সমানে ঘাৰ নোৱাৰোঁ । তোমালোকৰ গিয়ান-বুদ্ধি-বল-বিক্ৰম-কলাকুলত শক্তি আৰু ঘনত সাহস আছে বাবে কোৰেবে গৈছ। কিন্তু আমাকো লগত লৈ যোৱাহঁত । দৰকাৰ পৰিলে এখোজ আগলৈ নিবলৈ দুখোজ পিছলৈ যি এখোজ আগলৈ যায় । আমালৈ উভতি ক'ত আৰ্ছোঁ চোৱাহঁত আকৌ । তোমালোকে অকলেই পাহাৰ বগালে কি হ'ব ? আমি আকৌ পাহাৰৰ ওচৰেই পোৱাগৈ নাই নহয় । দৰকাৰ পৰিলে আমাক হাতত ধৰি নিয়া । আমিও তোমালোকৰ হাতত ধৰিম তোমালোকেও আমাৰ হাতত ধৰিবা । হাতত ধৰা ধৰিকৈ খোজ দিম । ভেটিয়া কোনো পৰি নাহাব । এতিয়া তোমালোক কিমান দূৰৈত আছা আমি গমেই পোৱা নাই নহয় ।

লগ পোৱা নাই কাৰণে আমি বিং মাৰিয়েই কেইটামান কথা সুধিব খুজিছোঁ । তোমালোকে ঘ'তে আছা ত'বে পৰাই কম খিয় কৰি শুনাচেন । কোটকোৱা গছৰ কাঁইট এটা এটাকৈ ভাঙি ভাঙি কেনেকৈ গুচাবা । এটা ভাঙিবা দুটাই শোখা মেলিব । দুটা আকৌ নতুন ভেজৰে জোড়া হৈ ওলাব । এতেকে গিয়ানে কম, গোটেই গছ জোপাকে উজলি পেলোৱা লাগিব । হাঁহ পাখীও, আনকি চুলি শিপাও অকণো মাটিত থাকিবলৈ দিব নালাগিব । কিন্তু সেইটো কথা মনলৈ তোমালোকে কেনেকৈ কৰিবা । আমাকে যাত্ৰ । আমাকে লগত লৈ যোৱা । আমি কুঠাৰ লগাবই নালাগে, দহো বাইজে যেতিয়া ধৰি বল দিম উজলি নোখোজাকৈ পাৰেনে থাকিব ? হওঁতে আমাৰ হাতত কাঁইটে কিছু বিক্ৰিব । তেজো ওলাব পাৰে । কিছু একাৰলৈহে ওলাব । অৰ পাছত বাঁহ শিপা চুলি শিপা পৰ্যন্ত যেতিয়া উঠি আহিব, কাঁইটৰ গছ গজিব কিছৰ পৰা । গতিকে মইনাইত, এডাল এডাল কাঁইট ভঙাব লাভ নাই । তেনে কৰিলে লাভতকৈ লোকচান বেছিহে । সময়ো লাগিব । সময় লাগিলে আকৌ নতুন নতুন কাঁইট গজিব । নতুন নতুন সমস্যা হ'ব । হাতত অস্ত্ৰ থকা সকলেই সবাতোকৈ চিকিৎসাল হ'ব লাগে ।

আমি সিদিনা আমাৰ গাঁৱৰ জনা বুজাটোক, দুখন কিতাপ পঢ়াটোক, দুটা কথা ক'ব পৰাটোক সুধিছোঁ বোলে, কোনো কোনো পণ্ডিতে কৈছে যে অস্ত্ৰ নহ'লেও হ'ব, কথ্যটো হয়নে বাক ? আমাৰ কথা শুনি সি হাঁহি মাৰি ক'লে বোলে নহয়, তেনেই মিছা কথা । মুখ মেলি খাবলৈ অস্ত্ৰ বাহ এটাক অস্ত্ৰ নহ'লে কেনেকৈ হ'ব ? কেটু তুলি খোট মাৰিব খোজা ফেঁটা সাপ এটাক হাতত অস্ত্ৰ নাথাকিলে শুদ্ধহাতে কেনেকৈ হ'ব ? হাত চাপৰি মাৰি হুকাই নিলেই যেনেকৈ একেবলৈ ব'লেই, কিছু আকৌ হল পালেই সি খোট মাৰিব । হল পালেই ডিঙিত নখ বহুৱাব । গতিকে মাৰিবই লাগিব । মাৰিবলৈ হ'লে বা শিপাত কৰিবলৈ হ'লে হাতত অস্ত্ৰ লাগিবই । অস্ত্ৰ লোভাজনেই হ'ব লাগে বিবেকবান ।

বিং মাৰিহে সুধিছোঁ, বোলে আমাৰ হাতবোৰেই জানো ডাঙৰ অস্ত্ৰ নহয় । সাহসেই জানো ডাঙৰ পাতুপাত নহয় ? তেনেহ'লে আমি বৰি সকলোকেই হাত খুজি মাৰি আগবাঢ়োঁ, বন্দুক বাকৰ কেলেই লাগিছে ? পাত কল নাই বৰিও সৰুহ বাইজে এগোৱাৰে
১৩৬

হেঁচিলে পাহাৰো উঁই হুমকু খহানি খহি যায়। সেই কৰণেহে কৈহেঁ, ব'তে আছা ত'বে
পৰাই হাত দিয়া। নচেৎ দুখোজ সিঁহুৱাই দি আমাৰ লগলৈ আহি আমাৰে লৈ কোৱাইত।

জৰ পোৱা নাই কাৰে আকৌ কি কৰিহে এইটো কৰাও সুখিৰ লগ হ'ল।
বোলা জোমালোকে এটা এটাকৈ চেৰবোৰ মাৰি ডকাইডৰ দলক সহায় কৰাহে হৈছে।
সিঁহুৱৰ বা জৰ দলবোৰ চেৰহে। ইনিৰে যে পৰমানন্দ কয়হু আৰু জৰ দলবোৰ
ডকাইত। এতিয়া এটা এটাকৈ চেৰ মাৰি জোমালোকে ডকাইডৰ দলক সাহস বোগাইহুইত।
ডকাইডবোৰে দেখেন কিবিলি পাৰিহু শুনা নাইহে। গোটেই দেশেই বেতিয়া চেৰেৰে
ডকাই হৈ আছে, এটা এটাকৈ মাৰি উচ্ছেদ কৰিব পাৰিহুইত জনো! কোটেকোৰা গহৰ
কথা যে কৈহেঁ জেনকুৱাই হ'ব। যদিহে নোৱাৰা, জেনেহ'লে কিমনো মাৰিহু আমাক
কোঁৱা আকৌ। জৰ পৰাই কি মাৰি কোৱাইত বোল, আমি অকুৰটো কৰণেই মাৰিহেঁ।
আৰু পৰমানন্দ কয়হুৰ নিচিনা জীয়া মানুহৰ নেহু হিঙি ডেকাশীয়াবোৰৰ এটাকৈ যে
আজিটোকৈ জোমালোকে ধৰা নাই! কি ধৰা নাই, কোৱা আকৌ। কি কৰি হ'লেও
কোৱা। আমি শুনিম নহয়। চেৰবোৰ বাজিহে আছে— কুহুই সাম পোৱা গম পালেই
সিঁহুত পলায়। কিন্তু ডকাইডবোৰৰ দিন বাঢ়ি একে নাই। গুহুৰ হাতে ভৰিৰে মাৰি বা
গুলিয়াই মাৰি, বা দাৰে ঘণিয়াই সৰু লৈ যায়। গতিকে গম পাইহুইডনে, মানুহে জাৰিটলৈ
বাধ্য হৈছে বোলে ডেকাশীয়া ডকাইডবোৰকৈ সিঁহি বন্দা জেৰবোৰেই জল একেবলৈ।

বোলা আমাৰ বিং জোমালোকৰ কাণত পৰিছেনে? শুনিহানেহে
জোমালোকে আমাৰ কথা? খেনা খেনাৰে আকৌ কৈহে বোলে জোমালোকক
হেনো একো কথাই সুখিবই নোৱাৰি, টিয়াই বন্দুক দেখুৱাই বিৱাইত বোলে। আমি
সিঁহে জেনেবোৰ কথাত পড়িয়ন যোৱা নাই দেখেহে, কাৰণ জোমালোকনো কৰ
সন্ধান। জোমালোক জনো আমাৰেই সন্ধান নহয়? আৰু আমি সকলো হেৰুৱাই
একোটলৈকে উন্ন নকৰা হ'লোঁ। বন্দুকৰে গুলিয়াই আমাক কিমান মাৰিব কোনে?
সিমানবোৰ গুলি জনো ক'ববাত আছে?

সেয়েহে কৈহেঁ, আমাকো লগত লৈ বোৱা। প্ৰয়োজন হ'লে দুখোজ
সিঁহুটলৈ দি এখোজ আগলৈ দিয়া। আমাৰ লগত আলচ কৰা, সঠিক-পথ আমি
দেখুৱাৰো কি, আগবাঢ়িও যায়। মাটিৰ বুজ নোলোৱাকৈ কঠিয়া সিঁচ অনুষ্ঠিত।
কোন মাটিত কি খেতি কেনেদৰে কৰিব লাগে, তাকে জানিব লাগিব।

আমাৰ বিংবোৰ শুনিহানে? ব'তে আছা ত'বে পৰাই হাত দিয়া। কিবা
বিপদত পৰিলেও বিং মাৰি কোৱাইত। আমি ৰাইজখন হৰি বোৱা নাই নহয়। ৰাইজে
পাও দাঙিলেই বাট, হাত মেজিলেই হাত। আমি আহৰি ধৰিমগৈ।

ব'তে আছা ত'বে পৰাই হাত দিয়া আমি পথ আৰু কালৰ নিৰ্ণয় কৰোঁ। □

সঁচাকৈয়ে তোমালোক

বিপ্লবীনে ? মই এজন বৃদ্ধ । দেখিছানে মোৰ মূৰত এডালো কেচা চুলি নাই । মোৰ মুখত এডালো কেচা ডাড়ি নাই । গতিকে এটা বৃদ্ধ বুলি, এটা আথা পগলা বুলি তোমালোকে মোৰ কথা উলাই কৰি নিদিব। মইনাইত মই কাবৌ কৰিছো মোৰ কথাটো, মোৰ প্ৰশ্নটোৰ উত্তৰ দিয়াচোন— সঁচাকৈয়ে তোমালোক বিপ্লবীনে ?

তাহানি গাছীয়ে বিলাতী বস্তু বৰ্জন কৰিবলৈ কৈছিল । আমিও বিলাতী শিক্ষা ত্যাগ কৰি ক্লাছ নাইনৰ পৰা স্কুল এৰি ওলাই আছিলো । স্বৰাজ আন্দোলন কৰিলো । তাৰ পাছত মাৰোৱাৰী ফাৰ্ম এখনত কামত সোমালো । আজি আটেকুৰি বছৰে মই ভাত চাকৰি কৰিছো । দৰ্জা এতিয়া মোৰ ৰাৰশ টকা । মইনাইত মোৰ লগত কথা পাতিবানে ?

মই জনা নাছিলো । মোৰ ল'ৰাটোক বৰ কষ্ট কৰি বি.এছ.চি পঢ়ুৱাইছিলো । সি অনাছ লৈ পাছ কৰিলে । ল'ৰাটো দিনে দিনে গহীন-গভীৰ হৈ ক'বলৈ প'লে চামোন হৈ পৰিল । মই নিজে নাইনলৈকে পঢ়া মানুহ । ভাবিছিলো ল'ৰাই বহুত কষ্ট কৰি বি.এছ.চি পাছ কৰিলে বাবে ভাগবতে সি নিবোকা হৈ পৰিল । সি কিবা কিবি বঙা চামৰাৰ ডাঙৰ ডাঙৰ কিতাপ পঢ়িবলৈ ধৰিলে । এদিন সি নাথাকোতে মাকে মোক ডাৰ বিছনাৰ ওপত থকা কিতাপবোৰ দেখুৱালে । ইংৰাজী, বঙলা, অসমীয়া কিতাপ প্ৰায় আটাইবোৰৰে বকলাপাত বঙা বঙা । নেদেখাকৈ আন্ধাৰত বহি এডালৰ ওপৰত ভৰি পৰোতে সাপ বুলি ধাৰণা হ'লে যেনেদৰে গাটো জিকাৰ ঘৰি উঠে ঘয়ো কিতাপবোৰ দেখি অৰ্থাৎ মোৰ ল'ৰাটোৱে যেনে যেনে পঢ়া কিতাপবোৰ দেখি জিকাৰ খাই উঠিলো । ভবিষ্য পৰা মুৰব্বীকৈ মোৰ দেহৰ সমস্ত নোম পেৰেড কৰিবলৈ থিয় হোৱা সৈনিকৰ দৰে পোন হৈ পৰিল । শিকি থকা কাপোৰবোৰত পোন হোৱা নোমবোৰ লাগি গোটেই গাটো আঙ্গিনেৰে খোচাদি খুজিবলৈ ধৰিলে । এখন ১০৮

কিতাপো হাতেৰে নুহুলা। মই ভাবিছিলো যে ল'ৰাই এইবোৰ ভাল কিছপ পঢ়
নাই। আপোনাৰ মহাভাৰ আশুনি চিহ্নিছে। কাগজত পঢ়িছিলো এনেবোৰ কিতাপ
পঢ়িয়েই কলিকতাত বহুত হেজাৰ যুৱক-যুৱতী যথিল ; অন্তত বহুত যথিল— যথি
আছে। ডেনেহ'লে মোৰ ল'ৰাটোও—

সঁচাকৈয়ে জোয়ালোক বিপ্লৱীনে ?

মালিকৰ পৰা ধাৰ কৰিলো। দৰ্ঘহাৰ পৰা কাটি ল'বলৈ ক'লো মাহে মাহে।
নতুবা অভাৱ টাইম কৰি ধাৰ পৰিশোধ কৰিব বুলি কথা দিলো। টকা দুহেজাৰ আনি
ল'ৰাৰ হাতত দি ইউনিভাৰচিটিত নাম লগাবলৈ পঠালো। এম্ এছ চি পাহ কৰিব।
অইন নহ'লেও প্ৰফেছৰ হ'ব। আটেকুৰি বছৰ দিনে দহ-বাৰষট্টাকৈ গৈলাখী খটা
চাকৰিটোৰ পৰা বেছাই পায় বুলি কয়সত্ত— ব'ত এতিয়াহে দৰ্ঘহা বাকশ টকা হৈছেগৈ।
যজমানী কৰো। যজা বাৰত বা বাতি কৰা পূজা-পাৰ্বনত যজমানী কৰো। দেহ-দেৱী
গোসাই-গোসানীক সৰুই কৰিবৰ কাৰণে নহয়— দুপইচা অৰ্জন কৰিবলৈহে যজমানী
কৰো। স্কুলত পঢ়ি থাকোতে ল'ৰাই প্ৰায়েই কৈছিল বোলে দেউতা, মই ভালকৈ
পঢ়ি-শুনি প্ৰফেছৰ হয় তেতিয়া আক আশুনি এইটো চাকৰি কৰিব নালাগে। সেয়েহে
ল'ৰাক ধাৰে বাকো টকা দি পঠাই দিলো এম্ এছ চি পঢ়িবলৈ। তাৰ পাছত পইচা
গোটাৰি বহি আছে ; ল'ৰা আহিব, আহিব, আহি ছোটেলত চলিবৰ বাবে টকা
নিবহি ; নাই। এমাহ গ'ল, দুমাহ গ'ল, তিনিমাহ গ'ল চাৰিমাহ গ'ল— ল'ৰা নাই।
দাবিহাৰ বাবেই বিয়া দিব নোৱাৰা তিনিজনী বৌজন হাওঁ হাওঁ হেঁৱা হোৱালীৰ মাজত
এটা ল'ৰা। মাকে ঢেৰকাৰলৈ ধৰিলে। মনে মনে ভালপাতৰ বিছনীৰে ভালুত বা
ল'বলৈ ধৰিলে। গেলা কোমোৰাৰ পানী কেইটলুমান ভালুত দিলেহে বড়েকপৰ
টোপনি অহা হ'ল। ল'ৰাই কৈছিল বোলে, ইউনিভাৰচিটিত নাম লগোৱাৰ পাছত
দুমাহ মানলৈহে বৰৰ পৰা পইচা দিব লাগিব ; তাৰ পাছত সি নিজৰ খৰছা মিছেই
উলিয়াই ল'ব। বুদ্ধি থাকিলে মহানগৰ এখনত নিজৰ খৰছা উলিয়াবলৈ বেছি ভাখিব
নালাগে। কোনোবা প্ৰেছ এটাত প্ৰফ চোৱাৰ দায়িত্ব ল'লেই দুটকা আহিব, বাড়ৰি
কাকডৰ চাৰ এজেলী এটা ল'লেও ইনকায় হ'ব, নচেৎ কোনোবা এখন ডাঙৰ
লোকানত হিচাপ-পত্ৰ চাই দিলেও দুপইচা আহিব। সেইবোৰ একো কৰিব
নোৱাৰিলেও তিনিটা প্ৰাইভেট টিউছন ল'লেও চলিব পৰাকৈ উপাৰ্জন হ'ব।
ডেনেহ'লে ল'ৰাই কোৱায়েতেই গৈয়েই ডেনেবোৰ উপাৰ্জনৰ বাট উলিয়াই
ল'লে বেকি যে সি বৰলৈ টকা নিবলৈ অহা নাই বা টকা পঠোৱাৰ ঠিকনা দিয়া
নাই। কি হ'ল ?

নিজৰ চিত্ৰটো চিত্ৰই ডাঙে দিনে দিনে শুকাই কোৱা শিলিখাটোৰ দৰে
সোজেৰা সোজেৰা পৰা মাকৰ মুখখনলৈ চাই মই ল'ৰাক বিচাৰি বোৱাটোকে বিচাৰ
কৰিলো। বেগত কাপোৰ এসজ, বটলত উত্তলাই ঠাণ্ডা কৰা পানী আৰু টোৱা এটাত

সিঙ্কোৱা সিঠাণ্ডি লৈ মই ওলালো। ক্ৰিশ বছৰ দিন ধৰি পেটত পিন্ডৰোগ এটা পুহিছো। অকণমান অনিয়ম হ'লেই বাটে পথেও পেটটোত এনেধৰে কামোৰ ধৰে যেন কুকুৰ এটাইহে পেটৰ ভিতৰত সোমাই কামোৰ মাৰি ধৰিছে। সেয়েহে স্থান কাল পাহৰি ব'তেই পিন্ড দৈতাই পেটত কামোৰ দিয়ে ত'তেই সিঙ্কোৱা সিঠাণ্ডি আৰু পানী খাব লাগে—তেহে ঠাণ্ডা। তথাচ মই মোৰ ল'ৰাটোক বিচাৰি গ'লো।

নাপালো। ভৰ দুপৰীয়াৰে পৰা সন্ধ্যা পৰলৈকে মই মোৰ ল'ৰাক বিশ্ববিদ্যালয়ত বিচাৰিলো। হোটেলত বিচাৰি চলাথ কৰিলো। হাঁহিৰে উচ্চল সেই ছত্ৰ-সৰোবৰত কোনেও মোক মোৰ ল'ৰাৰ সন্বাদ দিব নোৱাৰিলে। মোৰ ল'ৰাৰ নামেই শুনা নাই তেওঁলোকে। পৰ্ণজাৰ দৰে বাটত যাকে লগ পালো তাকে মই মোৰ ল'ৰাৰ নাম কৈ সুখিলো। নাই, কোনেও মোক মোৰ ল'ৰাক চিনি পোৱাৰ কথা নক'লে। শেষত দুজনী ছোৱালীয়ে ওপৰ মছলাৰ কোঠা এটালৈ আঙুলিয়াই দি ক'লে বোলে সেই কোঠাটোলৈ যাজে যাজে ক'বৰাৰ পৰা জ্বলী ডেকা এজন আহি থাকেহি বুলি তেওঁলোকে শুনিছে—গভিকে তাতে খবৰ কবিলে লাগে। মই নবলোৱাই—চিহ্নাই ধৈ ছোৱাই হেঁকাই খটখটি বগাই সেই কোঠাৰ সমুখত থিয় দিলোঁগৈ। দুৱাৰত ভলা মৰা আছে। বৈ আছে। ফোপাই ফোপাই বৈ আছে। মোৰ মুখৰ আগেকিয়েই ডেকা ল'ৰাবোৰে বোঁলৈকে চাই চাই অহা-যোৱা কৰি আছে। ময়ো কাকো একো সোধা নাই—মোকো কোনেও একো সোধা নাই। এঘণ্টামান বোৱাৰ পাছত দুজন ল'ৰা আহি ভলা বুলি কোঠাটোত সোৱাল। ময়ো সোৱালো। সিহঁতে বোঁলৈ চালে আৰু কাক বিচাৰিছো সুবিলে। মই মোৰ ল'ৰাটোৰ নামটো কৈয়েই নেবিলো তাৰ আকাৰ প্ৰকাৰ, শ্ৰী-চেহেৰা, চাল চলন সকলো বিৱৰি ক'লো। সিহঁতে মোক বহিৰলৈ দিলে। কিছুপৰৰ পাছত সিহঁতে মোক চাহ-পানী আৰু ল'ৰা খাবলৈ দিলে। মই বৰ ভূপ্তিৰে খালো—কাৰণ ঘৰৰ পৰা টেমাত ভৰাই অনা লুঠীৰি পিঠা কেতিয়াবাই শেষ হৈছিল। পিন্ড দৈতাই কামোৰ মাৰি ধৰে ধৰে অৱস্থা এটা হৈছিল।

মোক বাতিটো সিহঁতে ৰাখিলে। পুৱা সিহঁতে মোক সিহঁতৰ পইচাৰেই টিকট কৰি দি গাড়ীত তুলি দিলে। সিহঁতে গাড়ীৰত লগ সিঙাই বাটত খাবলৈ টোৱাত ভৰাই দিলে। পানী চলিবৰ সময়ত মই সিহঁতক ক'লো মইনাইঁত সি আকৌ আহিলে যেনেডেনে এবাৰ পঠাই দিবাচোন—বিপ্লৱীয়েৰ ক্ষেপিকলৈ কেনেকুৱা এবাৰ চায়।

বাতিৰ বাতিটো সিহঁতে মোক বহুত কথা সুজালে। ল'ৰাকটোই বৰ সুন্দৰকৈ আমি মেট্ৰিক পাছ নকৰা আগৰ দিনৰ যুৱ মানুহে বুজিব পৰাকৈ কথাবোৰ ক'ব পাৰিছিল। সিহঁতৰ কথাবোৰ মই অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰিলো। হয় গাড়ীয়ে অনা স্তৰাটো আমাৰ ঘৰৰে বোজাছে হ'ল। মই নিজলৈ চায়েই কথাটোত পতিয়ন গ'লো—দুবলৈ চকু মিৰই নালাগে। মই বিশ্বলৈ দোকানত মাছে ক্ৰিশ টকাত পঞ্চান বছৰৰ আগতে চাকৰিত সোমাইছিলো সেই দোকানৰ মালিকে বোৱা আটেকুৰি বছৰৰ

ভিতৰত দুখনকৈ চাহ বাগিচা ল'লে; যহা নগৰত চাৰিখনকৈ প্ৰকাণ্ড দোকান কৰিলে। আৰু কত কি কৰিলে লেখ মি অন্ত কৰিব নোৱাৰি। কিন্তু মোৰ ঘৰুৱা কৰ্মহিনীহে বাৰুণ টকা হৈছেগৈ। স্বাধীন দেশত দুখীয়া দিনে দিনে বেছি দুখীয়া আৰু চহকী দিনে দিনে বেছি চহকী হৈ গৈছে। এইখন তেনেহ'লে কাৰণে বাৰুণজী হ'ল। সেয়েহে মোৰ ল'ৰাই হাতত অন্ত লৈ এই দেশখনক দৈত্য মানৱ ভেজবোৱা বোকা পৰা যুগ কৰিবলৈ ওলাই গৈছে। প্ৰাৰ্থনা কৰি বা ভিক্ষা কৰি নহয় যুগ কৰিহে দেশ যুগ কৰিব। কাৰণ গাৰ্ভীয়ে ভিক্ষা কৰি আনি দিয়া স্বাধীনজাটোৱেই প্ৰমাণ কৰি দিলে যে ভিক্ষাৰে এটা শ্ৰেণীৰহে লাভ হয়— সকলোৰে নহয়। এইবোৰ কথা কোৱা ল'ৰা দুটাক কিন্তু মই সুধিব নোৱাৰিলো যে মোৰ ল'ৰাটোৰে গ'ল জোমালোক দুটা নম'লা কিয়? নুসুৰিলো কাৰণ আৰু দুজনী মাকে তালু ঠাণ্ডা কৰি বা পেলা কোমোমাৰ পানী লোৱা কথাটো ভাবিব নোৱাৰো; ইতিমধ্যে এই দৃশ্যই মোক তলত ফুটাইছিল পেলাই দিয়া জীয়া গৰৈ মাছৰ দৰে অৱস্থা এটাত পেলাইছে। ধাৰে বাজে টকা মি ল'ৰাক পঠালো বিশ্ববিদ্যালয়ত ডিগ্ৰী লৈ কলেজৰ শিক্ষক হৈ খন বাটৰলৈ কিন্তু ল'ৰাই বিপ্লৱৰ বিশ্ববিদ্যালয়ত হাতত অন্ত লৈ শিক্ষক হৈ দিনে বাঢ়িয়ে ঘূৰি ফুৰিছে।

আজি ন বছৰে মোৰ ল'ৰা মোৰ ঘৰলৈ ঘূৰি অহা নাই। সেয়েহে মই জোমালোকক লগ পাবলৈ বিচাৰিছো আৰু সুধিব খুজিছো গাঁওখনে জোমালোক বিপ্লৱীনে? ল'ৰাই দেশ যুগ কৰিব পাৰিব নে নাই মই ক'ব নোৱাৰো কিন্তু মই মোক যুগ কৰিলো। মাৰোৱাৰী কাৰ্যৰ আটাই কুৰি বছৰীয়া ঢাকৰিটো এৰি দিলো। ঘোঁটক গাহ কৰি থকা ছোৱালী তিনিজনীয়ে উলজি পুৱাৰে পৰা কানি-বুনি পৰলৈকে টিঙচন কৰে। সিহঁতে কেতিয়াবা কেতিয়াবা হাতত একোখন পুখুৰা বাতৰি কলকত লৈ আহে। মই চলমা শিল্পি সেই কাকতবোৰ পঢ়ো। আৰু পঢ়ে বুলি কাকতবোৰ সিহঁতে শিহু মিনাখন ঘূৰাই লৈ নোবোৱালৈকেতো সাৱধানে বাখোৱাই এনেকি চলমাজোৰো মই মোৰ চকুৰ পৰা নেকৰাও। মোৰ চলমাজোৰ শিল্পিহে মাকে কাকতখন পঢ়িব— নিজৰতো চলমা এজোৰ নাই।

এতিয়া মই জোমালোকক বিচাৰি ফুৰিছো। সেইয়ে বিশ্ববিদ্যালয়ত গৈ মই মোৰ ল'ৰাটোক বিচাৰি ফুৰিছিলো, যাকে পাইছিলো তাকে মোৰ ল'ৰাৰ সন্তেৰ বিচাৰিছিলো ঠিক তেনেদৰেই মই এতিয়া জোমালোকক বিচাৰি ফুৰিছো। ইতিমধ্যে মই ল'ৰাই বিছনাৰ তলত এৰি থৈ বোৱা কিতাপবোৰ পঢ়িলো। আৰু দুখুজিলোও আধা বুজিলো। গতিকে মই এতিয়া জোমালোকৰ লগত কথা পাতিব পাৰিম। মই বিচাৰি ফুৰিছো ব'তে যেনে ব'লৈকে আকুতিয়াই কেথুৱাইছে তালৈকে ঢল কোৱাই ঢকা কোৱাই ল'ৰাটোত ভৰ মি দি গৈছে।

ক'জ ভাঙতে মই কোনো বিপ্লৱীক কোৱা নাপালো। পালো, নেপালো নহয়; কেবাটাও ডেকা ল'ৰা পালো। সিহঁত ডিঙিটোৰে ডিঙিত সোণৰ চেইন।

ভবিষ্যৎবোলে পোন্ধৰশ টকীয়া জোতা। ককালত সাতশ টকীয়া পেণ্ট। জেপত সিটল। সিহঁতে চৰকাৰী জিলা বিষয়াৰ লগত কথা পাতি আছে, নে আলোচনা কৰিছে। সিহঁতৰ ঘৰৰ পাছ চোডলত ৰাপেকে টকা ৰ'দত দিছে। আঘাৰ বে গাঁৱত আগৰ চকোৱা ধান সিদ্ধাই ফালি ৰ'দত মেলি দিয়ে তেনেকৈ ইতিমধ্যে বিপ্লৱৰ কাৰণে গোটোৱা টকা পলিখিনৰ মোনাত ভৰাই মাটিৰ তলত আঘাৰ ভয়ত পুতি থৈছিল আৰু চৰকাৰে চাটিকিকেট দিয়াৰ পাছত আখাতিতা সেই টকাবোৰ ৰ'দত মেলি শুকুৱাইছে। টকা মেলি দিয়া অলপ ধুৱা ছাল ছিগা ডিক্কা এটা ঘূৰ্ছা গ'ল। নাঘাৰ কিয় ? সিহঁতে চৌদ্ধ পুৰুষত বিপ্লৱ চলাবলৈ গোটোৱা ইমানবোৰ টকা একেলগে দেখা নাই। ক'ত আছে বিপ্লৱী। মইতো তাত এপোৱা চাউলৰ মাৰভাত সিদ্ধাই চাৰিটা শিলৰ বাতিত তিনিসাজৰ মূৰত ভাগ কৰি খোৱা মাও চে তুং আৰু ডেওঁৰ সহযোগী তিনিজনক নেদেখিলো। মইতো তাত নেদেখিলো নিজৰ জোতাছোৰ পূৰণা সামগ্ৰী বিক্ৰী কৰা বজাৰত বেচি দি সেই পইচাৰে লিখা কাগজ আৰু চিঞাহী কিনি অনা মাও-চে-তুঙৰ সেই সহযোগী বিপ্লৱীজনক। ক'ত গ'ল ? তেওঁলোকে কিছু মাওৰ নাম বায়ুৰ মূখত আশীৰ্বাদ কুটামি কুটাইছে। মই উভতি আহিলো আৰু সুধিলো বিপ্লৱীক ক'ত লগ পাম ?

আঙুলিয়াই নিয়ামতেই গ'লো। দেখিলো সেইটো দেখোন দেশৰ শত্ৰু চৰকাৰৰ এজন মন্ত্ৰীৰ নিজা বাসস্থানৰ দুই নং শোৱনী কোঠা। দীৰ্ঘদেহী বিপ্লৱীজনে তাত মন্ত্ৰীৰ লগত কিবা আলোচনা কৰিছে। সেই মন্ত্ৰীয়ে মন্ত্ৰী ছোৱাৰ আগতেই যে কুছিসাৰ চলাবৰ কাৰণে এক কোটি চৰকাৰী খণ লৈছিল বুঝাই দিলেনে ? তেওঁ ঘিলাপী ধৰুৱা। তেওঁ সেই টকা কাৰ পৰা ল'লে ? তেওঁ আইনমতে ভোটত উঠিবই নোৱাৰে। উঠিল। জিকিল। মন্ত্ৰীও হ'ল। বিপ্লৱী ভাগিনিৱেকৰ লগত শোৱনী কোঠাত গোপনে আলোচনা কৰিছে। কিছু তুমি মহান বিপ্লৱীয়ে তেওঁৰ দলৰ মৌজা নেতাবোৰ দেশৰ ঘোৰ শত্ৰু বুলি গুলীয়াই গুলীয়াই মাৰিছা যে মন্ত্ৰী মোমায়েবালৈ কিয় আঙুলি টোৱোৱা নাই।

তেওঁৰ ওচৰলৈ গ'লো। তেওঁক লগ পালো যজ্ঞানগৰৰ সৰাটোকৈ দাঘী হোটেলত। তেওঁ তেওঁৰ সুস্বৰ্ণী প্ৰেমিকাৰ লগত হাঁহিত যুগুতল। জুজুতো মই জেনীনক নেদেখিলো। সুদীৰ্ঘ দুবছৰ কাল নিচেই ওচৰৰ গাঁৱখনত থকা সত্বেও পত্নীক দেখা নোপোৱা জেনীনক নেদেখিলো।

জোয়ালোক সঁজাকৈয়ে বিপ্লৱীনে ? কৃষি-কৰ্ম চলোৱাৰ আগতে কৃষকজনে খেতিৰ প্ৰাথমিক কথাকেটা জানি লয়।

কি খেতি হ'ব, কেতিয়া খেতি আৰম্ভ কৰিব লাগিব, ফল কেনেকৈ বাৰ লাগিব— ইত্যাদি কথাবোৰ নজনাটক কোনেবাই খেতি কৰিছেনে ? জোয়ালোকে কিবা জানানে ? কিবা কিজ্ঞাপ পত্ৰ পঢ়িছেনে ? যোৰ ল'ৰাই পঢ়ি এৰি বোৱা মই পঢ়া

কিতাপ কেখনকে বাক তোমালোকে পঢ়িছানে ? কোন শত্ৰু কোন মিত্ৰ জানানে তোমালোকে ? ভেনেহ'লে তুমি দেখোন তোমাৰ লগত ভিকহু আই বোশাই ডাই-ভনীক গঁচা চাউল খুওৱা কোটিপতি হৃদয়হীন, নৈতিকতাহীন মানুহজনক পৰম মিত্ৰ বুলি হাতত হাত দি ফুৰিছা। তুমি তোমাৰ পত্নীক দেখোন চিকিৎসাৰ বাবে উৰা জাহাজত ৰাজধানীলৈ নিছা। ক'ত পাইছা টকা মইনা ! মইনাইঁত তোমালোকে যে ঘৰ সংসাৰ পাতিছা খুৰাবা কেনেকৈ ? কেনেকৈ কি পবিত্ৰ কবি উপাৰ্জন কৰি নিজৰ নিজৰ পৰিয়াল পুহিবা মোক ক'বানে ? ক'বানে মোক ? ক'বানে আমাক সেই কথা ?

মইনাইঁত তোমালোকে ঘন-গুজৰ দৰে বিদেশী বৈজ্ঞানিক যন্ত্ৰ যন্ত্ৰ কোটি টকা থৈ ৰখি আছা—সেয়া টকা ক'ত পাল্লা। দেশৰ আটাইবোৰ বাই শত্ৰুৰেই দেখোন এতিয়াও হাতীত উঠি ঘূৰি ফুৰিছে। ক'তা—তোমালোকে দেখোন আঙুলি এটাকে টোওৱা নাই। সেইজন বিপ্লবীয়ে চীনেয়া বাইস্কোপ উলিয়াবলৈ ক'ত পইচা পাইছেহে ! বিপ্লৱত আকৌ বাইস্কোপ। মইছে অবোধ হ'বলা !

মই অবোধ লোক। মই নিৰোধ। মই বুজা নাই। সেইজনে দেখোন বিপ্লৱ চলাবলৈ টকা তুলি ভোটতহে উঠিল। বাপেকো হাবিল পুতেকো হাবিল। ক'ত পাইছে ইমান টকা ! সেইজন আকৌ হাবিল—কিন্তু পুতেক জিকিল।

মই এতিয়া তোমালোকক বিচাৰি ফুৰিছো ! লগ পালে মই তোমালোকৰ কাণে কাণে সুধিম—সঁচাকৈয়ে তোমালোকবিপ্লৱীনে ? কিন্তু মোক তোমালোকে লগ নিদিয়া। মই জানো, যদিও তোমালোকৰ নিৰন্ত্ৰ মানুহৰ বুকু ফুটাৰ পৰাকৈ হাতৰ নিচান সঠিক তথ্যচ মোৰ সমুখত পৰিলে তোমালোকৰ সিংহৰ আগত পৰা হৰিণা পহুটোৰ দৰে অৱস্থা হ'ব ; নচেৎ বেঙে মূতা গৰুৰ দৰে বা সাপৰ মুখত পৰা কেপ্ কেপ্ কৰা ভেকুলীটোৰ দৰে অৱস্থা হ'ব।

কিন্তু মই তোমালোকক খেদি ফুৰিম। মই বাটে বাটে বাটকুৱা হাটকুৱাক আগচি ধৰি চিঞৰি চিঞৰি ক'ম—সঁচাকৈয়ে এওঁলোক বিপ্লৱীনে ? তোমালোকে মোৰ ল'ৰাটোক যে মাৰিলা তাৰ কৈফিয়ৎ দিয়া। তাক দুহেজাৰ টকা দি পঢ়িবলৈ পঠাইছিলো। সি দেশৰ ভিকহু জনতাৰ উদ্ধাৰৰ বাবে ওলাই গ'ল আৰু ঘূৰি নাছিল। সি কেনে ধৰণেৰে বিপ্লৱৰ বিৰোধিতা কৰিছিল মোক ক'বই লাগিব। হাতীত উঠি বোৱা সেইবোৰে দেখোন কোটি কোটি টকা কৰিলে, হাতত ধৰি বোৱা এইবোৰে দেখোন কোটি কোটি টকা লুটিছে—ক'তা তোমালোকে দেখোন কান্ধাত কান্ধা মিলাইছা, হাতত হাত মিলাইছা। তেওঁলোকৰ মূৰবোৰ বন্ধি লোৱা নাই কিয় বন্ধুহঁত ? মোৰ ল'ৰাটো কিয় মাৰিলা ? সি তোমালোকে কৰা বৈপ্লৱিক কাম নকৰাটোৱেই অপৰাধ নেকি ?

মই এতিয়া মোৰ ল'ৰাক বিচাৰি ফুৰা নাই। ল'ৰাটোৰ হাকে ঘনে ঘনে

পুৰণা খবৰ কাগজত তোমালোকে দিয়া সংবাদ পঢ়িলে। আৰু যোৱা দুবছৰ দিন ধৰি তাতৰ বাচখনৰ দৰে বিছনাতে চেপেতা লাগি আছে কথা নকয়। হুমুনিয়াহ আৰু উচুপনি অথবা দীঘল-দীঘল হামি মৰাৰ শব্দহে আমি যোৱা দুবছৰে শুনিছো।

সেয়েহে মই তোমালোকক বিচাৰি ওলাইছো। মোক উত্তৰ দিয়া মই নাইত। মোৰ ল'ৰাটোক যে প্ৰতি-বিপ্লৱী বুলি হত্যা কৰিলা আচলতে সি প্ৰতিবিপ্লৱীনে? প্ৰতিবিপ্লৱী কাক কয়? মই বোধ কওঁ যে সি কিতাপ পত্ৰ পঢ়ি মগজুত প্ৰকৃত বিপ্লৱৰ কঠিয়া লৈ যোৱাটোৱেই তাৰ কাল হ'ল। সেইবাবেই তোমালোকে তাক পথৰ কণ্টক বুলি ভাবি হত্যা কৰিলা— নহ'লে যে তোমালোকৰ স্বউন্নতিৰ বাবে কৰা বিপ্লৱৰ নিজস্ব পথত সি আগটি ধৰিব।

তোমালোকে মোক মোৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়াহঁত মই নো! নহ'লে এই মুহূৰ্ত্তৰ পৰা মই ৰাজপথলৈ ওলাই বাটৰুৱা-হাটৰুৱাক আগটি ধৰি সুবিম, “হেবি ৰ'বচেন ৰ'ব, কওকচেন সঁচাকৈয়ে তেওঁলোক বিপ্লৱীনে? হেবি শুনকচেন শুনক সঁচাকৈয়ে তেওঁলোক বিপ্লৱীনে? হেবি কথাটো ভাবি চাইছেনে— সঁচাকৈয়ে এওঁলোক বিপ্লৱীনে? সঁচাকৈয়ে সঁচাকৈয়ে তোমালোক— □

(১৯৯২)

শ্ৰেণীবোধ

জীয়া সাপ এটাৰ ওপৰত হঠাতে গছৰ পৰা মানুহৰ দৰে উচাল খাই জিকাৰ মাৰি উঠিল সুখলতা দেৱী। তেওঁৰ হাতৰ পৰা সঁচাকৈয়ে কটাৰীখন ঠেলেংকৈ মজিয়াত পৰি গ'ল। ঠাইতে তেওঁৰ মূৰটো আচল্লাই কমৰ নিচিনা লাগিল যদিও পিছ পলকতে তেওঁৰ মনটো যেন এই মাত্ৰ একমাত্ৰ পুত্ৰসকলৈ পৰীক্ষাত প্ৰথম স্থান দখল কৰাৰ খবৰটোহে পালে— তেনেদৰে আনন্দিত হৈ গ'ল। তেওঁৰ এনে এটা ভাব হ'ল যেন বেডিঅ'টোৱে এই খবৰ দিবলৈকে যেন বিশেষ আত্মিক বাতৰিৰ ব্যৱস্থা কৰক। অথবা এইমাত্ৰ শুনা সংবাদটোকে বিকৃতভাৱে ঘণ্টাজুৰি কৈ থাকক। পৃথিৱীৰ সমগ্ৰ ৰাইজে সেই বাতৰি শুনক আৰু তেওঁৰ দৰে মনোৰম আনন্দিত কৰক। তেওঁৰ বাক সঁচাকৈয়ে আনন্দ লাগিছেনে ? তেওঁৰ বাক সঁচাকৈয়ে মনটো মুকলি হৈছেনে ? কোনোবাই যদি এই দুটা প্ৰশ্নকে সুখলতা দেৱীক এই মুহূৰ্ত্তত কবিলেহেঁতেন কি উত্তৰ পালেহেঁতেন। তেওঁৰ আজি বহুত দিনৰ মূৰত মনটো মুকলি লাগিছে নেকি।

পাকঘৰৰ পৰা সুখলতা সাউংকৈ বাহিৰৰ বাৰাণ্ডালৈ ওলাই গ'ল আৰু চাৰিওফালে এবাৰ চাই কাকো নেদেখি সোমাই আহিল। সোমাই আহোতে সুখলতা দেৱী নামৰ প্ৰায় দুফুৰি পোন্ধৰ বছৰীয়া মহিলা গৰাকী কোঠাটোৰ চুকটোত থকা কাপোবেৰে ঢাকি থোৱা টুলখনৰ ওপৰত শুকান ফুলৰ মালায়ে প্ৰায় ঢাক খাই থকা ফটোখনৰ ওচৰত কেইমুহূৰ্ত্তমান ব'ল যদিও তেওঁ হাজেৰে নুহলে বা দুকোন্স আঙুলিয়ো নগ'ল। এতিয়া ঘৰখনত কোনো নাই। হোৱালী দুজনী ফুল-কলেজলৈ গ'ল— ল'ৰাটো বোৱা ছমাহ ধৰি মোমায়েকৰ ঘৰত থাকে আৰু বৃদ্ধ স্বামী তহানন্দ কৰমলৈ ঢাকবিলৈ গ'ল। মাহেকাৰী দোকান এখনত তেওঁ ফিলিপ-পত্ৰ বন্ধাৰ চাকৰি কৰে। পুৱা সাত বজাত ঘৰ, বাৰ বজাত ঘূৰি আহে— আকৌ ডেৰ বজাত গৈ পাঁচ বজাত আহে। পাঁচ বজাৰ চাকৰি কৰাৰ পাছতহে দৰমহা এহেৰাৰ টকা হৈছেহেঁ। আৰু তিনি

ঘণ্টাৰ পাচত মানুহজন ভাত খাবলৈ আহিব। এই তিনি ঘণ্টা সময় সুখলজাই অকলেই মনৰ এই সুখানুভূতিৰ লগত থাকিব লাগিব। দাঢ়ি, চুলি, চেলাউৰি অকালতে কপাহৰ দৰে বগা হৈ যোৱা তিনি কুৰি বছৰীয়া ভৱানন্দ বৰদলৈ বা তেওঁৰ স্বামীয়ে ক’ত ৰেডিঅ’ৰ আঞ্চলিক বাতৰি শুনিবলৈ পাইছে। কোনোবা মুনৰ-তুনিৰে শুনি যদি খবৰটো দিছে।

ছমাহৰ আগতে স্বামী ভৱানন্দই জননাখনৰ সখুখৰ পৰা দুটা মানুহৰ কান্ধাত ভৰ দি আহি চাঁচকৈ চোফাখনত যেতিয়া বাগৰি পৰিছিলহি তেতিয়া সুখলতা প্ৰায় তিনি ছেকেণ্ডমান নিৰ্জীৱ হৈ ৰৈ যি ঢাপলি মাৰিছিল – জননাখনৰ ওচৰ পাওঁতে গাত চাদৰেই নাছিল—দ্বাউজ আৰু মেখেলাখনহে আছিল। ডাঙৰ জীয়েক বিমাইহে চাদৰখন মেৰাই দিছিল।

এই মহানগৰত পঁচিল বছৰে চাকৰি কৰিছে এহেজাৰ টকা দৰমহা পোৱা চাকৰিয়াল এজনে ঘৰ চলাই ল’বাক বিএ পাছ কৰোৱাটো কিমান কষ্টৰ কথা ভুক্তভোগীয়েহে জানে। ভাগ্যে বাপেকৰ দিনৰ পনিয়লী বেৰৰ টিনৰ ছালিৰ ঘৰটো আছিল বাবেহে। তেনেকৈয়ে বিভৱে বিএ পাছ কৰিছিল। টলৌ টলৌকৈ চাকৰিৰ বাবে ঘূৰি ফুৰিছিল। দিনটোৰ বেছিভাগ সময় থাকে ৰাজধানীত। ঘৰৰ পৰা ৰাজধানীলৈ আঠ কিলোমিটাৰমান হ’ব, কিন্তু অহা-যোৱা কৰোতে কৰোতে বিভৱৰ পাকঘৰ পটিকৰ মাজৰ দূৰত্ব যেন লগা হ’ল। পুৱাই যায় কেতিয়াবা মাজ নিশাহে ঘৰ সোমায়। তল টেবুলৰ ওপৰত থোৱা ভাতৰ কাঁহীৰ ঢাকোনখন দাঙে বা নাদাঙেই। তাৰ আহ-যাহৰ নিয়মানুবৰ্তিতা দেখি চুবুৰীয়াই সুখিছিলহে বোলে বিভৱে বৰ সোনকালে চাকৰি পালে। চুবুৰীটোৰ মাজত গতানুগতিক আহ-যাহ এটা থাকিলেও সুখলতাহঁতৰ ঘৰলৈ সেই সুঁতিটো নোসোমায়। অইন একো কাৰণ নাই কোনেও মুখ খুলি আলোচনাও নকৰে অথচ তাৰ মূলতেই তেওঁলোকৰ নিঃকিন অৱস্থাটোহে। ঘৰৰ ওপৰতে ঘৰ জাপ যোৱা চুবুৰীটোত তেওঁলোকৰ ঘৰটোৰ বাহিৰে বাকীবোৰ ঘৰলৈ চকুৰে চাব নোৱৰা অৱস্থা। চমকিত হয় চকু। বিয়া খাবলৈ শিকি যোৱা পাটৰ কাপোৰত কেনেকৈ ডাইলৰ চেকা এটা লগাৰ দৰে তেওঁলোকৰ ঘৰটো চুবুৰীটোত এটা চেকাৰ দৰে আছে। সেইটোৱেই আহ-যাহ নোহোৱাৰ কাৰণ, তাৰ বাহিৰে কাৰোৰে লগতে মনান্তৰো নাই ঘটাবো নাই। বিমাইতৰ লগত পল্ল দুই চাৰিজনী কদাচিৎ সোমালেও ঘৰ জুৰিবলৈ মুখত ভৰোৱা ধামটীৰ ডালৰ দৰে সীমিত সম্ভৱ বাবেহে। বাৰ্ষ দে জাতীয় উৎসৱলৈ নিমন্ত্ৰণ নকৰিলেও বিয়া-বাক উপনয়ন জাতীয় উৎসৱ-পাৰ্বণলৈ অৱশ্যে চুবুৰীয়াৰ নিমন্ত্ৰণ থাকে। সেইবাবেই প্ৰতি পুৱাই কেতিয়াবা বাপেকতকৈয়ো আগতে ওলাই যোৱা বিভৱৰ কথা চুবুৰীয়াই মিত্ৰৰ মাজতেই কোৱাকুই কৰিছিল।

একিন বিভৱে বাপেকক টকা পোন্ধৰ হেজাৰ বেনেতেনে যোগাব কৰি দিব পাৰিব নেকি সুখিছিল। বাপেকক লগে লগেই ক’লে যে এটা ঘৰেৰে দহ গিটাৰ পানী

একে কোবেই অনাৰ কথা ভবাৰ দৰে হৈছে পোন্ধৰ হেজাৰ টকা বিচৰাটো। ককেৰ পোন্ধৰ হেজাৰ নালাগে পোন্ধৰ ৰ টকাও তেওঁ যোগাৰ কৰি দিব নোৱাৰে। অৱশ্যে ক'লে যদিও বাপেকে তেওঁৰ কাৰ্যৰ মালিকৰ আগত কথাটো উলিয়াইছিল। মালিকে তেওঁৰ কথাৰ উত্তৰত বিখিনি কথা ক'লে সেইখিনি কথা তেওঁ কাৰোবাক কোৱাটো দূৰৰ কথা মনতে নিঃশব্দে ভবাৰ কথা গম পালেও 'কাইলৈৰ পৰা আপুনি চাকৰিলৈ আহিব নালাগে' বুলিহে মালিকৰ পৰা শুনিব লাগিব। সেয়ে তেওঁ কথাটো নুগিৱালে যদিও এবাৰ পুতেকক সুবি চাবলৈ মন কৰিছিল যে সিনে কি ভাৰিছে। এটা কেৰেখীৰ চাকৰিৰ বাবেহে টকাখিনি বিভৱে বিচাৰিছিল। সেইটো চাকৰিৰ দায় বোলে পাঁচশ-ত্ৰিশ হেজাৰলৈকে উঠিছে কিন্তু মন্ত্ৰীৰ ঘনিষ্ঠ বন্ধু এজনৰ সহযোগতহে তাৰ বাবে পোন্ধৰলৈ আহিছিল।

তাৰ পাচৰ কথা সকলোৱে জানে। সি বোলে কেশৱ শত্ৰু দল এটাৰ লগ লাগিছে। আজিকালি বোলে সি সেই দলৰ লেখৰ মানুহ। কুৰেও গাড়ীতে আৰু একেলগেঠাৰিয়ে ছয়-সাত দিন পৰ্যন্ত ঘৰলৈ নাহে। ক'ৰবাত দূৰলৈ পঢ়াৰ কামত যাব লাগে। আগৰ দৰে আৰু বিভৱে ঘৰত টকা নিবিচাৰে বৰক ভায়েক-ভনীয়েকহঁতে তাকহে টকা-পইচা ৰয়-বন্ধু বিচাৰে। ঘৰৰ চোভাজত এদিন সি ইটা ৰালিও দমাগৈহি। বিহেতু পোন্ধৰ হেজাৰ টকা বাপেকে যোগাৰ কৰি দিব নোৱাৰিলে গড়িকৈ সি টকা ক'ত পাইছে সেই সম্পৰ্কেও বাপেকে নুসুখিলে যদিও মনে মনে নভৰাক নাখাছিল। এদিন ৰাতি তেওঁ পৰিবাৰ সুখলতাক সুবিছিল বোলে ল'ৰাই দেখোন ক'ৰবাত ডিটিজ' বা চেলাচটেস্বৰ চাকৰি কৰাৰ দৰে কাম কৰিছে, কথাটো অজল গঢ়ি জৰাজেন। নে ঠিকা-ভুকলিকে ক'ৰবাত বেছি টকাত কৰিছে নেকি। নুসুখিলে। মাকে নুসুখিলে। কিন্তু এটা ডাঙৰ টিভি বিকিনাখন ঘৰলৈ আনি লোহাৰ খুটাত এপেটো ওলমালে মাকে সুবিছিল, 'কিমান পৰিল ?' কিমান পৰিল তহঁতক কৈলৈ ? 'উনৈশ হেজাৰমান পৰিল' বুলি বিভৱে যেন গেঙেৰিহে মাৰিলে। তাম মাৰিলে সেইফালে মাক। আৰু এটা আচৰিত কথা হ'ল। কোনেও নভৰা কথা। বিটো দলত বিভৱে দিনে ৰাতিয়ে সুবিছিল সেইটো দলেই চৰকাৰ পাতিলে। সেইটো একে আচৰিত কথা নহয় আচৰিত এইটোহে যে কোনোবাই ক'ৰবাত চৰকাৰ পাতিলে, মন্ত্ৰী-এম এল এ হ'ল— কিন্তু বিভৱক বিজৰি মানুহৰ সমাগম হ'ল। অকল সমাগয়েইনে— কোনো শুদাহাতে নোবোৱা হ'ল। হাতে হাতে টোপোলা। অকল সিহানেইনে— কেৱল বিদ্ৰা-উপনয়নলৈ মতা ওচৰ-চুবুৰীয়াবোৰো এতিয়া পুৰা-গবুলি আহিবলৈ ল'লে। চুবুৰীটোৰ গ্ৰাম সকলো মানুহেই চৰকাৰী চাকৰিয়াল। সেই চাকৰিয়ালখিনি বিভৱৰ ওচৰত দেখিলে আগতে নেদেখা বোৰে এনে এটা ভাৱহে কৰিব যেন বিভৱ এই সকলোবোৰ চাকৰিয়ালৰ ওপৰতালো কিয়ৱাহে। যদিও বিভৱে বাপেকক যাবোৱাক্ষী কাৰ্যৰ চাকৰিটো এবি দিবলৈকে কৈছিল অথচ পাঁচশ বছৰীয়া চাকৰিটো পুতেকৰ একেদৰে কৰাত

বাপেকে এবাৰ কথা নাড়াধিলে। মালিকে কথ্যটো কেনেকৈ গম পাইছিল নেকি। এদিন এক কিলোয়ান কালাকন মিঠাইৰ টোপোলা এটা লৈ বিভৱৰ ঘৰ পালেহি। বিভৱৰ তেওঁ ক'লে বোলে ভবানন্দ যাবুক ভেওঁভো এৰি নিদিহেই তাৰ পৰিৱৰ্তে যেনেকো পাতিব পাৰি নেকি তাকেহে ভাবি আছে।

আজিকালি বিয়া-বীয়াও কেতিয়াবা ধনী বিষয়াৰ ছোৱালী বোৱাদি মাকতী গাড়ীতহে কলেজ-স্কুললৈ যায়। লগৰ বান্ধৱীৰ লগত টিভি চিৰিয়েলৰ আলোচনা কৰিবলৈ বিচাৰে বদিও বান্ধৱীবোৰৰ বাবে চিৰিয়েল আলোচনাৰ বিষয়ৰ পৰা কেতিয়াবাই উকলি গৈছে। আগৰ লগৰ ছোৱালীয়ে টিভি চিনেমা চিৰিয়েলৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিলে ইজনীয়ে সিজনীৰ মুখলৈ চয়। এতিয়া সিহঁতে আলোচনা কৰিলে ইজনী সিজনীয়ে চকুলৈ চাই বিমাহঁতে নেন্দোকে চকুৰে ইচাৰা মাৰে। ঠিক তেনে দিনতে— বমেনে—

ঠিক যেন ফৰকাল বতৰত নিমজ্জ চোতালত হুঁচৰি গাই থাকোতেই আগজাননী নিমিয়াটকি স্বৰ্ঘৰকৈ বৰষুণ আহিলে যেনে এটা পৰিবেশৰ সৃষ্টি হয় স্বৰখনতো ভেনে এটা পৰিবেশ হ'ল। স্বৰৰটো লৈ অহা বাপেকে পৰ্জলিমুখত গাড়ীৰ পৰা নামি দুজনৰ কান্ধাত ডব দি আহি চোফাখনত যেতিয়া বাগৰি পৰিল তেতিয়া কেইহেৰেকোমানৰ কাৰণে স্বৰখন মৃত যৌন হৈ পৰিল। শিহ্ন মুহূৰ্ততে মাক সুখলতা দেৱীয়ে বিটো চিঞৰ মাৰি দৌৰ মাৰিলে গাৰ চাদৰখন পিচুতহে জীয়েকে গাত মেৰাই দিছেগৈ।

মাৰি পেলালে। কোনোবাই পানখন ল'বলৈ পান দোকানখনৰ ওচৰত বওঁতেই তিনিটা গুলী মাৰিলে আৰু ভাগিল। গুলী দুটা বুকুত সোমাল এটা খোদ মুৰতেই সোমাল, ক'ওঁ বাচিব। সুখলতা দেৱীয়ে সেইবোৰ সেই মুহূৰ্তত দেবা হ'লে ছাটকেইল কৰিলেহেঁতেন। অপনামুখৰ পৰা দাঙি অনাদি আনি মানুহজনীক ভিতৰত চাৰিজনীমান মানুহে হেঁচা মাৰি ধৰিও বাধিব পৰা নাই। তিনি ঘণ্টামানৰ পাচত যেতিয়া ক্ষত-বিক্ষত বিভৱৰ দেহাটো পুলিচে আনি চমজাই দিলেহি তেতিয়া আকৌ চাৰিজনী মানুহে হেঁচা মাৰি ধৰি বাধিব নোৱৰা মানুহজনী বিছনাৰ পৰাই উঠিব নোৱৰা হ'ল। আকৌ চাৰিজনীমানহে ধৰি যেনি শটোৰ ওচৰলৈ আনিলে।

যি নীৰৱ হ'ল হ'লেই। আগৰ দৰে মানুহো নহা হ'ল। ইটা-বাৰি চিহ্নটোবোৰো দৰ হৈ থাকিল। ইটাবোৰৰ বৰণ সেউজীয়া হৈ বাৰলৈ ঘৰিলে। বাৰিৰ ওপৰত জলশলখ গছ এতিও হ'ল। মুখ্যমন্ত্ৰীয়ে নিজেই আহি এক লাখ টকা আৰু চকমি বিজ্ঞান কথা বোকা কৰিলে। আমিৰলৈ বোজা নাই। যাব কোন। বুকুত বিকুখা জুই জলিছে টকা বা চকবিৰে নুমাৰনে নাই দাওঁ দাওঁকৈ কলবহে।

কিন্তু অলপ আগতে ৰেডিঅ'ৰ আকলিক বাতৰিটোৱে যেন সুখলতা দেৱীৰ বুকুত লেজিহান পিন্ধাৰে বসি থকা জুই কুৰাত জলপ্ৰপাতে ঢলাপি পানী ঢালি নুমাই

ছাই কবি দিলে । তেওঁৰ গাটো শীতল লাগি গ'ল । ইমান প্রশান্তি তেওঁ বোকা হুমায়ে
নহয় বুকুৰি পোন্ধৰ বছৰীয়া জীৱনতেই নাই পোন্ধৰ কিজানি ! কোনো সন্দেহ
কবিতালগীয়া বা কাকো সুবিতালগীয়া কথাই নহয়— নিজ কাণেৰে শুনিছে তেওঁ ।
সেইটোৱেই নাম— তেওঁ নিজ কাণেৰে শুনিছে । বাতৰিকাকতলৈ বাট চাব নালাগে ।
তথাক ছবিখন দেখিলে আৰু ভাল লাগিব । মনৰ উৎসাহতে তেওঁ বন্ধা— বন্ধা বাতৰী
কামবোৰ কবিলৈ বহিলে । সঘনাই লাগি থকা মূৰমূৰণিটো যেন মূৰপ্ৰশান্তিলৈ
পৰিবৰ্তন হৈ গ'ল ।

দেখা গ'ল কোনেও কাকো মুখ খুলি কোৱা নাই যদিও ঘৰখনৰ চাৰিওটা
প্ৰাণীয়েই যেন মুকলি মনৰ হ'ল । বাতৰিকাকতখন— বাপেকে লৈ অহা
বাতৰিকাকতখন— সুখলতায়ো জীয়েক দুজনীৰ লগতে মনে মনে পঢ়ি গ'ল ।

ঠিক হৈছে আৰু হ'ব লাগে । বিয়াই ক'লে ।

দেউতাকে ক'বহে লাগিব বাতৰি কাকত এখন বেণ্ডলাৰলি ল'বলৈ ।
বীয়াই ক'লে ।

সুখলতাই একো নক'লে । তেওঁ সুখ সাগৰত ডুবিছে— সঁচাই সুখলতা
নামটোৰ সাৰ্থক হৈছে যেন । তেওঁ সুখী ।

এসপ্তাহমানৰ মূৰত তেওঁৰ এটা অদ্ভুত খেয়াল হ'ল । তেওঁ কথাটো কাকো
নক'লে যদিও মনে মনে সিদ্ধান্ত ল'লে । কথাটো গিৰিয়েককো নক'লে যদিও তেওঁ
বিশ্বাৰ ভাৰাৰ বাবদ দহটা টকা গিৰিয়েকক খুজি ল'লে । তেওঁলোকৰ ঘৰৰ পৰা
সেইখন ঘৰলৈ তিনি কিলোমিটাৰমান হ'ব । এই কেইমিনি ৰেডিঅ'ত বাতৰিটো শুনাৰ
পৰাই বিটো শান্তি পাইছে নিজ চকুৰে সেই মাকজনীক দেখিলে তেওঁৰ সুখৰ পৰিমাণ
বৃদ্ধি হ'ব আৰু সেই দৃশ্যই তেওঁৰ মনত মটিব নোৱৰাকৈ সুখৰ দাগ কাটি দিব ।
ক'বলৈ গ'লে সুখৰ ছোদাই কৰা হ'ব ।

গ'ল । বিয়াক লগত লৈ তেওঁ গ'ল । বাটতহে বিয়াক ক'লে কথাটো ।
বিয়াই শুনি অলপ যেন অনুশ্ৰুতিহে পালে । সেই অনুশ্ৰুতিৰ ভাব কাটিবৰ কাৰণে মাকে
বিয়াক ক'লে, 'নহয়, মোৰ যি অৱস্থা হৈছিল এতিয়া নিজ চকুৰে তেওঁৰো সেইটো
অৱস্থা দেখিলে হলেবে হল উলিয়াই দিয়াৰ দৰে শান্তি পাম ।' বিয়াই একোকে নক'লে
যদিও বৰ ভয় খালে । মাকে বা এতিয়া কি অপ্ৰীতিকৰ দৃশ্য এটাৰ ৰচনা কৰে । কি
কবিতাৰ পাৰে বাক মাকে । যিহকে তিহকে বাকি দিব নেকি । তেতিয়া কি হ'ব । মাকৰ
এই অনুভাৱিক পৰিকল্পনা আৰু সম্ভাৱ্য ৰূপ আৰু দৃশ্যৰ কথা ভাবি বিয়াৰ বুকুৰ
ভিতৰত টপটপনি লাগিল ।

বহি থকা মানুহজনীক দেখিয়েই বিয়াৰ সন্দেহ হ'ল— কোনজনী তাই
মাক । উদাসভাৱে বিড়িকীৰে বাহিৰলৈ চাই বহি থকাজনী নেনাই তাইৰ লগত বিয়াত
অহাজনী । মানুহজনীৰ ওচৰত বহি থকাজনীয়ে পৰিচয় কৰি দিলে, "সেৱা বিয়া

বৰদলৈৰ মাক ।” ক’বলৈছে পালে দুয়োজনী মানুহৰ ওঁঠ দুখন যেকা হৈ গ’ল । ইজনীয়ে সিজনীলৈ চাই আছে । বিজ্ঞৰ মাক আগবাঢ়ি গ’ল । আৰু এসময়ত ইজনীয়ে সিজনীৰ ডিঙিত ধৰাধৰি কৰি হিয়ালি-জিয়ালিকৈ কান্দিবলৈ ধৰিলে । এতিয়া বিবেক দত্তৰ মাক আৰু বিভিন্ন বৰদলৈৰ মাক দুয়ো ডিঙিত ধৰাধৰিকৈ কান্দিছে । বিবেক দত্তই বিভিন্ন বৰদলৈক গুলীয়াই মাৰিছিল আৰু আত্মীয় মানুহে বিবেকক গুলীয়াই মাৰিলে ধৰিবলৈ গৈ । নিজ পুত্ৰৰ হত্যাকাৰীৰ মাকৰ দৃশ্য চাই সুখ পাবলৈ যোৱা বিভিন্ন মাকে পুত্ৰ হত্যাকাৰীৰ মাকৰ ডিঙিত ধৰি কান্দিছেহে । দুয়ো এতিয়া একেই শ্ৰেণীৰ— পুত্ৰহাৰা মাতৃ । □

(১৯৯২)

উদ্দীপ্ত পণ

মা জনিশাখন ল'ৰাটো ওলাই গৈছিল। কেচাই কুকীয়াইছিল। দুৱাৰত কেনোবাই টোকা দিছিল। চহৰমজাই সাৰ পাইছিল ল'ৰাটো। কিম্বা লিখালিবি কবি আছিল, এঘণ্টামানৰ আগতে শুইছিলহে। ইতিমধ্যে মই সাৰ পাইছিলোয়েই। সি মোৰ গাত হেচুকি কৈছিল, “মা মই মাও। বেছি পলৰ হ'লে কিপন হ'ব।” মোক লাইট দিলাবলৈ সি বাধা দিলে— আক মই আন্ধাৰে—কুমাৰে তৰ গাত ধৰিছিলো। তৰ গাত হাত মুৰাৰ খোজোতেই সি ওলাই গ'ল। ভালেদিনৰ পিচত সি ঘৰলৈ অহিছিল। পোহৰত তৰ মুখখন ভালকৈ নেদেখিলোয়েই। লাইট নথকাতে চকিৰ বন্ধা পোহৰত তৰ মুখখন দেখিছিলো। ডাঢ়িবোৰ দীঘল হৈছিল। চুলিবোৰ শুকাই আহিল। বেতিয়া লাইট আছিল সি কেঠোৰ দুৱাৰ খিৰিকি বন্ধ কৰি কিম্বা লিখাপঢ়া কৰিছিল। মাজনিশা ল'ৰাটো ওলাই গৈছিল। মোৰ ল'ৰাটো মাজনিশা ওলাই গৈছিল। আক— অক আকি সৌৱা সি ঘূৰি আহিছে। মোৰ ল'ৰাটো সেয়া মোৰ ওচৰলৈ ঘূৰি আহিছে। মই জানো নহয় মাঝৰ ওচৰলৈ সি ঘূৰি আহিবই। আহিছে। সি ঘূৰি আহিছে।

মই তক বহুতবাৰ কৈছিলো ৰোলা উঠ'তনো কি পথটো লক্ষিত। এইটো পথৰ বাহিৰে আক পথ নাছিলনে? এই গোটেই পথটোত দেখোন ঢেংল কাঁত নৰৰ হিংশ পন্তৰেই পন্ত। কেলেই মহান্ধা গাছীয়ে দেখোন সেমুৰীয়া পথ বান্ধি থৈছে। উঠ'ত সেই পথেৰে যাব নোৱাৰনে? মোৰ কথা শুনি সি হাঁহিলে। সেইমিমা তৰ লগত তৰে মিচিনা আক চৰিটা ল'ৰা আছিল। সিহঁতেও হাঁহিলে। মোৰ ল'ৰাটোৱেই ফ'লে ৰোলে মা, গাছীৰ কান নক'ৰা। গাছীৰ হাতত থকা লাথুটি ভালেৰে সজুৰত খোট মাখিবলৈ ফেটোৱা কেটীসাপটোকে টঙনিয়াৰ নোৱাৰি। আক সেই সুবিধাত্তেই কেটীসাপৰোৱে আমাক চৰিউকলৰ পৰা খুটিছে। কিব বাপ্পৰ উদ্দীপ্ত কবি আমাক বৃত্তাৱ কৰিছে। আক এটা কথা নহয় মা— সেই সিহঁতক জেয়ালাকেই দুষত কাতন হৈ কুৰুৰ শিৱাহ বুকাইছিল। কোলাত শুকাইছিল। তৰ পাচত গাত বন্ধ পাই কোলাত নিৰাপন অৱস্থাত শুবলৈ পাই

সিহঁতে মূৰ তুলিলে আৰু দাঁতৰে তোমালোকৰ পিয়াহ কৰাচি স্বেৰালে। পিঠিত কামোৰ মাৰিলে। কোলাত আঙঠাৰ টোপোলা থ'লে। সেই নিজৰ জন্ম ঠাইৰ পৰা খেদা খোৱাবোৰে, নিজৰ মাতৃয়ে ঠেকেচ মাৰি দিয়াবোৰে তোমাৰ বুকু কৰাচি স্বেৰোৱা নাইনে ? এতিয়া অতিথি কোন— গৃহস্থ কোন ? লেৰ-বাই অহা বিনিয়েই দেখোন এতিয়া ত্ৰেমাৰ আৰু ত্ৰেমাৰ সন্তানক লেৰবোৱাই দিছে। আমি বগুৱা বায়ো থিয় হ'ব পৰা নাই। থিয় হ'ব খুজিলেই ডিঙিত গছকি ধৰে। তাৰ পিচতো সিহঁতক তুমি চাদৰেৰে ঢাকি ৰাখিছা। লুকাই ৰাখিছা। আৰু তাকে দেখি হাতত লাখুটি লোৱা গাৰ্জীয়ে চকু মুদি ভল ওঠটো তিঅখোৱা শিশুৰ দৰে বিদৰাই আছে। সিহঁতে আৰু বহুত কথা কৈছিল। মোৰ চকুপানী ওলাইছিল। আৰু সিহঁত মোৰ ওচৰৰ পৰা ওলাই গৈছিল। গ'ল যে গ'লেই। চকুৰ আঁৰ নোহোৱালৈকে মই সিহঁতক চাই আছিলো। সেই মোৰ ল'ৰাটো—

মোৰ ল'ৰাটো বহুত দিনৰ পাচত ঘূৰি আহি মাজনিশাখন ওলাই গৈছিল। আৰু আজি সেয়া সি মোৰ ওচৰলৈ ঘূৰি আহিছে।

মোৰ ল'ৰাটোৰ মতে আমি কোন কাহানিবাই ভুল কৰিলো। সোণ বুলি পকা আঙঠাৰ টোপোলা বান্ধি বুকুত ল'লো। যিবোৰক নিজৰ মাকেই বুকুৰ পৰা দলিয়াই পেলাইছিল সেইবোৰক আমি বুকুত সুমুৱাই লৈ পিয়াহ খুৱাইছিলো। যিবোৰক সহোদৰেই পদাঘাত কৰি খেদি পঠাইছিল সেই অজিনপাতকীবোৰক আমি কোলাত তুলি আনি বৰঘৰৰ মজিয়াত বিন্ধা পাৰি দিছিলো। সিহঁতে লাহে লাহে আমাৰ বুকু খুলি খুলি খাৰলৈ ধৰিলে আৰু আমাক কেঁকোৰাৰ খোলালৈ কপাত্ত কৰিলে। আমাৰ বৰঘৰৰ মজিয়াৰ পৰা লাহে লাহে সিহঁতে ঠেলি ঠেলি আনি আমাক ৰাজ আলিত ৰাখিলেহি। আমি হাতত ভিন্নৰ জোলাঙা লৈ আমাৰ ঘৰৰ চেজলত অতিথি হৈ মা ভিক্ষা, মা ভিক্ষা বুলি আটাহ পাৰিছো। মোৰ ল'ৰাটোৱে মোক কয় বোলে মা আমাৰ এই অৱস্থাৰ বাবে পৰিত্ৰাঙ্কক আৰু ঐতিহাসিকসকলেই দয়ী। ডেওঁলোকে অসমীয়া জাতিটোক উদৰ, অতিথিপৰায়ণ, ক্ষমাশীল, মৰমিয়াল বুলি সোণালী আখৰেৰে লেখি থৈ বিশ্বৰ চাৰিওফালে প্ৰচাৰ কৰি দিলে। সেই সুযোগতে মাকে ঠেকেচ মাৰি দিয়াবোৰো আমাৰ বুকুলৈ আহিল। আমাৰ বেয়া ছোৱাৰ উপায় নাই— কলপ আমাক ঐতিহাসিক ভাল জাতি বুলি কৈ গৈছে। মোৰ ল'ৰাটোৱে বহুত কথা কয়। মই ভেঁৰা লাগি শুনি থাকো। সি ইমানবোৰ কথা জানে। সি ইমানবোৰ কথা ভাবিব পাৰে ! নোৱাৰিব কিয় সি শতকৰা আলীৰ ওপৰ নতুৰ লৈ পৰীক্ষাবোৰ পাছ কৰিছিল।

মাজনিশা ওলাই যোৱা মোৰ ল'ৰাটো সোঁৱা মোৰ ওচৰলৈ ঘূৰি আহিছে।

মাজনিশা ল'ৰাটো ওলাই যোৱাৰ পাচত মোৰ আৰু টোপনি অহা নাছিল। মাজনিশা ওলাই যোৱা ল'ৰাটোৰক আমি লহমাহ লহমিন গৰ্ভত ধাৰণ কৰিছিলো। আমাৰ পেয়া পেট। টোপনি আছে কয় পৰা। পুৱাই ঘৰৰ চাৰিওফালে কণ্ঠনি। মই উলৈ খাই উঠিলো। পুজি। হাতে হাতে বন্ধু-বাইল। মোৰ ল'ৰাটোৰ অপৰাধ কি ? সি ১২২

হাক্ক জল পাইছিল। সি সন্তোষক জল পাইছিল। সি নিঃকিন নিঃসন্তোষক জল পাইছিল। এয়াইলৈ জল অপব্যয় ? সি ইমান উন্নতক দুৰ্জয় শক্তিশালীনে যে এটা ল'ৰা ধৰিবলৈ ইমানবোৰ বন্ধু-পিতল-বাইকল ! ইমানবোৰ বুটজোজ ! পুৰিচবোৰে লগতও ফবিলে। ছেদেলি ডেদেলি কবিলে। মোৰ মুকুত পিটল টোৱাই ল'ৰাৰ কথা সুবিলে। ঘই, ঘই কেনেকৈ জানো ? মাজলিলা বৰষ পৰা ওলাই যোৱা ল'ৰাবোৰৰ হাতবোৰ শুনা নেকি বাক ? শুনাহাতে নাযাবিঅ' বোপাইহঁত, শুনাহাতে নাযাবি।

ফেটীসাপবোৰে ফা মেসি উঠিল। হাতবোৰে দাঁত কৰাটি কোৱাৰি চেলেকিবলৈ ধৰিলে। মোৰ ল'ৰাৰ চকুৰ আগতে সিহঁতে একালৰ পৰা চেবাৰলৈ ধৰিলে। নিবলৈ ধৰিলে ডেজ। মোৰ ল'ৰাই সৰে কেনেকৈ ? জল চকুৰ আগতে জল সন্তোষক-সন্তোষক নকটি নকটি চেবাইছে। মোৰ ল'ৰাৰ চকুৰ আগতে জল হাক-বাণেকৰ ব্ৰজজলত খোট মাৰিছে। চুনিবলৈ দিয়া শিৱাহ কৰাটি চেবাইছে। সিহঁতৰ দুৰৰ ওপৰত বজাইছে ধৰিছে আৰু বন্ধুৰাৰীয়ে পহৰা দিছে সেয়ে সিহঁতৰ নিৰাপদে কৰাটি কৰাটি চেবাইছে। মোৰ ল'ৰাই সৰে কেনেকৈ ? সিহঁতৰ পৰ্জনবে য়োৰ ল'ৰাকটাই জপিয়াই গ'ল। আৰু য়োৰ একুৰি চাৰিবছৰীয়া ল'ৰাটোৰ মূৰত এটা ব্ৰজ জল পকিল। সি বাগৰি পকিল। জল জাৰি বখোৱা ফেটী সাপ বা বজিয়া কুকুৰ এটাক ঘৰিওৱানি য়োৰ ল'ৰাক ঘৰিলাবলৈ ধৰিলে। ব্ৰজি আৱ্ৰোধ কৰিলে ব্ৰজবধ হোৱাৰ উন্নত য়োৰ ল'ৰাই হাতকাটি বাগল কৰিলে। য়োৰ ল'ৰাটো—মোৰ ল'ৰাটো।

জল শিৱাহ জাপিছিল।

মাজলিশাখন নোখোৱা নোখোৱাকৈ য়োৰ ল'ৰাটো ওলাই গৈছিল। আৰু আজি। আজি সেয়া মোৰ ল'ৰা য়োৰ ওচৰলৈ বৃষি আহিছে। জল দুখ ক'ত ? সেই সুনকৰ জোমোকাৰ দৰে ট্ৰিবিব্ কৰা উজ্জল চকুহাল ক'ত ? ক'ত জল সেই সোৱাল কলন বুকখন ? জল কেনে তেজৰে পা ধুৱাই দিলে। সেয়া কৰ বুকু কলাৰ নক—“বি টোপলি জলৰ গীত পাইছিল তেৱেই সৰাজেকৈ আগতে শুনে।” কৰ কিনি সেয়া।

সহস্ৰ পুত্ৰই য়োৰ ল'ৰাটো য়োৰ ওচৰলৈ লৈ আহিছে। য়োৰ ল'ৰাইৰ ডেলি ইমাননো ঘৰঘনে ? আইঐ দেখি। য়োৰ ল'ৰাটোক য়োৰ সহস্ৰ পুত্ৰই আগবঢ়াই আনিছে।

আজিহে য়োৰ আনন্দৰ দিন। সকলো মাতৃৰ আজিহে আনন্দৰ দিন। মোক কোনেও ঈৰ্ণা নকৰিবা—মই এটা পুত্ৰ হেৰুৱাই আজি সহস্ৰাবিক পুত্ৰৰ মাতৃ হ'লো। মোক কোনেও ঈৰ্ণা নকৰিবা মোক আজি সহস্ৰ পুত্ৰই বা' বুলি নকিহে।

মাজলিশাখন য়োৰ ল'ৰাটো ওলাই গৈছিল আৰু আজি জল কুশীয়া সোৱা য়োৰ ল'ৰাইৰ য়োৰ ওচৰলৈ বৃষি আহিছে। মোক আজি কোনেও ঈৰ্ণা নকৰিবা। ঘই জানো মজ্জ মাকৰ ওচৰলৈ ল'ৰা বৃষি আহিবই। □

ৰোজা

গফুৰৰ বেমাৰ। বেমাৰ মানে আজিৰ নহয় কিছুদিন ধৰি লাগিয়েই আছে।
পুৱাৰে পৰা ল'ৰা-ছোৱালী কেটাই কলৌ মলৌ লগাই আছে। শুকান
কটি এখন চোতালত পেলাই দিলে যেনেদৰে কাৰ্ডৰী কেইটামানে টনা আজোৰা
কৰে ঠিক তেনেদৰে যেন পুৱাৰে পৰা গফুৰকো মাজত লৈ ল'ৰা ছোৱালী কেইটাই
টনা-আজোৰা কৰিছে। গফুৰে এটা কথা ভাবি নাপায় যে খাৰ্খলৈ নোহোৱাবোৰৰ
ঘৰত আত্মাই ল'ৰা ছোৱালী কিয় বেছি দিয়ে। যাৰ ধনে-ধানে ঊপচি আছে তাৰ
ঘৰত ল'ৰা-ছোৱালী নাই। এটা বা দুটা। কিন্তু যাৰ এসাজৰ পাছত সিসাজৰ চিন্তাই
ঘাই চিন্তা তাৰ ঘৰত ল'ৰা-ছোৱালী খেৰৌ-খেতৌ। আনোৱাৰ চৰকাৰী অফিচাৰ।
ফৰেষ্টত কাম কৰে। বৰো দুটা, গাড়ীও দুখন, তিৰোতাও দুজনী। ঘৰ গলতে সুন্দৰী
খুলশালিজনীকো ৰাখি থ'লে। দিনে মাছ মাংসতে হেনো এশ টকা খৰছ কৰে।
নকৰিব কিয় ? ৰৌমাছৰ কিলোত আশী টকা। কলীৰ গোটে ডেড় টকা। মাংসৰ
কিলোড বাঠি টকা। মাছ মাংস কলী নোহোৱাকৈতো এসাজো নাখায়। কিন্তু ল'ৰা-
ছোৱালীও দুটাহে। গফুৰৰ ! ভাবিব নাপায় যদিও গফুৰে প্ৰায়েই ভাবে এইটো আত্মাহ
তালাহৰ অৰিচাৰ বুলি। পাঁচোটা ল'ৰা-ছোৱালী ডাক কিয় দিব লাগে। মাটিবাৰী
নায়েই। যি আছিল তাকে বিক্ৰীত গ'ল, বজাৰত গ'ল। কাম পালে দিন হাজিৰা কৰে
নাপালে নাই। আৰু তাৰ পৰা কচু-কোমোৰা লাও জিকা ভোল ফিনি সি চক বজাবত
বহে। তাতো কাম নৰ। গৃহস্থৰ পৰা টকাত তিনিটাকৈ ঔ টোঙা ফিনি সি বজাবত
দুটাকৈ বেচিব খুজিছেহে লাগেই নহয় টকাত চাৰিটাকৈ। ইমান ডাল পোছাক-পাতি
পিন্ধা মানুহ। মড়া মানুহৰ ডিঙিৰো সোপৰ চেইন। তখাচ লম্ব নৰ। টকাত চাৰিটাকৈ
ঔ টোঙা লগিবিই। ৰোলে বনৰীয়া বন্ধুৰ ইফন লম্ব ল'ৰ নাপায়। আজিকালি বনৰীয়া
বুলি কিবা কথা আছেনে ? বনৰীয়া যদি আছে আজিকালি মানুহহে বনৰীয়া আছে।
অইন একো বন্ধু আজিকালিৰ দুনীয়াড বনৰীয়া নাই। পাহাৰ বগাই এঘেলা পৰ

বুটলি আত্মতৰীয়া ঢেঁকীয়া শাক দহুটি আনিব— ডাঙা দায় দৰ। টকাও দুহুটি বেছি দায় হৈছে। নিয়মমতে টকাও বোলে পাঁচ মুঠিক দিবই লাগে তথাচ চাৰিহুটি লাগিবই। চিৰাই ক'ব, “বনৰীয়া বন্ধুৰ ইমান দায় ল'বলৈ ডোমাব মাখাত বিট আহেনে নাই।” সেইটো কথাতে শত শতন পৰামি চাৰিওফালৰ পৰাই নীতিবানিশ সকল কোট খালেই নহয় যেন কেচাৰিতহে উৰিলৰ জুম। ইমান দায় লোৱাটোৱে বে অনায়াস হৈছে বিভিন্ন জনৰ ওকালতি। ডাবি-ধমক। গকুৰে বা বজাৰত বহা গকুৰহঁতে একোকে ঘাটিন নোৱাৰে। এদিন গিছে এজন ডেকাই উত্ততি ধৰিলে বোলে এই ছালছিনা ডিকৰকেটাব ওপৰত বে বৰমতা দেখুৱাইছে— পাৰিবনে ঘাৰোৱাৰীৰ দোকানত। বহুৰ দাইলৰ কিলোত ওঠৰ টকা-চাৰিজন কয়াই আনকচোন চাওঁ। মিঠাডেউলৰ গিটিবত চল্লিশ টকা পঞ্চাশ পইচা কয়াই আনকচোন চাওঁ। অ' বলীক মূৰ দোৱাই প্ৰণাম কৰা আৰু দুৰ্বলীক ধৰি-ৰাক্তি মাৰা। ডেনেকুৱা দুই-এটা ডেকা বা মানুহ বজাৰখনত নথকা নহয়। গিছে কম।

গকুৰৰ গা বেয়া। এই কেনি একো কৰিবও পৰা নাই বজাৰলৈয়ো যাব পৰা নাই। অথচ ৰোজা আছে। ৰমজান ঘাছ। ক'বলৈ গ'লে গকুৰহঁতে গোটেই বছৰটোতে ৰোজা ধৰিয়েই থাকে। কিমান সাজয়ে লগাওনে থাকে। সেয়াই জানো ৰোজা নহয়। সেই বাবেই গকুৰে বৈলীয়েক সোণমাইক কৈছিল বোলে আঘাৰনো কি ৰোজা আছে অ'। বছৰটোৰ বাবেও মাহে ছোৱা চোৰোকটকৈ আৰি ৰোজা ধৰিয়েই থাকোহঁত। গিছে ক'লেহে বৈলীয়েকে কথাকৰ ৰাজ্যলিলে। ছেবিৰে ঠিকেই কম বোলে দুখীয়া নিছলাৰ চৰলৈকে ভয়। ঈশ্বৰলৈয়ো ভয়, বজাৰলৈয়ো ভয়। ভুতলৈয়ো ভয়, বজাৰ অনুচৰলৈয়ো ভয়, দলাললৈয়ো ভয়— মুঠতে ভয়েই ভয়। দুখীয়া নিছলাক অলপতে চৰে পাৱো। ৰোজা নধৰিলে কিজানি ডাঙৰ গুণাহ হ'ব— আত্মাই বেয়া পাব; আত্মাই বেয়া পালে অপায় অমজল অসুখ অপাতি হ'ব। সেইবাবেই ভয়।

শুকান কটিৰ টুকুৰাটো কাউৰীয়ে টনা আজোকা কৰাৰ দৰে পুৱাৰে পৰা যেন ল'ৰা-ছোৱালী মখাই গকুৰক চাৰিওফালৰ পৰা টনা-আজোকা কৰিব ধৰিছে। কিনো কৰিব সি! ডাৰ একো উপায়েই নাই। আগৰ ঘোষাৰটো কিছুদিন জাপমাৰি থাকি আকৌ উৰ্দ্ধ গিছে। উৰ্দ্ধাই ৰোগ। উপাহ লওতে আতুৰি আতুৰি ল'ব লাগে। বুকু বাজে। কেতিয়াবা এনেকুৱা কাহে ধৰে যেন উপাহ নুখৰিবই। বতৰটো এলেকুৱা সেমেকা হ'লেই ডাৰ বিকাৰটোৱে উৰ্দ্ধ গিছে। কেবাদিনো সি কেনিও ওলাই যাব পৰা নাই। কায়মন বিচাৰিলে তেনেকৈ নোপোৱা নহয়— মানুহৰ বাকীৰবত অলপ কম। কিছু কৰে কেনেকৈ বিছনাৰ পৰা উঠিবই নোৱাৰে। তথাচ কলি ঢল কেনমাই অভয়চীয়াৰৰ খৰলৈ গৈছিল। আগতে হাজিৰা কৰাৰ বাৰৰ ডাৰ হিচাপত কুৰি টকা আৰু অভয়চীয়াৰীৰ হিচাপত বাৰ টকা পাবলৈ আছে। নাই নিবিলে। কৰ্মহাৰে পোৱা নাই বোলে। সেইবোৰ মানুহৰো আকৌ ধৰহাৰ কথা আছেনে? নুফলে

কোৱা মতে সেইবোৰ মানুহৰ দৰ্ঘতা তেনেকৈ বেছি নহ'ব কিছু বাহিৰা পইচাৰ জেৰ-
জোৰ নাই। জুলৰ বাটৰৰ লগত বোলে দৰ্ঘতা সন্ধান। সিহে লগতে জাৰি টুকুৰা ঘাটি
আছে। দুটা পকাৰৰ আছে। ল'ৰাটো গুণ্ডা। ক'ৰবাত ধন ভৰি পঢ়ুৱাই আনিছে।
ইয়াত পঢ়িবলৈ ছিট নাপায়। ধন ভাঙিলে। ল'ৰা আহি এতিয়া ব্যৱসায় কৰে। কি
ব্যৱসায় কৰে? নিমখ কিনটো মটৰ চাইকেলত উঠি খুৰি কুৰে। মুকলে কোৱামতে
ড্ৰাগৰ ব্যৱসায় কৰে। ড্ৰাগনো কি বস্তু জানো। বাপেকটোক দেখিলে খং নুঠে— কিছু
ছত্ৰী হোৱাটোক দেখিলেই টিঙিটকৈ খং উঠে। তথাচ দৰ্ঘতা নাই পোৱা বুলি গফুৰক
পাওনা টকাটো নিবই নোৱাৰিলে। বহি বহি গুটি আহিল। বেমাৰটোৱে উৰু দিলে
ক'ৰবাত বহিলেই উঠিবলৈ মনেই নাযায়। একো উপায় নেনেখি বাটতে আনোৱাৰৰ
তাজো সোমাই আহিল। কওঁক মকওঁক টকা কুৰিটা খাবলৈ বিচাৰিলে। একে আৰাৰেই
ক'লে বোলে খুচুৰা পইচা নাই। অথচ গফুৰ বহি থাকোতেই সকলনী বৈশীয়েকে
ল'ৰাক লজিপন নে কি কি বুলিছিল কিনিবৰ বাবে দহ টকীয়া এখন খিডাতে ঢুকুৰ
আগতে উলিয়াই দিলেই। সেই বোৰেই সংসাৰ।

বোজা তঙাৰ পৰত কলৌ মলৌ। ল'ৰা-হোৱালী মখাৰ চিঞৰ বাখৰ খেন্
খেন্। ডাঙৰজনী হোৱালীৰ ন বহুমান হৈছে। তাই অলপ বুজা হৈছে। তাই
বিশেষ চিঞৰ বাখৰ কৰা নাই। কিছু থাকী চাৰিটাই মাকৰ ঘূৰটোকে চোৰাও ধেম
কৰিছে। চাউল আছিল ডেড়টেমা। তাকে মাৰতাত কৰিলে। লগতে অমিতা কলি
তিনিটাও কুটি সিজাই দিলে। নাটে। সিহঁতক আক লাগে। বাপেকটো জাঁৰি কৰি
খোৱা সিয়লা বাতিটোত থকা মাখ ভাতখিনিও কোনোবা টলকত এটাই খাবলৈ
ধৰিলে। মাকে পিঠিত বাঘধকা লগালে। তাত পাতালকটা চিঞৰ বাখৰ। গফুৰ
আৰু বৈশীয়েকে কিফা চাহ এৰাতি এৰাতি নিমখ বি খাই শুই থাকিল। ক'ত টোপনি
আছে। বাতিৰ বাতিটো চিন্তা কৰি পাৰ নাপালে। কাইলৈ দোক মোকলিতে আকৌ
চিঞৰ বাখৰ হ'ব। খাবলৈ লাগিব। নিমখ হৈছিল হৈছিল যদি বোজা ধৰাৰ নিমখটো
আৰু অলপ বেলেগ হ'লহেঁতেন। বোলে গোটেই খয়জান ঘাটটোতে ঠাণ্ডা পানীৰ
বাহিৰে দিনে বাতিয়ে একো খোৱাৰ নিমখ নাই। ডেড়িয়া-হ'লে বা তেনে নিমখ এটা
কোৰাগত থকা হ'লে গফুৰহঁতৰ দৰে মানুহবোৰে আশুতঃ এমাহলৈ শান্তি থাকিব
পাবিলেহেঁতেন। ভোকতহে থাকিলহেঁতেন কিছু ল'ৰা-হোৱালীৰ এই চিঞৰ-বাখৰ
অশান্তিবোৰ নাথাকিল হেঁতেন।

কিছুমান মানুহ বে দিনে দিনে ইয়ানকৈ কেনেকৈ ধনী হৈ গৈছে জানো।
মুকলে ডিকৈই টেকে কিছুমান দিনক দিনে ধনী হৈ গৈছে আৰু কিছুমান দিনক দিনে
বেছি দুখীয়া হৈ গৈছে। ডিকহৰ বাবে কোট, চৰকাৰ, গাড়ী, মেছক, ষ্ট্ৰ'ব, জাৱা
চৰ শিৱা বুলি কয় মুকলটোৱে। ডিকহৰ বাবে হেনো কোটকই সত্য-ভাৰতই সত্য।
ল'ৰাই শিৱা কোৱা নাই। গাড়ীৰ ডিডৰতে সেইটো ল'ৰা বেলেগ।

বাতিৰ বাতিটো টোপনি নাছিল গন্ধুৰৰ। বৈশীয়েকৰো বোৰহুৱা টোপনি অহা নাছিল— বাগৰি থাকোতে পুৰণা বিটনাখন কেৰুকেৰাই মেৰুমেৰাই থকা শুনিছিল। বোৰহুৱা শেষ লিখাবকালে গন্ধুৰৰ টিল্‌মিলকৈ টোপনি আহিছিল নেকি আজান দিওতে সাব পালে। এই মানুহটোৱে আজান দিবও নাজানে। আজান শুনিলে গা শাঁত পৰি বাৰ লাগে সিহে এই মানুহটোৰ আজান শুনিলে বংগে উঠে কিবা শিলত টেমাৰ সাকৰ বহাঁৰ মিঠিমা লাগে হাতটো। ভাতে মাজে মাজে কাহি থাকে। নাকাহিব কিয় বিদ্যামহে বিকি হুপি থাকে। বয়সমান হাহৰ আজান। আজান শেষ নহ'লেই বৰখনত কলৌ মলৌ লাগিলেই।

কি খাবলৈ দিব। কি আছে বৰখনত। মানুহজনী বিহুনাৰ পৰাই উঠা নাই। গন্ধুৰেও ভাবি-চিঠি একো পাব পোৱা নাই। কিবা কাৰণত গন্ধুৰৰ বৈশীয়েকলৈহে বংগটো উঠিল। বহুবেক দুবছৰে মানুহজনীয়ে ল'ৰা-ছোৱালী ল'ৰা পালে। মাজতে দুটা মৰৰা হ'লে সাঙোটা হ'লহেতেন। এইবোৰকৈ ভাবি-চিঠি থাকোতে গন্ধুৰৰ আজিকালি বৈশীয়েকলৈ টিঙি টিঙি বংগটো উঠি থাকে। ক'ববাব বং ক'ববাত মাৰে। ছোৱাৰ গালি পাবিলেও দুখেৰে হাত মিলা মানুহজনীয়ে কেতিয়াবা অসহ্য হৈ কয়— বোলে দুখীয়াৰ ঘৰত ছোৱালীৰ জনম ল'লে কোৱাতে আজাই বাৰি দিব লাগে। ক'ত কিমো লোৰ লাগে বৰিৰই লোৱাৰো— হওকো নহওকো মানুহটোৱে নকটি থাকে। সিহে বিদ্যানেই বং উঠক বৈশীয়েকৰ তেনেকুৱা কথাবাৰ শুনিলে গন্ধুৰ মনে মনে থাকে। কিমান আশাত পালে এই লিৱাজী মানুহজনীয়ে সুখ খোলে গন্ধুৰে জানে। সেই বাবেই সি মনে মনে থাকে। এতিয়া সেইজনী মানুহেই ল'ৰা-ছোৱালীজনক লগত টিএম-বাৰৰ লগাইছে। গন্ধুৰে বহুত বৈৰ ধৰি হুল আছে। তাকে নকবিনো কবিব কি ? অক্ষয় অসমৰ্থ শিঙৰ বাবে সন্তানৰ ভোকৰ টিএম বাৰৰ খেন সজীত হৈ পৰে। মাকে সিহঁতক প্ৰতিভাতি সিহে যে দুপৰীয়া বেলেভেনে ভাত খাবলৈ দিবই। সিহে ভাতৰজনীয়েহে প্ৰশ্ন কৰিলে “এতিয়াই লটল এটাই নাই দুপৰীয়ানো ক'ত পাবি চাউল।” মাকে কি ক'লে গন্ধুৰে বিহুনাৰ পৰা দুস্তমিলে যদিও ল'ৰা-ছোৱালীবোৰ কিছুপৰ মিহৰ হৈ পৰাত গন্ধুৰে ভাবিবলৈ ধৰিলে কিমো বাক মানু লগা কথাবাৰ ক'লে সিহঁতক মাকে। গন্ধুৰ ভাল উঠাই হ'ল।

পোহৰ ছোৱাৰে পৰাই আকৌ টিএম-বাৰৰ লগিল। যদিও দুদিন পুৰা লখোন তখাত কিবা কাৰণত গন্ধুৰৰ বিকাৰটো পুৰাৰে পৰা কিছু কম বেদ লগিল।

গন্ধুৰে বিহুনাও পৰি পৰিয়েই ভাবিবলৈ ধৰিলে কি উপায়েৰেনো ল'ৰা-ছোৱালীকেটাক দুপৰীয়া ভাত এসাজ খুৱাব পৰা হয়। সি এনে এটা মানুহৰ মাত্ৰ মনত পেলোৱা লোৱাছিল যে বাৰ ওচৰলৈ গ'লে টকা কোটিমান খাবলৈ পাব। বাৰে মাত্ৰ মনলৈ আহে তাৰে আগৰ কথা মনত পৰিলে কোচৰাই পৰে। বিহুনাৰ পৰা দুস্তমিল চিন্‌হাবি সি উঠিল। উঠি বহিলে মৈ পুৰাকল জোপাৰ ওলত থৈ ওপৰৰ কল কোকলৈ

চালে। একে লেথাবিয়ে বেছিপৰ চাৰ নোৱাৰিলে— মূৰটো ঘূৰুওৱা যেন লাগিল। গছজোপাত ধৰি সি আটকী ওপৰলৈ চালে। ভালকৈ পূৰঠ নাই হোৱা যদিও পূৰা কল কুমলীয়া হৈ থাকিলেহে গ্ৰাহকে বেছি ভাল পায়।

আগৰ ফালৰ দুআশী কল ঘৰলৈ ৰাখি তিনি আশী তিনি আশীকৈ কল দুজোকা মাৰিডালৰ দুমূৰে বান্ধি গফুৰ বজাৰলৈ ওলাল। লগতে আঠবছৰীয়া পুতেক মকবুলকো ল'লে। মূৰ আচম্মাই কবিব পাৰে বুলিহে সি পুতেকক লগত ল'লে। মকবুলেও মনৰ আনন্দত বাপেকৰ লগত ওলাল। মাজে মাজে সিও বাপেকৰ কাক্সৰ পৰা কলৰ ভাৰখন নিজৰ কাক্সলৈ লয়। দুই কিলোমিটাৰ বাট যাওতে গফুৰৰ এঘণ্টাৰ বেছি সময় লাগিল তাতে কেবাবাৰো বৈ বৈ দোকানৰ বাৰাণ্ডাই বাৰাণ্ডাই বহিহে যাব পাৰিছে।

দুখীয়াৰ দুখ নুগুচা কথাতো সঁচাহে যেন হ'ল। কল দুআশী বস্ত্ৰটোত মেলি লৈ বহিছেহে তেনেতে লাগিলেই নহয় ছলন্দুল। ক'ত কি হৈছে কোনেও একো গমেই নাপালে মাথো মানুহ দৌৰিছে হাতত টালি টোপোলা লৈ মানুহ দৌৰিছে। একোকে তত ধৰিবলৈ নাপাওঁতেই দুটামানে গফুৰৰ আগৰ কলখিনিতে জুতি মাৰি ওফৰাই থৈ গ'ল। লৰালৰিকৈ সামৰি সুতৰি কথমপিহে গফুৰ বাহিৰ ওলাল। এহাতে মকবুলক ধৰি সি দৌৰা দৌৰি কৰা মানুহবোৰৰ মাজেৰে আহি পকা বান্ধত উঠিলহি, ওচৰেদি একেই কোবেৰে পাৰ হৈ যোৱা বেবন ককাইটিক সুধিলে, “বোলে কোৱাইটি কথাতো কিহে ? কি তত ধৰিলা তুমি ?”

“এ সেই অভয়চীয়াৰৰ ল'ৰা বৰজহনীটো।” বেবন কোৱাইটিয়ে ক'লে।

কি হ'লনো ?

এনেকুৱা বৰজহনী ল'ৰা জন্ম হওঁতেই মাকে নেকুলটোত টিপামাৰি মাৰি পেলাব লাগে। বৰজহনীটোৱে নিজেও মদ এসোপা খাব আৰু বোলে কিবা ডাৰগৰ বেপাৰ কৰি সংসাৰৰ ল'ৰা-ছোৱালীবোৰ নষ্ট কৰিছে।

পিছে এতিয়া কি হ'ল ?

কি হ'ব আৰু সেই কেনায়ে ক'ৰবাৰ পৰা কাক্সি নেমু কেইটামান আনি বহিছিলহে। জোৰাই চাৰি টকা ক'লে। তাতে বৰজহনীটোৱে উভতি ধৰি কিবা মানুহটোৰ চুলিকোচাত ধৰি থাপৰ লগালে। তাতে হ'বলা দুটামান ডেকা ল'ৰাই বৰজহনীটোকো ধৰি ছোচাকেইটামান লগাই দাঁত ডাক্তি দিলে। তাতে মিলিটেৰী আহি একালৰ পৰা খুন্দি গ'ল নহয়। মোৰ বজ্জাকবি দুটামান কাৰোবাৰ জুতিত উকৰি গ'ল” বুলি বেবন কোৱাইটিয়ে পিছলৈ নাচাই খোজ দিছে। বেবনৰ লগত গফুৰ আৰু মকবুলে খোজ কিব পৰা নাই।

যদিও আহি আছে তথাপি গফুৰৰ মনটো লগত নাই। সি মনে মনে ভাবিলে যে তাতে বহি থকা হ'লেই ভাল আছিল। মিলিটেৰীয়ে মাৰ মাৰি তাতে তাকে মাৰি

পেলোৱা হ'লেই ভাল আছিল। এতিয়া ঘৰত কি কৰিব। কল কেআশীকে বিয়াই আহিছিল। সেইকলে সেয়া হ'ল। এতিয়া কি হ'ব। হয়, সঁচাকৈয়ে শুদা ঘুৰে ঘৰলৈ ঘূৰি গৈ আকৌ সেইজাকৰ মাজত পৰাভটকৈ মিলিটোৰীৰ মাৰত পৰা হ'লেই বেমাৰী দেহাটোৱে শান্তি পালেহেভেন।

পিছে এতিয়া ঘৰলৈকে যাবিনে-বেবনে সুধিলে।

আকনো ক'লৈ যাবা কোৱাইটি।

বহুত দিন আমাৰ ফালেও পাক ঘৰা নাই বৌৱেৰে সিদিনা সুধিছিলহে বোলে গফুৰটোক দেখা নাইনে— ডালেদিন অহা নাই। পিছে আজি গ'লে লাভ নহ'ব নহয়।

কিয় ? বৌ ঘৰত নাই নেকি ?

আছে, নেথাকি ক'লৈ যাব। কিছু জোৰ ৰোজা নাই জানো। চাহপানী অকণ নোখোৱাকৈ কেনেকৈ আহিৰিনো। সেই বাবেহে কৈছো।

বজাৰলৈনো কি আনিছিল কোৱাইটি ?

হেৰ কিটো আছে আনিবলৈ, কোনেও নোপোচ বন্ধাকবি ছটামানে, কলডিল দুটাই বিলাহী দুসেৰমানে গোটাই আনিছিলো। হাতত লেশকৈ পইচা এটা নাই। ঘৰখনত কেবাচিন ভেল এটোপাল চাকি ফলাবলৈ নাই, তাতে বৌৱেৰৰ মূৰকুৰণী এটা আছে নহয় ; পিলকেইটা খাই থাকিলে অলপ থাক পাই থাকে। সেইবোৰকে ভাবি-চিন্তি আহিছিলোহে— তালৈকে সেন্না হ'ল। এৰা দুখীয়াৰ দুখ আৰু চকু দুটা নুমুদালৈকে অন্ত নহয়। যাব যদি ব'ল-মহ'লে।

ব'লা এতিয়াইনো ঘৰলৈ গৈ কিটো কৰিবা। তাতে মোৰ গাটো নিচেইকৈ ভাল নহয় ; ৰোজাও সেইবাবে মই ঘৰা নাই।

ব'ল তেনেহ'লে ভালহে বেমাৰী মানুহে কি ৰোজা ধৰিবি পৰ্থমে শৰীৰটোহে ডাঙৰ কথা— পিছতহে ধৰ্ম-কৰ্ম। ব'ল।

বেবনৰ সৰুটো পুতেক যাদৱ মকবুলৰ লগৰ। মকবুলে গোটেইবোৰ কথা যাদৱক ক'লে। যাদৱে মাকক ক'লেগৈ। সেই কাৰণে মাকে গফুৰ আৰু মকবুলক ভাতকে খাবলৈ দিলে। ঔটেঙা দিয়া মাটিমাহ গফুৰৰ কফৰ বিকাৰৰ বাবে বৰ বাক নহয় যদিও নিজেই খুজি খালে। মোকোহা মোকোহে ভাত খাই থাকোতেই গফুৰৰ ঘৰলৈ মনত পৰিল। ঘৰত চাগৈ সেইকেটাই মাককে খাওঁ যেন কৰিহে। কথাটো ভবাৰ লগে লগে গফুৰে যেন ভাত গিলিবকে নোৱাৰা হ'ল। মকবুলে ভাত আৰু খুজিলে।

গফুৰে মনতে ভাবিলে বেবন কোৱাইটিৰ হাতত পইচা দুটামান থকা হ'লে কলকেআশী তেওঁকেই দি থৈ পইচা কেইটাৰে চাউলকে দুই কিলো লৈ গ'লহেভেন। কিন্তু তালৈকে মানুহটোৰ হাতত পইচা এটাও নাই। তেনেহ'লে কল কেআশী ক'ত

মি পইল কেইটি মান ল'ৰ।

গন্ধুৰ বাৰটল উঠিল। ল'ৰাজখিকৈ মানুহজনীয়ে পুৰণা সোনা এটাত
টোপোলা এটা দিলেহি— “লউলকেটা লৈ যোৱা।”

এসু নেলাগে বোঁ ; জোৱালোকো বৰ চহকী নহয় ; দুটাই পেট
ডৰাই খালেহেই।

মিয়া মিয়া ; ঘৰত বোলে খুদ চাউল এটাও নাই। ঘৰে ঘৰোৱাহে ল'ৰোণ।

“এ নহয় বোজা আছে নহয়।” গন্ধুৰে ক'লে।

বোজা আৰু দিনে বাতিয়ে নহয়। ল'ৰাই কৈছে নহয়— কালিও যোৱা নাই
বোলে। মানুহজনীয়ে লৰীৰ সুৰতে ক'লে।

হেৰ' ডাকেনো কোৱা নাই কিয় ? ডোৰ নাই কি হ'ল মোৰ এমুঠি সইখে
আছে নহয়। ল'ৰা-ছোৱালী ল'ৰোণে থকাটো কম কথানে। তই মোক বজাৰতে
নক'লি কলেই। কোৱাইটি বুলি মাত যেতিয়া তই মোৰ ডাই। বদিকে ককায়েককে
নিজৰ দুখৰ কথা এটা পেট খুজি নকলি তেনেহ'লে কোৱাইটি বুলিনো কিছৰ গৰজত
মাত। হেৰ ডোৰে মোৰে জাত একেটাই-টোকোনা। আমি টোকোনাৰ জাত।
টোকোনাৰ লাজ-কাজ মান অপমান নাই। টোকোনাৰ ঘৰমহে থাকে। তই ডোৰ
ল'ৰা-ছোৱালী কেটাৰ লগতে ঘৰে ঘৰোৱাহে ল'ৰোনে থাকিবি সেইটো কথা জনাব
পাহুত আমিহিনো কোনটো লডেৰে জাত খায় ? বা বা বেগেতে গৈ দাকৰ চাউলকেটা
দেগৈ— ল'ৰা-ছোৱালী কেটাক এমুঠি বাজি দিয়ক।”

গন্ধুৰে আৰু কি ক'ব ডাৰ দুডাল চেলা বগোৱাদি চকুপানী বৈ আহিল। □

(১৯৯২)